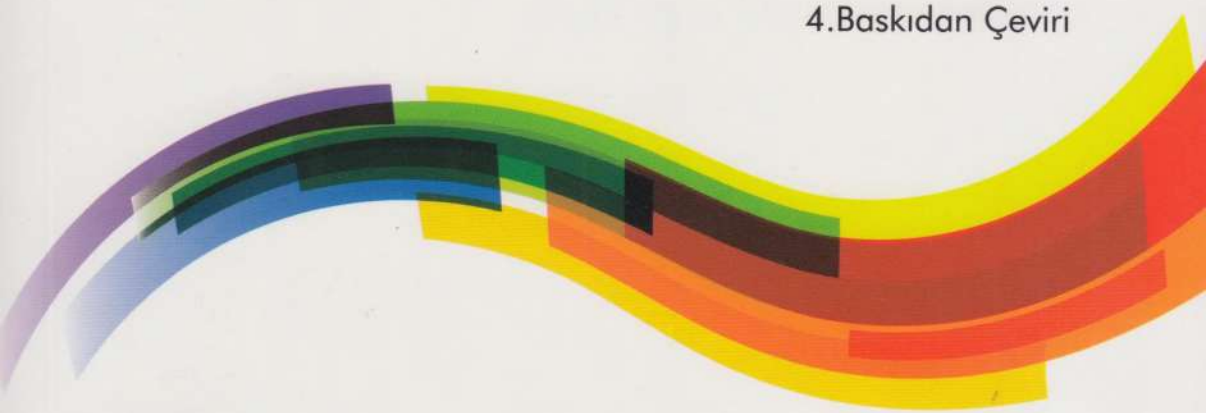
RESEARCH DESIGN

Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches

4.Baskıdan Çeviri

John W. Creswell

ARAŞTIRMA DESENİ

Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları

Çeviri Editörü
Selçuk Beşir Demir

eğiten kitap

3. Baskı

RESEARCH DESIGN

Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches

JOHN W. CRESWELL

ARAŞTIRMA DESENİ

Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları

(4. Baskıdan Çeviri)

Çeviri Editörü: Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR

Çeviri Ekibi

Doç. Dr. Esra BUKOVA GÜZEL

Doç. Dr. İbrahim ERDOĞAN

Doç. Dr. Yüksel DEDE

Yrd. Doç. Dr. Güney HACIÖMEROĞLU

Yrd. Doç. Dr. Hülya ERCAN

Yrd. Doç. Dr. F. Işıl BİLİCAN

Yrd. Doç. Dr. Mesut BÜTÜN

Yrd. Doç. Dr. Murat BURSAL

Yrd. Doç. Dr. Seher MANDACI ŞAHİN

Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR

RESEARCH DESING

Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches

JOHN W. CRESWELL

ARAŞTIRMA DESENİ

Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları

Çeviri Editörü: Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR

ISBN
978-605-4757-28-2

© Copyright 2017, Eğiten Kitap Yayıncılık Org. Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın basım, yayın, satış hakları Eğiten Kitap Yayın Organizasyon Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri fotokopi yoluyla, mekanik, elektronik, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni, Aydın TEKİN
Yayın Koordinatörü, Özgür DOĞAN
Sayfa Düzeni, Yeter KARÇAM
Baskı, Girişim Matbaacılık
Ankara, 2017
Yayınevi Sertifika No, 29377
Matbaa Sertifika No, 19655
3.Baskı

Eğiten Kitap
Mutlu Mah. İmam Alim Sultan Cad. 103/15-A • Türközü/Ankara
T: 0312 433 08 93 (pbx) • F: 0312 433 07 92
www.egitenkitap.com • egitenkitap@gmail.com
https://www.facebook.com/Egiten

ÇEVİRİ EKİBİ

1. Bölüm: Araştırma Yaklaşımının Seçimi
Yrd. Doç. Dr. Mesut BÜTÜN (Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

2. Bölüm: Literatür Taraması
Yrd. Doç. Dr. Hülya ERCAN (Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

3. Bölüm: Kuramların Kullanımı
Yrd. Doç. Dr. Seher MANDACI ŞAHİN (Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

4. Bölüm: Yazma Stratejileri ve Etik Hususlar
Doç. Dr. Esra BUKOVA GÜZEL (Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi)

5. Bölüm: Giriş
Doç. Dr. İbrahim ERDOĞAN (Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

6. Bölüm: Amaç Cümlesi
Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR (Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

7. Bölüm: Araştırma Soruları ve Hipotezler
Yrd. Doç. Dr. F. Işıl BİLİCAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi)

8. Bölüm: Nicel Yöntemler
Yrd. Doç. Dr. Murat BURSAL (Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

9. Bölüm: Nitel Yöntemler
Doç. Dr. Yüksel DEDE (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi)

10. Bölüm: Karma Yöntemler
Yrd. Doç. Dr. Güney HACIÖMEROĞLU (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

İçindekiler

1. Kısım: Hazırlık Aşamasındaki Konular **1**

1. Araştırma Yaklaşımının Seçimi 3

2. Literatür Taraması 25

3. Kuramların Kullanımı 51

4. Yazma Stratejileri Ve Etik Hususlar 77

2. Kısım: Araştırma Deseni **105**

5. Giriş 107

6. Amaç Cümlesi 123

7. Araştırma Soruları Ve Hipotezler 139

8. Nicel Yöntemler 155

9. Nitel Yöntemler 183

10. Karma Yöntemler 215

Sözlük **241**

Kaynaklar **251**

Yazar Dizini **261**

Dizin **265**

Ayrıntılı İçerik

1. Kısım: Hazırlık Aşamasındaki Konular 1

1. Araştırma Yaklaşımının Seçimi 3

Üç Araştırma Yaklaşımı 3

Bir Yaklaşımı Oluşturan Üç Bileşen 5

Felsefi Dünya Görüşleri 5

Postpozitivist Dünya Görüşü 7

Yapılandırmacı Dünya Görüşü 8

Dönüştürücü Dünya Görüşü 9

Pragmatik Dünya Görüşü 10

Araştırma Desenleri 11

Nicel Desenler 12

Nitel Desenler 13

Karma Yöntemli Desenler 14

Araştırma Yöntemleri 16

Dünya Görüşleri, Desenler ve Yöntemler Çerçevesinde Araştırma Yaklaşımları 17

Bir Araştırma Yaklaşımının Seçimi İçin Ölçütler 19

Araştırma Problemi ve Sorular 20

Kişisel Deneyimler 20

Hedef Kitle 21

Özet 21

Yazma Alıştırmaları 22

Ek Okumalar 22

2. Literatür Taraması 25
Araştırma Konusu 25
Literatür Taraması 27
Literatürün Kullanımı 28
Tasarım Teknikleri 31
Bir Literatür Taramasını Yapılandırmadaki Adımlar 31
Bilgisayar Veri Tabanlarında Arama Yapma 32
Literatür Materyali Seçmede Öncelik 35
Araştırmanın Literatür Haritası 36
Özetleme Çalışmaları 38
■ Örnek 2.1 Nicel Bir Çalışmada Literatür Tarama Özeti 40
■ Örnek 2.2 Bir Tipoloji Geliştirme Çalışmasında Literatür Tarama Özeti 41
Stil Kılavuzları 41
Terimlerin Tanımlanması 42
■ Örnek 2.3 Terimleri Bir Bağımsız Değişkenler Bölümünde Tanımlamak 45
■ Örnek 2.4 Karma Yöntemli Bir Tezde Tanımlanan Terimler 46
Nicel Ya Da Karma Yöntemlerde Literatür Taraması 46
Özet 48
Yazma Alıştırmaları 49
Ek Okumalar 49

3. Kuramların Kullanımı 51
Nicel Araştırmalarda Kuramın Kullanımı 52
Nicel Araştırmalarda Değişkenler 52
Nicel Araştırmada Kuramın Tanımlanması 53
Nicel Araştırmalardaki Kuram Biçimleri 55
Nicel Kuramların Yerleştirilmesi 59
Nicel Kuramsal Perspektif Yazımı 60
■ Örnek 3.1 Bir Nicel Kuram Bölümü 61
Nitel Araştırmalarda Kuramın Kullanımı 64
Nitel Araştırmalarda Kuram Kullanımına İlişkin Çeşitlilik 64
Nitel Araştırmada Kuramın Yerleştirilmesi 67
■ Örnek 3.2 Kuramın Bir Nitel Çalışmanın Başlarına Yerleştirilmesi 67
■ Örnek 3.3 Kuramın Bir Nitel Çalışmanın Sonlarına Yerleştirilmesi 68
Karma Yöntemlerde Kuramın Kullanımı 68
Sosyal Bilimlerde Kuramın Kullanımı 69
Dönüştürücü Paradigmada Kuramın Kullanımı 70

■ Örnek 3.4 Dönüştürücü Bir Karma Yöntem Çalışmasında Kuram 74
Özet 74
Yazma Alıştırmaları 75
Ek Okumalar 76
4. Yazma Stratejileri Ve Etik Hususlar 77
Araştırma Önerisi Yazma 77
Bir Öneride Sunulan Argümanlar 77
Nitel Araştırma Önerisi Formatı 78
■ Örnek 4.1 Yapılandırmacı/Yorumlamacı Nitel Araştırma Formatı 78
■ Örnek 4.2 Dönüştürücü Nitel Araştırma Formatı 79
Nicel Araştırma Önerisi Formatı 80
■ Örnek 4.3 Nicel Araştırma Formatı 80
Karma Yöntem Araştırma Önerisi Formatı 81
■ Örnek 4.4 Karma Yöntem Araştırma Deseni Formatı 81
Öneri Bölümlerinin Tasarımı 82
Düşünceleri Yazma 83
Düşünülenlerin Yazılması 84
Yazma Alışkanlığı 85
Makalenin Okunabilirliği 86
■ Örnek 4.5 Kopçalama Tekniğinin Bir Gösterimi 89
Anlatım, Zaman Ve Metni Gereksiz Şişirme 90
Öngörülen Etik Hususlar 92
Araştırmaya Başlamadan Önce 95
Araştırmanın Başlangıcında 97
Verilerin Toplanmasında 97
Verilerin Analizinde 99
Verilerin Sunulmasında, Paylaşılmasında Ve Saklamasında 99
Özet 101
Yazma Alıştırmaları 102
Ek Okumalar 102
2. Kısım: Araştırma Deseni **105**
5. Giriş 107
Giriş Bölümlerinin Önemi 107
Bir Çalışma İçin Özet 108
Nitel, Nicel Ve Karma Yöntemin Giriş Bölümleri 110
Giriş İçin Bir Model 111
Bir Örnek 112
Araştırma Problemi 114
Problemi Ele Alan Çalışmalar 116

Geçmiş Literatürdeki Eksiklikler 117
■ Örnek 5.1 Literatürdeki eksiklikler –İhtiyaç Duyulan Çalışmalar 118
■ Örnek 5.2 Literatürdeki eksiklikler- Birkaç Çalışma 118
Hedef Kitle İçin Çalışmanın Önemi 119
■ Örnek 5.3 Nicel Bir Çalışmanın Girişinde Belirtilen Çalışmanın Önemi 119
Özet 120
Yazma Alıştırmaları 120
Ek Okumalar 121
6. Amaç Cümlesi 123
Amaç Cümlesinin Önemi Ve Anlamı 123
Nitel Amaç Cümlesi 124
■ Örnek 6.1 Nitel Bir Fenomenolojik Çalışmada Amaç Cümlesi 126
■ Örnek 6.2 Durum Çalışmasında Amaç Cümlesi 127
■ Örnek 6.3 Etnografi Çalışmasında Amaç Cümlesi 127
■ Örnek 6.4 Kuram Oluşturma Çalışmasında Amaç Cümlesi 128
Nicel Amaç Cümlesi 128
■ Örnek 6.5 Yayınlanmış Bir Tarama Çalışmasında Amaç Belirtme 130
■ Örnek 6.6 Doktora Tezi Tarama Çalışmasında Bir Amaç Cümlesi 131
■ Örnek 6.7 Deneysel Bir Çalışmada Bir Amaç Cümlesi 132
Karma Yöntem Araştırmalarında Amaç Cümlesi 132
■ Örnek 6.8 Yakınsayan Karma Yöntem Amaç Cümlesi 135
■ Örnek 6.9 Açımlayıcı Sıralı Karma Yöntem Amaç Cümlesi 135
■ Örnek 6.10 Keşfedici Sıralı Karma Yöntem Amaç Cümlesi 136
Özet 137
Yazma Alıştırmaları 137
Ek Okumalar 138
7. Araştırma Soruları ve Hipotezler 139
Nitel Araştırma Soruları 139

■ Örnek 7.1 Etnografi Alanından Bir Nitel Temel Soru 142
■ Örnek 7.2 Bir Durum Çalışmasından Nitel Temel Sorular 142
Nicel Araştırma Soruları Ve Hipotezleri 143
■ Örnek 7.3 Sıfır (Temel) Hipotezi 144
■ Örnek 7.4 Yönlü Hipotezler 145
■ Örnek 7.5 Yönsüz ve Yönlü Hipotezler 146
■ Örnek 7.6 Hipotezlerde Dilin Standart Kullanımı 146
Betimleyici Sorular Ve Hipotezler İçin Bir Model 147
■ Örnek 7.7 Betimsel ve Çıkarımsal Sorular 147
Karma Yöntem Araştırma Soruları ve Hipotezleri 148
■ Örnek 7.8 Karma Yöntem Çalışmasında Hipotezler ve Araştırma Soruları 150
■ Örnek 7.9 Yöntem ve İçerik Dilini Kullanarak Yazılan Karma Yöntem Sorusu 151
Özet 151
Yazma Alıştırmaları 152
Ek Okumalar 153
8. Nicel Yöntemler 155
Tarama Ve Deneysel Desenlerin Tanımlanması 155
Tarama Yöntemi Planının Bileşenleri 156
Tarama Deseni 157
Evren Ve Örneklem 158
Ölçme Araçları 159
Çalışmada Kullanılan Değişkenler 161
Veri Analizi Ve Yorumlama 162
■ Örnek 8.1 Tarama Yöntemi Bölümü 165
Deneysel Yöntem Planının Bileşenleri 167
Katılımcılar 168
Değişkenler 169
Ölçme Araçları Ve Deneysel Gereçler 170
Deneysel İşlemler 170
■ Örnek 8.2 Deney-Öncesi Desenler 171
■ Örnek 8.3 Yarı-Deneysel Desenler 172
■ Örnek 8.4 Gerçek-Deneysel Desenler 173
■ Örnek 8.5 Tek Denekli Desenler 174
Geçerliğe Yönelik Tehditler 174
Deneysel Süreç 177
Veri Analizi *178*
Sonuçları Yorumlama 178

■ Örnek 8.6 Deneysel Yöntem Bölümü 179
Özet 180
Yazma Alıştırmaları 181
Ek Okumalar 181
9. Nitel Yöntemler 183
Nitel Yöntemlerin Bileşenleri 184
Nitel Araştırmanın Özellikleri 185
Nitel Desenler 187
Araştırmacının Rolü 187
Veri Toplama Süreçleri 189
Veri Kayıt Etme İşlemleri 193
Veri Analizi Ve Yorumlama 194
Geçerlik Ve Güvenirlik 201
Nitel Raporun Yazımı 204
■ Örnek 9.1 Nitel Süreçler 205
Özet 211
Yazma Alıştırmaları 212
Ek Okumalar 213
10. Karma Yöntemler 215
Karma Yöntem İşlemlerinin Kısımları 216
Karma Yöntem Araştırmasının Tanımı 217
Karma Yöntem Desenlerinin Çeşitleri 219
Yakınsayan Paralel Karma Yöntem Deseni 219
Açımlayıcı Sıralı Karma Yöntem Deseni 224
Keşfedici Sıralı Karma Yöntem Deseni 225
Gelişmiş Birçok Karma Yöntem Deseninin Avantajları 227
Şekillerdeki Karma Yöntem Simgeleri 228
Karma Yöntem Deseni Seçiminde Önemli Faktörler 230
Beklenen Sonuçlara Bağlı Seçim *230*
Verilerin Beraber (Veya Bütünleştirilmiş Olarak) Nasıl Kullanılacağına Bağlı Seçim *230*
Veri Toplamanın Zamanlamasına Bağlı Yapılan Seçimler 231
Her Veri Tabanına Verilen Öneme Bağlı Seçim 232
En Uygun Alana Göre Desen Çeşidinin Seçimi 232
Tek Araştırmacı Veya Takıma Bağlı Seçim 232
Karma Yöntem İşlemleri Örnekleri 233
■ Örnek 10.1 Yakınsayan Paralel Karma Yöntem Deseni 233

■ Örnek 10.2 Açımlayıcı Sıralı Karma Yöntem Deseni 234
■ Örnek 10.3 Keşfedici Sıralı Karma Yöntem Deseni 235
■ Örnek 10.4 Dönüştürücü Desen 237
Özet 238
Yazma Alıştırmaları 239
Ek Okumalar 239

Sözlük **241**
Kaynaklar **251**
Yazar Dizini **261**
Dizin **265**

Araştırma Tekniklerinin Analitik İçeriği

1. Bölüm: Araştırma Yaklaşımının Seçimi

- Araştırma Yaklaşımını Belirlenmesi
- Var Olan Dünya Görüşlerinin Tanımlanması
- Üç Araştırma Yaklaşımı Türünün Tanımlanması
- Nicel, Nitel Ve Karma Yöntem Yaklaşımlarının Kullanılması

2. Bölüm: Literatür Taraması

- Konunun Araştırılabilir Olup Olmadığının Değerlendirilmesi
- Literatür Taraması Yapmanın Basamaklarının Kullanılması
- Literatür Taraması Yapılırken Mevcut Bilgisayar Veri Tabanlarının Kullanılması
- Literatür Taraması Yapılırken Önceliklerin Belirlenmesi
- Literatür Haritasının Tasarlanması
- Araştırma İçin İyi Bir Özetin Yazılması
- Stil Kılavuzlarının Önemli Öğelerinin Kullanılması
- Terimlerin Tanımlanması
- Literatür Taraması Yazımı İçin Bir Modelin Benimsenmesi

3. Bölüm: Kuramların Kullanımı

- Nicel Çalışmadaki Değişkenlerin Tanımlanması
- Nicel Araştırma Kuramlarının Doğasının Tanımlanması
- Nicel Araştırmalarda Kuramsal Bakış Açılarının Yazımında Metinlerin Kullanılması
- Nitel Araştırmalarda Kullanılan Kuramların Değerlendirilmesi

- Nitel Araştırmalarda Kuramların Konumlandırılması
- Karma Yöntem Araştırmalarında Kuramların Konumlandırılması

4. Bölüm: Yazma Stratejileri Ve Etik Hususlar

- Nicel, Nitel Ve Karma Yöntem Çalışmalarında Araştırma Önerisinin Yapısının Değerlendirilmesi
- Taslak Araştırma Önerisi İçin Yazma Stratejilerinin Kullanılması
- Yazma Alışkanlığının Geliştirilmesi
- Yazıdaki Kapsayıcı, Önemli, Yardımcı, Dikkat Veya İlgi Çeken Düşüncelerin Yapılandırılması
- İyi Yazmanın İlkelerinin Kullanılması
- Araştırma Süreci Boyunca Etik Hususların Dikkate Alınması

5. Bölüm: Giriş

- Çalışma Özetinin Yazılması
- Nicel, Nitel Ve Karma Yöntem Araştırmalarında Giriş Bölümündeki Farklılıkların İncelenmesi
- Giriş Bölümünü Yazarken Sosyal Bilimler Eksiklik Modelinin Kullanılması
- Giriş Bölümünde Yer Alan Paragrafların Birbiri İle İlişkilendirilmesi
- Araştırma Probleminin Yazılması
- Araştırma Problemi İle İlgili Literatürün Özetlenmesi
- Literatürdeki Geçmiş Çalışmalardaki Eksikliklerin Vurgulanması
- Çalışmadan Faydalanabilecek Hedef Kitlenin Dikkate Alınması

6. Bölüm: Amaç Cümlesi

- Nitel Araştırma Amaç Cümlesi Yazımında Şablon Metinlerin Kullanılması
- Nitel Araştırmalarda Bu Metinlerin Nasıl Değişebileceğinin Değerlendirilmesi
- Nicel Araştırma Amaç Cümlesi Yazımında Şablon Metinlerin Kullanılması
- Nicel Araştırmalarda Bu Metinlerin Nasıl Değişebileceğinin Değerlendirilmesi

- Karma Yöntem Araştırmasında Amaç Cümlesi Yazımında Şablon Metinlerin Kullanılması
- Karma Yöntem Araştırmasında Bu Metinlerin Nasıl Değişebileceğinin Değerlendirilmesi

7. Bölüm: Araştırma Soruları Ve Hipotezler

- Nitel Araştırma Temel Soru Yazımında Şablon Metinlerin Kullanılması
- Nitel Araştırmalarda Bu Metinlerin Nasıl Değişebileceğinin Değerlendirilmesi
- Nicel Araştırma Soru Ve Hipotezlerinin Yazımında Şablon Metinlerin Kullanılması
- Nicel Araştırmalarda Ve Farklı Hipotez Çeşitlerinde Bu Metinlerin Nasıl Değişebileceğinin Değerlendirilmesi
- Tanımlayıcı Ve Çıkarsamalı Nicel Araştırma Sorularının Ve Hipotezleri İçin Bir Modelin Kullanılması
- Karma Yöntem Çalışmalarında Farklı Türde Araştırma Soruları İçin Metinin Yazılması

8. Bölüm: Nicel Yöntemler

- Tarama Yöntemi Tasarımı İçin Kontrol Listesinin Kullanılması
- Tarama Çalışmasında Veri Analizi Basamaklarının Kullanılması
- Tarama Yönteminde Tartışma Bölümünün Yazılması
- Deneysel Yöntemi Tasarımı İçin Kontrol Listesinin Kullanılması
- Önerilen Çalışmayla En İyi Uyuşan Deneysel Yöntem Türünün Tanımlanması
- Deneysel İşlemlerde Süreci Açıklayan Diyagramın Hazırlanması
- Önerilen Çalışmada Olası İç Ve Dış Geçerlik Tehditlerinin Belirlenmesi

9. Bölüm: Nitel Yöntemler

- Nitel Araştırma Yöntemleri Tasarımı İçin Kontrol Listesinin Kullanılması
- Nitel Araştırmanın Temel Özelliklerinin Açıklanması
- Önerilen Araştırmaya Derinlemesine Düşünmenin Nasıl Dahil Edileceğinin Belirlenmesi

- Nitel Araştırma Desenlerinde Veri Toplama Yöntemlerinin Değerlendirilmesi
- Nitel Araştırmada Veri Analizi Basamaklarının Kullanılması
- Nitel Araştırmalarda Geçerliğin Sağlanması

10. Bölüm: Karma Yöntemler

- Karma Yöntem Araştırmalarının Tanımı Ve Özelliklerinin Açıklanması
- Yakınsayan Paralel Karma Yöntem Deseninin Kullanılması
- Açımlayıcı Sıralı Karma Yöntem Deseninin Kullanılması
- Keşfedici Sıralı Karma Yöntem Deseninin Kullanılması
- İleri Düzey Karma Yöntem Desenlerinin Kullanılması
- Karma Yöntem Çalışması İçin En Uygun Desenin Seçilmesi

Önsöz

Amaç

Bu kitap, sosyal ve beşeri bilimler alanlarında nicel, nitel ve karma yöntem araştırmalarındaki bir araştırma önerisinin tasarımı için bir çerçeve ve süreç önermekte, birleştirici yaklaşımlar sunmaktadır. Nitel araştırmaların daha fazla ön plana çıkması, karma araştırmaların ortaya çıkması ve yine aynı şekilde geleneksel nicel araştırmaların süregelen kullanımıyla birlikte, bu kitapta yer alan üç yöntemin özgün karşılaştırılmasına yönelik bir ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu üç yöntemin karşılaştırması yapılırken, ilk olarak bu üç yaklaşımın felsefi varsayımları ele alınmıştır. Daha sonraki aşamalarda ise sırasıyla literatür taraması, araştırma yaklaşımlarında kuramların dâhil edilmesinin değerlendirilmesi ve bilimsel araştırmalarda raporlaştırmanın ve etik hususların önemi üzerine düşüncelere yer verilmiştir. Kitabın ilerleyen bölümlerinde, araştırma sürecinin temel bileşenleri üzerinde durulmuştur. Bu bileşenler, sırasıyla şunlardır; giriş bölümünün yazılması, araştırmanın amacının belirtilmesi, araştırma sorularının ve hipotezlerinin ortaya konulması, veri toplama ve analizine yönelik süreçlerin ve yöntemlerin belirtilmesi. Bu süreçteki her bir basamakta, okuyucuya nitel, nicel ve karma yöntemler hakkında ayrıntılı bilgiler sunulacaktır.

Kitabın Okuyucu Kitlesi

Bu kitap, bir tez yazma veya bilimsel araştırma yapma aşamasında olup, bu çalışmalarına yönelik bir plan ve araştırma önerisi hazırlığı yapan öğrenciler ve araştırmacılar için hazırlanmıştır. Geniş anlamda; kitap araştırma yöntemleri dersinde okutulacak bir ders kitabı veya referans kitabı olarak kullanılabilir. Kitaptaki içerikten en iyi düzeyde faydalanmak için okuyucunun nicel ve nitel araştırmalar konularına aşina olması gerekmektedir. Fakat yine de, kitapta bu konulardaki terimler üzerinde açıklamalara ve tanımlamalara yer verilecek, araştırmanın tasarlanması aşamasında yardıma ihtiyaç duyanlar için strateji tavsiyeleri de olacaktır. Kitapta, koyu olarak yazılan terimler ve kitabın arkasındaki küçük sözlük, araştırmaya dair anlatımlarda kullanılan terimlerin anlaşılması ve konunun tam olarak kavranması konusunda faydalı olacaktır. Bu kitabın hem sosyal bilimler hem de sağlık bilimlerinde bilimsel çalışma yapanlar için faydalı olması amaçlanmıştır. Kitabın ilk basımından bu tarafa, okuyuculardan gelen yorumlar, kitabın çok farklı disiplin ve alandan kişiler tarafından kullanıldığına işaret etmektedir.

Dördüncü baskısı yapılan kitabın aşağıda sıralanan alanlarda bilimsel çalışmalar yapanlara faydalı olacağını düşünülmektedir; pazarlama, işletme, suç hukuku, iletişim araştırmaları, psikoloji, sosyoloji, eğitim bilimleri, yükseköğretim, hemşirelik, sağlık bilimleri, aile araştırmaları, sosyal ve sağlık bilimlerindeki diğer başka alanlar.

Kitabın Formatı

Her bölümde, farklı bilim alanlarından alınmış örneklere yer verilmiştir. Örneklerin alındığı kaynaklar ise kitaplar, dergi makaleleri, tez önerileri ve tezlerdir. Öncelikli uzmanlık alanım, eğitim psikolojisi (daha geniş anlamda sosyal ve sağlık bilimleri) olmasına rağmen, kitapta verilen örneklerin pek çok alanı kapsıyor olması amaçlanmıştır. Örneklerde; sosyal adalet, toplumdaki marjinal bireyler konuları ele alınmıştır. Yine aynı şekilde, sosyal ve sağlık bilimlerinin ele aldığı bildik araştırma örneklemleri ve gruplarına yönelik örnekler mevcuttur. Kitabın içeriğine ayrıca günümüz bilimsel araştırmalarında mevcut olan yöntemsel çoğulcuk kavramı da dâhil edilmiştir. Kitabın içerdiği tartışmalar arasında alternatif felsefi fikirler, değişik araştırma biçimleri ve bir dizi yöntemler de mevcuttur.

Bu çalışma, detaylı bir araştırma yöntemi kitabı olmamakla birlikte, kitapta araştırma desenine yönelik temel özelliklerin üzerinde durulmuştur. Bilimsel araştırma hakkında verilen bilgiler temel fikirler düzeyinde sınırlandırılmıştır, bu durum da araştırmacılara eksiksiz ve özenli araştırmalar yapabilme imkânı vermiş olacaktır. Kitabın kapsamı, genellikle kullanılan araştırma biçimleriyle sınırlı tutulmuştur. Bu araştırma biçimleri şunlardır; nicel araştırmalardaki tarama, deneysel desenler; nitel araştırmalardaki, anlatı, fenomenoloji, kuram oluşturma, etnografi, durum araştırması ve karma araştırmalardaki yakınsayan paralel karma yöntemler, iç-içe karma yöntemler, keşfedici sıralı karma yöntemler, açımlayıcı sıralı karma yöntemler, çok aşamalı karma yöntemler ve dönüştürücü karma yöntemler. Bir tez önerisi vermeye hazırlanan öğrencilerin bu kitabı faydalı bulmaları beklenmektedir. Ancak, bilimsel bir çalışma ortaya konulmasındaki hakem görüşleri ve tutumlarına yönelik konular başka kitaplarda geniş biçimde anlatılmıştır.

Akademik yazım kurallarının gerekleri doğrultusunda, kitaba cinsiyet ya da etnik ayrımcılık anlamları taşıyan örnekler veya ifadeler dâhil edilmemiştir. Seçilen örneklerde kültürel ve cinsel tüm yönelimleri yansıtan örneklere yer verilmiştir. Kitabın tüm bölümlerinde nicel ya da nitel yaklaşımlardan herhangi birinin ön plana çıkmaması sağlanmaya çalışılmıştır. Yine bilinçli bir şekilde kitabın sonuna kadar nicel ve nitel araştırmalara ilişkin örneklerin sunuluş sırası dönüşümlü olarak değiştirilmiştir. Okuyanların da fark edebileceği üzere, kitaptaki verilen uzun örneklerde diğer yazılara sıklıkla gönderimlerde bulunulmuştur. Sadece verilen örneklerin alındığı çalışmalara atıflar yapılmış, verilen herhangi belli bir örnekteki geçen tüm atıflar belirtilmemiştir. Kitabın önceki baskılarında olduğu gibi içeriğin kolay anlaşılır ve okunabilir olması için daha önceki baskıların bazı özellikleri muhafaza edilmiştir. Bu özellikler şunlardır: ana noktaları göstermek için madde işaretleri, bir sürecin ana aşamalarını gösteren numaralandırma ve yazarların vermeye çalıştıkları ana noktaların altını çizen ve ana örneğe ek olarak verilmiş olan yazarın kendi verdiği tamamlayıcı örneklerden oluşan sayfalar.

Okur görüşleri ve araştırma yöntemleri konusundaki yeni gelişmeler doğrultusunda dördüncü baskıya yeni özellikler eklenmiştir.

- Kitabın tamamında yeni çıkmış olan araştırma yöntemleri kitaplarına atıflar yapılmıştır.
- Son baskıda kitap içeriği, geçerli mevcut dünya görüşlerine yer vermek amacıyla katılımcı dünya görüşü de eklenerek genişletilmiştir. Yine aynı şekilde, en son akademik fikirlere uygun olacak şekilde daha geniş bir dünya görüşü olan dönüşümsel dünya görüşü de kitapta yer almıştır (Mertens, 2009, 2010).
- Publication Manual of the American Psychological Association (American Psychology Association [APA], 2010) tarafından yayınlanan son bilgiler kitaba dâhil edilmiştir.
- Bu baskıda "Araştırma Etiği" hakkında kapsamlı tartışmalar bulunmaktadır. Araştırma etiği üzerine bazı hususlar ve bunlara dair araştırma sürecinde yapılması gerekenler bir tablo halinde ifade edilmiştir.
- Bu baskıda araştırma etiği konusundaki hususlar, araştırmanın yapılması öncesinde dikkate alınacak şekilde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, araştırmaya başlama, veri toplama, veri analiz etme, raporlaştırma, paylaşma ve verilerin depolanması şeklindedir.
- Nicel yöntemleri işleyen bölümde, sonuçların istatistiksel anlamlılığının incelenmesi hakkında daha fazla bilgi verilmiştir. Yine aynı şekilde, etki büyüklüğü ve güven aralığı tarafından ortaya çıkarılan pratik sonuçlara dair bilgilere de değinilmiştir. Ayrıca, nicel yöntemler hakkında literatüre giren yeni kaynaklara da yer verilmiştir.
- Nitel yöntemler hakkındaki bölüm, "benim" Creswell (2013) çalışmamda üzerinde durduğum konular hakkında en son tartışmaları ortaya koymaktadır. Bu bölüme yeni eklenen değişikliklerin arasında şunlar bulunmaktadır; nitel araştırmaların özelliklerine yönelik güncellemeler, araştırmacıların kullanabilecekleri mevcut nitel araştırma desenleri, araştırmacı ve derinlemesine düşünme hakkında geniş bir tartışma ve nitel veri analizi ve yorumlanması aşamalarındaki adımlar üzerine geliştirilmiş bir kısım...
- Karma yöntem hakkındaki son bölüm, son yıllardaki ortaya çıkan değişimleri ve Creswell ve Plano Clark (2011) ile diğer yazarların araştırma deseni ve yapımı hakkındaki fikirlerini yansıtmak amacıyla yeniden ele alınmıştır. Daha önceki baskılara göre; bu bölüm, bir araştırma önerisinin yöntem kısmının içine bir karma yöntem kısmının yazımı üzerine daha fazla odaklanmıştır. Bu bölüm, araştırmacıların hangi karma yöntem desenini kullanacaklarına karar vermekte kullandıkları kriterler hakkındaki en son fikirler üzerinde durmaktadır. Araştırma deseni hakkında konular yeniden gözden geçirilmiş ve bu konu hakkındaki mevcut düzenlerin temel ve daha ileri desenler düzeyine çıkarılması amaçlanmıştır. Ayrıca, temel araştırma desenleri ve bu desenlerin özellikleri dâhil, tüm desenler detaylı olarak ele alınmıştır. Ele alınan diğer konular şunlardır; veri toplama ve analizi süreçleri, raporlaştırma biçimleri ve araştırma deseninde karşılaşılabilecek tüm zorluklar. Kitapta, karma yöntemler üzerine son zamanlarda yazılmış literatüre atıflar da bulunmaktadır. Ayrıca, kitabın içeriğine mevcut araştırma desenlerinin olduğu tablolar da dâhil edilmiştir.

- Yazdığım daha önceki kitaplarımda olduğu gibi, kitabın bu baskısında da, farklı konulara ilişkin araştırmada faydalı olabilecek ayrıntılı bilgiler, bölümler halinde sunulmuştur. Kitaptaki bu faydalı bilgiler, geçmiş 40 yıl içerisinde araştırma yapan öğrencilere tavsiyeler sunma konusunda çok faydalı olmuştur.
- Kitabın bu baskısında, kitaba eşlik edecek bir web sitesi eklenmiştir (www.sagepub.com/creswellrd4e). Bu sitede, sınıfta kullanılmak üzere hazırlanmış powerpoint sunumları, örnek etkinlikler ve bölüm sonu kontrol listelerine yer verilmiştir.

Bölümlerin Yapısı

Kitap, iki kısım ve bu kısımlarla ilgili on bölümden oluşmaktadır. Birinci kısım, araştırmacıların araştırma planlarını veya araştırma önerilerini oluşturmadan önce dikkat etmeleri gereken aşamaları içermektedir. İkinci kısımda, bir tez ya da bilimsel bir çalışma önerisi hazırlayabilmek amacıyla kullanılan farklı konuları içermektedir.

1. Kısım: Hazırlık Aşamasındaki Konular

Kitabın bu kısmı, bilimsel bir araştırma deseninin hazırlanması aşamasını ele almaktadır. Bu konular, Bölüm 1-4 arasında ele alınmıştır.

1. Bölüm: Araştırma Yaklaşımının Seçimi

Bu bölümde, öncelikle nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları tanımlanmıştır. Daha sonra, bu yaklaşımlardan birinin araştırmada kullanıldığında, felsefe, araştırma deseni ve yöntemlerin nasıl bir ilişki içerisinde olduğu tartışılmıştır. İleri türde nicel, nitel ve karma araştırma yöntemleri gibi farklı felsefi bakış açıları dikkate alınmıştır ve bu yöntemlerin her bir araştırma deseniyle nasıl ilişkilendirildiği üzerinde durulmuştur. Bu şekilde, araştırma önerisi hazırlama aşamasında olan araştırmacılara yürütmeyi planladıkları çalışma için nicel, nitel veya karma yöntemlerden hangisinin uygun olduğu konusunda karar vermeleri noktasında bu bölümün yardımcı olunacağı düşünülmektedir.

2. Bölüm: Literatür Taraması

Bir araştırma tasarlanmadan önce, araştırılacak konu hakkında literatür taraması yapmak oldukça önemlidir. Bu nedenle, bir araştırmacı araştırılmaya uygun bir konu seçmeli ve bu bölümde verilen aşamaları kullanarak literatür taraması yapmalıdır. Bunun yapılabilmesi için literatür taraması aşamasında kullanılmak üzere önceliklerin ortaya konulması gerekmektedir. Bu öncelikler; araştırma konusu ile ilgili araştırmaların görsel bir haritasının çizimi, özetin yazılması, araştırma yazım rehberlerinden öğrenilen becerilerin kullanılması ve anahtar kelimelerin tespit edilmesidir. Bu bölümün, araştırma önerisi yazma aşamasında olan kişilere, araştırdıkları konuyla ilgili yapılmış diğer araştırmaları özenli ve kapsamlı bir şekilde dikkate almaları ve araştırma önerileri için daha önceki yapılmış diğer araştırmaları sınıflandırıp literatür taraması yapmaları bağlamında yardımcı olacağı düşünülmüştür.

3. Bölüm: Kuramların Kullanımı

Kuramlar, üç bilimsel araştırma yaklaşımında farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Nicel araştırmalarda, kuramlar araştırmacı tarafından test edilen değişkenler arasındaki ilişkileri açıklama olasılığı sunarlar. Nitel araştırmalarda, kuramlar çoğunlukla araştırmaya bakmak için bir bakış açısı sunar veya bu bakış açısı işlevi, araştırma sırasında ortaya çıkar. Karma yöntemin kullanıldığı araştırmalarda ise araştırmacılar kuramları nicel ve nitel araştırmalarda sözü edilen işlevlerinde dâhil olduğu pek çok farklı şekillerde kullanırlar. Bu bölüm, araştırma önerisi yazma aşamasındaki araştırmacılar için kuramların araştırmalarına nasıl eklenebileceğinin planlanması konusunda araştırmacılara yardımcı olacaktır.

4. Bölüm: Yazım Stratejileri Ve Etik Hususlar

Araştırmacı yazma sürecine başlamadan önce, araştırmacının elinde araştırma önerisinde bulunulacak konuların genel bir çerçevesinin çizildiği bir planın olması faydalıdır. Bu nedenle, bu bölümün başında araştırma önerisi yazmak amacıyla kullanılabilecek farklı planlar verilmiştir. Bu planlar, araştırmacının önerdiği çalışmanın nicel, nitel ve karma yöntemleri olmasına göre değişebilir. Bu bölümde, bir araştırma önerisinin yazılması esnasında kullanılmak üzere fikirler sunulmuştur. Bu fikirler, araştırmalarımı raporlaştırırken faydalı olduğunu gördüğüm, yazma alışkanlığı edinme ve dilbilgisi kurallarına yönelik fikirlere sahip olma vb. Bölümün sonunda, araştırma etiği konusu tekrar ele alınmıştır. Bu kitapta, araştırma etiği konusu soyut fikirler olarak bırakılmayıp, araştırmanın pek çok aşamasında karşılaşılması beklenen bir konu olarak ele alınmıştır.

2. Kısım: Araştırma Deseni

İkinci kısımda, araştırma önerisinin tasarlanmasına yönelik öğeler ele alınmıştır. Bölüm 5 ve 10 arasındaki bölümler, araştırmanın bu aşamasını işlemektedir.

5. Bölüm: Giriş

Bir bilimsel araştırma yazılırken giriş bölümünün anlaşılır ve açık yazılması gerekmektedir. Bu kitapta, okuyanların araştırma önerilerine açık ve sistematik giriş bölümleri yazabilmeleri için örnek modeller verilmiştir. Bölümün başında, araştırmada özet kısmının yazılması üzerinde durulmuştur. Daha sonra, araştırma probleminin tespit edilmesi, ilgili literatürde eksikliklerin tespit edilip, bu eksiklikler doğrultusunda araştırma probleminin konumlandırılması ve araştırmanın belli bir okuyucu kitlesi hedeflemesi konularında bilgiler verilmiştir. Beşinci bölüm, bir araştırmanın giriş bölümünün tasarlanmasına yönelik sistematik bir yöntem sunmaktadır.

6. Bölüm: Amaç Cümlesi

Araştırmacılar, araştırma önerilerinin başlangıcında, araştırmanın temel amacını ve hedefini ortaya koyar. Araştırmanın söz konusu kısmında kullanılan ifadeler araştırma önerisi içerisinde en önemli ifadelerdir ve bu nedenle altıncı bölümün tamamı, amaç cümlesi ile ilgilidir. Bu bölümde; okuyucular, nicel, nitel veya karma yöntemin kullanıldığı araştırmalarda, amaç cümlesinin nasıl ifade edileceği konusunda bilgi sahibi olacaktır.

Bu amaçla, bu ifadeleri tasarlamanıza ve yazmanıza yardımcı olacak kodlar verilmiştir.

7. Bölüm: Araştırma Soruları Ve Hipotezler

Araştırmacının oluşturduğu sorular ve hipotezler, araştırmanın amacının odağını oluşturma işlevine sahiptir. Sorular ve hipotezler araştırmada önemli bir basamağı oluşturduğundan, bunların özenli bir şekilde yazılması gerekmektedir. Bu bölümde, okuyucular nicel ve nitel araştırma soruları ve hipotezleri yazma ve yine her iki araştırma yaklaşımını (nicel/nitel) kullanarak karma yöntem araştırma sorusu ve hipotezleri oluşturma konusunda bilgiler bulunmaktadır. Bu bölümde, verilen çok sayıda örnek araştırma sorusu ve hipotez okuyucuya model oluşturmaktadır.

8. Bölüm: Nicel Yöntemler

Nicel yöntemlerle ilgili olan bu bölüm, nicel araştırma verilerinin toplanması, analiz edilmesi, yorumlanması ve sonuçlarının yazılmasını içermektedir. Tarama çalışmalarında ve deneysel çalışmalarda belli yöntemler vardır. Bu yöntemler, özünde şu aşamaları içermektedir; evrenin ve örneklemin tespit edilmesi, araştırma deseninin tespiti, verilerin toplanması ve analizi, sonuçların ortaya konulması, yorumlanması, araştırmanın bir tarama veya deneysel araştırmaya uygun şekilde yazılması. Sekizinci bölümde; okuyucular, araştırma önerisinde bulunması gereken bir tarama ya da deneysel yöntemleri içeren araştırmaların deseninde kullanılabilecek belli süreçler hakkında bilgi sahibi olacaktır. Bölüm içerisinde bir kontrol listesi verilmiştir. Bu listeler kullanılarak, araştırmacıların hiçbir aşamayı atlamaması sağlanmıştır.

9. Bölüm: Nitel Yöntemler

Verilerin toplanması, analizi, yorumlanması ve raporlaştırılmasında kullanılan nitel yöntemler, alışılmış nitel yöntemlerden farklılık göstermektedir. Bir amaç doğrultusunda örneklem alınması, açık uçlu sorularla veri toplanması, dokümanların ve metin veya görsellerin analizi, verilerin, tablolar ve sayılarla nicelleştirilmesi ve bulguların kişisel olarak yorumlanması nitel yöntemin özünü oluşturmaktadır. Sekizinci bölümde, nitel araştırmaların tasarlanması sürecindeki adımlar sunulmaktadır. Bir nitel araştırmadaki önemli bütün aşamaların eksiksiz olarak araştırmaya dâhil edildiğinden emin olunmasını sağlamak amacıyla bölüm içinde bir kontrol listesi verilmiştir. Durum araştırmaları, etnografi, kuram oluşturma, fenomenoloji desenleri hakkında bölüm içerisinde çok sayıda örnek verilmiştir.

10. Bölüm: Karma Yöntemler

Karma yöntem, hem nitel hem de nicel verilerin aynı çalışmada birlikte kullanılmasını ifade eder. Son yıllarda, karma yöntemin kullanımı yaygınlaşmıştır. Onuncu bölümde, karma yöntemlerin gelişimine dair önemli bilgiler mevcuttur. Bu araştırma deseninin kullanımına yönelik ön bilgiler bu bölümde bulunabilir. Bölümün başında karma yöntem araştırmalarının tanımı yapılmış ve önemli özellikleri ortaya konulmuştur. Bölümün ilerleyen aşamalarında temel üç çeşit karma araştırma türü; a) yakınsayan, b) açımlayıcı sıralı ve c) keşfedici sıralı karma araştırmaları üzerinde ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Bu üç karma araştırma çeşidinin temel özellikleri, veri toplama ve analiz biçimleri, bulguların yorumlanması ve geçerliği konusundaki yaklaşımları ele alınmıştır. Bunlara ek olarak, daha karmaşık özellik arz eden üç desen türüne daha bu bölümde değinilmiştir; a) İç-içe karma b) dönüştürücü karma ve c) çok aşamalı karma desen. Bölümün son kısmında, bir karma araştırma çalışması planlanırken seçilecek araştırma türlerinden hangisinin daha uygun olduğuna karar verilirken yararlı olabilecek bilgiler de eklenmiştir. Ayrıca, temel desenlere yönelik örneklere de bölümde yer verilmiştir. Diğer bölümlerde olduğu gibi bir araştırma önerisinin hazırlanmasında dikkate edilmesi gereken tüm aşamaları kontrol etmek için, bölüme bir kontrol listesi de eklenmiştir.

Bir araştırmanın tasarlanması, uzun ve zaman alıcı bir süreçtir. Bu kitabın içeriğini okumak sizlere bu süreci kolaylaştırmak ve çabuklaştırmak adına kesin bir çözüm sunmayabilir ancak kitap okuyucusuna araştırma yürütme sürecine yönelik belli beceriler kazandıracak, araştırma sürecindeki aşamalar hakkında bilgiler verecek ve bir araştırmanın raporlaştırılması sürecine ilişkin pratik ve yararlı bilgiler sunacaktır. Araştırmanın aşamaları konusunda kitaptaki bilgilere geçmeden önce, bir araştırma önerisi hazırlayacak olanların araştırma yaklaşımları üzerinde düşünmeleri, araştırma önerilerine dâhil edecekleri konularının bir taslağını oluşturmaları ve araştırmada karşılaşacakları olası etik sorunların olacağını bilmeleri gerekmektedir. Kitabın birinci kısmında bu konular ele alınmıştır.

Teşekkür

Otuz yıldan beri Nebraska- Lincoln Üniversitesi'ndeki doktora derslerimde yüzlerce öğrencimin fikirleri ve cesaretlendirmeleri olmasaydı bu kitap yazılamazdı. Eski öğrencilerim, Dr Sharon Hudson, Dr Leon Cantrell, Nette Nelson, Dr De Tonack, Dr Ray Ostrander ve Diane Wells, eserin ilk baskısından beri kitabın düzenlenmesine ve geliştirilmesine katkı sağlamıştır.

Araştırma yöntemlerine giriş, nitel araştırma ve karma araştırma yöntemleri derslerindeki ve bu konulardaki özel derslerimdeki öğrencilerime teşekkürü bir borç bilirim. Bu dersler, bir yazar ve araştırmacı olarak bana, yeni çalışmalar için fikirler sunan ve deneyimlerimi paylaşabildiğim bir laboratuar olmuştur.

Ayrıca, kitabın içeriğinin hazırlanmasına yardımcı olan yıllardır beraber çalıştığım Nebraska-Lincoln Üniversitesi Nitel ve Karma Yöntem Araştırmaları Ofisi'ndeki çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim. Dr. Vicki Plano Clark, Dr. Ron Shope, Dr. Kim Galt, Dr. Yun Lu, Dr. Sherry Wang, Amanda Garrett, ve Dr. Alex Morales'ın bilimsel katkıları için teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, SAGE Yayınevi için görüş bildiren hakemler tarafından sunulan ufuk açıcı öneriler için de minnettarım. SAGE Yayınevi'nde çalışan arkadaşlarımın desteği ve teşvikleri olmasaydı bu kitap hazırlanamazdı. Bu noktada, SAGE Yayınevi'nin birinci sınıf bir yayınevi olduğunu belirtmek isterim.

Özellikle eski editörüm ve akıl hocam C. Deborah Laughton (şimdi Guilford Yayınevi'nde çalışmakta) ve Lisa Cuevas-Shaw'a teşekkür ederim. Şimdiki editörüm Vicki Knight, süreç boyunca bana en çok desteği veren ve beni teşvik eden kişi olmuştur. Teşekkürler Vicki! Son 25 yıl boyunca çalışmaktan zevk aldığım SAGE Yayınevi'nin tüm personeline teşekkür etmek istiyorum. Araştırma yöntemlerinin dünya çapında yayılmasına ve gelişmesine onlarla birlikte yardımcı olduk.

Son olarak. dördün baskı için katkı saylayan hakemlere; "Gilberto Arriaza, CSU East Bay; Heather J. Brace, Whittier College; RM Cooper, Drake University; Vanessa P. Dennen, The Florida State University; ve Lois McFadyen Christensen, University of Alabama at Birmingham" teşekkür ederim.

Yazar Hakkında

John W. Creswell, Nebraska-Lincoln Üniversitesi'nde Eğitim Psikolojisi alanında Profesör olarak çalışmaktadır. Creswell, karma yöntemler, nitel araştırma yöntemleri ve genel araştırma yöntemleri konusunda dersler vermektedir. Bu konulara yönelik çok sayıda bilimsel makale, kitap bölümü ve kitap yazmıştır. Şu an 22. kitabını (tüm baskılarla birlikte) hazırlamaktadır. Creswell'in kitapları dünya çapında birçok dile çevrilmiştir.

Nitel ve Karma Yöntem Araştırmaları Ofisini (Office of Qualitative and Mixed Methods Research) kuran Creswell, bu ofisin başkanı olarak seçildi. Amerika dışında ve Amerika Birleşik Devleri'nde karma ve nitel araştırmalar konusunda popüler dergilerden biri olan Journal of Mixed Methods Research isimli dergiyi SAGE yayın evinini işbirliği ile kurdu.

Uygulamalı araştırmalar için bir yöntem bilimci olarak, Michigan Üniversitesi Aile Hekimliği alanında yardımcı profesör statüsünde görev yaptı. Michigan'da bulunan Ann Arbor, VA sağlık hizmetleri araştırma biriminde danışman olarak çalıştı.

Bir yöntem bilimci olarak, Amerika Ulusal Sağlık Enstitüsü ve Ulusal Bilim Vakfı'nın (NIH) çok sayıda projesinin yönteminin başarılı bir şekilde tasarlanması için yardımcı oldu.

Fulbright Programıyla Özel Bilim Adamı statüsünde Güney Afrika (2008) ve Tayland'da (2012) nitel ve karma yöntemler konusunda dersler verdi. Günümüzde, Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Bilim Vakfı'nda karma yöntem araştırmaları için iyi örnekler geliştiren ulusal bir çalışma grubunun başında çalışmaktadır. 2013 yılı bahar aylarında Harvard Üniversitesi Halk Sağlığı Okulu'nda (School of Public Health, Harvard University) misafir profesör statüsünde çalışacaktır. 2013 güz döneminden itibaren Nebraska-Lincoln Üniversitesi Eğitim Psikolojisi bölümünde derslerine ve çalışmalarına devam edecektir.

John W. Creswell hakkında ayrıntılı bilgi için; http://johnwcreswell.com/ adresini ziyaret ediniz.

Çeviri Önsözü

Genel manasıyla sosyal bilimlerde araştırma, dünyayı anlama, yorumlama ve dönüştürmeye yönelik sistemli ve belirli kurallar çerçevesinde yürütülen tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Söz konusu sistem ve kurallar, bilimsel bilginin üretilme sürecindeki yaklaşımlardır. Nitelikli bir bilimsel çalışma, bu yaklaşımların dayandığı felsefi temel ve varsayımları bilmeyi, nicel, nitel ve karma yöntemler gibi farklı araştırma desenlerini ve bu desenlere özgü yöntemleri özümseyip uygulayabilmeyi gerektirir. Sosyal bilimlerdeki araştırma yaklaşımları konusunda mihenk taşı olarak kabul edilebilecek çalışmalardan biri olan bu kitap, araştırma sürecinin başında olan ya da hâlihazırda bilimsel araştırma yürüten araştırmacıların araştırma desenlerine ilişkin bilgi ve becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilecek kapsamlı bir içeriğe sahiptir.

Ülkemizde, özellikle son yıllarda sosyal bilimlerde araştırma yöntem ve yaklaşımları ile ilgili Türkçe kaynak kitapların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu kaynaklarda, genellikle günümüzdeki bilimsel araştırmaların dünyasını şekillendiren batı kaynaklı eserlere sıklıkla referanslar verilmektedir. Yabancı eserlerde geçen kavram ve terimlerin Türkçe'ye çevirisi sürecinde çoğu zaman bu kavram ve terimler, eser içerisindeki bağlamından koparılıp, fazlasıyla yorumlandığı için çeşitli yanlış anlamalar ve anlamlandırma sorunları ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, araştırma yöntem ve yaklaşımları ile ilgili önemli bir eseri bir bütün olarak çevirmenin söz konusu sorunları azaltma yönünde faydalı olabileceği düşünülmüştür.

Bilimsel geçmişimizdeki zenginliğin farkında olmakla birlikte, son yüzyıllarda batı dünyasından geri kalındığı herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Bu geri kalmışlığın temel nedenlerinden biri olarak, bilimsel araştırma yöntem ve yaklaşımlarındaki yenilikleri özümseyememiş olmamız gösterilebilir. Kendi bilimsel geleneğimizi tekrar inşa etme sürecinde çeviri çalışmalarının, özellikle de bilimsel araştırma yaklaşımları gibi bilimsel bilgiyi üretme süreciyle ilgili temel kaynakların çevirisinin bu bağlamda faydalı olabileceğini düşünüyoruz.

Bu noktada, John W. Creswell tarafından yazılan ve araştırma yöntemleri konusunda temel tuğlalardan biri olarak kabul edilen "Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches" isimli bu eseri Türkçeye kazandırarak daha geniş bir okuyucu kitlesinin hizmetine sunmak amaçlanmıştır.

Çalışmada, orijinal metne sadık kalınarak, içerik ve bağlamdan uzaklaşmadan çeviri süreci yürütülmüştür. Çalışma, bir ekiple yürütülmesine rağmen, çeviri sürecinde ortak terimler kullanılarak, metnin bütününde ortak bir dil birliği sağlanmıştır. Aynı zamanda, çevirinin okunabilir ve anlaşılabilir bir metin olma-

sı için çeviri sürecinin her aşamasında çok ciddi hassasiyet gösterilmiştir.

Eserin Türkçe'ye çevrilmesi sürecinin bütün aşamalarında desteklerini esirgemeyen Sayın Özgür DOĞAN'a ve tüm Eğiten Kitap çalışanlarına özellikle teşekkür ederiz. Bu eserin, araştırmaya gönül vermiş tüm bilim insanlarına, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine faydalı olması umudu ile...

Çeviri Ekibi

Ekim, 2013

1. Kısım:

Hazırlık Aşamasındaki Konular

- **1. Bölüm:**
  Araştırma Yaklaşımının Seçimi
- **2. Bölüm:**
  Literatür Taraması
- **3. Bölüm:**
  Kuramların Kullanımı
- **4. Bölüm:**
  Yazım Stratejileri ve Etik Hususlar

Bu kitap, bir araştırma önerisi ya da planın nasıl tasarlanacağı hususunda araştırmacılara yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. 1. kısımda; bir araştırma önerisinin ya da planını tasarlamadan önce gerekli olan bir kaç öncelikli konu üzerinde durulmuştur. Bu konular; uygun araştırma yaklaşımının seçimi, önerilen çalışmanın literatürdeki durumunun incelenmesi, çalışmada bir kuramın kullanılıp kullanılmayacağına karar verilmesi ve öncelikle ele alınması gereken konulardan olan nitelikli yazma stratejileri ve etik hususlarla ilişkilidir.

1. BÖLÜM

Araştırma Yaklaşımının Seçimi

Yrd. Doç. Dr. Mesut BÜTÜN
Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Araştırma yaklaşımları, kapsamlı varsayımlardan başlayıp detaylı veri toplama, analiz ve yorumlama yöntemlerine kadar yayılan bir araştırma sürecindeki plan ve prosedürlerdir. Bu plan çeşitli kararların alınmasını gerektirmekle birlikte, bu kararların yazarın mantığına uygun sırayla ve kitaptaki sunum sırasıyla ele alınması gerekmez. Genel karar, bir konuyu araştırırken hangi yaklaşımın kullanılması gerektiğidir. Bu kararın şekillenmesinde, araştırmacının çalışma öncesindeki felsefi varsayımları, araştırma prosedürleri (**araştırma desenleri** olarak adlandırılır), veri toplama, analiz ve yorumlamaya yönelik özel **araştırma yöntemleri** belirleyicidir. Araştırma yaklaşımının seçimi ayrıca, ele alınan konunun ya da **araştırma probleminin** doğasına, araştırmacıların kişisel deneyimlerine ve çalışmanın hedef kitlesine göre oluşturulur. Böylece bu kitapta, *araştırma yaklaşımları*, *araştırma desenleri* ve *araştırma yöntemleri*, araştırmanın geniş kapsamlı inşasından daha dar kapsamlı yöntem basamaklarına kadar ardışık olarak bilgilendirmeyi amaçlayan üç anahtar terimdir.

ÜÇ ARAŞTIRMA YAKLAŞIMI

Bu kitapta, üç araştırma yaklaşımı ön plana çıkarılmıştır: (a) nicel (b) nitel ve (c) karma yöntemler. Kuşkusuz bu üç yaklaşım ilk göründükleri gibi farklı değildir. Nitel ve nicel yaklaşımlar değişmez, apayrı kategoriler, zıt kutuplar ya da ikilemler olarak görülmemelidir. Bunun yerine, bir süreklilik çizgisi üzerindeki farklı uçları temsil ederler (Newman & Benz, 1998). Bir çalışma nicelden ziyade nitel, ya da tam tersi nitelden ziyade nicel olma *eğilimindedir.* **Karma yöntem araştırması** hem nitel hem de nicel yaklaşımların öğelerini barındırdığı için bu süreklilik çizgisinin ortasında yer alır.

Nitel ve nicel araştırma arasındaki ayrım çoğunlukla, sayılardan (nicel) ziyade kelimelerin kullanılması (nitel), ya da açık-uçlu sorulardan (nitel mülakat soruları) ziyade kapalı-uçlu soruların (nicel hipotezler) kullanılması çerçevesinde şekillendirilmektedir. Aralarındaki farklılıkların derecelerini görmenin daha iyi bir yolu, araştırmacıların çalışma öncesindeki temel felsefi varsayımlarına, araştırmada kullanılan strateji türlerine (örn., nicel deneyler ya da nitel **durum çalışmaları**) ve bu stratejiler kullanılırken başvurulan özel yöntemlere bakmaktır (örn., ölçme araçları ile nicel veri toplamaya karşılık saha gözlemleri yaparak nitel veri toplama). Bununla birlikte, her iki yaklaşımda da tarihsel bir gelişme söz konusudur —19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ortalarına kadar sosyal bilimlerdeki araştırma türlerinde nicel yaklaşımlar hâkimdir. 20. yüzyılın ikinci yarısında nitel araştırmaya ilgi artmış ve bununla birlikte karma yöntem araştırmaları gelişmiştir. Bu arka plan bilgisinin ardından, kitapta kullanılan üç anahtar terimin tanımlarını görmek faydalı olacaktır:

- *Nitel araştırma* sosyal ya da beşeri bir probleme bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Araştırma süreci; soruların ve işlem basamaklarının geliştirilmesi, genellikle katılımcıların kendi ortamlarından veri toplanması, özel durumlardan genel temalara ulaşılarak tümevarımsal veri analizi yapılması ve araştırmacının verilerin anlamını yorumlama aşamalarını kapsamaktadır. Yazılan son rapor esnek bir yapıya sahiptir. Bu çerçevede araştırma yapan kişiler, tümevarımsal üsluba, bireysel anlama odaklanmaya ve bir durumun karmaşıklığını yorumlamaya önem veren araştırma tarzını desteklemektedirler.
- *Nicel araştırma* değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyerek nesnel kuramları test etme yaklaşımıdır. Bu değişkenler genellikle ölçme araçlarıyla sırayla ölçümlenebilir, böylece sayısallaştırılmış veriler istatistiksel işlemler kullanılarak analiz edilebilir. Yazılan araştırma raporunun son hali; giriş, literatür ve kuram, yöntem, sonuçlar ve tartışmayı içeren bir yapıya sahiptir. Nitel araştırmacılarda olduğu gibi, nicel araştırma yapanların da teorileri tümdengelimsel olarak test etme, önyargılara karşı önlemler alma, alternatif açıklamaları kontrol etme, bulguların genellenebilirliği ve tekrarlanabilirliği ile ilgili varsayımları vardır.
- *Karma yöntem araştırması,* felsefi varsayımları ve kuramsal çerçeveleri içeren farklı araştırma desenlerinin kullanılmasını, nitel ve nicel verilerin toplanmasını ve bu iki veri türünün bütünleştirilmesini kapsayan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu araştırma yaklaşımının temel varsayımına göre, nitel ve nicel yaklaşımlardan yalnızca bir tanesinin kullanılmasındansa, birlikte kullanılması araştırma problemi ile ilgili daha kapsamlı bir anlayışın oluşturulmasına imkân sağlamış olur.

Bu tanımlamaların her biri çok önemli bilgiler içermektedir. Kitap boyunca tanımlamalardaki bu kısımlar tartışılacak, böylece kitap ilerledikçe bu tanımlamaların anlamları daha belirginleşecektir.

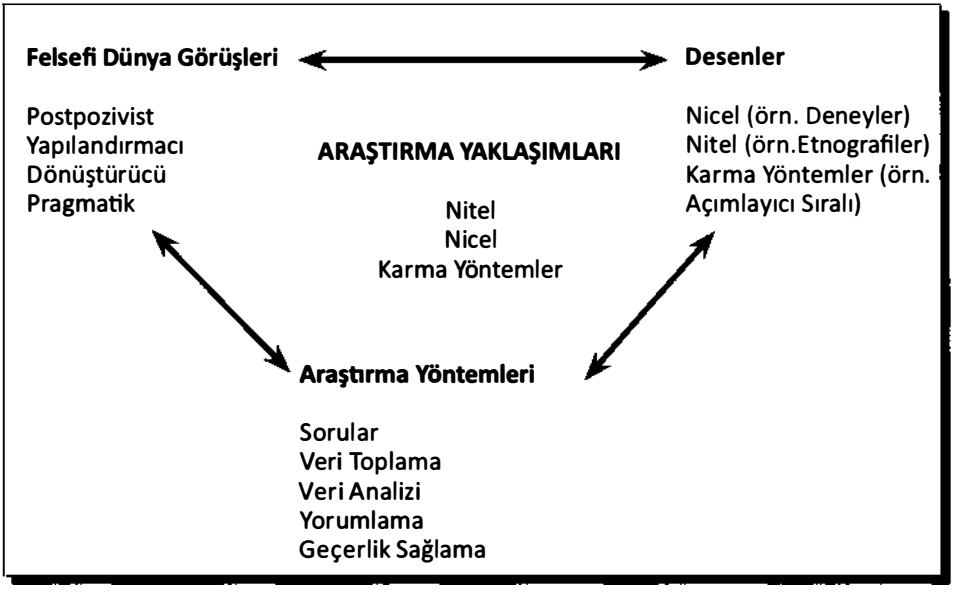
BİR YAKLAŞIMI OLUŞTURAN ÜÇ BİLEŞEN

Bir araştırma yaklaşımının farklı yöntem ya da işlem basamaklarının yanı sıra felsefi varsayımlar içermesi her bir tanımda yer alan iki önemli bileşendir. Ana hatlarıyla bir araştırma yaklaşımı, felsefenin, araştırma deseninin ve özel yöntemlerin kesişimini içeren *araştırmayı yürütme planı ya da önerisidir*. Bu üç bileşenin etkileşimini açıklamak için kullanılabilecek bir yapı Şekil 1. 1'de gösterilmiştir. Özetlenecek olursa, araştırmacılar bir çalışmayı planlarken, çalışmalarına taşıdıkları kendi felsefi dünya görüşleri ile ilgili varsayımları, bu dünya görüşüyle ilişkili araştırma deseni ve benimsedikleri yaklaşımı uygulamaya dönüştürecek özel yöntem ve işlem basamakları üzerinde düşünmelidir.

Felsefi Dünya Görüşleri

Felsefi görüşler araştırmada büyük ölçüde gizli tutulsa da (Slife & Williams, 1995) yine de araştırmanın uygulanmasını etkiler ve bu nedenle tanımlanmaları gerekir.

Şekil 1.1 Araştırma Çerçevesi — Dünya Görüşleri, Desen ve Araştırma Yöntemleri Arasındaki Bağlantılar

Bir araştırma önerisi ya da planı hazırlayanlar benimsedikleri geniş felsefi görüşleri açığa çıkarmalıdırlar. Bu bilgi, araştırmalarında nitel, nicel ya da karma yöntem yaklaşımlarını neden seçtiklerini açıklamaya yardımcı olacaktır. Dünya görüşleri ile ilgili yazarken, araştırma önerisinde aşağıdaki başlıkları ele alan bir bölüme yer verilebilir:

- Çalışmada önerilen felsefi dünya görüşü
- Bu dünya görüşüne ait temel fikirlerin bir tanımı
- Bu dünya görüşünün araştırma yaklaşımını nasıl şekillendirdiği

Bu kitapta *dünya görüşü* terimi "eyleme rehberlik eden bir dizi inanç" (Guba, 1990, s. 17) anlamında kullanılmıştır. Bu terim bazıları tarafından; *paradigmalar* (Lincoln, Lynham, & Guba, 2011; Mertens, 2010), *epistemeloji* ve *ontolojiler* (Crotty, 1998) ve *geniş biçimde algılanmış araştırma metodolojisi* (Neuman, 2009) olarak adlandırmaktadır. Dünya görüşü, bir araştırmacının çalışma öncesinde araştırmanın doğası ve dünyayla ilgili genel felsefi eğilimlerini belirtmektedir. Dünya görüşleri ilgili disiplindeki yönelimler, öğrencilerin danışman/rehberlerinin eğilimleri ve geçmiş araştırma deneyimlerine dayalı olarak oluşmaktadır. Araştırmacıların bu etkenlere dayandırdıkları bireysel inanç çeşitleri, araştırmalarında nitel, nicel ya da karma yöntem yaklaşımlarından birini benimsemelerine neden olmaktadır. Araştırmacıların çalışmalarını hangi inanç ve dünya görüşleri sonucu şekillendirdiği hususunda süregelen bir tartışma olmasına rağmen, bu bölümde literatürde genel olarak tartışılan dört dünya görüşü ön plana çıkarılacaktır: postpozitivizm, yapılandırmacılık, dönüştürücülük ve pragmatizm. Her bir düşüncenin başlıca öğeleri Tablo 1.1'de sunulmuştur.

Tablo 1.1 Dört Dünya Görüşü

Postpozitivizm	**Yapılandırmacılık**
• Nedensellik • İndirgemecilik • Deneysel gözlem ve ölçüm • Kuram doğrulama	• Anlama • Çoklu katılımcı anlamları • Sosyal ve tarihsel yapı • Kuram oluşturma
Dönüştürücülük	**Pragmatizm**
• Politik • Güç ve adalet merkezli • İşbirlikçi • Değişim odaklı	• Eylemlerin sonuçları • Problem merkezli • Çoğulcu • Gerçek-dünya deneyimi odaklı

Postpozitivist Dünya Görüşü

Postpozitivist varsayımlar geleneksel bir araştırma yapısını temsil etmektedir ve bu varsayımlar nitel araştırmadan ziyade nicel araştırma ile uyuşmaktadır. Bu dünya görüşü bazen *bilimsel araştırma* ya da *bilim araştırması* yapma olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca *pozitivist/postpozivist araştırma*, *empirik bilim* ve *postpozitivizm* olarak da nitelendirilebilmektedir. Bu son terim, bilginin mutlak doğruluğuna ilişkin geleneksel bakış açısına karşı çıkan (Phillips & Burbules, 2000), insan davranış ve eylemlerini incelerken mevcut varsayımlarımız hakkında kesin olamayacağımızı vurgulayan pozitivizm sonrası düşünceyi temsil ettiği için postpozitivizm olarak adlandırılmıştır. Postpozitivist gelenek Comte, Mill, Durkheim, Newton ve Locke (Smith, 1983) gibi 19. yüzyılın yazarlarından ve çok yakın geçmişteki Phillips ve Burbules (2000) gibi yazarlardan kaynağını almaktadır.

Postpozitivistler, sebeplerin (muhtemelen) sonuç ya da ürünleri belirlediği nedenselci bir felsefeyi savunmaktadırlar. Böylece, postpozitivistlerin araştırdıkları problemler, deneysel çalışmalarda olduğu gibi, sonuçlar üzerinde etkisi olan sebeplerin belirlenip değerlendirilmesi gereksinimini yansıtmaktadır. Değişkenlerin hipotez ve araştırma sorularını oluşturmasındaki gibi, fikirleri küçük ve bağımsız parçalara indirgeyerek test etmek amaçlandığı için aynı zamanda indirgemecidirler. Postpozitivist bakış açısıyla geliştirilen bilgi, dünyada "dışarıda bir yerde" var olan objektif bir gerçekliğin dikkatli bir şekilde gözlemlenmesi ve ölçülmesine dayanmaktadır. Bu yüzden bir postpozivist için sayısal ölçüm araçlarını geliştirme ve bireylerin davranışlarını incelemenin öncelikli önemi vardır. Nihayetinde, dünyayı yöneten kuram ya da kanunlar vardır ve dünyayı anlayabilmemiz için bunların test edilip doğrulanması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece, postpozitivistlerin benimsediği araştırma yaklaşımını temel alan bilimsel yönteme göre, araştırmacı araştırmasına kuramla başlar, kuramı destekleyen ya da çürüten verileri toplar, daha sonra gerekli değişiklikler yaparak ek bir takım testler gerçekleştirir.

Phillips ve Burbules (2000)'in çalışması incelediğimizde, bu bakış açısının aşağıdaki şekilde sıralanan temel varsayımları hakkında bir kanı oluşturabilirsiniz:

1. Bilgi tahminidir (ve temelcilik karşıtıdır)- mutlak doğruluğa asla ulaşılamaz. Bu nedenle, araştırmanın içinde oluşturulan kanıt her zaman eksik ve hatalı olacaktır. Bu nedenledir ki, araştırmacılar bir hipotezi kanıtladıklarını değil hipotezi reddetmede başarısız olduklarını belirtirler.
2. Araştırma, iddialar oluşturma ve bazı iddiaların daha güçlü hale gelmesi için bazı iddiaların göz ardı edilmesi ya da sadeleştirilmesi sürecidir. Örneğin, nicel araştırmaların çoğu bir kuramın test edilmesiyle başlar.
3. Veri, kanıt ve mantıksal öğeler bilgiyi şekillendirir. Uygulamada, araştırmacı katılımcılar tarafından doldurulan ölçme araçları ya da araştırmacı tarafından kayıt altına alınan gözlemler yoluyla bilgi toplar.

4. Araştırma söz konusu durumu açıklamak ya da ilgilenilen nedensel ilişkiyi betimlemek için uygun ve doğru ifadeler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Nicel çalışmalarda, araştırmacılar değişkenler arasındaki ilişkileri ön plana çıkarır ve bunları soru ya da hipotezler olarak ifade ederler.
5. Objektif olmak iyi bir araştırmanın esas öğesidir; araştırmacılar önyargıya karşı yöntem ve sonuçları kontrol etmelidirler. Örneğin, geçerlik ve güvenirlik standardı nicel araştırmalarda önemlidir.

Yapılandırmacı Dünya Görüşü

Diğer bir grup, farklı bir dünya görüşüne sahiptir. Yapılandırmacılık ya da sosyal yapılandırmacılık çoğu kez yorumculukla birleştirilen bir bakış açısıdır ve genel anlamda nitel araştırmaya yönelik bir yaklaşım tarzı olarak görülmektedir. Buradaki fikirler, Berger ve Luekmann'ın (1967) *Gerçekliğin Sosyal Yapısı*, Lincoln ve Guba'nın (1985) *Doğal Araştırma* gibi çalışmalarından ve Mannheim'den kaynağını almaktadır. Daha yakın zamanlarda bu bakış açısını özetleyen Lincoln ve arkadaşları (2011), Mertens (2010), Crotty (1998) gibileri de olmuştur. **Sosyal yapılandırmacılar** bireylerin içerisinde yaşadıkları ve çalıştıkları dünya hakkında bir anlam arayışı içerinde olduklarına inanmaktadırlar. Bireyler deneyimlerine ilişkin öznel anlamlar geliştirirler—anlamlar belirli nesne ve olaylara yöneliktir. Bu anlamlar çeşitli ve çoklu olduğu için, araştırmacıyı anlamları birkaç kategori ya da fikre daraltmaktan ziyade bakış açılarının karmaşıklığını ortaya çıkarmaya yöneltir. Araştırmanın amacı, çalışılan durumla ilgili mümkün olduğu kadar katılımcıların görüşlerine dayanmalıdır. Katılımcılar bir durumun anlamını genellikle diğer kişilerle tartışma ve etkileşim içerisinde yapılandırabildikleri için, sorular geniş ve genel olmaktadır. Araştırmacı, insanların kendi yaşam alanlarında söyledikleri ve yaptıklarına odaklandığı için sorgulama ne kadar açık uçlu olursa, o kadar iyidir. Öznel anlamlar çoğunlukla sosyal ve tarihsel olarak uzlaşıya dayalı biçimde oluşturulurlar. Bu anlamlar basit bir şekilde bireylerin zihnine kazınmış değildir; başka bireylerle kurulan etkileşimle, bireylerin yaşamlarını yönlendiren kültürel ve tarihsel normlar aracılığıyla şekillenirler. Bu yüzden yapılandırmacı araştırmacılar çoğunlukla bireyler arasındaki etkileşim sürecine dikkat çekerler. Ayrıca, katılımcıların kültürel ve tarihsel yapılarını anlamak için insanların yaşadıkları ve çalıştıkları özel bağlamlara da odaklanmaktadırlar. Araştırmacılar, kendi kişisel geçmişlerinin yorumlarını şekillendirdiğinin farkındadır ve yorumlarının kendi kişisel, tarihsel ve kültürel deneyimlerinden nasıl beslendiğini kabul ederek araştırma içerisinde kendi konumlarını belirlerler. Araştırmacının amacı, dünya ile ilgili başkalarının anlamlarını yorumlamak ya da anlamlandırmaktır. Araştırmacılar postpozitivizmde olduğu gibi bir kuramla başlamaktan ziyade, anlama ilişkin bir kuram ya da modeli tümevarımsal olarak geliştirirler.

Örneğin, yapılandırmacılıkla ilgili tartışmalarında Crotty (1998) birkaç varsayım belirlemiştir:

1. İnsanoğlu dâhil olduğu dünyayı yorumlayarak anlamlar oluşturur. Nitel araştırmacılar, katılımcıların görüşlerini paylaşmalarını sağlamak için açık uçlu sorular kullanma eğilimindedirler.
2. İnsanlar tarihsel ve sosyal bakışlarına dayalı olarak kendi dünyalarında yaşayıp, onu anlamlandırır—hepimiz kendi kültürümüzün bize sunduğu bir anlam dünyasının içinde doğduk. Böylece, nitel araştırmacılar bağlamı ziyaret ederek ve kişisel bilgi toplayarak katılımcıların ortamını ya da bağlamı anlamaya çalışırlar. Ayrıca onlar bulduklarını yorumlarlar ve yapılan yorumlar araştırmacının kendi deneyim ve geçmişine göre şekillenir.
3. Temel anlam oluşturma, bir toplum içerisindeki etkileşimden kaynağını aldığı için daima sosyaldir. Nitel araştırma süreci büyük ölçüde tümevarımsaldır; araştırmacı sahada topladığı verilerden anlam üretir.

Dönüştürücü Dünya Görüşü

Diğer bir grup araştırmacı dönüştürücü yaklaşımın felsefi varsayımlarına inanmaktadır. Bu bakış açısı, 80 ve 90'lı yıllar sürecinde postpozitivizmin dayattığı yapısal kural ve teorilerin; güç ve sosyal adalet, ayrımcılık ve baskı gibi irdelenmesi gereken konularla ya da toplumdaki marjinalleştirilmiş bireylerle uyuşmadığını düşünen bireyler tarafından ortaya çıkarılmıştır. Dönüştürücü dünya görüşünü tanımlayan tekdüze bir literatür bulunmamakla birlikte, bu görüş, eleştirel kuramcı araştırmacı grupları, katılımcı eylem araştırmacıları; Marksistler; feministler; radikal ve etnik azınlıklar; engelli bireyler; yerliler ve sömürgecilik sonrası toplumlar; eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve uçlara itilmiş diğer cinsel grupları içermektedir. Tarihsel olarak, dönüştürücü yazarlar Marx, Adorno, Marcuse, Habermas ve Freire'nin çalışmalarından yararlanmışlardır (Neuman, 2009). Bu bakış açısını anlamak için çalışmaları okunabilecek diğer bazı yazarlar, Fay (1987), Heron ve Reason (1997), Kemmis ve Wilkinson (1998), Kemmis ve McTaggart (2000), ve Mertens (2009, 2010)'dir.

Esas itibariyle bu araştırmacılar, yapılandırmacı görüşün marjinalleştirilmiş insanlara yardımcı olacak bir eylem gündemi oluşturacak kadar ileri gidemediğini düşünmektedirler. **Dönüştürücü dünya görüşü**, hangi düzeyde olursa olsun sosyal baskıya karşı durmak için, bir araştırmanın politika ve siyasal değişim gündemiyle iç içe olması gerektiğini savunmaktadır (Mertens, 2010). Böylece araştırma, katılımcıların yaşamlarını, bireylerin yaşam ve çalışma alanları olan kurumları ve araştırmacının hayatını değiştirebilecek yenilikleri sağlamak için yapılacaklar listesi ihtiva etmektedir. Ayrıca yetkilendirme, eşitsizlik, baskı, otorite, sindirme ve yabancılaştırma gibi günümüzün üzerinde konuşulan önemli meselelerinin ele alınması gerekmektedir.

Araştırmacı çalışmanın odak noktası olarak çoğunlukla bu konulardan biriyle başlar. Bu araştırma aynı zamanda, çalışmanın sonucunda katılımcıları daha fazla marjinalleştirmemek için araştırmanın işbirliği içerisinde yürütülmesi gerektiğini varsaymaktadır. Bu manada, katılımcılar soruların tasarlanmasına yardımcı olabilir, verileri toplayabilir, bilgiyi analiz edebilir ya da araştırmanın ödüllerinden yararlanabilir. Dönüştürücü araştırma, katılımcıların bilinçliliklerini artırarak ya da yaşamlarını değiştirmek için bir gündem oluşturarak onlara bir fikir sunmaktadır. Böylece, yenilik ve değişimi sağlamak için ortak bir düşünce meydana getirilmiş olur.

Dönüştürücü dünya görüşü, toplumda çeşitli haklardan mahrum edilmiş ya da marjinalleştirilmiş birey ya da grupların gereksinimlerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla, feminist bakış açısı, ırkçı söylem, eleştirel kuram, Queer kuramı, engellilik kuramı gibi çeşitli kuramsal çerçeveler; araştırılan konuları, insanları ve ihtiyaç duyulan değişimi resmetmek için felsefi varsayımlarla bütünleştirilebilir. Bu kuramsal bakış açıları 3. Bölüm'de daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Sözü edilen gruplarda çeşitlilik olmasına ve buradaki açıklamaların da genellemeler içermesine rağmen, dönüştürücü dünya görüşü ya da paradigmasının Mertens (2010) tarafından özetlenen temel özelliklerini görmek faydalı olacaktır:

- Geleneksel olarak marjinalleştirilmiş farklı grupların yaşam ve deneyimlerinin incelenmesi merkezi önemdedir. Bu farklı grupları çalışanların özel olarak ilgilendikleri konu, onlara baskı uygulayanlar tarafından yaşamlarının nasıl sınırlandırıldığı ve onların bu sınırlamalara karşı koyma, mücadele etme ve yıkmada kullandıkları stratejilerdir.
- Araştırmalar bu farklı grupları incelerken, asimetrik güç ilişkilerine sebep olan cinsiyet, ırk, etnik köken, engellilik, cinsel yönelim ve sosyo-ekonomik sınıfa dayalı eşitsizliklere odaklanmaktadır.
- Dönüştürücü dünya görüşü çerçevesindeki bir araştırma, politik ve sosyal eylemi bu eşitsizliklerle ilişkilendirir.
- Dönüştürücü araştırma, bir programın nasıl başarılı olabileceğiyle ve baskı, otorite, güç ilişkisi problemlerinin niçin meydana geldiği ile ilgili inançların bir program kuramını kullanır.

Pragmatik Dünya Görüşü

Dünya görüşleri hakkında başka bir bakış açısı pragmatistlerden gelmiştir. Pragmatizm Peirce, James, Mead, ve Dewey'in çalışmalarından kaynağını almıştır (Cherryholmes, 1992). Murphy (1990), Patton (1990), ve Rorty (1990) gibi başka yazarlar da bu grup içerisindedir. Bu felsefenin farklı çeşitleri bulunmaktadır, fakat bunların birçoğuna göre dünya görüşü olarak pragmatizm, öncül koşullardan ziyade (postpozitivizmde olduğu gibi) eylemleri, durumları ve sonuçları ön plana çıkarmaktadır. Uygulamalara, bu uygulamaların başarılı olup olmadığına ve problemlerin çözümlerine bir ilgi söz konusudur (Patton, 1990). Araştırmacılar yöntemlere odaklanmak yerine, çalışmanın problemini vurgular ve problemi anlamayı sağlayacak mevcut tüm yaklaşımları kullanırlar (bkz. Rossman & Wilson, 1985).

Karma yöntem çalışmalarına felsefi bir temel oluşturmak için, Morgan (2007), Patton (1990), Tashakkori ve Teddlie (2010) sosyal bilim araştırmasında araştırma problemine odaklanmanın ve daha sonra bu problemle ilgili bilgi edinmek için çoklu yaklaşımları kullanmanın önemini vurgulamışlardır. Cherryholmes (1992), Morgan (2007) ve yazara göre pragmatizm, araştırma için felsefi bir dayanak oluşturmaktadır:

- Pragmatizm herhangi bir felsefe ve gerçeklik sistemine bağlı değildir. Bu görüş araştırmacıların çalışmalarında hem nicel hem de nitel varsayımlardan özgürce yararlandıkları karma yöntem araştırmalarında uygulama alanı bulmaktadır.
- Araştırmacıların seçme özgürlüğü vardır. Böylelikle araştırmacılar, kendi amaç ve ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayabilecek yöntem, teknik ve işlemlerin seçiminde özgürdürler.
- Pragmatistler dünyayı mutlak bir bütünlük olarak değerlendirmezler. Aynı şekilde, karma yöntem araştırmacıları, verilerin toplanması ve analizinde yalnız bir yaklaşıma bağlı kalmak yerine (ör. nicel ya da nitel) çok sayıda yaklaşımın kullanılmasını önemsemektedirler.
- Hakikat, belli bir zaman diliminde faydalı olandır. O, gerçekliğin zihnin içinde ya da zihinden bağımsız olduğu şeklindeki ikilik fikrine dayandırılmaz. Bu yüzden, karma yöntem araştırmalarında araştırmacılar, bir araştırma probleminin en iyi şekilde anlaşılmasını sağlayan hem nicel hem de nitel verileri kullanırlar.
- Pragmatist araştırmacılar, amaçlanan sonuçlara, yani onlarla nereye ulaşmak istediklerine bağlı olarak araştırmada neyi, nasıl yapacaklarına önem verirler. Karma yöntem araştırmacıları, en başta karma çalışma yapmadaki amacı belirlemeli, nitel ve nicel verinin çalışmada neden harmanlanması gerektiği hususunda bir gerekçe oluşturmalıdır.
- Pragmatistler, araştırmanın daima sosyal, tarihsel, politik ve diğer bağlamlar içerisinde meydana geldiğini kabul ederler. Böylece karma yöntemli çalışmalar politik amaçlar ve sosyal adaletin yansıtıcı olduğu bir kuramsal bakış açısıyla, postmodern bir yönelim içerebilir.
- Pragmatistler, zihnin içerisinde barınanın yanı sıra zihinden bağımsız bir dış dünyaya da inanırlar. Fakat gerçeklik ve doğanın kanunları hakkında sorular sormayı bırakmamız gerektiğine inanmaktadırlar (Cherryholmes, 1992). "Onlar basitçe konuyu değiştirebilmeyi isterler" (Rorty, 1983, s. xiv).
- Böylece karma yöntemleri kullanan araştırmacılar için pragmatizm, farklı veri toplama ve analiz şekillerinin yanı sıra, çoklu yöntemlere, farklı dünya görüşlerine ve farklı varsayımlara kapıların açılması anlamına gelmektedir.

Araştırma Desenleri

Araştırmacı çalışmasını yürütmek için yalnızca nicel, nitel ya da karma yöntem çalışmaları arasında bir seçim yapmaz, aynı zamanda bu üç seçenek içerisindeki bir araştırma çeşidi üzerinde karar kılar.

Araştırma desenleri, bir araştırma deseni içerisindeki işlemlere özel bir yön tayin eden, nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları kapsamındaki araştırma çeşitleridir. Araştırma desenlerini araştırma stratejileri olarak nitelendirenler de bulunmaktadır (Denzin ve Lincoln, 2011). Gelişen bilgisayar teknolojisi ile veri analizi ve karmaşık modellerin çözümlenmesi ve bireylerin sosyal bilim araştırmalarını yürütmede yeni işlemler önermelerinin sonucu olarak, araştırmacıların kullanabilecekleri desenler yıllar geçtikçe artmıştır. Seçilen araştırma türleri, yani sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan desenler, 8, 9 ve 10. Bölümlerde ele alınacaktır. Bu bölümde, daha sonra tartışılmak ve kitap boyunca örneklerle ele alınmak üzere konuya bir giriş yapılmıştır. Tablo 1. 2.'de bu desenlere genel bir bakış sunulmuştur.

Nicel Desenler

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyıl boyunca, nicel çalışmalarla ilgili araştırma stratejileri postpozitivist dünya görüşünden etkilenmiş ve temelde psikoloji biliminden kaynağını almıştır. Bu stratejiler *gerçek-deneyleri* ve daha esnek olan *yarı-deneyleri* içermektedir (bkz. bu konudaki orijinal bir bilimsel inceleme için, Campbell & Stanley, 1963). Bunlara ilaveten diğer bir deneysel desen ise, belirli bir zaman içerisinde tek bir kişiyle ya da birkaç bireyle deneysel işlemin yürütüldüğü *uygulamalı davranış analizi* ya da *tek-denekli deneysel* desendir (Cooper, Heron & Heward, 2007; Neuman & McCormick, 1995). Deneysel olmayan bir nicel araştırma türü ise, araştırmacının iki ya da daha fazla grubu, henüz ortaya çıkmış bir sebep (ya da bağımsız değişken) açısından karşılaştırdığı *nedensel-karşılaştırma araştırmasıdır.* Bir diğer deneysel olmayan araştırma şekli ise araştırmacının iki veya daha fazla değişken ya da bazı puan grupları arasındaki ilişkiyi ölçmek ve tanımlamak için ilişkisel istatistik kullandığı *korelasyon desenidir* (Creswell, 2012). Bu desenlerde değişkenler arasındaki karmaşık ilişkiler yapısal eşitleme modeli, hiyerarşik doğrusal model ve lojistik regresyon teknikleri yardımıyla daha da detaylandırılmaktadır. Yakın zamanlarda, birçok değişken ve müdahalenin yer aldığı karmaşık deneyler de nicel stratejilere dâhil olmuştur (örn. faktöryel desenler ve tekrarlı ölçüm desenleri).

Tablo 1.2 Alternatif Araştırma Desenleri

Nicel	Nitel	Karma
• Deneysel desenler • Deneysel olmayan desenler, örneğin tarama çalışmaları	• Anlatı araştırması • Fenomenoloji • Kuram Oluşturma • Etnografiler • Durum çalışması	• Yakınsayan • Açımlayıcı sıralı • Keşfedici sıralı • Dönüştürücü, iç-içe ya da çok aşamalı

Ayrıca bu stratejiler nedensel yollar ile çoklu değişkenlerin ortak gücünün belirlenmesini birleştiren ayrıntılı yapısal eşitleme modelini de içermektedir. Sözü edilen nicel yaklaşımların tümünü ele almak yerine, burada iki desen üzerinde durulacaktır: tarama çalışmaları ve deneysel çalışmalar.

- Tarama çalışması bir araştırma evreninin eğilim, tutum ya da görüşlerini bu evrendeki bir örneklemle çalışarak nicel ya da sayısal olarak tanımlamaya imkân sağlar. Bu araştırmalar, örneklemden evrene genelleme yapmak amacıyla, veri toplamada yapılandırılmış mülakatları ve anketleri kullanan kesitsel ve boylamsal çalışmaları içerir (Fowler, 2008).
- Deneysel çalışma özel bir işlemin sonuç üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemeye çalışır. Araştırmacı bu işlemi yaparken gruplardan birine özel bir müdahalede bulunurken diğer gruba bulunmaz ve her iki grubun sonuçta aldıkları puanları belirleyerek değerlendirme yapar. Deneysel çalışmalar, deneklerin müdahale koşullarına rastgele atandığı gerçek-deneysel ve rastgele olmayan atamaların kullanıldığı yarı-deneysel desenleri içerir (Keppel, 1991). Tek denekli desenler yarı-deneysel çalışmaların içerisinde yer alır.

Nitel Desenler

1990'larda ve 21. yüzyıla girerken nitel araştırmalardaki yaklaşımların sayısında artış olmuş ve yaklaşım türleri daha belirgin bir hale gelmiştir. Nitel araştırmanın tarihsel kökeni antropoloji, sosyoloji, beşeri bilimler ve değerlendirmeye dayanmaktadır. Günümüzde özel nitel araştırma yaklaşımlarında kullanılan değişik araştırma türleri ve işlem yolları daha önceki çeşitli kitaplarda özetlenmiştir. Örneğin, Clandinin ve Connelly (2000) anlatı araştırmacılarının ne yaptıklarını resmetmiştir. Moustakas (1994) fenomenolojik yöntemin felsefi ilkelerini ve aşamalarını ele alırken, Charmaz (2006), Corbin ve Strauss (2007) ve Strauss ve Corbin (1990, 1998) **kuram oluşturmanın** işlem basamaklarını belirlemişlerdir. Fetterman (2010) ve Wolcott (2008) **etnografilerin** araştırma stratejilerini, farklı biçimlerini ve etnografik işlem basamaklarını özetlemiş, Stake (1995) ve Yin (2009, 2012) ise durum çalışmasındaki süreçlerle ilgili önerilerde bulunmuşlardır. Nitel çalışma yürütmek için katılımcı eylem araştırması (Kemmis & McTaggart, 2000), söylem analizi (Cheek, 2004) ve burada ifade edilmeyen diğer yaklaşımlar da kullanılabilir. Bu kitapta aşağıdaki stratejiler ele alınacaktır:

- **Anlatı araştırması**, araştırmacının bireylerin yaşamlarını incelediği ve birey ya da bireylerden kendi yaşamları hakkında öyküleri talep ettiği insan bilimlerinde bir inceleme desenidir (Riessman, 2008). Bireylerden elde edilen bu bilgiler, genellikle araştırmacı tarafından bir anlatı kronolojisi içerisinde tekrar hikâyelenir ya da anlatılır.

Çalışma sonucundaki ortaya çıkan anlatı, katılımcının ve araştırmacının kendi yaşamlarına ilişkin görüşlerinin bütünleştirildiği ortak bir anlatıdır (Clandinin & Connelly, 2000).

- **Fenomenolojik araştırma,** araştırmacının katılımcılar tarafından tanımlanmış şekliyle bir fenomenle ilgili bireylerin yaşanılan deneyimleri betimlediği, kaynağını felsefe ve psikolojiden alan bir araştırma desenidir. Bu betimlemeler, söz konusu fenomen ile ilgili çeşitli deneyimlere sahip bireylerin deneyimlerinin özüne ulaşılması ile sonuçlanır. Bu desen sağlam felsefi temellere sahiptir ve genellikle mülakatlar yapmayı gerektirmektedir (Giorgi, 2009; Moustakas, 1994).
- Kuram oluşturma, katılımcıların bakış açıları içerisinde temellenmiş, bir süreç, eylem ya da etkileşimle ilgili soyut genel bir kuramı araştırmacının bulup ortaya çıkardığı, sosyoloji kaynaklı bir araştırma desenidir. Bu süreç çoklu veri toplama basamaklarının kullanılmasını ve bilgi kategorilerinin ilişkilendirilme ve geliştirilmesini kapsamaktadır (Charmaz, 2006; Corbin & Strauss, 2007).
- Etnografi, araştırmacının uzun bir zaman zarfı içerisinde doğal ortamlarında bozulmamış bir kültürün ortak davranış, dil ve eylem modellerini incelediği, kaynağını antropoloji ve sosyolojiden alan bir araştırma desenidir. Veri toplama, genellikle mülakat ve gözlemleri içermektedir.
- Durum çalışmaları, özellikle değerlendirme süreçleri gibi birçok alanda kullanılan, araştırmacının bir durumu, sıklıkla da bir programı, olayı, eylemi, süreci ya da bir veya daha fazla bireyi derinlemesine analiz ettiği bir araştırma desenidir. Durumlar zaman ve eylemle sınırlı olup, araştırmacılar uzun bir zaman süresince çeşitli veri toplama yöntemleri kullanarak detaylı bilgi toplarlar (Stake, 1995; Yin, 2009, 2012).

Karma Yöntemli Desenler

Karma yöntemler, bir çalışmada nitel ve nicel araştırmaların ve bunların verilerinin birleştirilmesini ya da bütünleştirilmesini gerektirmektedir. Nicel veri anketler ya da psikolojik testlerde olduğu gibi genellikle kapalı uçlu cevapları içerirken, nitel veri önceden belirlenmiş cevapların olmadığı açık uçlu bir yapıdadır. Çalışmaların büyük kısmının 80'lerin ortalarından sonlarına kadar yapıldığı karma yöntem yaklaşımı nispeten yeni bir alandır. Buna karşın kökenleri daha gerilere dayanmaktadır. 1959'da Campbell ve Fisk, psikolojik özellikler üzerinde çalışırken yöntemleri yalnızca nicel ölçümlere dayalı olmasına rağmen çoklu yöntemler kullanmışlardır. Bu çalışma, geleneksel anketlerin yanında gözlem ve mülakat (nitel veri) gibi çoklu veri toplama şekillerini kullanmaları yönünde başkalarını da teşvik etmiştir (Sieber, 1973). Karma yöntem olarak da nitelendirilen çoklu yöntemlerin önemi ile ilgili başlangıçtaki görüşler, tüm yöntemlerin ön yargı ve eksiklikler içerdiği, nicel ve nitel verilerin birleşimiyle her bir veri grubunun eksikliklerinin giderilebileceği fikrine dayandırılmıştır.

Bu süreçte, nicel ve nitel yöntemler arasında uyum arayışı anlamına gelen veri kaynaklarını üçgenleme kavramı ortaya çıkmıştır (Jick, 1979). 1990'ların başında karma yöntemlerle nicel ve nitel veriler arasında sistematik uyum arayışına doğru yönelinmiş ve farklı türdeki araştırma desenlerini birlikte kullanma fikri ortaya çıkmıştır. Bu desen türleri 2003 yılında alanda temel bir kaynak olan bir el kitabında kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır (Tashakkori & Teddlie, 2010). Karma yöntemlerin kapsamını genişletmek için aşağıdaki gibi işlemler önerilmektedir:

- Nicel ve nitel veriyi birleştirme yaklaşımları, herhangi bir veri tabanında olduğu gibi, diğer veri tabanının doğruluğunu (geçerliğini) kontrol etmede kullanılabilir.
- Bir veri tabanı diğer veri tabanının açıklanmasına yardımcı olabilir ve bir veri tabanı diğer veri tabanınkinden farklı türde soruları inceleyebilir.
- Ölçüm araçları örneklem ya da evren için uygun olmadığında, bir veri tabanı daha iyi araçların geliştirilmesini sağlayabilir.
- Bir veri tabanı diğerinin üzerine yapılandırılabilir ve boylamsal bir çalışma sürecinde mekik dokur gibi bir veri tabanı diğerini dönüşümlü olarak izleyebilir.

Daha sonraki yıllarda, bu desenler geliştirilerek okuyucuların desenleri anlamasına ve desenlerle çalışırken ortaya çıkabilecek sorunlara karşı yardımcı olmak için semboller kullanılmaya başlanmıştır (Creswell & Plano Clark, 2011). Günümüzde ise karma yöntemli çalışma için "iyi" örnekler ve değerlendirme ölçütleri, bu araştırma modelini yürütecek ekip kullanımı, karma yöntemlerin farklı ülke ve disiplinlere yayılması gibi uygulama alanındaki sorunlar hakkında kapsamlı tartışılmalar yapılmaktadır. Karma yöntemler alanında birçok desen olmasına rağmen, bu kitapta günümüz sosyal bilimlerinde kullanılan başlıca üç model ele alınacaktır:

- Yakınsayan paralel karma yöntemler, araştırma problemine ilişkin kapsamlı bir analiz yapılmasına zemin oluşturması için, araştırmacının nitel ve nicel veriyi birleştirdiği ya da kaynaştırdığı karma yöntemler deseni şeklidir. Bu desende, araştırmacı genellikle her iki veri türünü yaklaşık olarak aynı zaman diliminde toplar ve sonrasında elde ettiği bu bilgileri genel sonuçları yorumlarken bütünleştirir. Bu desende, çelişkiler ya da birbirleriyle uyuşmayan bulgular açıklanır veya daha ayrıntılı bir şekilde irdelenir.
- Açımlayıcı sıralı karma yöntemler, araştırmacının ilk olarak nicel çalışmayı yürütüp sonuçları analiz etmesi, sonrasında bu sonuçları nitel araştırmayla daha detaylı bir şekilde açıklamak için tekrar yapılandırmasını içeren bir desendir. Başlangıçtaki nicel veri sonuçları, sonrasında nitel verilerle açıklandığı için açımlayıcı olarak nitelendirilmektedir. İlk nicel aşamayı bir nitel aşama takip ettiği için de sıralı olarak adlandırılmaktadır.

Bu desen, nicel eğilimin güçlü olduğu alanlarda yaygın olmakla birlikte (proje nicel araştırmayla başladığı için), çalışmanın her aşamasındaki örneklem büyüklüğünün eşit olmaması ve daha ayrıntılı incelemeler yapmak için kullanılacak nicel sonuçları belirlemede zorluklar ortaya çıkarmaktadır.

- Keşfedici sıralı karma yöntemler, açımlayıcı sıralı desendeki sıranın tersine dönüştürülmüş şeklidir. Keşfedici sıralı yaklaşımda araştırmacı bir nitel araştırma ile başlar ve katılımcıların bakış açılarını keşfeder. Daha sonra veri analizi gerçekleştirilir ve elde edilen bilgiler ikinci basamakta, yani nicel aşamayı oluşturmada kullanılır. Nitel aşama, inceleme altındaki örnekleme en uygun ölçme aracını yapılandırmada, takip eden nicel aşamada kullanılmak üzere uygun araçların belirlenmesinde ya da devam çalışması olarak yapılacak bir nicel araştırmada incelenmesi gereken değişkenleri belirlemek amacıyla kullanılabilir. Bu desene özgü zorluklar, kullanılacak nitel bulguların uygunluğu ve araştırmanın her iki aşaması için örneklem seçimi gibi konulara dayanmaktadır.
- Bu üç temel model, daha üst düzey karma yöntem stratejilerinde de kullanılabilir. Dönüştürücü karma yöntemler, hem nicel hem de nitel veri içeren bir desende, kapsayıcı bir perspektif olarak sosyal adalet ya da güçten kaynağını almış kuramsal bir bakıştan faydalanan (bkz. 3. Bölüm) bir desendir. Bu şekildeki bir çalışmada veriler, biri diğerinin üzerine yapılanacak şekilde aşamalı olarak sıralandırılabilir ya da birleştirilebilir. İç-içe karma yöntemler deseni, verilerin ya birleşik ya da sıralı olarak kullanımını içerir, fakat ana fikir; ya nicel ya da nitel verinin daha geniş bir desen içerisinde yerleşik olması (örn. bir deney) ve bu veri kaynaklarının desenin tümü üzerinde destekleyici bir rolünün olmasıdır. Çok aşamalı karma yöntemler, program uygulamaları ve değerlendirme alanlarında yaygın olan bir desendir. Bu gelişmiş desende, programın uzun vadeli bir amacını en iyi şekilde anlamak için, süreçte eş zamanlı ve sıralı stratejiler koordineli biçimde kullanılmaktadır.

Araştırma Yöntemleri

Buradaki kavramsal çerçeve içerisinde üçüncü temel öğe, araştırmacıların çalışmaları için öngördükleri veri toplama, analiz ve yorumlama şekillerini kapsayan özel araştırma yöntemleridir. Tablo 1.3' de görüldüğü gibi, tüm veri toplama imkânlarını düşünerek bu yöntemleri önceden belirlenmişlik dereceleri, kapalı uçlu veya açık uçlu sorgulama kullanmalarına ve sayısal veri analizi veya sayısal olmayan veri analizine odaklanmalarına dayalı olarak düzenlemek faydalı olacaktır. Bu yöntemler, 8. ve 10. bölümlerde daha detaylı bir şekilde incelenecektir.

Araştırmacılar bir araç ya da test (veya, öz-saygıya yönelik tutumlarla ilgili bir dizi soru) üzerinden ya da bir davranış kontrol listesi (örn., karmaşık bir beceri sergileyen bir çalışanın gözlemlenmesi) yardımıyla veri veya bilgi toplarlar.

Tablo 1.3 Nicel, Karma ve Nitel Yöntemler

Nicel Yöntemler	Karma Yöntemler	Nitel Yöntemler
• Önceden belirlenmiş	• Hem önceden belirlenmiş hem de yeni geliştirilen yöntemler	• Yeni geliştirilen yöntemler
• Araç temelli sorular	• Hem açık hem kapalı uçlu sorular	• Açık uçlu sorular
• Performans verisi, tutum verisi, gözlem verisi, sayıma dayalı veri	• Tüm olasılıklardan yararlanan çoklu veri biçimleri	• Mülakat verisi, doküman verisi, görsel-işitsel veri
• İstatistiksel analiz	• İstatistiksel ve metin analizi	• Metin ve resim analizi
• İstatistiksel yorumlama	• Veritabanları arasında çapraz yorumlama	• Temaları ve modelleri yorumlama

Süreklilik çizgisinin diğer ucunda ise veri toplama, önceden belirlenmiş sorular olmadan araştırma alanına gitmeyi ve bireylerin davranışlarını gözlemlemeyi ya da çoğunlukla özel soruların kullanılmadığı, bireyin bir konu hakkında serbestçe konuşmasına olanak sağlayan bir mülakatın gerçekleştirilmesini kapsayabilmektedir. Yöntemlerin seçimi, toplanacak bilgi türünün çalışmanın öncesinde belirlenip belirlenmeyeceğine ya da bu bilginin katılımcılar tarafından çalışma esnasında ortaya çıkarılmasına imkân verilip verilmeyeceğine bağlıdır. Ayrıca, analiz edilen verinin türü, ölçeklerden toplanan sayısal bilgiler ya da katılımcıların söylediklerinin kaydedildiği ve rapor edildiği metinler olabilmektedir. Böylece araştırmacılar ya istatistiksel sonuçları ya da verilerden elde edilen model ya da temaları yorumlarlar. Bazı araştırma çeşitlerinde, hem nicel hem de nitel verinin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması söz konusudur. Ölçme araçlarına dayalı veri, açık uçlu gözlemlerle genişletilebilir ya da sayıma dayalı veriyi derinlemesine keşfedici mülakatlar takip edilebilir. Bu şekildeki karma yöntemlerde araştırmacı hem nicel hem de nitel veri tabanlarından sonuçlar çıkarmaktadır.

DÜNYA GÖRÜŞLERİ, DESENLER VE YÖNTEMLER ÇERÇEVESİNDE ARAŞTIRMA YAKLAŞIMLARI

Dünya görüşleri, desenler ve yöntemler bir bütün olarak araştırma yaklaşımının nicel, nitel ya da karma *eğilimli* olmasında pay sahibidir. Tablo 1.4'de bu yaklaşımlardan birinin seçiminde faydalı olabilecek farklılıklar sunulmuştur. Ayrıca bu tablo, kitabın geri kalan bölümlerinde vurgulanan bu üç yaklaşımın uygulamalarını içermektedir.

Tablo 1.4 Nicel, Nitel ve Karma Yöntem Yaklaşımları

Eğilimindedir ya da Genellikle...	Nitel Yaklaşımlar	Nicel Yaklaşımlar	Karma Yöntem Yaklaşımları
• Bu felsefi varsayımları kullanır • Bu araştırma stratejilerine başvurur	• Yapılandırmacı/ dönüştürücü varsayımlar • Fenomenoloji, kuram oluşturma, etnoğrafi, durum çalışması ve anlatı	• Postpozitivist varsayımlar • Tarama çalışmaları ve deneysel çalışmalar	• Pragmatik varsayımlar • Sıralı, eş zamanlı ve dönüştürücü
• Bu yöntemlere başvurur	• Açık-uçlu sorular, araştırma sırasında ortaya çıkan yaklaşımlar, metin ya da resim verisi	• Kapalı-uçlu sorular, önceden belirlenmiş yaklaşımlar, sayısal veri	• Hem açık hem de kapalı-uçlu sorular, hem araştırma sırasında ortaya çıkan hem araştırma öncesinde belirlenmiş yaklaşımlar, hem nicel hem de nitel veri ve analizi
• Araştırmacı olarak, bu araştırma uygulamalarını kullanır	• Kendi pozisyonunu belirler • Katılımcıların anlamlarına ilişkin veri toplar • Tek bir kavram ya da fenomene odaklanır • Kişisel değerlerini araştırmaya taşır • Katılımcıların ortamını ya da bağlamını araştırır • Bulguların doğruluğunun geçerliğini denetler • Veriyi yorumlar • Değişim ya da reform için bir gündem oluşturur • Katılımcılarla işbirliği yapar	• Kuram ya da açıklamaları test eder veya doğrular • Çalışmadaki değişkenleri belirler • Değişkenleri soru ya da hipotezlerle ilişkilendirir • Geçerlik ve güvenirlik standartları kullanır • Bilgiyi sayısal gözlemler ve ölçümler • Tarafsız yaklaşımları kullanır • İstatistiksel işlemlere başvurur	• Hem nicel hem de nitel veri toplar • Karma yapma için bir gerekçe oluşturur • Araştırmanın farklı basamaklarındaki verileri bütünleştirir • Çalışmadaki prosedürlerin görsel resimlerini sunar • Hem nicel hem de nitel araştırma uygulamalarına başvurur

Tipik araştırma senaryoları, bu üç öğenin birleşerek bir araştırma desenini nasıl oluşturduğunu gösterebilir.

- *Nicel yaklaşım*: Postpozitivist dünya görüşü, deneysel desen, tutumlara ilişkin ön test ve son test ölçümleri

  Bu senaryoda, araştırmacı hipotezleri desteklemek ya da reddetmek için bir teoriyi sınırlı hipotezlere ve veri toplamaya özelleştirerek test etmektedir. Tutumların deneysel uygulamanın hem öncesinde hem de sonrasında değerlendirildiği durumlarda deneysel desen kullanılır. Veriler tutumları ölçen bir ölçme aracı yardımıyla toplanır ve bu bilgiler istatistiksel işlemler ve hipotez testleri kullanılarak analiz edilir.

- *Nitel yaklaşım:* Yapılandırmacı dünya görüşü, etnografik desen, davranış gözlemi

  Bu durumda, araştırmacı katılımcıların bakış açılarından hareketle bir fenomenin anlamını oluşturmaya çalışmaktadır. Bu, kültür-paylaşan bir grubun belirlenmesi ve paylaşılan davranış modellerinin zamanla nasıl geliştirildiğinin araştırılması anlamına gelmektedir (örn., etnografi). Bu şekilde veri toplamanın en önemli öğelerinden biri, katılımcıların davranışlarını etkinliklere dahil oldukları süreç esnasında gözlemlemektir.

- *Nitel yaklaşım:* Dönüştürücü dünya görüşü, anlatı deseni, açık-uçlu mülakat yapma

  Bu çalışmada, araştırmacı birey baskısı ile ilgili bir konuyu incelemeye çalışmaktadır. Bunu incelemek için, anlatı yaklaşımı kullanılarak bireysel baskı hakkındaki öyküler toplanır. Bireylerin kişisel olarak baskıyı nasıl yaşadıklarını belirlemek için onlarla ayrıntılı mülakatlar gerçekleştirilir.

- *Karma yöntem yaklaşımı:* Pragmatik dünya görüşü, bir desende sırayla hem nicel hem de nitel verinin toplanması

  Araştırmacı, yalnızca nicel ya da nitel veri kullanmaktansa farklı veri türlerini toplamanın, bir araştırma probleminin tam olarak anlaşılmasına daha iyi katkıda bulunacağı görüşünden hareketle çalışmasını yapılandırır. Bu araştırma, sonuçları evrene genellemek için geniş bir tarama çalışması ile başlar ve daha sonra ikinci aşamada, başlangıçtaki nicel tarama çalışmasını açıklamaya yardımcı olmak için katılımcıların detaylı görüşlerinin toplandığı nitel, açık-uçlu mülakatlara odaklanır.

BİR ARAŞTIRMA YAKLAŞIMININ SEÇİMİ İÇİN ÖLÇÜTLER

Nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımlarının olanaklılığı göz önüne alındığında, bir araştırma önerisinde bu yaklaşımlardan birinin diğerine tercih edilmesini etkileyen faktörler nelerdir?

Dünya görüşü, desen ve yöntemlerin yanı sıra bunlar, araştırma problemi, araştırmacının kişisel deneyimleri ve araştırma raporunun hitap ettiği hedef kitle(ler) olabilir.

Araştırma Problemi ve Sorular

5.Bölüm'de daha ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı gibi, bir araştırma problemi, irdelenmesi gereken bir konu ya da meseledir (örn. ırk ayrımcılığı konusu gibi). Bu problem; literatürdeki bir boşluktan, araştırma sonuçlarındaki uyuşmazlıklardan, literatürde ihmal edilmiş konulardan; marjinal katılımcıların seslerini duyurma ihtiyacından; vb. ortamlarda mevcut olan "gerçek-yaşam" problemlerinden kaynağını almaktadır.

Belirli türdeki sosyal araştırma problemleri özel yaklaşımlar gerektirir. Örneğin, eğer problem, (a) bir sonucu etkileyen faktörlerin belirlenmesini (b) bir müdahalenin faydasını (c) sonucun en iyi yordayıcılarını anlamayı gerektiriyorsa, o zaman nicel yaklaşım en iyisidir. Nicel yaklaşım ayrıca bir kuram ya da açıklamayı test etmede kullanılabilecek en iyi yaklaşımdır. Öte yandan üzerinde az araştırma yapıldığı için bir kavram ya da fenomenin incelenmesi ve anlaşılması gereksinimi varsa, o zaman nitel yaklaşım gereklidir. Nitel araştırma özellikle araştırmacının incelenecek önemli değişkenleri bilmediği durumlarda yararlıdır. Konunun yeni olduğu, konu ile ilgili daha önce belirli bir örneklem ya da toplulukla çalışılmadığı ve mevcut kuramın inceleme altındaki grupla ya da belirli bir örneklemle uygun düşmediği durumlarda bu araştırma yaklaşımına ihtiyaç duyulabilir (Morse, 1991). Karma yöntemler deseni ise nicel ya da nitel yaklaşımlardan birinin araştırma probleminin en iyi şekilde anlaşılmasında tek başına yeterli olmadığı ve de nicel ve nitel araştırmaların (ve verilerinin) güçlü yanlarının araştırma problemini anlamak için katkı sağlayabileceği durumlarda kullanışlıdır. Örneğin, bir araştırmacı hem bireylerin bir kavram ya da fenomenle ilgili anlamlarına dair detaylı bir bakış açısı geliştirmeyi hem de bulguları bir evrene genellemeyi isteyebilir. Bu şekildeki bir araştırmada, araştırmacı ilk olarak genellikle araştırmada rol alan değişkenlerin neler olduğunu belirlemeye çalışır, sonrasında ise geniş bir örneklem grubunda bu değişkenleri araştırır. Ya da alternatif olarak, araştırmacılar ilk aşamada geniş bir örneklemle tarama çalışması yürütebilir, sonra da konuyla ilgili özel görüş ve fikirlerini belirlemek amacıyla birkaç katılımcıyı izleyerek çalışmaya devam ederler. Bu durumlarda, hem kapalı-uçlu nicel hem de açık-uçlu nitel veri toplamak avantaj sağlayacaktır.

Kişisel Deneyimler

Araştırmacıların kendi kişisel eğitim ve deneyimleri de yaklaşım seçimlerini etkiler. Teknik bilimsel yazma, istatistik ve bilgisayar istatistik programları ile ilgili eğitim almış ve nicel dergilere aşina olan biri büyük olasılıkla nicel deseni seçecektir.

Diğer yandan, edebi üslupla yazma, bireysel mülakat yürütme ya da detaylı gözlemler yapmaktan hoşlanan bireyler ise nitel yaklaşıma yönelebilir. Karma yöntem araştırmacısı, hem nicel hem de nitel araştırmaya aşina birisidir. Ayrıca bu kişi, karma yöntemli çalışmalar genişleme eğilimli olduğu için hem nicel hem de nitel veri toplamak için zaman ve kaynaklara sahip ve karma yöntemli çalışmalar için çıkış noktaları bulunan birisidir.

Nicel araştırmalar geleneksel bir araştırma türü olduğu için, yürütülmesinde dikkatli şekilde işe koşulan kural ve işlemler bulunmaktadır. Araştırmacılar nicel araştırmadaki oldukça sistematik işlemlerle kendilerini daha rahat ya da emin hissedebilirler. Ayrıca, bazı araştırmacılar için, çalışmalarında nitel ve dönüştürücü yaklaşımları kullanan bazı öğretim üyelerince kabul görmüş yaklaşımlara karşı durmak tedirginlik kaynağı olabilir. Diğer yandan nitel yaklaşımlar, yenilikçiliğe ve araştırmacının tasarladığı çerçeve içerisinde çalışmaya daha fazla imkan vermektedir. Bu yaklaşımlar, bireyin kullanmaktan hoşlandığı tarzda, daha yaratıcı ve edebi üslupla yazmasına fırsat sağlamaktadır. Dönüştürücü yazarlar için, marjinal bireylerle ilgili hususlar, kendileri ve herkes için daha iyi bir toplum oluşturma gibi ilgilendikleri konularda çalışmayı sürdürmeleri yönünde şüphesiz güçlü bir uyarıcı vardır.

Karma yöntem araştırmacısı için araştırma projesi hem nicel hem de nitel verilerin toplanması ve analiz edilmesini gerektirdiğinden, fazla zaman alacaktır. Bu yaklaşım hem nicel araştırmanın yapısından hem de nitel çalışmanın esnekliğinden yararlanan bir kişiye uygun düşmektedir.

Hedef Kitle

Nihayetinde araştırmacılar, çalışmalarını kabul edecek hedef kitleler için yazarlar. Bu hedef kitleler; dergi editörleri ve okurları, öğretim üyesi topluluğu, konferans katılımcıları ve alandaki meslektaşlar olabilir. Öğrenciler, kendi danışmanlarınca genel anlamda desteklenen ve kullanılan yaklaşımlara itibar etmelidirler. Bu hedef kitlelerin nicel, nitel ve karma yöntemli çalışmalardaki deneyimleri araştırma deseni ile ilgili alınacak kararı şekillendirebilir.

ÖZET

Bir araştırma projesi planlanırken, araştırmacıların başvuracakları nicel, nitel ya da karma yöntem yaklaşımlarını belirlemeleri gereklidir. Bu yaklaşım, araştırma hakkındaki dünya görüşü ya da varsayımların, özel bir desenin ve araştırma yöntemlerinin bir araya getirilmesine dayanmaktadır. Araştırma yaklaşımı ile ilgili kararlar ayrıca, araştırmanın probleminden, çalışılan konudan, araştırmacının kişisel deneyimlerinden ve araştırmacının çalışmasında muhatap aldığı hedef kitleden de etkilenir.

Yazma Alıştırmaları

1. Herhangi bir dergi makalesinde yer alan bir araştırma sorusu belirleyiniz ve bu soruyu araştırmak için hangi yaklaşımın en uygun olabileceğini nedeniyle birlikte tartışınız.
2. Çalışmak isteyeceğiniz bir konuyu ele alınız ve Şekil 1.1'deki dünya görüşleri, desenler ve araştırma yöntemleri ile ilgili dörtlü yapıyı kullanarak, dünya görüşü, desen ve yöntemlerin bir araya getirildiği bir projeyi tartışınız. Bu projenin nicel, nitel ya da karma yöntem araştırması olup olmayacağını belirleyiniz. Bu bölümde sunulan örnek senaryolar rehber olarak kullanılabilir.
3. Bir nicel çalışma ile nitel çalışma arasındaki farklılıklar nelerdir? Üç tane ayırt edici özelliği belirtiniz.

EK OKUMALAR

Cherryholmes, C. H. (1992, August–September). Notes on pragmatism and scientific realism. Educational Researcher, 14, 13–17.

Cleo Cherryholmes bilimsel gerçekçilikle çelişen bir bakış açısı olarak pragmatizmi ele almıştır. Bu makalenin önemi pragmatizmin bir çeşidini açıklığa kavuşturmasında ve pragmatizmle ilgili yazarlara çok sayıda atıfta bulunmasında yatmaktadır. Cherryholmes'un pragmatist yaklaşımı, pragmatizmin öngörülen sonuçlar tarafından yönlendirildiğine, yaşanmış bir hikâyeyi anlatmada isteksiz olduğuna ve zihnimizden bağımsız bir dış dünyanın varlığı fikrine dikkat çekmektedir. Ayrıca bu makalede, bir felsefi duruş olarak pragmatizmle ilgili geçmişteki ve son zamanlardaki birçok yazara atıflar yer almaktadır.

Crotty, M. (1998). The foundations of social research: Meaning and perspective in the research process. Thousand Oaks, CA: Sage.

Michael Crotty sosyal araştırmadaki birçok epistemolojik konuyu, kuramsal bakış açılarını, metodolojiyi ve yöntemleri birlikte ela alıp bunlar arasında bir bağ kurduğu kullanışlı bir çerçeve sunmaktadır. Yazar araştırma sürecinin dört öğesini ilişkilendirmiş ve her bir öğeyle ilişkili konuları temsil eden bir örneği tabloda göstermiştir. Sonrasında, postmodernizm, feminizm, eleştirel araştırma, yorumculuk, yapılandırmacılık ve pozitivizm gibi sosyal araştırmadaki dokuz faklı kuramsal eğilimin tartışmasına geçilmiştir.

Kemmis, S., & Wilkinson, M. (1998). Participatory action research and the study of practice. In B. Atweh, S. Kemmis, & P. Weeks (Eds.), Action research in practice: Partnerships for social justice in education (pp. 21–36). New York: Routledge.

Stephen Kemmis ve Mervyn Wilkinson katılımcı araştırma için mükemmel bir genel bakış sunmuşlardır. Yazarlar özellikle bu araştırma yaklaşımının altı önemli özelliğine işaret etmiş ve sonrasında bireysel, sosyal ya da her iki seviyede eylem araştırmasının nasıl uygulanacağını tartışmışlardır.

Lincoln, Y. S., Lynham, S. A., & Guba, E. G. (2011). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences revisited. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln, The SAGE handbook of qualitative research (4th ed., pp. 97–128). Thousand Oaks, CA: Sage

Yvonna Lincoln, Susan Lynham, ve Egon Guba, sosyal bilim araştırmasındaki beş alternatif araştırma paradigmasının temel düşüncelerini sunmuşlardır: (a) pozitivizm, (b) postpozi-

tivizm, (c) eleştirel kuram, (d) yapılandırmacılık ve (e) katılımcı yaklaşım. Yazarlar bu el kitabının bir ve ikinci baskılarında sundukları önceki analizleri genişletmişlerdir. Her bir paradigma, ontoloji (örn. gerçekliğin doğası), epistemoloji (örn. bildiğimizi nasıl biliriz) ve metodoloji (örn. araştırma süreci) açısından ele alınmaktadır. Katılımcı paradigma kitabın ilk baskısında geliştirilenlere alternatif diğer bir paradigma olarak eklenmiştir. Yazarlar bu beş yaklaşımı kısaca sunduktan sonra, bilginin doğası, bilginin nasıl biriktiği, iyilik ya da nitelik ölçütleri vb. gibi yedi konu çerçeveşinde bu yaklaşımları karşılaştırmışlardır.

Mertens, D. (2009). Transformative research and evaluation. New York: Guilford.

Donna Mertens kitabının tümünü dönüştürücü paradigmayı ve dönüştürücü araştırma sürecini ön plana çıkarmaya ayırmıştır. Yazar bir genel bir terim olarak dönüştürücü paradigmanın temel özelliklerini tartışmış, bu paradigmaya bağlı gruplardan örnekler sunmuş ve paradigmayı nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları ile ilişkilendirmiştir. Ayrıca yazar bu kitapta, araştırmada örnekleme yöntemi, izin süreci, karşılıklılık ilkesi, veri toplama yöntemleri, veri toplama araçları, verilerin analizi, yorumlanması ve raporlaştırılması sürecini de ele almıştır.

Phillips, D. C., & Burbules, N. C. (2000). Postpositivism and educational research. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

D. C. Phillips and Nicholas Burbules postpozitivist düşüncenin başlıca fikirlerini özetlemişlerdir. "Pozitivizm Nedir?" ve "Postpozitivist Araştırmacıların Felsefi Bağlılıkları" başlıkları altındaki iki bölüm boyunca yazarlar, postpozitivizmle ilgili ana görüşleri özellikle de pozitivizmden ayrılan yönlerini vurgulamışlardır. Bu bölümler insanın bilgisinin tartışılmaz olmaktan ziyade tahmini olduğunu ve bilgi için gerekçelerimizin daha ileri incelemeler ışığında geçersiz olabileceğini bilmeyi içermektedir.

2. BÖLÜM

Literatür Taraması

Yrd. Doç. Dr. Hülya ERCAN
Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Araştırma önerisi hazırlayan kişinin nicel, nitel ya da karma araştırma yöntemlerinden birini seçmesinin yanı sıra, **konu** ile ilgili literatürü de taraması gerekir. Literatür taraması, konunun çalışılmaya değer olup olmadığını belirlemeye yardım eder ve incelenmeye gereksinim duyulan alanın kapsamını sınırlandırabilecek yolların, araştırmacı tarafından anlaşılmasını sağlar. Bu bölümde bir araştırma önerisine başlamadan önce, ön değerlendirmenin önemi ile ilgili düşünceler ele alınmaya devam edilmektedir. Bölüm, bir konu seçme ve bu konuyu yazma ile ilgili tartışmayla başlamaktadır; böylelikle araştırmacı konuyu kesintisiz bir şekilde, derinlemesine düşünebilecektir. Bu noktada araştırmacıların konunun araştırılabilir olup olmadığını ve araştırılmasının gerekip gerekmediğini de dikkate almaları gerekmektedir. Ardından tartışma, literatürü tarama, bir çalışmada literatürü kullanmanın genel amaçlarını ele alma ve sonra nitel, nicel ve karma yöntemli çalışmalarda literatürü düzenlemeye yardımcı olacak ilkeleri saptama sürecine doğru ilerlemektedir.

ARAŞTIRMA KONUSU

Bir projede hangi literatürün kullanılacağını değerlendirmeden önce, çalışmak için bir konu belirlenmeli ve konunun çalışılmasının pratik ve yararlı olup olmadığı düşünülmelidir. Çalışma konusu, "beceri öğretimi", "örgütsel yaratıcılık" ya da "psikolojik stres" gibi bir konu ya da önerilen çalışmada hedeflenen sorundur. Konu, birkaç kelime ya da birkaç cümle içinde açıklanmalıdır. Çalışma konusu, hakkında bilgi edinilmesi ya da araştırma yapılması gereken temel düşünce haline gelmeye başlar.

Araştırmacılar, ilk başta, araştırmalarını planlarken, konuları ile ilgili birtakım iç görüler edinmelidirler ve bunun birkaç yolu vardır (Burada, konunun bir danışman ya da jüri üyesi tarafından değil, araştırmacının kendisi tarafından seçilmiş olduğu varsayılmaktadır). Yollardan biri, araştırma için kısa bir çalışma başlığı hazırlamaktır. Araştırmacıların, proje geliştirmenin başlarında, başlık belirlerken çok sık başarısız olmaları, şaşırtıcıdır. Araştırmada, çalışma ya da tasarının başlığı, önemli bir yol göstericidir –proje geliştikçe araştırmacının yeniden odaklanabileceği ve değişiklikler yapabileceği somut bir düşüncedir (bkz. Glesne & Peshkin, 1992).

Başlık, giderek bir yönlendirme aracı haline gelir. Creswell (kitabın yazarı) araştırmalarında, başlığın kendisi için temel oluşturduğunu ve ne çalışıyor olduğuna ilişkin bir göstergenin yanı sıra, çalışmasının ana fikrini başkalarına aktarmada kullanabileceği bir emare de sağladığını tespit etmiştir. Yazar, öğrencilerinin araştırma projelerindeki düşünceyi kendisine ilk sunduklarında, eğer hala bir kâğıda yazmamışlarsa, genellikle onlardan bir çalışma başlığı hazırlamalarını istediğini belirtmektedir.

Çalışma başlığı nasıl yazılır? "Çalışmam ... ile ilgilidir" cümlesi ne şekilde tamamlanabilir? Yanıt "çalışmam ortaokuldaki riskli öğrencilerle ilgilidir" ya da "çalışmam üniversite öğretim üyelerinin daha iyi araştırmacılar haline gelmesine yardım etmekle ilgilidir" şeklinde olabilir. Tasarının bu aşamasında sorunun yanıtı sınırlandırılır, böylece başka bir bilim insanı projenin anlamını kolayca kavrayabilecektir. Başlangıç aşamasındaki araştırmacıların ortak eksikliği, çalışmalarının çerçevesini karmaşık ve çok bilimsel bir dille ifade etmeleridir. Bu bakış açısı, baskı aşamasına gelmeden önce birçok kez gözden geçirildikten sonra yayınlanmış olan makaleleri okumalarından kaynaklanıyor olabilir. Nitelikli, güçlü bir araştırma projesi, kolay okunup anlaşılabilen, basit ve karmaşık olmayan düşüncelerle başlar. Son zamanlarda okuduğunuz bir makaleyi düşünün. Eğer sıkıcı değilse ve kısa sürede okunuyorsa, büyük olasılıkla genel tasarım ve kavramsallaştırma, pek çok okuyucunun kolayca anlayabilmesine olanak verecek basitlik ve anlaşılırlıkta, genel bir dille yazılmıştır. Bir proje, geliştikçe daha karmaşık hale gelmeye başlar.

Wilkinson (1991) bir başlık oluştururken yararlı olabilecek bir öneride bulunmaktadır: Kısa olmalı ve kelimeleri boş yere kullanmaktan kaçınılmalıdır. " ... ya bir yaklaşım", "..nın çalışması" ve bunun gibi gereksiz kelimeler elimine edilmelidir. Tekli ya da ikili bir başlık kullanılmalıdır. İkili bir başlığa örnek olarak "Bir Etnografi: Bir Çocuğun Savaş Algısını Anlamak" verilebilir. Wilkinson'un görüşlerine ek olarak, bir başlığın 12 kelimeden daha uzun olmamasına, çok sayıda tanımlık (a, the gibi) ve ilgeç kullanılmamasına ve başlığın, çalışmanın odağını ya da konusunu içerdiğinden emin olunmasına özen gösterilmelidir.

Konuyu geliştirirken kullanılabilecek bir başka strateji, onu, kısa bir soru şeklinde ortaya atmaktır. Önerilen çalışmada cevaplanması gereken soru nedir? Araştırmacı " Depresyon için en iyi tedavi nedir?" "Günümüz Birleşik Devletler toplumunda Arap olmak ne gibi bir anlam taşır?" "Orta Batıdaki turistik yerlere insanların getirisi nedir?" sorularını sorabilir. Bunun gibi soru taslakları hazırlandığında, çalışma için temel bir yol gösterici olarak, sorudaki anahtar konuya odaklanılır. Bu sorunun sizin çalışmanızın ilerleyen aşamalarında, daha betimleyici hale gelmesi için daha sonraları ne kadar genişletilebilir olabileceğini göz önünde bulundurun (bkz. Bölüm 6 ve 7, amacın ifade edilmesi, araştırma soruları ve hipotezler).

Bir araştırma çalışmasında konuyu etkin bir şekilde öne çıkarma konunun araştırılabilir olup olmadığı ve araştırılmasının gerekip gerekmediği üzerinde düşünmeyi gerektirir. Bir konu, eğer çalışmaya katılmak isteyen gönüllü katılımcılar varsa araştırılabilir. Yine konu, araştırmacının verileri analiz etmeye yardım edecek uygun bilgisayar programlarını kullanma ve uzun bir zaman periyodu boyunca veri toplama gibi kaynaklara sahip olması halinde araştırılabilir.

Gereklilik sorunu, daha karmaşık bir meseledir. Çeşitli faktörler bu kararı etkileyebilir. Belki de en önemlileri, konu üzerine ulaşılabilen literatürdeki bilgi birikimine katkı yapıp yapmayacağı, geçmiş çalışmaları tekrar edip etmeyeceği, az temsil edilen grup ya da bireylerin seslerini duyurup duyurmayacağı, sosyal adalet uygulamasına katkıda bulunup bulunmayacağı ya da araştırmacının düşünce ve inançlarını değiştirip değiştirmeyeceğidir.

Herhangi bir projedeki ilk adım, konu üzerine yapılan araştırmaları incelemek için kütüphanede dikkate değer ölçüde zaman harcamaktır (kütüphane ve kütüphane kaynaklarını etkili bir şekilde kullanma stratejileri, bu bölümde, daha sonra gözden geçirilecektir). Bu nokta, gereğinden fazla vurgulanamaz. Başlangıç aşamasındaki araştırmacılar, araştırma sorularının açıklığı, veri toplamanın kapsamı ve istatistiksel analizin karmaşıklığı gibi her anlamda tamamlanmış büyük bir çalışmaya yönelebilirler. Fakat araştırmacı, çalışma alanına yeni bir katkı yapmadığı için fakülte kurulundan ya da konferans düzenleyicilerden çok az destek alabilir. Soru "Bu projenin literatüre katkısının ne olacağı"dır. Çalışmanın henüz yeni ele alınmış bir konuya nasıl eğilebileceği, tartışmanın, çalışmaya yeni unsurlar dâhil edilerek, yeni durumlar ya da yeni katılımcılarla çalışmayı yineleyerek (ya da tekrarlayarak) nasıl genişletilebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Konunun çalışılmasının gerekliliği sorunu, araştırmacının kendisinden başka kurumu ve alanındaki kişilerin konuya ilgi duyup duymadıkları ile de ilişkilidir. Bir konunun bölgesel bir ilgi ile mi yoksa ulusal bir ilgi ile mi sınırlanmış olacağı arasında seçim yapılmalıdır. İkincisinin daha geniş bir izleyici kitlesine sahip olması onu görece çekici kıldığından, daha çok tercih edilmektedir. Dergi editörleri, kurul üyeleri, konferans düzenleyiciler ve destek veren kuruluşların hepsi, araştırmanın geniş bir kitleye ulaşmasından memnuniyet duyar. Son olarak *gereklilik* sorunu, araştırmacının kişisel amaçları ile de ilişkili olmalıdır. Bir projeyi tamamlamanın, gözden geçirip düzenlemenin ve sonuçları açıklamanın ne kadar zaman alacağı göz önünde tutulmalıdır. Araştırmacıların hepsi, çalışmanın kariyer amaçlarına ulaşmada sağlayacağı yararı, bu amaçların daha çok araştırma yapma, gelecekte bir mevki elde etme ya da bir mertebeye doğru ilerleme ile ilişkili olup olmadığını dikkate almalıdırlar.

Bir öneri ya da çalışmaya başlamadan önce, araştırmacının bu faktörleri tartması ve başkalarına, konuya ilişkin tepkilerini sorması gerekir. Meslektaşların tepkilerini araştırmak alandaki otoriteleri, akademik danışmanları ve fakülte kurulu üyelerini önemsemek anlamına gelir. Kitabın yazarı öğrencilerinden genellikle, çalışılmasına ihtiyaç duyulan konu ya da problemi, sormayı planladıkları temel araştırma sorusunu, toplayacakları veri türlerini ve çalışmalarının genel içeriğini kapsayan, tek sayfalık proje önerisi taslağı getirmelerini istediğini belirtmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Araştırmacı çalışılabilecek ya da çalışılması gereken konuyu tanımladıktan sonra, konuya ilişkin literatürü aramaya başlayabilir. Literatür taraması birkaç

amaca hizmet eder. Literatür taramasında yürütülmekte olan çalışmayla yakından ilişkili başka çalışmaların sonuçları okuyucu ile paylaşılır.

Tarama, literatürdeki diyaloğu sürdüren, eksiklikleri tamamlayan ve önceki çalışmalara uzanan daha geniş bir çalışma ile ilişki kurar (Cooper, 2010; Marshall & Rossman, 2011). Sonuçların ulaşılan diğer sonuçlarla karşılaştırılabilmesi için bir ölçüt sağlamasının yanı sıra, çalışmanın öneminin belirlenmesi için de bir çerçeve sunar. Bu nedenlerin hepsi ya da bazıları bir çalışmada bilimsel literatürü yazmak için temel oluşturabilir (Araştırmada bir literatür taraması derlemenin amacı ile ilgili daha geniş bir tartışma için bkz. Boote & Beile, 2005). Çalışmaların bir konu üzerindeki literatür gövdesine eklenmesi gerekir ve araştırma önerilerindeki literatür bölümleri genellikle daha büyük bir problemden, doğrudan çalışmanın yöntemini belirleyen daha sınırlı bir konuya doğru şekillendirilebilir.

Literatürün Kullanımı

Literatürün araştırma ve önerilerde neden kullanıldığı sorusunun dışında nasıl kullanıldığı da önemli bir konudur. Literatür kullanımı, çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Bu konuda verilebilecek en iyi tavsiye, danışmanınızın ya da öğretim üyelerinin, literatürü nasıl görmek istedikleriyle ilgili düşüncelerini öğrenmeye çalışmaktır. Bir araştırma önerisinde, genel olarak literatür taramasının kısa olması ve araştırma problemi üzerine yapılmış temel çalışmaların kısa birer özetini içermesi tavsiye edilebilir; bu noktada literatürün tam anlamıyla gelişmiş ve kapsamlı olması gerekmez, çünkü kurul, toplantıda büyük değişiklikler isteyebilir. Bu modelde literatür taraması daha kısadır -20 ile 30 sayfa uzunluğundadır- ve okuyucuya, öğrencinin konuyla ilgili literatürden ve en son yazılanların haberdar olduğunu gösterir. Diğer bir yaklaşım, konuların detaylı çerçevesini ve daha sonra giriş bölümünde geliştirilecek olası referansları oluşturmaktır. Genellikle 20 ile 60 sayfa arasında olan bu ikinci bölüm, "Literatür Taraması" başlığı ile adlandırılır.

Bir dergi makalesindeki literatür taraması, bir doktora tezi ya da bitirme tezindekilerin kısaltılmış halidir. Tipik bir şekilde, "İlgili Literatür" olarak adlandırılan bölümde yer alır ve çalışmada, giriş bölümünü takip eder. Bu kalıp, dergilerdeki nicel araştırma makaleleri için uygundur. Nitel araştırma makalelerinde literatür taraması, ayrı bir bölümde olabilir, girişte yer alabilir ya da çalışmanın tamamına yayılabilir. Biçim dışında, literatürün nasıl taranacağı konusunda dikkate alınması gereken bir başka etken nicel, nitel ya da karma bir yöntemin seçilip seçilmediği ile ilişkilidir.

Literatür taraması, birkaç ayrı biçimde olabilir. Cooper (2010) dört tipten söz eder: (a) başkalarının yaptıkları ya da söylediklerini bütünleştirmek, (b) daha önce yapılmış bilimsel çalışmaları eleştirmek, (c) ilişkili konular arasında bağ kurmak ve (d) bir alandaki temel konuları tanımlamaktır. Önceki bilimsel çalışmaları eleştirmenin dışında pek çok bitirme ve doktora tezi literatürü bütünleştirmeye, bir dizi ilişkili konuyu örgütlemeye (sıklıkla genel konulardan daha dar konulara doğru) ve merkezi sorunlara işaret ederek literatürü özetlemeye hizmet eder.

Nitel araştırmalarda, araştırmacılar literatürü kendileri tarafından cevaplanması gereken soruları öngörmek için değil, katılımcılardan bir şeyler öğrenme varsayımı ile tutarlı şekilde kullanırlar. Nitel bir çalışma yönetmenin belli başlı nedenlerinden biri, çalışmanın keşfedici olmasıdır. Bu, genellikle konu ile ilgili çok şey yazılmadığı ya da çalışmanın yapıldığı kesim üzerinde çok fazla inceleme yapılmadığı anlamına gelir ve araştırmacı katılımcıları dinleme ve duyumlarına dayalı olarak bir anlayış geliştirme arayışı içerisindedir.

Bununla birlikte, literatürün nitel araştırmalardaki kullanımı, dikkate değer bir çeşitlilik gösterir. Etnografi ve eleştirel etnografi gibi kuram yönelimli çalışmalarda, kültürel bir kavram ya da eleştirel bir kuram üzerine olan literatür, bir yönlendirme çerçevesi olarak rapor ya da önerinin başlarında ortaya koyulur. Kuram oluşturmada (grounded theory), durum çalışmalarında ve fenomonolojik çalışmalarda literatür, çalışmanın zeminini hazırlamak için daha nadir kullanılır.

Nitel bir çalışmada, katılımcılardan bilgi elde etme yaklaşımının temele alınması ile birlikte, türüne göre, literatür taraması bir araya getirilirken kullanılabilecek çeşitli modeller bulunmaktadır. Aşağıda üç yerleştirme konumu sunulmaktadır; bunların herhangi biri ya da hepsi kullanılabilir. Tablo 2.1'de görüldüğü gibi literatür taraması araştırmanın girişinde olabilir. Bu yerleştirmede literatür, problem ya da konu ile ilgili kimlerin yazı yazdığı, o konuda kimlerin çalıştığı ve kimlerin konunun çalışılmasının önemli olduğuna işaret ettiği gibi, çalışma gereksinimine zemin hazırlayan yararlı bir arka plan sağlar.

Tablo 2.1 Nicel, Nitel Bir Çalışmada Literatürü Kullanmak

Literatürün Kullanılması	Kriter	Uygun Strateji Tiplerinin Örnekleri
Literatür çalışmaya girişte, problemi düzenlemek için kullanılır.	Hali hazırda bir miktar literatürün olması gerekir.	Literatür, genel olarak, türüne bakılmaksızın bütün nitel çalışmalarda kullanılır.
Literatür, literatür taraması olarak ayrı bir bölümde sunulur.	Bu yaklaşım genellikle, literatür taramasına geleneksel pozitivist bir şekilde yaklaşan izleyici için kabul edilebilirdir.	Bu yaklaşım etnografiler ve eleştirel kuram çalışmaları gibi çalışmanın başlangıcında güçlü bir kuramın benimsendiği ve literatür geçmişi olan çalışmalarda kullanılır.
Literatür, çalışmanın sonunda sunulur; nitel çalışmanın bulgularını karşılaştırmak, benzerlikleri ve farklılıkları tespit etmek için temel oluşturur.	Bu yaklaşım nitel araştırmanın tümevarımsal süreci için oldukça uygundur; literatür rehber değildir ve çalışmayı yönlendirmez, fakat yapı ve kategorilerin ilk defa belirlenmesine yardımcı olur.	Bu yaklaşım bütün nitel desenlerde kullanılır fakat en popüler olduğu alan, bir araştırmacının kuramı, literatürdeki diğer kuramlarla karşılaştırdığı, benzerlikleri ve farklılıkları tespit ettiği, kuram oluşturmadır.

Problemi düzenlemek elbette mevcut çalışmalara bağlıdır. Bir araştırmacı, araştırma stratejisinin farklı türlerinin kullanıldığı pek çok nitel çalışmada, bu modelin örneklerini bulabilir.

İkinci bir düzenleme, sıklıkla nicel yönelimli dergilerde bulunan ve genellikle nicel çalışmalarda kullanılan, literatür taramasının ayrı bir bölümde yer aldığı modeldir. Etnografi, eleştirel teori ya da dönüştürme amaçlı çalışmalar gibi kuram-yönelimli nitel çalışmalarda, araştırmacı kuramsal tartışma ve literatürü genellikle yazının başlarına doğru, ayrı bir bölümde ele alabilir. Üçüncüsü, araştırmacı ilgili literatüre, çalışmadan çıkan sonuçları (ya da tema ya da kategorileri) karşılaştırmak, benzerlikleri ve farklılıkları tespit etmek için kullandığı son bölümde yer verebilir. Bu model özellikle kuram oluşturma çalışmalarında popülerdir ve literatür, tümevarımsal bir şekilde kullanıldığı için tavsiye edilir.

Diğer taraftan *nicel* araştırmalarda, araştırma soruları ya da hipotezlere yön vermek için çalışmanın başlangıcında önemli miktarda literatüre yer verilir. Literatür, "İlişkili Literatür", "Literatür Taraması" ya da benzer başka sözcüklerle adlandırılan bir bölümde, probleme giriş yaparken ya da mevcut literatürün detaylarını ifade ederken kullanılır. Yine literatür taraması bir kurama giriş sağlayabilir –beklendik ilişkiler için bir açıklama (bkz. Bölüm 3)-, kullanılacak olan kuramı tanımlayabilir ve kuramın neden yararlı olduğunu açıklayabilir. Çalışmanın sonunda, araştırmacı literatüre yeniden döner ve sonuçlarla literatürdeki mevcut bulgular arasında bir karşılaştırma yapar. Bu modelde literatür, nicel araştırma yapan kişi tarafından, tümdengelimsel bir şekilde, araştırma soruları ya da hipotezler için bir çerçeve olarak kullanılır.

Karma yöntemli bir çalışmada literatür, kullanılan stratejinin türüne bağlı olarak ya nitel ya da nicel bir yaklaşımla ele alınır. Ardışık bir yaklaşımda literatüre, kullanılan yöntemle tutarlı bir şekilde, her bir aşamada yer verilir. Örneğin, eğer çalışma nicel bir aşama ile başlıyorsa, o zaman araştırmacının araştırma sorularını ya da hipotezleri gerekçelendirmesine yardım edecek sağlam bir literatür taramasına yer vermesi olasıdır. Eğer çalışma nitel bir aşama ile başlıyorsa, o zaman literatür daha az önem taşır ve araştırmacı çalışmanın sonunda literatüre daha fazla yer verebilir –tümevarımsal bir yaklaşım. Eğer araştırmacı aynı çalışmada hem nitel hem nicel verilere eşit ağırlık vererek ve her ikisini de eşit şekilde vurgulayarak ilerliyorsa o zaman literatür nitel ya da nicel biçime uygun olabilir. Hangi araştırma şeklinin kullanılacağına ilişkin alınan karar, öğrencilerin mezuniyet kurullarına ve bu kurulda bulunanların eğilimlerine dayalı olabileceği gibi araştırmanın hedef kitlesine ve onların neyi daha fazla kabul edilebileceklerine de bağlıdır. Özet olarak karma bir yöntemde literatürün kullanımı, stratejiye ve çalışmada nitel ya da nicel araştırmaya verilen göreli ağırlığa bağlıdır.

Nitel, nicel ya da karma yöntemli bir çalışma planlanırken, literatürün kullanılması ile ilgili olarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Nitel bir çalışmada, desenin türü başlangıçta önemli bir literatür yönelimini gerektirmedikçe, literatür, tümevarımsal bir desen ortaya koymak için temkinli bir şekilde kullanılmalıdır.
- Nitel bir çalışmada literatür için en uygun yere karar verilmeli ve proje açısından hedef kitlenin kararı temel alınmalıdır. Seçenekler akılda tutulmalıdır: literatürü problemin çerçevesini çizmek için başlangıca yerleştirmek, ayrı bir bölüme yerleştirmek ve bulguları karşılaştırmak, benzerlikleri ve farklılıkları tespit etmek için son aşamada kullanmak.
- Nicel bir çalışmada literatür tümdengelimsel bir şekilde – araştırma sorularını ve hipotezleri geliştirmek için bir temel olarak- kullanılmalıdır.
- Nicel bir çalışma planında literatür, ilgili literatürü ayrı bir bölümde tanıtmak ve bulguları karşılaştırmak için, çalışmaya girişte kullanılmalıdır,
- Karma yöntemli bir çalışmada literatür temel strateji tipine ve nitel ya da nicel yaklaşımların en yaygın desenlerine uygun bir şekilde kullanılmalıdır.
- Çalışmanın türü ne olursa olsun, literatür taramasının tipini bütünleştirici, eleştirel, konular arasında köprü inşa edici ya da merkezi sorunları tanımlayıcı şekilde yapılandırmaya dikkat edilmelidir.

Tasarım Teknikleri

Çalışmanın türü ne olursa olsun, bir literatür taramasını yapılandırırken birkaç adım yararlı olabilir.

Bir Literatür Taramasını Yapılandırmadaki Adımlar

Literatür taraması, bir konu ile ilgili çalışmaları belirleme ve özetleme anlamı taşır. Bunlar genellikle araştırma çalışmalarıdır (bir araştırma çalışması yapılandırdığınız için), fakat kavramsal makaleleri ya da konu ile ilgili düşünce çerçevesi sağlayacak düşünce kırıntılarını da içerebilir. Bir literatür taramasını yapılandırmanın tek bir yolu yoktur, fakat pek çok bilim insanı literatüre ulaşmak, literatürü değerlendirmek ve özetlemek için sistematik bir biçimde ilerler. Burada aşağıdaki yol önerilmektedir:

1. İşe, bir üniversitenin akademik kütüphanesinde bulunan materyalleri tespit ederken kullanılabilecek anahtar kelimeleri belirlemekle başlanmalıdır. Bu anahtar kelimeler, bir konu belirlerken ortaya çıkabilir ya da ön okumalardan kaynaklanabilir.
2. Bu anahtar kelimeler akılda tutularak en yakın kütüphaneye gidilmeli (ya da ev bilgisayarı kullanılmalı) ve kataloglarda (dergi ve kitaplar gibi) arama yapılmalıdır.

Pek çok büyük kütüphanede veri tabanları bilgisayar programlarına yerleştirilmiştir ve öncelikle konu ile ilgili dergi ve kitaplara odaklanılması önerilebilir. Yine, arama yapmaya genellikle sosyal bilim araştırmacıları tarafından gözden geçirilen ERIC (Eğitim Kaynakları Bilgi Merkezi [Educational Resources Information Center]), EBSCO, PsycINFO, Sociofile, Sosyal Bilimler Atıf İndeksi (Social Science Citation Index), Google Scholar, ProQuest, ve diğerleri gibi bilgisayar destekli veri tabanları ile başlanmalıdır (Bunlar daha sonra, biraz daha ayrıntılı olarak gözden geçirilecektir).

3. Öncelikle, araştırma konusuyla ilişkili makale ve kitaplarda yaklaşık 50 araştırma raporu bulunmaya çalışılmalıdır. Dergi makalelerini ve kitapları elde etmek kolay olduğundan, arama önceliği onlara verilmelidir. Bu makale ya da kitapların akademik kütüphanede olup olmadığı ya da kütüphaneler arası ödünç verme birimlerince gönderilmesinin ya da bir kitabevinden satın alınmasının gerekip gerekmediği belirlenmelidir.
4. Bu ilk grup makale ya da kitap bölümlerine göz atılmalı ve konu için temel olanların kopyası alınmalıdır. Süreç boyunca, sadece makale ya da kitap bölümlerinin literatürü anlamaya katkı sağlayıp sağlamayacağı konusunda bakış açısı geliştirilmeye çalışılmalıdır.
5. Yararlı olacak literatür belirlenirken, bir **literatür haritası** tasarlanmalıdır (daha sonra detaylı olarak ele alınacaktır). Literatür haritası, özgün çalışmanın literatüre ne şekilde katkı yapacağını ve çalışmanın daha büyük araştırma birikimindeki yerini gösteren, konu ile ilgili literatür gruplarının görsel bir resmini (ya da şeklini) ortaya koyar.
6. Literatür haritası bir araya getirildikçe, en uygun makalelerin özetleri de hazırlanmaya başlanmalıdır. Bu özetler, öneri ya da araştırma için yazılmış olan literatür taramasının son halinde bir araya getirilecektir. Literatüre uygun alıntılar, Amerikan Psikoloji Derneği Yazım Kılavuzu (American Pscyhological Association [APA, 2010]) gibi uygun bir stil kılavuzu kullanılarak eklenmelidir; böylelikle araştırma ya da çalışmanın sonunda kullanılabilecek tam bir kaynakçaya sahip olunacaktır.
7. Literatür özetlendikten sonra, tematik olarak yapılandırılmış ya da önemli kavramlarla düzenlenmiş olan literatür taraması bir araya getirilmelidir. Literatür taraması ana temaların özeti, özgün çalışmanın literatüre nasıl katkı getireceği ve temalardaki boşluğu nasıl gidereceği konusundaki önerilerle sonlandırılmalıdır. Bu noktada geçmiş literatür eleştirilebileceği gibi, literatürdeki çalışmaların eksikliklerine ve yöntemlerindeki sorunlara da işaret edilebilir (bkz. Boote & Beile, 2005).

Bilgisayar Veri Tabanlarında Arama Yapma

İlgili materyali toplama sürecini kolaylaştırmak için, literatüre veri tabanları aracılığıyla hızlı bir şekilde ulaşmada kullanılabilecek bazı yararlı teknikler bulunmaktadır. **Literatürün bulunduğu bilgisayar veri tabanları**na, şimdilerde akademik kütüphanelerden ve internet üzerinden ulaşılabilmektedir ve bu veri tabanları çok farklı konularla ilgili binlerce dergi, konferans metni ve materyale kolayca ulaşmayı sağlamaktadır.

Büyük üniversitelerdeki akademik kütüphaneler, ticari veri tabanları satın almış olmalarının yanı sıra, genel kullanıma açık veri tabanlarını da edinmektedirler. Burada sadece birkaç büyük veri tabanı gözden geçirilecektir, ancak bu veri tabanları, konunuzla ilgili ulaşabileceğiniz literatürü belirlemek için başvurmanız gereken dergi makalelerinin ve belgelerin ana kaynaklarıdırlar.

ERIC Birleşik Devletler Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Institute of Education Sciences [IES]) tarafından desteklenen, ücretsiz bir online dijital eğitim araştırma ve enformasyon kütüphanesidir. Bu veri tabanına www.eric.ed.gov. adresinden ulaşılabilir. ERIC, 1966'dan bu yana indekslenmiş 1.2 milyon madde üzerinde arama yapma olanağı sağlayan bir veri tabanıdır. Koleksiyon dergi makaleleri, kitaplar, araştırma sentezleri, konferans sunuları, teknik raporlar, siyasi belgeler ve eğitimle ilgili diğer materyalleri içermektedir. ERIC yüzlerce dergiden fazlasını indekslemekte ve bağlantılar, materyalin çoğunun tam metin kopyalarına ulaşmayı sağlamaktadır. ERIC'ten en iyi şekilde yararlanmak için indeksleyiciler tarafından makale ve belgeleri kategorize etmede kullanılan terimlerden, konunuza uygun olanlarını belirlemeniz önemlidir. Araştırmacılar ERIC Tanımlayıcılar Sözlüğü (Thesaurus of ERIC Descriptors, [ERIC, 1975]) aracılığı ile arama yapabilir ya da online sözlüğe göz atabilirler. ERIC'te arama yaparken kullanılabilecek bir araştırma taktiği, konuyla ilgili son araştırma makalelerini ve son belgeleri belirlemektir. Bu işlem, online sözlükten tanımlayıcılar kullanarak ve konunuzla ilgili bir dergi makalesi ya da belgeyi tespit ederek geliştirilebilir. Söz konusu makale ve belgede kullanılan tanımlayıcılara dikkatle baktıktan sonra bu terimleri kullanarak başka aramalar yapın. Bu süreç, literatür taramanız için iyi bir makale listesi elde etme olasılığınızı en yüksek düzeye çıkaracaktır.

Bir başka ücretsiz arama yapılabilecek veri tabanı Google Akademiktir (Google Scholar). Google Akademik, literatür için, hakem değerlendirmesinden geçmiş bildiriler, tezler, kitaplar, özetler ve akademik yayıncılardan, mesleki derneklerden, üniversitelerden ve diğer bilimsel kuruluşlardan elde edilmiş makaleler gibi, çok sayıda disiplin ve kaynak üzerinde, ayrıntılı bir arama yapma olanağı sağlar. Google Akademik aramasında belirlenen makaleler, özetlere, ilgili başka makalelere, belirlediğiniz bir kütüphane ile bağlantılı makalelerin elektronik sürümlerine, bu çalışma ile ilgili bilgi için web aramalarına bağlantılar sağlar ve makalelerin tam metnini satın alma fırsatı verir.

Araştırmacılar ücretsiz erişimli PubMed aracılığıyla sağlık bilimlerindeki yayın özetlerini temin edebilirler. Bu veri tabanı, Birleşik Devletler Ulusal Tıp Kütüphanesinin bir hizmetidir ve MEDLINE ile 1950'lere kadar geri giden biyomedikal makalelerin yer aldığı yaşam bilim dergilerinden, 17 milyondan fazla atıf içerir (www.ncbi.nlm.nih.gov). PubMed'in tam metinli makalelere (akademik kütüphanelerde bulunan) ve ilişkili başka kaynaklara bağlantıları vardır. Araştırmacılar, PubMed'de arama yapmak için MeSH (Tıbbi Konu Başlıkları [Medical Subject Headings]) terminolojisini kullanmaktadırlar; MeSH, ABD Ulusal Tıp Kütüphanesi'nin kontrol ettiği kelime hazinesi sözlüğüdür ve MEDLINE/PubMed için makaleleri indekslerken kullanılmaktadır. MESH terminolojisi, farklı terimler kullanılarak tanımlanabilen konular hakkında bilgi elde etmek için, uygun bir yol sağlar.

Akademik kütüphaneler de önemli ticari veri tabanlarının site lisanslarına sahiptir. Yaygın olarak kullanılanlardan biri, araştırmacılara çok farklı veri tabanlarında arama yapma olanağı veren ve dünyadaki en büyük online içerik havuzlarından olan ProQuest'tir (http://proquest.com). Bir başka veri tabanı, ücret karşılığında online arama yapma hizmeti veren, tam metinli veri tabanlarını, konu dizinlerini, hasta başı tıbbi bakım referanslarını, tarihi dijital arşivleri ve e-kitapları içeren EBSCO yayıncılıktır. Şirket, 350'den fazla veri tabanı ve 300.000 e-kitap sağlamaktadır. Ayrıca akademik kütüphanelerde ERIC, PsycINFO, Tez Özetleri (Dissertation Abstracts), Süreli İndeksler (Periodicals Index), Sağlık ve Tıp Tamamlamaları (Health and Medical Complete) ve daha birçok özel veri tabanlarında arama yapabilirsiniz (örneğin International Index to Black Periodicals). EBSCO, pek çok veri tabanına bağlandığı için, daha özel veri tabanlarına yönelmeden önce yararlanılabilecek bir arama motoru niteliği taşır.

Birçok akademik kütüphanede yer alan bir diğer ticari lisanslı veri tabanı, Sosyolojik Özetlerdir (Sociological Abstracts [Cambridge Scientific Abstracts, www.csa.com]). Bu veri tabanı 2.000 'den fazla dergiyi, konferans bildirilerini, ilgili tez listelerini, kitap eleştirilerini ve seçilmiş sosyoloji, sosyal hizmet ve ilgili disiplinlerdeki kitapları indeksler. Psikoloji ve ilişkili alalardaki literatür için başka bir ticari veri tabanına başvurulmaktadır: PsycINFO (www.apa.org). Bu veri tabanı 2.150 dergi başlığı, kitap ve birçok ülkeden tezleri indekslemektedir. PsycINFO psikoloji alanının yanı sıra fizyolojinin psikolojik yönlerini, dilbilimi, antropolojiyi, işletme ve hukuku da içerir. Bu veri tabanı, literatür araması sırasında yararlı olabilecek terimleri belirlerken kullanılabilecek bir Psikolojik İndeks Terimleri Sözlüğüne (Thesaurus of Psychological Index Terms) sahiptir.

Kütüphanelerde bulunan son bir ticari veri tabanı Sosyal Bilimler Atıf İndeksi'dir (Social Sciences Citation Index [SSCI], Web of Knowledge, Thomson Scientific [http:// isiwebof knowledge.com]). SSCI, 50 disiplini kapsayan 1.700 dergiyi ve 3.300'ün üzerinde bilimsel ve teknik dergiden seçici bir şekilde indekslenmiş konu ile ilgili maddeleri indekslemektedir. Bu veri tabanı makaleleri ve bir konu üzerine araştırma yapmış yazarları belirlemek için kullanılabilir. Özellikle önemli bir çalışmaya atıfta bulunan çalışmaları belirlerken kullanılır. SSCI anahtar çalışmanın yayınlanmasından bu yana, o çalışmaya atıfta bulunan diğer bütün çalışmaları takip etme olanağı verir. Bu sistemi kullanarak, bir fikir ya da çalışmanın tarihsel gelişimini belgeleyen kronolojik bir referans listesi geliştirebilirsiniz. Bu kronolojik liste, literatür tarama konusu ile ilgili düşüncelerinizin gelişimini takip etmenizde çok yardımcı olabilir.

Özet olarak, bilgisayar veri tabanlarında arama yapma konusundaki ipuçları şunlardır:

- Hem ücretsiz online veri tabanları hem de kütüphanelerin sağladığı veri tabanları kullanılmalıdır.
- Birkaç veri tabanında arama yapılmalıdır; konunun tam olarak eğitimle ilgili olmadığını düşünülse bile ERIC'te ya da psikoloji ile ilgili olmadığı hissedilse bile PsycINFO'da önemli kaynaklara ulaşılabilir. Hem ERIC hem de PsycINFO eğitim ve psikolojiye birçok konuda, geniş bir çerçeveden yaklaşırlar.

- Makalelerin yerini belirlemek için, ulaşılabilir olduklarında, sözlük gibi rehberler kullanılmalıdır.
- Konuya yakın bir makale belirlenmeli; ardından konuyu tanımlamak için kullanılan terimler gözden geçirilmeli ve bu terimler araştırmada kullanılmalıdır.
- Mümkün olduğunca, aranılan makalenin tam metinli kopyasına ulaşmayı sağlayacak veri tabanları kullanılmalıdır (akademik kütüphaneler aracılığıyla, bir kütüphaneye internetten bağlanarak ya da bir ücret karşılığında), böylelikle makalenin kopyası için harcanacak zaman kısaltılabilir.

Literatür Materyali Seçmede Öncelik

Bir literatür araması yaparken, öncelik sırası oluşturulmalıdır. Taranacak literatürün tipi ne olacaktır ve öncelikli olan nedir? Bu noktada aşağıdakiler göz önünde bulundurulmalıdır:

1. Özellikle, bir konu araştırmacı tarafından ilk kez inceleniyorsa ve o konuda yapılmış araştırmalardan haberdar değilse, ansiklopedilerde bulunan genel açıklamalar gibi, geniş literatür sentezleri ile işe başlanmalıdır (örneğin, Aikin, 1992; Keeves, 1988). Konu ile ilgili literatür özetleri için, dergi makalelerin ya da özet serilerindeki sunumlar da gözden geçirilebilir (örneğin, *Annual Review of Psychology, 1950–*).
2. Daha sonra, saygın ulusal dergilerdeki makalelere —özellikle araştırma çalışmalarının raporlarına- yönelmelidir. *Araştırma* ile kastedilen, yazar ya da yazarların bir soru ya da hipotez ortaya atması, veri toplaması ve soru ya da hipotezi cevaplamaya çalışmasıdır. Alanda okunacak kapsamlı dergiler bulunmaktadır ve bu dergilerin genellikle Birleşik Devletler ya da dışından bireylerden oluşmuş, yüksek kaliteli bir yayın kurulu vardır. İlk birkaç sayfaya dönerek yayın kurulu listesinin olup olmadığı ve yayın kurulunun, ülkenin ya da dünyanın çeşitli yerlerindeki bireylerden oluşup oluşmadığı görülebilir. Dergilerin en son sayıları ile işe başlanmalı ve konu ile ilgili çalışmalar aranmalı, ardından geçmiş tarihli sayılara doğru gidilmelidir. Daha çok kaynak tespit etmek için, makalelerin sonlarındaki kaynakçalardan faydalanılabilir.
3. Konu ile ilgili kitaplara başvurulmalıdır. İşe, bilimsel literatürü özetleyen araştırma monografileri ile başlanmalıdır. Ardından tek bir yazar ya da bir grup yazar tarafından, tamamı tek bir konu üzerine yazılmış kitaplara ya da farklı yazarlar tarafından yazılmış bölümlerden oluşan kitaplara göz atılmalıdır.
4. Aramaya, son zamanlardaki kongre bildirilerini gözden geçirmekle devam edilmelidir. Önde gelen ulusal kongrelere ve bu kongrelerde sunulmuş bildirilere bakılmalıdır. Kongre bildirileri genellikle araştırmalardaki son gelişmeleri rapor eder. Önemli kongrelerin çoğu, yazarlardan bildirilerini bilgisayar ortamında hazırlamalarını istemekte ya da bunu zorunlu tutmaktadır. Söz konusu çalışmaların yazarları ile iletişime geçilmelidir.

Yazarlara kongre dışında ulaşılmaya çalışılmalıdır. Araştırmacı, onlara yazarak ya da telefon ederek ilgilendiği alanla ilişkili çalışmalar konusunda bilgilerinin olup olmadığını ve yine çalışmasında kullanabileceği ya da kullanmak için uyarlayabileceğiniz bir araçlarının bulunup bulunmadığını sormalıdır.

5. Eğer zaman varsa *Tez Özetleri*ndeki girişler taranmalıdır (University Microfilms, 1938-). Tezlerin nitelikleri çeşitlilik gösterir ve aralarında seçim yapılırken, seçici davranılması gerekir. Bir özet araması, konuyla ilgili bir ya da iki tezle sonuçlanabilir; onların kopyaları, YÖK Tez Tarama Merkezi[1], kütüphaneler arası ödünç verme birimi ya da Michigan Mikrofilm Kütüphanesi aracılığı ile istenebilir.
6. İnternet ağı da bir literatür taraması için yararlı materyaller sağlar. Kolay ulaşma ve makalelerin tamamını elde etme olanağı, bu kaynağı çekici yapar. Bununla birlikte, bu makaleleri, kaliteleri konusunda dikkatli bir şekilde elemek ve bir literatür taramasında kullanılacak kadar titiz, özenli ve sistematik araştırmaları temsil edip etmedikleri konusunda temkinli olmak gerekir. Diğer taraftan online dergiler genellikle yayın kurulunca titiz taramalardan geçirilmiş makaleleri içerirler. Dergilerin yazıları gözden geçiren, hakemli bir yayın kuruluna sahip olup olmadığı ve yayıncı tarafından belirlenmiş yazıların kabul edileceğine ilişkin standartların yayınlanıp yayınlanmadığı kontrol edilebilir.

Özet olarak hakemli dergi makalelerine üst sıralarda yer verilir, çünkü onlar yerini belirlemenin ve kopyalamanın en kolay olduğu makalelerdir. Bu makaleler yine, bir konu ile ilgili araştırmaları da rapor ederler. Tezlerin öncelik sırası daha aşağıdadır, çünkü onların kalitesi dikkate değer bir çeşitlilik gösterir ve onlar, yerini tespit etme ve çoğaltmanın en zor olduğu okuma materyalleridirler. Hakemli online dergilerde yer almadıkça, dergi makalelerini internet ağından seçerken temkinli olunmalıdır.

Araştırmanın Literatür Haritası

Yeni bir konu üzerinde çalışan araştırmacının ilk görevlerinden biri, literatürü düzenlemektir. Daha önce de dikkat çekildiği gibi bu düzenleme kişiye, önerilen çalışmanın tamamlanmış araştırmalara ne tür eklemeler yapacağı, nasıl genişleteceği ya da tekrar edeceğini anlama olanağı verir.

Bu aşamada yararlı olabilecek bir yaklaşım, literatür haritası tasarlamaktır. Bu, birkaç yıl önce karşılaşılan bir düşüncedir ve öğrenciler tarafından mezuniyet kuruluna sunum yapmak için literatür taraması düzenlenirken, bilimsel bir sunu için literatür özetlenirken ya da dergi için makale hazırlanırken kullanılan yararlı bir araçtır.

Bu harita, başkaları tarafından yapılmış araştırmaların, görsel bir özetidir ve genellikle bir şekil üzerinde gösterilir. Haritalar farklı şekillerde düzenlenebilir. Bu düzenlemelerden biri, en sonunda önerilen çalışmaya yer verilen, literatürün baştan aşağıya sunulduğu, hiyerarşik yapılandırmadır.

1 Çevirmenin notu.

Bir başkası, soldan sağa doğru açılan, sağda, en uç kısımda önerilen çalışmaya doğru ilerleyen, okuyucunun literatürü anlamasına olanak veren bir akış grafiğine benzetilebilir. Üçüncü bir model her bir dairenin literatürün bir bölümünü gösterdiği ve gelecek araştırmalara işaret eden yerlerde dairelerin kesiştiği bir dizi daireden oluşur. Bu alternatiflerin her birinin örnekleri bulunmaktadır ve hepsinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Temel düşünce, araştırmacının bir konu ile ilgili olarak mevcut araştırmaların görsel bir resmini inşa etmeye başlamasıdır. Bu literatür haritası, mevcut literatüre genel bir bakış sunar. Şekil 2.1, örgütsel çalışmalarda yöntemsel adalet üzerine oluşturulan literatürü gösteren bir harita örneğidir (Janovec, 2001): Janovec'in haritası hiyerarşik bir tasarım örneğidir ve iyi harita tasarlamanın bazı ilkeleri kullanılmıştır:

- Janovec, hiyerarşinin en üstündeki kutuda, konuya yer verir.
- Sonra, bilgisayar aramalarında bulduğu çalışmaları ele alır, bu çalışmaların kopyalarını yerleştirir ve onları üç genel alt konu içerisinde düzenler (örn., Adalet Algısının Oluşumu, Adaletin Etkileri ve Örgütsel Değişimde Adalet). Bir başka haritada araştırmacı, konuyla ilgili yayınlara ve konunun boyutuna bağlı olarak, üç temel kategoriden daha azına ya da daha çoğuna yer verebilir.
- Her bir kutunun içinde, kutudaki çalışmaların doğasını tanımlayan etiketler vardır (örn., sonuçlar).
- Yine, her bir kutunun içinde, içeriği gösteren temel atıflar bulunmaktadır. Mevcut başvuruları ve kutudaki konunun kısa açıklamalarını kullanmak ve başvuruları, APA (2010) gibi uygun bir stilde ifade etmek yararlıdır.
- Literatür haritalarında birkaç düzey bulunur. Bir diğer ifade ile temel konular alt konulara ve ardından alt-alt konulara öncülük eder.
- Grafiklerin bazı dalları diğerlerinden daha çok gelişmiştir. Bu gelişim, araştırmacı tarafından ulaşılabilen literatürün miktarına ve literatür araştırmasının derinliğine bağlıdır.
- Literatürü bir şema içinde düzenledikten sonra, Janovec (2001) önerdiği çalışma için bir sıçrama tahtası olarak görev yapan dalları ele alır. Haritanın en üstünde, önerdiği bu çalışmanın doğasını açıkça tanımladığı, "Çalışılması Gereken" (ya da önerilen çalışma) kutusuna yer verir (Yöntemsel Adalet ve Kültür) ve ardından projesinin *uzandığı* geçmiş literatüre doğru çizgiler çizer. Janovec, bu çalışmanın başka yazarlar tarafından dile getirilmiş olan düşünceler üzerinde temellendiğini ileri sürer.
- Literatür haritaları nicel, nitel ya da karma yöntemli çalışmaları içerebilir.

- Komite ya da sunum için, literatür taramasını tanımlayan bir metin hazırlanırken, konuyla (üst kutudaki başlık) işe başlanmalı, taranılan veri tabanları, haritadaki genel konularla ilgili literatür bölümleri, çalışılması planlanan özgün konu (haritanın altındaki kutuda), ve konunun literatürdeki çeşitli dallarla nasıl bir ilişki içinde olduğu (bağlayan çizgiler – üzerine çalışmanın inşa edildiği literatürün ne olduğu ve çalışmanın nasıl inşa edildiği) yazılmalıdır.

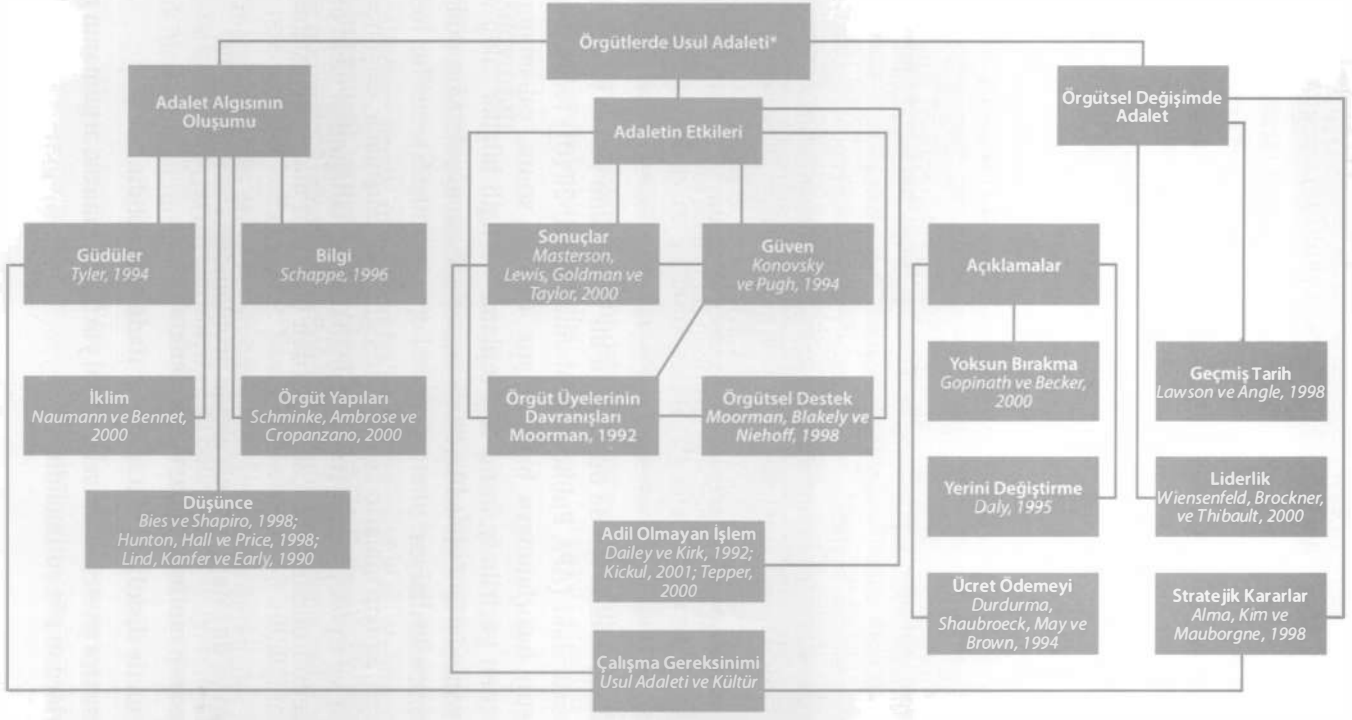
Bir literatür haritası oluşturmak zorlayıcı olabilir. Bu haritayla karşılaşan bireylere literatürü düzenlemek ve çalışma ortamı hazırlamak için kullanılan bu yaklaşım tanıdık gelmeyebilir. Onlar, böyle bir haritanın amacını konuşmaya gereksinim duyabilirler. Bu tür bir harita geliştirmek ve haritaya yerleştirilecek literatürü belirlemek, zaman alır. Başlangıç niteliğindeki bir harita için 25 çalışma toplamaya dikkat edilmelidir. Bir doktora ya da bitirme tezi için hazırlanan literatür haritasının, en az 100 çalışmadan oluşmasına özen gösterilmelidir. Çalışmanızın literatüre ne tür katkılar yapacağının şekillenmesi, zaman alabilir. Bu durum, literatür haritasına birkaç konu ilave edilmesine yol açabilir. Alt bölümlerin tamamını haritaya eklemekten kaçınılmalı, bir ya da iki alt bölüm seçilmelidir. Haritanın en üst kısmındaki genel konunun ne olacağına karar vermek de zorlayıcı olabilir. Bu, literatür haritasının konuya ne ekleyeceği ile ilgilidir. Literatürle ilgili bilgi sahibi olan kişilere soru sorulmalı, bazı literatür sentezleri uyarınca, araştırma çalışmalarının nasıl gruplandırıldığına bakılmalı ve sürekli olarak çalışmaya katkı yapacak literatür birikiminin ne olduğu konusu sorgulanmalıdır. Ayrıca, literatür haritası bir araya getirilmeden önce, birkaç harita versiyonu geliştirilmek zorundadır. Harita oluşturmalı, tartışma yazılmalı ve başkalarınınki ile karşılaştırılmalıdır.

Özetleme Çalışmaları

Araştırmacılar, önerdikleri çalışmalar için literatür taraması hazırlarken, taramayı kapsayan makaleleri belirleyebilir ve makalelerin kısa özetlerini oluşturabilirler. Bir **özet**, okuyucuya makalenin temel özelliklerini anlamasını sağlayacak temel faktörleri özetleyen kısa bir literatür taramasıdır. Araştırmacıların, bir özet oluştururken, çıkarılacak ve özetlenecek içeriğin ne olacağını göz önünde bulundurmaları gerekir. Bu bilgi, yüzlerce olmasa bile belki düzinelerce tarama yapıldığı zaman önem taşır. Bir dergide yer alan iyi bir araştırma özeti, aşağıdaki noktaları içermelidir:

- Ele alınan problemden söz edilmelidir.
- Çalışmanın temel amacı ya da odağı ifade edilmelidir.
- Örneklem, araştırma evreni ya da deneklerle ilgili kısaca bilgi verilmelidir.
- Önerilen çalışma ile ilgili anahtar sonuçlar taranmalıdır.
- Eğer bir eleştiri ya da yöntem taraması ise çalışmadaki teknik ve yöntemsel akışa işaret edilmelidir (Cooper, 2010),

Şekil 2.1 Bir Literatür Haritası Örneği

* İşverenlerin yönetsel kararlar almak ve kararlarının adil olup olmadığı ile ilgili kaygıları
Kaynak: Janovec (2001). İzin alınarak basılmıştır.

Bir çalışma, özet oluşturmak için incelenirken, bu bölümlerin aranacağı yerler vardır. İyi hazırlanmış dergi makalelerinde problem ve amaç ifadeleri, giriş bölümünde açıkça belirtilir. Örneklem, evren ya da deneklerle ilgili bilgiler, ortalarda, yöntem (ya da işlem) bölümünde bulunur ve sonuçlar genellikle çalışmanın sonuna doğru rapor edilir. Sonuçlar bölümünde, araştırmacıların her bir araştırma sorusu ya da hipotezin üzerinde durduğu ya da onları yanıtladığı paragraflar aranmalıdır. Kitap uzunluğundaki araştırma çalışmalarında da aynı noktalara bakılır. Aşağıdaki örneği ele alalım:

Örnek 2.1 Nicel Bir Çalışmada Literatür Tarama Özeti

Burada, bir tez ya da dergi makalesinin literatür taraması bölümünde de görülebilecek olan, nicel bir çalışmanın başlıca bileşenlerini özetleyen bir paragrafa yer verilmektedir (Creswell, Seagren, & Henry, 1979). Bu paragrafta, özetlenmiş olan anahtar bileşenler seçilmiştir.

> Creswell ve meslektaşları (1979) başkanların mesleki gelişim ihtiyaçlarının belirleyicisi olarak, katı ya da ılımlı, salt ya da uygulamalı, yaşamsal ya da yaşamsal olmayan, 36 akademik alanda kümelenmiş üç boyutlu bir modeli, Biglan modelini test etmişlerdir. Çalışmaya dört devlet yüksekokulu ve bir orta batı devlet üniversitesinden seksen bölüm başkanı katılmıştır. Sonuçlar, farklı akademik alanlardaki başkanların mesleki gelişim ihtiyaçlarının farklılaştığını göstermektedir. Yazarlar, bulguları temele alarak, hizmet içi programları geliştirenlerin, programları planlarken disiplinler arası farklılıkları göz önünde tutmaları önerisinde bulunmuşlardır.

Kitabın yazarının da içinde bulunduğu bir grup bilim insanı tarafından APA Yazım Kılavuzundaki (APA Publication Manual, [APA, 2010]) formata göre bir başvuru metni hazırlanmaya başlanmıştır. Hemen sonra, çalışmanın temel amaçları gözden geçirilmiş, bunu veri toplama ile ilgili bilgiler takip etmiştir. Özet, temel sonuçların ifade edilmesi ve bu sonuçların uygulamaya dönük çıkarımları ile sonlandırılmıştır.

Daha önceki araştırmaların sentezi niteliğindeki çalışmalar, düşünce yazıları, denemeler ve tipolojiler, araştırma çalışmaları olmadığından nasıl özetlenecektir? Deneysel olmayan bu çalışmalardan çıkarılan materyal, aşağıdaki gibi olabilir:

- Makale ya da kitaplarda ele alınan problemden söz edilmelidir.
- Çalışmanın merkezi teması tanımlanmalıdır.
- Bu tema ile ilişkili önemli sonuçlar ifade edilmelidir.
- Tarama tipi yöntembilimsel ise, akıl yürütme, mantık, argümanın gücü vb. kusurlardan söz edilmelidir.

Bu özellikleri içeren bir örneğe aşağıda yer verilmiştir.

Örnek 2.2 Bir Tipoloji Geliştirme Çalışmasında Literatür Tarama Özeti

Sudduth (1992) siyaset biliminde, kırsal kesimdeki hastanelerde stratejik uyumun yararı üzerine nicel bir tez çalışması yapmıştır. Yazar, çalışmanın başlangıcında, birkaç bölümde literatürü taramıştır. Bir tipoloji geliştirirken tek bir çalışmayı özetlediği örnekte Sudduth, problemi, temayı ve tipolojiyi özetlemiştir:

> Ginter, Duncan, Richardson ve Swayne (1991), bir hastanenin değişime uyum sağlama yeteneği üzerinde, dış çevrenin etkili olduğunu kabul etmektedirler. Yazarlar, çevre analizi olarak adlandırdıkları, kuruluşun çevrede meydana gelen değişime stratejik açıdan en iyi tepkileri belirlemesine olanak veren bir süreci savunmaktadırlar. Bununla birlikte, çevre analizi için kullanılan çoklu teknik açıklandıktan sonra, çevresel sorunların tam olarak analiz edilmesini sağlamak için geliştirilmiş hiçbir kapsamlı kavramsal şema ya da bilgisayar modeli ortaya konmaz (Ginter ve diğerleri, 1991). Ulaşılan sonuç, ağırlıklı olarak ölçülemeyen ve yargılayıcı bir değerlendirme sürecine güvenen, stratejik değişimin temel bir parçasıdır. Ginter ve arkadaşları (1991), hastane yönetimine dış çevrenin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi konusunda yardım etmek için, Şekil 2.1'de verilen tipolojiyi geliştirmişlerdir (s.44).

Bu örnekte yazarlar, metin içindeki bir referansla problemden söz ederek ("bir hastanenin değişime uyum sağlama yeteneği"), ana temayı tespit ederek (çevre analizi olarak adlandırdıkları bir süreç"), ve bu tema ile ilişkili olan sonuçları ifade ederek ("kapsamlı bir kavramsal model olmadığı" ve "gelişmiş bir tipoloji olduğu" gibi) çalışmaya atıfta bulunmuşlardır.

Stil Kılavuzları

Her iki örnekte de, özetin başlangıcında ve makaleye atıfta bulunurken, uygun APA stilini kullanma düşüncesi uygulamaya konmuştur. **Stil kılavuzları,** bilimsel bir yazı stili oluşturmak, örneğin atıfta bulunmak, başlıkları oluşturmak, tablo ve şekilleri hazırlamak ve ayırt edici olmayan bir dil kullanmak için yönerge sağlar. Literatür taramadaki temel ilkelerden biri, başından sonuna kadar uygun ve tutarlı bir referans stili kullanmaktır. Yararlı bir belge tespit edildiğinde, uygun bir stil kullanarak kaynağa atıfta bulunulmalıdır. Lisansüstü öğrenciler tez önerileri konusunda fakülteden, jüri üyelerinden ya da bölüm ya da üniversite bürolarından rehberlik hizmeti almalıdırlar.

Amerikan Psikoloji Derneği Yazım Kılavuzu (The *Publication Manual of the American Psychological Association* [APA, 2010]), eğitim ve psikoloji alanlarındaki en popüler kılavuzdur. Chicago Stil Kılavuzu (*The Chicago Manual of Style* [Chicago University Press, 2010]) da sosyal bilimlerde kullanılır, fakat kullanımı APA'dan daha az yaygındır. Bazı dergiler kendi popüler stillerini geliştirmektedirler. Yazarların okuyucu için kabul edilebilir bir stil belirlemesi ve bu stili planlama sürecinin başından itibaren benimsemesi önemli görünmektedir.

Stil ile ilgili en önemli faktörler, metin içinde, metin sonunda, başlıklar, şekiller ve tablo kullanımında yer alır. Bilimsel yazılarda stil kılavuzu kullanma konusundaki bazı öneriler şunlardır:

- Metin içinde referanslar yazılırken, referans tipleri için uygun form akılda tutulmalı ve birden fazla alıntı için formata dikkat edilmelidir.
- Metnin sonunda kaynaklar yazılırken, stil kılavuzunun alfabetik olanı mı yoksa sayısal olanı mı istediği göz önünde bulundurulmalıdır. Yine metin içindeki her bir atfın metnin sonundaki listede olup olmadığı kontrol edilmelidir.
- Bilimsel bir yazıdaki başlıklar, düzeylerine bağlı olarak sıraya koyulmalıdır. Araştırmada ilk olarak kaç tane başlık düzeyinin olacağı hesaba katılmalı, ardından, her biri için uygun formatın ne olduğu konusunda yayın kılavuzuna başvurulmalıdır. Araştırma önerileri genellikle iki ile dört düzey arasında başlık içerir.
- Eğer dipnot kullanılacaksa, uygun bir şekilde yerleştirilmeleri için stil kılavuzuna başvurulmalıdır. Günümüzde, bilimsel yazılarda dipnotlar genel olarak birkaç yıl öncesine göre daha az kullanılmaktadır. Eğer dipnotlara yer verilecekse, sayfanın en altına mı, her bir bölümün sonuna mı yoksa metnin sonuna mı koyulacağına dikkat edilmelidir.
- Çizelgeler ve şekiller her bir stil kılavuzunda özel bir biçime sahip olabilir. Verilen örnekteki kalın çizgiler, başlıklar ve boşluklar gibi yönlere dikkat edilmelidir.

Özet olarak bir stil kılavuzu kullanmanın en önemli tarafı, yazının genelindeki yaklaşımın tutarlı olmasıdır.

Terimlerin Tanımlanması

Literatür taraması ile ilgili bir başka konu, okuyucunun önerilen araştırma projesini anlamak için ihtiyaç duyacağı terimlerin belirlenmesi ve **tanımlanmasıdır**. Terimlerin tanımlandığı bölüm, literatür taramasından ayrı olabilir, literatür taramasının bir bölümü olabilir ya da önerinin farklı bölümlerine yerleştirilebilir.

Çalışma alanından uzak bireylerin anlamayabilecekleri ve ortak dilin ötesine geçen terimler tanımlanmalıdır (Locke, Spirduso & Silverman, 2013). Açıkçası, bir terimin tanımlanmasının gerekip gerekmediği bir yargı meselesidir fakat okuyucunun terimin anlamını bilememesi gibi bir olasılık varsa, terimler mutlaka tanımlanmalıdır. Yine, yazar farklı bir terimler dizisi kullandığında, okuyucu, bir tanım dizisi ile işlevde bulunan öneriyi anlamadığı için yazının sonraki bölümlerini okumayabilir. Bunun önüne geçmek için terimler ilk geçtikleri yerde tanımlanmalıdırlar. Wilkinson'ın (1991) söylediği gibi "bilim insanları, araştırmaları ile ilgili olarak açık bir şekilde düşünmek, bulgularını ve düşüncelerini doğru bir şekilde iletmek için terimleri net bir şekilde tanımlarlar" (s.22). Firestone'un (1987) ifade ettiği gibi, terimleri tanımlamak bilimsel bir çalışmaya kesinlik de katar:

> Günlük dildeki kelimeler, çok anlamlılık bakımından zengindir. Diğer semboller gibi kelimelerin gücü de belirli bir ortamdaki anlam kombinasyonundan gelir... Bilimsel dil görünürde, kesinlik yararına, kelimelerden bu çok anlamlılığı uzaklaştırır. Bilimsel amaçlarla genel terimlere "teknik anlamlar" verilmesinin temel nedeni budur (s.17).

Bu kesinlik gereksinimi nedeni ile bireyler, makalenin giriş bölümünün başlarında açıklanmış terimlerle karşılaşırlar. Tez önerilerinde terimler, genellikle çalışmanın özel bir bölümünde tanımlanırlar. Bunun gerekçesi, öğrencilerin, formel araştırmalarda dili ve terimleri nasıl kullanacakları konusunda hassas davranmak zorunda olmalarıdır. İtibar edilen tanımlarla düşünceleri temellendirme gerekliliği, bilimin sağlam bir şekilde yapılandırılmasını sağlamaktadır.

Terimlerin tanımları, araştırma planının bütün bölümlerinde bulunabilir:

- Çalışmanın başlığında
- Problem ifadesinde
- Amaç ifadesinde
- Araştırma soruları, hipotezler ya da hedeflerde
- Literatür taramasında
- Çalışmanın kuramsal temelinde
- Yöntem bölümünde

Özel terimlerin her üç araştırma yönteminde de tanımlanmış olması gerekir: a) Nitel yöntem (b) Nicel yöntem ve (c) Karma yöntem.

- Nitel çalışmalarda tümevarımsal yöntem deseni yavaş yavaş geliştiği için araştırmacılar başlarda birkaç terimi tanımlayabilseler de süreç içinde olası tanımlara doğru ilerleyebilirler. Bunun yerine temalar (ya da bakış açıları ya da boyutlar) veri analizine doğru ortaya çıkabilir. Yazarlar yöntem bölümünde, süreç içinde, terimler ortaya çıktıkça da tanımlama yapabilirler.

Bu yaklaşım, terimlerin tanımlanmasını, onlar çalışma içinde boy gösterinceye kadar geciktirmekte ve araştırma önerisindeki ilerlemenin belirtilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle, nitel öneriler genellikle terimlerin tanımlandığı ayrı bir bölüm içermezler. Bunun yerine yazarlar alana girmeden önce, geçici nitel tanımlar ortaya atarlar.

- Diğer taraftan –sabit ve belirli araştırma hedeflerinin daha çok tümdengelim modeli bünyesinde işlevde bulunduğu- nicel çalışmalar, araştırma önerisinin başlarında yoğun tanımlar içerirler. Araştırmacılar tanımları ayrı bölümlere yerleştirir ve tanımlamaları kesin bir şekilde yaparlar. Çalışmanın başlangıcında, ilgili terimlerin hepsini kapsamlı bir şekilde tanımlamaya ve literatürdeki kabul edilmiş tanımları kullanmaya çalışırlar.
- Karma yöntemli çalışmalardaki tanımlama yaklaşımları, eğer çalışma nicel veri toplama aşaması ile başlıyorsa ayrı bir bölümde ele alınabilir. Nitel veri toplama ile başlıyorsa o zaman terimler araştırma sırasında ortaya konabilir ve bulgularda ya da nihai raporun sonuç bölümünde tanımlanabilir. Eğer hem nitel hem de nicel veri toplama aynı zamanda yapılıyorsa, o zaman tanımlama yaklaşımı birine ya da diğerine öncelik verilerek yönetilebilir. Bununla birlikte bütün karma yöntemli çalışmalarda okuyucular için tanıdık olmayan terimler bulunur –örneğin, bir prosedür tartışmasında, karma yöntemli bir çalışmanın kendisinin tanımlanmasında olduğu gibi (bkz. Bölüm 10). Yine, eş zamanlı ya da ardışık ve özel isimli bir strateji gibi, araştırma stratejisi ile ilişkili terimleri açıklamak için de kullanılırlar (örneğin Bölüm 10'da ele alındığı gibi yakınsayan paralel desen).

Hiçbir yaklaşım birinin çalışmadaki terimleri nasıl tanımlayacağına yön veremez fakat bazıları aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır (ayrıca bkz. Locke vd., 2013):

- Bir terim, öneride ilk geçtiği zaman tanımlanmalıdır. Örneğin okuyucunun araştırma problemini ve çalışmadaki soruları ya da hipotezleri anlamasına yardımcı olmak için terimin tanımına, girişte gereksinim duyulabilir.
- Tanımlar özgün işlevsel ya da uygulamalı bir düzeyde yazılmalıdır. İşlevsel tanımlarda soyut, kavramsal ifadelerden ziyade özgün bir dil kullanılmalıdır. Bir bitirme tezindeki tanım bölümü, yazara çalışmasında kullandığı terimler konusunda özgün olma fırsatı sağladığı için, işlevsel tanımlar tercih edilir.
- Terimler günlük dilde tanımlanmamalı, bunun yerine araştırma literatüründe kabul edilen bir dil kullanılmalıdır. Bu şekilde onlar, uydurulmuş değil, literatürde dayanakları olan terimler olacaklardır (Locke vd., 2013). Bir terimin literatürde kesin bir tanımına ulaşılamadığında, günlük dilin kullanılmasına gereksinim duyulabilir.

Bu durumda terim bir kez tanımlanmalı, sonrasında, plan ve çalışma boyunca tutarlı bir şekilde aynı terim kullanılmalıdır (Wilkinson, 1991).

- Araştırmacılar terimleri farklı amaçları hayata geçirmek için tanımlayabilirler. Bir tanım yaygın dildeki bir kelimeyi betimleyebilir (düzenleme gibi). Bir sınırlama ile birlikte ele alınmış da olabilir (müfredat programının sınırlandırılması gibi). Bir ölçüt ortaya koyabilir (yüksek not ortalaması gibi) ve bir terimi işlevsel olarak da tanımlayabilir (pekiştirmenin kalıcılaştırmaya işaret etmesi gibi).
- Her ne kadar terimleri tanımlamak için tek bir format olmasa da, yaklaşımlardan biri, "Terimlerin Tanımları" olarak adlandırılan, ayrı bir bölüm oluşturmaktır. Bu yaklaşımda, söz konusu bölümde terimler ve terimlerin tanımları vurgulanarak, anlaşılır bir şekilde ortaya konur. Bu şekilde kelimeye değişemeyen bir anlam verilir (Locke vd., 2013). Genellikle bu ayrı bölüm iki ya da üç sayfadan daha uzun olmaz.

Aşağıda, bir araştırma çalışmasında terimleri tanımlamak için kullanılan farklı yapılardaki iki örneğe yer verilmektedir:

Örnek 2.3 Terimleri Bir Bağımsız Değişkenler Bölümünde Tanımlamak

Bu iki örnek, bir çalışma için kısaltılmış tanım yazma şeklini göstermektedir. İlki, bir anahtar terimin özgün işlevsel tanımını, ikincisi yöntemle ilgili tanımını göstermektedir. Vernon (1992) orta kuşakta boşanmanın büyük anne-babaların torunları ile ilişkilerini nasıl etkilediği konusunu çalışmıştır. Bu tanımlara, bağımsız değişkenler üzerine olan bölümde yer verilmiştir:

Torunlarla Akrabalık İlişkisi

Torunlarla akrabalık ilişkisi, anne tarafından büyük ebeveyn ya da baba tarafından büyük ebeveyn olup olmamaya atıfta bulunur. Önceki araştırmalar (Cherlin & Furstenberg, 1986 gibi) anne tarafından büyük anne ve büyük babaların torunları ile daha yakın olduklarını ileri sürmektedir.

Büyük ebeveynlerin cinsiyeti

Büyük ebeveynin bir büyük anne ya da bir büyük baba olup olmamasının, büyük ebeveyn-torun ilişkilerinde etkili bir faktör olduğu bulunmuştur (örneğin, büyük annelerin büyük babalardan daha katılımcı olma eğilimi taşımalarının, kadının aile içinde akrabalık ilişkilerini sürdürme rolü ile ilişkili olduğu düşünülmektedir) (örn., Hagestad, 1988, ss. 35–36).

Örnek 2.4 Karma Yöntemli Bir Tezde Tanımlanan Terimler

Bu örnek, karma yöntemli bir çalışmada, çalışmaya girişin yapıldığı ilk bölümün bir alt bölümünde sunulmuş olan uzun bir terim tanımını göstermektedir. VanHorn-Grassmeyer (1998), üniversitelerin öğrenci işleri bürosunda çalışan 119 yeni uzmanın ne tür düşüncelerle meşgul olduklarını –bireysel ya da işbirliğine dayalı- ele almıştır. Araştırmada, yeni uzmanlarla hem anket çalışması yapılmış hem de derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. VanHorn-Grassmeyer öğrenci işleri uzmanlarında bireysel ve işbirliğine dayalı düşünceleri araştırdığı için, çalışmanın başında bu terimleri detaylı bir şekilde tanımlanmıştır. Aşağıda araştırmacının kullandığı terimlerin ikisi gösterilmiştir. Tanımlarının, literatürdeki başka yazarlar tarafından şekillendirilmiş anlamlara ne şekilde atıfta bulunduğuna dikkat edilmelidir:

Bireysel Yansıtma

Schon (1983) yansıtıcı düşünce, eylem içinde yansıtma ve yansıtıcı uygulama olarak adlandırdığı kavramlara bir kitabın tamamında yer vermiştir; bu, on yıl önce Argyris (Argyris & Schon, 1978) ile birlikte kavramları tanıtmak için yazdıkları kitaptan sonradır. Sezgisel bir eyleme ulaşmak güçtür; bu nedenle araştırmacının bireysel yansıtma anlayışına ilişkin kısa tanımı, en uygun şekilde yapılmış tanımlamadır. Bununla birlikte bu çalışmanın amaçları doğrultusunda, bireysel yansıtmanın en göze çarpan üç özelliği bulunmaktadır: (a) bir " uygulama sanatı (Schon, 1983), (b) birinin sezgisel olarak bildiği şeyi, açık bir şekilde nasıl uygulayacağı ve (c) bir uzmanın zihnindeki düşünce dolu içeriği baştan aşağı nasıl zenginleştireceğidir.

Öğrenci İşleri Uzmanı

Bir uzman, pek çok şekilde tanımlanmaktadır. Tanımlardan biri "işbirliğine, öğrenilmiş fikir birikimine, bakış açılarına, bilgilere, normlara ve alışkanlıklara dayalı, yüksek düzeyde bağımsız yargılama gücü sergileyen [ve profesyonel bilgi ile meşgul]" (Baskett ve Marsick, 1992, s. 3) bir birey şeklindedir. Bir öğrenci işleri uzmanı, bir yükseköğretim ortamında, akademik ve öğretim programı başarısını destekleyen herhangi bir grupta öğrencilere hizmet ederken böyle eğilimler sergiler (s.11).

Nicel ya da Karma Yöntemlerde Literatür Taraması

Bir literatür taraması düzenlenirken, ne kadar tarama yapılacağını belirlemek güçtür. Bu problemle başa çıkmak için, özellikle standart bir literatür taraması bölümünün kullanılacağı nicel ya da karma yöntemler tasarlanırken, literatür taramasına parametreler sağlayacak bir model geliştirilmiştir. Nitel bir çalışmaya yönelik literatür taraması, ele alınan merkezi fenomenin çeşitli yönlerini açıklayabilir ve bu fenomeni lokal alanlara ayırabilir.

Ancak nitel bir çalışmaya yönelik literatür taraması, daha önce de ele alındığı gibi bir öneride birkaç şekilde bulunabilir (örneğin, araştırma problemine gerekçe olarak, ayrı bir bölüm olarak, çalışma boyunca bir şekilde konu edilerek, bir proje sonuçları ile karşılaştırma olarak).

Nicel bir çalışma ya da karma yöntemli bir çalışmanın nicel kısmı için temel bağımsız değişkenler, temel bağımlı değişkenler ve bağımsız ve bağımlı değişkenlerle ilişkili çalışmalarla ilgili alt bölümleri içeren bir literatür taraması yazılır (değişkenler üzerine daha fazla bilgiye Bölüm 3'te yer verilmiştir). Bu yaklaşım bitirme tezleri ve bir makaleye girişteki literatür kavramsallaştırması için uygun görünmektedir. Bir literatür taraması, beş bileşenden oluşur: (a) Bir giriş, (b) Başlık 1 (bağımsız değişken hakkındadır), (c) Başlık 2 (bağımlı değişken hakkındadır), (d) Başlık 3 (hem bağımsız hem de bağımlı değişkenlerin ele alındığı çalışmalar hakkındadır) ve (e) Bir özet. Burada her biri ile ilgili daha fazla detaya yer verilmektedir:

1. Taramaya, içindeki alt bölümler hakkında okuyucuya bilgi vererek giriş yapılmalıdır. Metnin bu bölümü, alt bölümlerin düzenlemesi ile ilgili bir açıklamayı içerir.
2. Tarama Başlığı 1'de *bağımsız* değişken ya da değişkenlerle ilgili bilimsel literatür ele alınır. Birkaç bağımsız değişken olduğunda alt bölümlere dikkat edilmeli ya da en önemli tek değişkene odaklanılmalıdır. Bu modelde sadece bağımsız değişkenle ilgili literatürün ele alınacağı unutulmamalı; modelde bağımsız ve bağımlı değişkenlerle ilgili literatür ayrı tutulmaya devam edilmelidir.
3. Tarama Başlığı 2'de, *bağımlı* değişken ya da değişkenlerle ilgili bilimsel literatüre yer verilir. Çoklu bağımlı değişken olduğunda, her değişkenle ilgili alt bölümler yazılmalı ya da önemli olan bir tanesine odaklanılmalıdır.
4. Tarama Başlığı 3'te, bağımsız değişken(ler)i bağımlı değişken(ler) ile ilişkilendiren bilimsel literatür ele alınır. Burası, önerilen çalışmanın kritik noktasıdır. Bu nedenle, bu bölüm göreli olarak kısa olmalı ve önerilen çalışma konusuna son derece yakın çalışmaları içermelidir. Belki de konu üzerine yazılmış hiçbir şey olmayabilir. Mümkün olduğunca, konuyu daha genel düzeyde ele alan, konuya ya da tarama çalışmalarına yakın bir alt bölüm oluşturulmalıdır.
5. En önemli çalışmaları vurgulayan, ana temaları barındıran, konu üzerine neden daha fazla çalışmaya gereksinim duyulduğunu açıklayan ve önerilen çalışmanın bu gereksinimi nasıl karşılayacağını ileri süren bir özet hazırlanmalıdır.

Bu model, araştırma soruları ve hipotezlerdeki değişkenler ve yeterince sınırlandırılmış çalışmalarla yakından ilişkili literatür taramasına odaklanır.

Bu durumda literatür taraması, araştırma soruları ve yöntem kısmı için mantıksal bir çıkış noktası haline gelmeye başlar.

ÖZET

Literatürü araştırmadan önce, kısa bir başlık tasarlamak ya da temel araştırma sorularını ifade etmek gibi stratejiler kullanarak konu tanımlanmalıdır. Tarama yapılarak bu konunun araştırılabilir olup olmadığına ve araştırılmasının gerekip gerekmediğine, katılımcılara ve kaynaklara ulaşım olanağının bulunup bulunmadığına ve konunun literatüre katkı yapıp yapmayacağı, başkaları için ilgi çekici olup olmayacağı ve kişisel amaçlarla tutarlılık gösterip göstermeyeceğine de dikkat edilmelidir.

Araştırmacılar bir çalışmadaki bilimsel literatürü benzer çalışmaların sonuçlarını ortaya koymak, literatürde devam eden bir tartışma ile mevcut çalışmayı ilişkilendirmek ve bir çalışmanın sonuçlarını başka çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırmak için bir çatı sağlamak amacı ile kullanırlar. Literatür, nitel, nicel ya da karma yöntemli desenlerde farklı amaçlara hizmet eder. Nitel bir çalışmada literatür araştırma problemini gerekçelendirmeye yardım eder fakat katılımcı görüşlerini sınırlandırmaz. Yaygın yaklaşım, literatüre nitel bir çalışmanın başından çok sonunda yer vermek şeklindedir. Nicel araştırmalarda literatür sadece problemi gerekçelendirmeye yardım etmez, aynı zamanda ele alınması gereken olası soruları ya da hipotezleri de ortaya atar. Ayrı bir literatür taraması bölümü genellikle nicel çalışmalarda bulunur. Karma yöntemli araştırmalarda literatürün kullanımı desenin türüne ve araştırmanın nitel ya da nicel yönüne verilen ağırlığa bağlıdır.

Bir literatür taraması yürütülürken, literatür araması yapmak için anahtar kelimeler tanımlanmalıdır. Ardından, ERIC, EBSCO, ProQuest, Google Akademik, PubMed gibi online veri tabanları ve PsycINFO, Sociofile ve SSCI gibi daha özelleşmiş veri tabanlarında arama yapılmalıdır. Sonra, araştırma önceliği temele alınarak ilk önce dergi makaleleri, sonra kitaplar olmak üzere makale ve kitapların yerleri belirlenmelidir. Literatürü tespit etmek, literatür taramasına katı yapacaktır. Bu çalışmalar, literatürdeki çalışmaların temel kategorilerini ve önerilen çalışmanın bu kategoriler içerisindeki yerini gösteren bir literatür haritasında sınıflandırılmalıdır. Çalışmaların özetlerini yazmakla işe başlanmalı, atıfları bir stil kılavuzuna (Örneğin, APA, 2010) göre uygulamaya dikkat edilmeli ve araştırma ile ilgili problemi, soruları, veri toplamayı, analizleri ve nihai sonuçları içeren bilgiler özetlenmelidir.

Öneride anahtar terimler tanımlanmalı ve olası bir terim tanımları bölümü oluşturmalı ya da tanımlara literatür taraması içinde yer verilmelidir. Son olarak bu çalışmaları düzenlemek için bütün yapılar gözden geçirilmelidir. Nicel bir araştırma modelinde tarama temel değişkenlere (nicel yaklaşım) ya da çalıştığınız merkezi fenomenin temel alt temalarına (nitel yaklaşım) göre ayrılmalıdır.

Yazma Alıştırmaları

1. Konunuzla ilgili bir literatür haritası geliştirin. Haritada önerdiğiniz çalışmaya yer verin, önerilen çalışmadan, diğer çalışma kollarına çizgiler uzatın; böylelikle bir okuyucu var olan literatüre nasıl uzandığınızı kolaylıkla görebilir.
2. Nicel bir çalışma için bir literatür taraması düzenleyin ve bunu, literatürü sınıflamak için çalışmadaki değişkenleri tanımlama izlesin. Alternatif olarak nitel bir çalışma için literatür taraması düzenleyin ve buna çalışmadaki araştırma probleminin gerekçesine girişte yer verin.
3. Konunuzla ilgili literatür için arama yaparken online bir veri tabanı kullanmak pratik bir uygulamadır. Araştırma konunuza oldukça yakın bir makale buluncaya kadar birkaç arama yapın. Daha sonra sizin araştırmanıza yakın olan makalede sözü edilen tanımlamaları kullanarak ikinci bir arama yapın. Literatür taramanız için seçeceğiniz on makalenin ve özetlerin yerini tespit edin.
4. Örnek 2.3'ün sonuçlarından hareket ederek, online aramanızda bulduğunuz biri nicel, biri nitel iki araştırma çalışmasının özetlerini yazın. Literatür özetlerinizde yer alan unsurlar için, bu bölümde sunulan ana hatları kullanın.

EK OKUMALAR

American Psychological Association. (2010). Publication Manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: Author.

Her araştırmacının kitaplığında, sonuncu APA Yazım Kılavuzunun bulunması gerekir. Kılavuz, bir kaynakça listesindeki çalışmalara nasıl atıfta bulunulacağının örneklerini, bütünlük içinde sunar. Örnekler kapsamlıdır -dergilerden (ya da süreli yayınlardan) patentli olanlara kadar. Kılavuzda, çizelgeleri ve şekilleri hazırlamak için daha ileri yönergeler, kullanabileceğiniz iyi örneklerle birlikte kullanıma hazırdır. Bu kılavuz yine bilimsel bir şekilde yazı yazma ile ilgili bölümler ve bu yazı tipinde kullanılan stil araçlarını da içerir. Yayını planlamak için bir yazının standart unsurları hakkındaki yararlı bilgilerin yanı sıra dikkat edilmesi gereken etik konular hakkında da yararlı bilgiler sunar.

Boote, D. N., & Beile, P. (2005). Scholars before researchers: On the centrality of the dissertation literature review in research preparation. Educational Researcher, 34(6), 3–15.

David Boote ve Penny Beile, tez öğrencilerinin ileri düzey literatür taramalarını derlemelerinin önemini ele almışlardır. Sonuçta özenli bir literatür taramasında beş kriterin bulunması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Yazar literatürün içerdiklerini ve dışarda bıraktıklarını (kapsam) meşrulaştırmalı, alanın durumunu eleştirel bir şekilde ele almalı, konuyu daha geniş literatüre yerleştirmeli, konunun geçmişini açıklamalı, tanımlardaki ve literatürdeki belirsizliklere dikkat çekmeli ve yeni bakış açıları (sentezler) sunmalıdır. Literatürde yine, araştırmanın pratik ve bilimsel öneminin (önem) yanı sıra, araştırma yöntemleri (yöntembilim) de eleştirel bir şekilde ele alınmalı ve tutarlı bir şekilde (retorik) yazılmalıdır.

Locke, L. F., Spirduso, W. W., & Silverman, S. J. (2010). Proposals that work: A guide for planning dissertations and grant proposals (6th ed.) Thousand Oaks, CA: Sage.

Lawrence Locke, Waneen Spirduso ve Stephen Silverman, literatür taramada birkaç strateji belirlemişlerdir: Çalışmaya gerekçe sağlayacak kavramlar geliştirmek, her ana kavram için alt konular oluşturmak ve her bir kavramı destekleyecek en önemli atıfları eklemek. Onlar, bilimsel bir çalışmadaki terimleri tanımlamak için de beş kural ileri sürmüşlerdir: (a) asla kelime uydurmayın, (b) bir önerinin başlarında tanımları hazırlayın, (c) kelimelerin yaygın dil formlarını kullanmayın, (d) kelimeleri ilk geçtiklerinde tanımlayın, (e) Kelimelerin özgün tanımlarını kullanın.

Punch, K. F. (2005). Introduction to social research: Quantitative and qualitative approaches (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Keith Punch, sosyal araştırmalar için hem nicel hem de nitel yaklaşımlarda eşit olarak kullanılabilecek bir rehber sunmaktadır. Punch'un iki yaklaşıma ayrılmış merkezi kavramsallaştırma konuları, anahtar farklılıklara yöneliktir. Punch, bir öneri ya da rapor yazarken farklı araştırma stillerindeki literatür çeşitliliği üzerinde durmanın önemine dikkat çeker. Kararları etkileyen faktörler araştırma stilini, araştırma stratejilerinin tamamını ve çalışmanın literatür yönergesini ne kadar yakından takip edeceğini kapsar.

3. BÖLÜM

Kuramların Kullanımı

Yrd. Doç. Dr. Seher MANDACI ŞAHİN
Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Literatür taramasının bir bileşeni de; bilimsel çalışmalardaki araştırma problemlerini incelemek için hangi kuramların kullanılabileceğini belirlemektir. *Nicel araştırmalarda* araştırmacılar kuramları, genellikle araştırma sorularına açıklama getirmek amacıyla test eder. Nicel bir tez çalışmasında, araştırma önerisinin bölümlerinden biri tamamıyla çalışmada kullanılacak kuramın sunumuna ayrılabilir. *Nitel araştırmada* ise, kuramların kullanımı çok daha farklı şekillerde olabilir. Araştırmacı, bir çalışmadan elde ettiği sonuçlar doğrultusunda bir kuram geliştirebilir ve kuram oluşturmada olduğu gibi araştırmanın sonunda bu kurama yer verebilir. Bazı nitel çalışmalarda ise, kuram başlangıçta belirlidir ve etnografiler ya da dönüştürücü araştırmalarda olduğu gibi, sorulacak soruları ve neyin inceleneceğini şekillendiren bir bakış açısı sağlar. Karma yöntem araştırmalarında, araştırmacılar hem kuramları uygulayabilir hem de onları geliştirebilirler. Ayrıca, karma yöntem araştırmaları, içinde nicel ve nitel verilerin bir arada toplanabildiği bir kuramsal yapıya sahip olabilirler. Bu yapılar feminizm, ırkçılık, sınıf ayrımcılığı ya da diğer bakış açıları ile ele alınmış olabilir ve karma yöntem araştırmalarının farklı bölümlerinde yer alabilir.

Kuramlar nicel, nitel ve karma yöntem çalışmalarında kullanılabilirler. Bu bölümün başında nicel çalışmalarda kullanılan kuramlara değinilmektedir. Bu kısımda kuramın tanımı, nicel bir çalışmada değişkenlerin kullanımı, kuramın ilgili çalışmada yer alacağı bölüm (kuramın yerleştirilmesi) ve bir araştırma önerisindeki alternatif biçimleri gözden geçirilmiştir. Bu kısımların ardından kuramın belirlenmesinde izlenen süreç, nicel bir araştırma önerisinin kuramsal bakış açısı bölümüne ilişkin bir örnek eşliğinde sunulmuştur. Sonrasında nitel çalışmalarda kuram kullanımı tartışılmıştır. Nitel araştırmacılar, çalışmalarında kullanılan ya da geliştirilen kapsamlı açıklamaları betimlemek için kuram yerine; *model, kuramsal bakış açısı* ya da *natüralist genellemeler* gibi farklı terimler kullanırlar. Bu bölümde yer alan örnekler nitel araştırmacılara farklı seçenekler sunmaktadır. Son olarak, karma yöntem araştırmalarında kullanılan yöntemlere ve bu tür araştırmalarda sosyal bilim kuramları ile dönüştürücü kuramların kullanımına değinilmektedir.

NİCEL ARAŞTIRMALARDA KURAMIN KULLANIMI

Nicel Araştırmalarda Değişkenler

Nicel kuramlar ele alınmadan önce, değişkenlerin ve kuramları şekillendirmede kullanılan değişken türlerinin bilinmesi önemlidir. **Değişken**, bir çalışma kapsamındaki bireyler veya kurumlar arasında değişim gösteren ve ölçülebilecek ya da gözlemlenebilecek bir karakteristiği veya özelliği ifade eder. Bu değişkenlik, verilen bir durumda elde edilen puanların birbirinden farklı en az iki kategoriye ayrılması anlamını taşımaktadır (Thompson, 2006). Psikologlar *değişken* yerine, özel olarak tanımlanmış bir terimden çok soyut bir fikri çağrıştıran, *yapı* terimini kullanmayı tercih ederler. Ancak, sosyal bilimlerde yapılan çalışmalarda genellikle *değişken* terimi kullanılır ve burada yapılan tartışmada da bu şekilde yer verilecektir. Bu tür çalışmalarda genellikle cinsiyet, yaş, sosyoekonomik durum (SED) ve ırkçılık, sosyal kontrol, politik güç ya da liderlik gibi tutum ve davranışlara ilişkin değişkenler ölçülür. Pek çok çalışmada, kullanılabilecek değişken türleri ve bunların ölçme araçları ile ilgili detaylı tartışmalara yer verilmektedir (örn. Isaac & Michael, 1981; Keppel, 1991; Kerlinger, 1979; Thompson, 2006; Thorndike, 1997). Değişkenlerin iki ayırt edici özelliği vardır: (a) *zamana bağlı sıralama* ve (b) ölçüm (veya gözlenme) şekli.

Zamana bağlı sıralama, zaman içinde bir değişkenin diğerinden önde gelmesi anlamını taşımaktadır. Bir değişkenin *muhtemelen* diğerine neden olduğu ifadesi daha kesin bir ifade olmasına rağmen bu zamana bağlı sıralama nedeniyle, bir değişkenin diğerini etkilediği ya da diğerine sebep olduğu ifade edilir. Doğal ortamda ve insanlarla yapılan çalışmalarda araştırmacılar, neden ve sonucu kesin olarak kanıtlayamamakta (Rosenthal & Rosnow, 1991) ve sosyal bilimciler bu durumda "olası nedensellik (olası neden-sonuç ilişkisi (Ç.N.))" olduğunu ifade etmektedirler. Zamana bağlı sıralama; nicel çalışmalarda araştırmacıların değişkenleri "soldan sağa" doğru sıralaması (Punch, 2005) ve amaç cümleleri, araştırma soruları ve görsel modellerdeki değişkenleri soldan sağa, sebep-sonuç türü gösterimlerle düzenlemesi anlamını taşımaktadır. Buna göre:

- *Bağımsız değişkenler* sonuçlara neden olma, onları etkileme ya da değiştirme olasılığı olan değişkenlerdir. Bu değişkenler *uygulama değişkenleri, manipüle edilmiş değişkenler, öncül değişkenler* ya da *yordayıcı değişkenler* olarak da adlandırılırlar.
- *Bağımlı değişkenler* bağımsız değişkenlere bağlı olan; bağımsız değişkenlerin etkilerinin çıktıları ya da sonuçları olarak nitelendirilebilir. Bağımlı değişkenler *değerlendirme ölçütü (kriteri), çıktı, etki* ve *tepki* değişkenleri olarak da adlandırılırlar.
- Aracı ya da ilişkisel aracı değişkenler (Intervening or mediating variables), bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında yer alır ve bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkilerine aracılık ederler. Örneğin, eğer öğ-

renciler bir araştırma yöntemleri testinde (bağımlı değişken) başarılı olurlarsa, sonuçtaki bu başarı öğrencilerin testteki performanslarını etkileyen, (a) sınava hazırlık (bağımsız değişken) ve/veya (b) çalışma şekillerini belli bir yapıya göre düzenleme (aracı değişken) biçimlerine bağlı olabilir. İlişkisel Aracı değişken olan çalışma şekillerinin düzenlenmesi, olası bir nedensel bağ kurulurken, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında yer alır.

- *Düzenleyici (moderating) değişkenler,* bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve/veya gücünü etkileyen bağımsız değişkenlerdir (Thompson, 2006). Düzenleyici değişkenler, bir araştırmacı tarafından iki farklı değişkenin bağımlı değişken üzerindeki ortak etkisini belirlemek için bu değişkenlerin birbiri ile çarpımı sonucu elde edilen yeni bir değişkendir (örn. X yaşındakilerin benlik saygısını etkileyen yaşam kalitesine ilişkin tutumları). Bu değişkenler genellikle deneysel çalışmalarda ortaya çıkarlar.
- Diğer iki değişken türü de *kontrol değişkenleri* ve karıştırıcı *(confounding) değişkenlerdir.* Kontrol değişkenleri nicel çalışmalarda aktif bir rol oynarlar. Bunlar, araştırmacıların ölçtükleri özel bir bağımsız değişken türüdür, çünkü bağımlı değişken üzerinde etkili olma potansiyeline sahiptirler. Araştırmacılar bu değişkenleri kontrol etmek için istatistiksel yöntemler (örn. kovaryans analizi [ANCOVA]) kullanırlar. Bunlar bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki gerçek etkisinin ölçülebilmesi için kontrol edilmesi gereken demografik ya da kişisel değişkenler (örn. yaş veya cinsiyet) olabilir. Değişkenin başka bir türü olan *karıştırıcı (*ya da *sahte) değişkenlerin*, aslında çalışmalarda gözlenmesi veya ölçülmesi söz konusu değildir. Varlığı söz konusudur fakat etkisi direk olarak belirlenemez. Araştırmacılar çalışma tamamlandıktan sonra karıştırıcı değişkenlerin etkisi hakkında yorum yaparlar, çünkü bu değişkenler bağımsız değişken ve bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi açıklamak için işleme konmuş olabilirler, fakat kolaylıkla değerlendirilmez ya da değerlendirilemezler (örn. ayrımcı tutumlar gibi bir karıştırıcı değişken).

Bir nicel araştırma çalışmasında değişkenler, bir araştırma sorusunun cevaplandırılmasına (örn. "Benlik saygısı yetişkinler arasındaki arkadaşlıkların oluşumunu nasıl etkiler?") ya da araştırmacıların sonuçların neyi göstereceğine ilişkin tahminlerine bağlıdır. Bu tahminler *hipotez (örn. "*Pozitif bireysel benlik saygısı yetişkinlerin arkadaş sayısını artırır.") olarak adlandırılır.

Nicel Araştırmada Kuramın Tanımlanması

Değişkenlerle ilgili bu ön bilgilendirmeden sonra, nicel kuramların kullanımına geçilebilir. Geçmişte yapılmış nicel araştırmalar arasında araştırmacının bir kuramı, bilimsel bir tahmin veya bulmayı umduğu bir açıklama olarak ele almasını sağlayacak örnek çalışmalar mevcuttur (kuramları kavramsallaştırmanın farklı yöntemleri ve bunların düşünme biçimini nasıl sınırlandırdığı hakkında bilgi için bkz. Thomas, 2007). Örneğin, Kerlinger (1979) tarafından yapılan kuram tanımı

bugün hala geçerlidir. Kerlinger'e göre kuram "doğal fenomeni açıklamak amacıyla değişkenler arasındaki ilişkiyi özelleştirerek fenomenle ilgili sistematik bir görüş sunan birbiriyle ilişkili yapılar (değişkenler), tanımlar ve önermeler dizisidir" (s. 64)

Bu tanımlamaya göre, **bir nicel araştırma kuramı**, değişkenler arasındaki ilişkiyi (genel olarak büyüklük derecesi ya da yönü açısından) belirleyen, önerme veya hipotez haline gelmiş birbiriyle ilişkili yapılar (ya da değişkenler) dizisidir. Kuram, bir araştırma çalışmasında bir iddia, bir tartışma, bir şekil ya da bir gerekçe olarak ortaya çıkabilir ve dünyada meydana gelen fenomenin açıklanmasına (ya da tahmin edilmesine) yardım eder. Labovitz ve Hagedorn (1971) bu tanıma "değişkenlerin ve ilişkili ifadelerin birbiriyle nasıl ve niçin ilişkilendirildiğinin belirlenmesi" olarak tanımladıkları kuramsal gerekçe fikrini eklemişlerdir (s. 17). Niçin bir X bağımsız değişkeni, bir Y bağımlı değişkenini etkilemektedir? Kuram bu tür beklenti veya tahminlere açıklama getirecektir. Bu kuram hakkında bir tartışmaya, literatür taraması ile ilgili öneriler bölümünde veya kuramın temelleri, kuramsal gerekçe, ya da kuramsal perspektif olarak adlandırılan ayrı bir bölümde yer verilmektedir. Kuramsal perspektif terimi diğerlerine oranla daha fazla tercih edilmektedir çünkü Amerikan Eğitim Araştırmaları Derneği'nin konferansına yapılan sunum başvurularında, bu terimle adlandırılan bir bölümün araştırma önerisinde yer alması gerekliliği yaygın hale gelmiştir.

Gökkuşağı metaforu, bir kuramın nasıl işlediğinin görselleştirilmesine yardımcı olabilir. Varsayalım ki gökkuşağı, bir çalışmada bağımsız ve bağımlı değişkenler (ya da yapılar) arasında köprü görevi görsün. Bu gökkuşağı, değişkenleri birbirine bağlar ve bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni açıklamasının veya öngörmesinin nasıl ve niçin beklendiğine dair kapsamlı bir açıklama sağlar. Kuramlar, araştırmacıların bir tahmini tekrar tekrar test etmesi sonucunda gelişir. Örneğin, kuram geliştirme sürecinin nasıl yürüdüğü şu şekilde açıklanabilir: Araştırmacılar bağımsız, ilişkisel aracı ve bağımlı değişkenleri, farklı ölçüm şekillerine dayalı sorular altında birleştirirler. Bu sorular ilişkinin türü (pozitif, negatif ya da bilinmeyen) ve büyüklüğü (örn. yüksek veya düşük) hakkında bilgi sağlar. Araştırmacı bu bilgiyi "Liderlerdeki güç merkeziyetçiliği arttıkça, onu destekleyenlerin haklarını kullanamama durumu da aynı oranda artar" şeklinde bir tahmin ifadesine (hipoteze) dönüştürebilir. Araştırmacılar bu tür hipotezleri farklı ortamlarda ve farklı topluluklarla (örn., erkek izci çocuklar, Presbiteryen kilisesi, Rotary Kulübü ve bir grup lise öğrencisi) tekrar tekrar test ettiklerinde bir kuram ortaya çıkar ve isimlendirilir (örn. anlam yükleme [atfetme] kuramı). Böylece kuram, belirli alanlardaki bilgiyi artıracak bir açıklama şeklinde gelişir (Thomas, 1997).

Kuramların başka bir özelliği de kapsam genişliği açısından çeşitli olmalarıdır. Neuman (2009) kuramları üç düzeyde incelemiştir: (a) mikro-düzey, (b) mezo (orta)-düzey, (c) makro-düzey. Mikro-düzey kuramlar, Goffman'ın insanların yüz yüze etkileşimleri esnasında alışkanlıklarını nasıl kullandıklarını açıklayan yüz ifadeleri kuramındaki gibi, küçük zaman, mekân veya insan sayısı dilimleriyle sınırlı

açıklamalar sağlarlar. Mezo-düzey kuramlar, mikro ve makro düzeyleri birbirine bağlarlar. Bunlar, Collins'in örgütlerde kontrol kuramında olduğu gibi; kurumlar, sosyal hareketler ya da topluluklarla ilgili kuramlardır. Makro-düzey kuramlar ise, sosyal enstitüler, kültürel sistemler ve toplumun bütünü gibi daha büyük grupları açıklarlar. Örneğin Lenski'nin sosyal tabakalaşma ile ilgili makro-düzey kuramı, bir toplumun gelişmişlik düzeyinin artışına bağlı olarak üretilen sermaye fazlasının nasıl arttığını ortaya koymaktadır.

Kuramlar; psikoloji, sosyoloji, antropoloji, eğitim ve ekonomi gibi sosyal bilim disiplinlerinin yanı sıra pek çok alt alanda da yer almaktadır. Bu kuramlar hakkında bilgiye ulaşmak ve okumak için literatürde yer alan veri tabanları (örn. *Psychological Abstracts, Sociological Abstracts*) araştırılabilir ya da kuramlarla ilgili rehber kaynaklar (örn. bkz. Webb, Beals & White, 1986) incelenebilir.

Nicel Araştırmalardaki Kuram Biçimleri

Araştırmacılar kuramlarını, araştırma önerilerinde yer alan; bir dizi hipotez, eğer-ise mantık ifadeleri, ya da görsel modeller gibi farklı şekillerde ifade etmektedirler. Bunlardan ilki, kuramların birbirine bağlı hipotezler şeklinde belirtilmesidir. Örneğin, Hopkins'in (1964) etki süreçleri kuramı, 15 hipotezden oluşan bir dizi olarak ifade edilmiştir. Hipotezlerden bazıları aşağıda verilmiştir (bazı maddeler cinsiyete özgü zamirleri kaldırmak için kısmen değiştirilmiştir):

1. Bireyin mevkisi ne kadar yüksekse, merkeziyetçiliği de o kadar fazladır.
2. Bireyin merkeziyetçiliği ne kadar fazlaysa, gözlenebilirliği de o kadar fazladır.
3. Bireyin mevkisi ne kadar yüksekse, gözlenebilirliği de o kadar fazladır.
4. Bireyin merkeziyetçiliği ne kadar fazlaysa, kurallara uyumu da o kadar fazladır.
5. Bireyin mevkisi ne kadar yüksekse, kurallara uyumu da o kadar fazladır.
6. Bireyin gözlenebilirliği ne kadar fazlaysa, kurallara uyumu da o kadar fazladır.
7. Bireyin kurallara uyumu ne kadar fazlaysa, gözlenebilirliği de o kadar fazladır (s. 51).

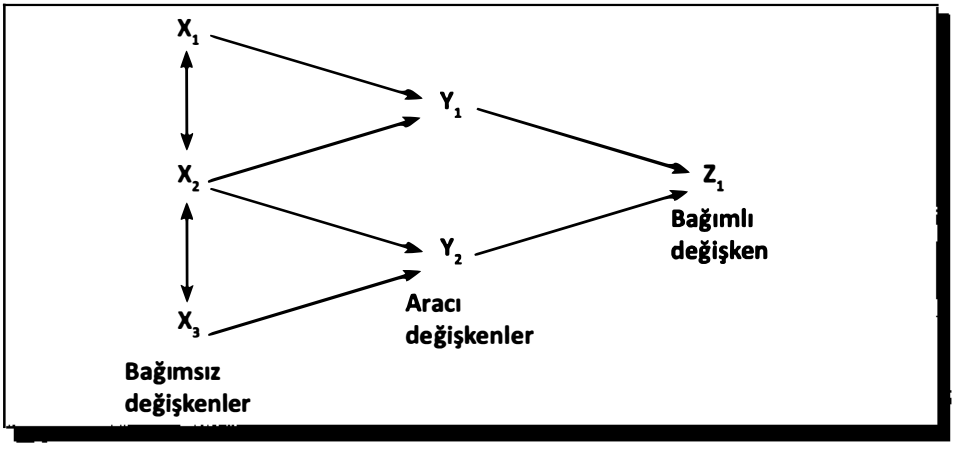
Bir kuramı ifade etmenin ikinci bir yolu ise, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri etkilemesi ya da sebep olması beklentisinin nedenlerini açıklayan bir dizi eğer-ise ifadesi şeklinde ortaya koymaktır. Örneğin, Homans (1950) etkileşim kuramını şu ifadelerle açıklamaktadır:

İki ya da daha fazla birey arasındaki etkileşimin sıklığı (frekansı) artarsa, birinin diğerinden hoşlanma derecesi karşılıklı olarak artacaktır... Birbirlerinden hoşlanan insanlar, bu duygularını, üstelik de dışa dönük eylemlerinde belli edeceklerdir ve bu eylemler ilerde hoşlanma duygularını güçlendirebilir. Bireyler bir diğer bireyle ne kadar sık etkileşim içinde olurlarsa, hem hareketleri hem de duyguları daha fazla benzerlik taşıma eğilimi gösterir (s. 112, 118, 120).

Üçüncü yöntem olarak, bir kuram görsel bir model olarak da sunulabilir. Değişkenleri görsel bir resme aktarmak kullanışlı bir yöntemdir. Blalock (1969, 1985, 1991) nedensel modellemeyi savunmuş ve sözlü kuramları nedensel modellere dönüştürerek okuyucunun değişkenler arasındaki bağlantıları gözünde canlandırmasını sağlamıştır. Aşağıda basitleştirilmiş iki örneğe yer verilmiştir. Şekil 3.1'de gösterildiği gibi üç bağımsız değişken, iki aracı değişkenin yönlendirdiği bir tek bağımlı değişkeni etkilemektedir. Bu tür şemalar, yol (path) analizi ile modelleme ve değişkenlerin çoklu ölçümlerini kullanan daha ileri bir analiz olan yapısal eşitlik modellemesine de öncülük eden değişkenler arası olası nedensel sıralamayı (possible causal sequence) göstermektedir (bkz. Kline, 1998). Duncan'ın (1985) çalışmasında, bu görsel nedensel şemaları yapılandırırken kullanılacak gösterime (notasyona) ilişkin giriş düzeyinde sayılabilecek yararlı önerilerde bulunulmuştur:

- Şemada bağımlı değişkenleri sağa, bağımsız değişkenleri ise sola yerleştiriniz.
- Her belirleyici değişkenden ona bağlı her bir değişkene giden tek yönlü oklar kullanınız.
- Değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü, oklar üzerine değer işaretleri koyarak belirleyiniz. İlişkileri varsayan ya da gösteren pozitif-negatif işaretlerini kullanınız.
- Modeldeki diğer ilişkilerle bağlantılı olmayan ve analize dâhil edilmemiş ilişkileri göstermek için çift yönlü birbirine bağlı oklar kullanınız.

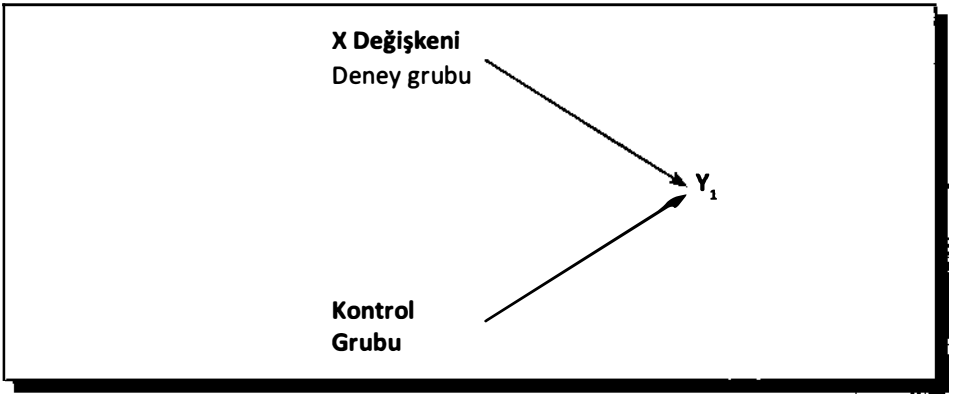
Şekil 3.1 Üç Bağımsız Değişkenin İki Aracı Değişken Tarafından Yönlendirilen bir Bağımlı Değişkene Etkisi.

Ek gösterimler kullanılarak daha karmaşık nedensel şemalar da yapılandırılabilir. Yukarıda görülen şema, genellikle tarama çalışmalarında yer alan sınırlı değişkenlerin temel bir modelini betimlemektedir.

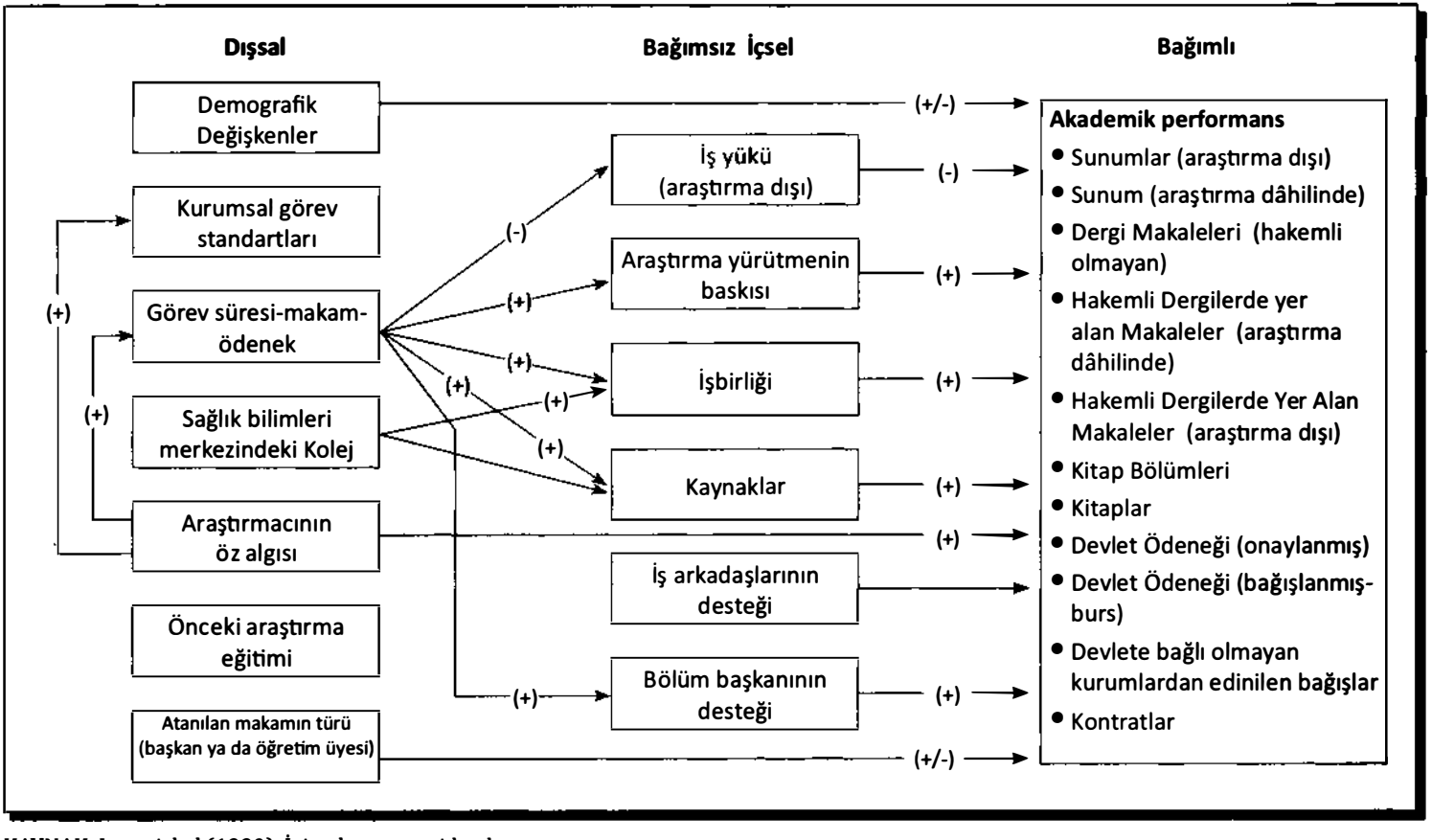
Bu konuda karşılaşılabilecek farklı bir durum, kontrol ve deney gruplarının tek bir bağımsız değişkene göre bir sonuç (bağımlı değişken) üzerinden karşılaştırılması olabilir. Şekil 3.2'de iki grubun, X değişkenine göre, Y bağımlı değişkeni üzerindeki etkileri açısından karşılaştırmasına yer verilmiştir. Bu, gruplar arası bir deneysel tasarımdır (bkz. bölüm 8). Daha önce tartışılan gösterim kuralları aynen uygulanmıştır.

Şekil 3.2 X Değişkeninin Farklı Uygulamaların Yapıldığı İki Grubun Y Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Bu iki model, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin kuramlar oluşturmak için birbirlerine bağlanma olasılıklarını ortaya koymak amacıyla tanımlanmıştır. Daha karmaşık tasarımlarda nedenselliğin ayrıntılı modellerindeki çoklu bağımlı ve bağımsız değişkenler kullanılır (Blalock, 1969, 1985). Örneğin, Jungnickel'ın (1990) eczacılık fakültelerinde verimlilik araştırmaları hakkındaki doktora tez önerisinde, Şekil 3.3'de görülen karmaşık bir görsel model geliştirilmiştir. Jungnickel bu çalışmasında, bir fakülte üyesinin bilimsel araştırma performansını hangi faktörlerin etkilediğini sorgulamıştır. Literatürde bu faktörleri belirledikten sonra, hemşirelik alanındaki bir araştırmada (Megel, Langston & Creswell, 1987) ortaya konan bir kuramsal yapıyı kendi çalışmasına uyarlamış ve yukarıda söz edilen model yapılandırma kurallarını izleyerek, bu faktörler arasındaki ilişkiyi resmeden bir görsel model geliştirmiştir. Bağımsız değişkenleri en solda, ara değişkenleri ortada, bağımlı değişkenleri de sağda sıralamıştır. Etkinin yönü soldan sağa doğru giderken varsayılan yönü belirtmek için artı ve eksi işaretlerini kullanmıştır.

Şekil 3.3 Fakültelerde bilimsel performansla ilgili bir kuramın görsel modeli

KAYNAK: Jungnickel (1990). İzin alınmış yeniden basım

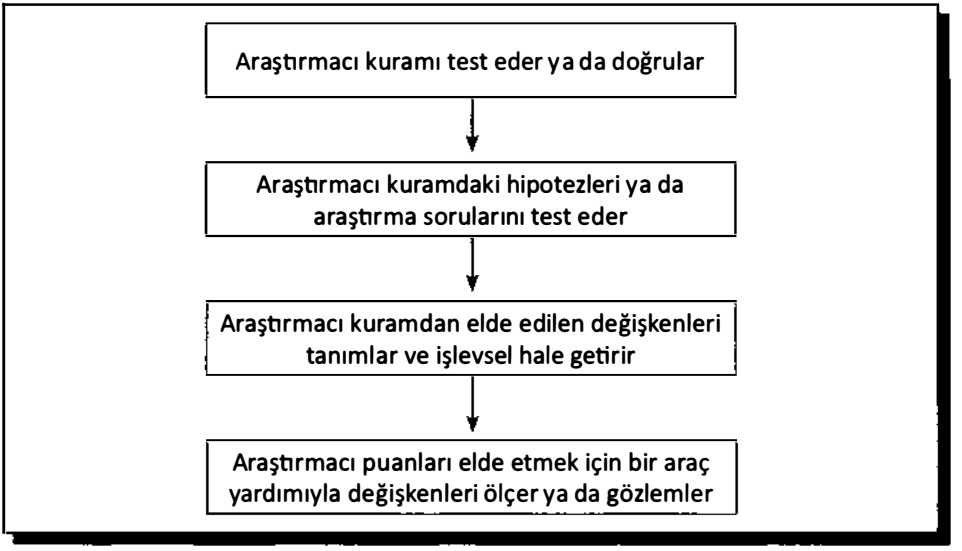
Nicel Kuramların Yerleştirilmesi

Nicel çalışmalarda kuram, tümdengelimli olarak kullanılır ve tasarlanan çalışmanın başlarına yerleştirilir. Amaç bir kuramı geliştirmek yerine test etmek veya doğrulamak ise, araştırmacı kuramı geliştirir, test etmek için veri toplar ve elde ettiği sonuçlar ile kuramı doğrular veya yanlışlar. Kuram, çalışmanın bütünü için bir çerçeve, araştırma soruları ya da hipotezleri düzenlerken ve veri toplama sürecini yürütürken kullanılacak bir model halini alır. Nicel bir araştırmada kullanılan düşüncenin tümdengelimsel modeli, Şekil 3.4'de gösterilmiştir. Araştırmacılar kuramı, yine kendisinden türetilen hipotezleri ya da soruları inceleyerek test eder ya da doğrularlar. Bu hipotezler ya da sorular, araştırmacının tanımlaması gereken değişkenleri (veya yapıları) içerir. Bunun yerine, literatürden kabul edilebilir bir tanım da bulunabilir. Bundan sonra araştırmacı, çalışmadaki katılımcıların davranışlarını ya da tutumlarını gözlemlemek veya ölçmek için kullanacağı bir araç geliştirir. Sonrasında da, bu araç yardımıyla kuramı doğrulama ya da yanlışlama için puanları toplar.

Nicel yaklaşımla yürütülen araştırmalarda kullanılan bu tümdengelim yaklaşımı, bir nicel araştırma çalışmasında *kuramın yerleştirilmesi* konusunda etkilidir (bkz. Tablo 3.1).

Genel bir öneri olarak kuram araştırma planının ya da çalışmanın başında; giriş bölümünde, literatür taraması bölümünde, hipotez ya da araştırma sorularından hemen sonra (değişkenler arasındaki bağlantının gerekçesi olarak) veya çalışmanın ayrı bir bölümünde tanıtılır. Her yerleştirmenin avantajları ve dezavantajları vardır.

Şekil 3.4 Nicel Araştırmalarda Kullanılan Tümdengelim Yaklaşımı

Tablo 3.1 Nicel Araştırmada Kuramın Yerleştirilmesine İlişkin Seçenekler

Yerleştirme	Avantajlar	Dezavantajlar
Giriş bölümünde	Dergi makalelerinde sık yer alan bir yaklaşım olarak okurlara tanıdık gelecektir. Tümdengelimli bir yaklaşımı ifade eder.	Okur açısından kuramın dayanağını araştırma sürecinin öteki bileşenlerinden (örn., yöntemlerden) ayırt etmek zordur.
Literatür tarama bölümünde	Literatürde yer alan kuramlar literatür taramasına, literatürün mantıksal bir uzantısı ya da bir parçası olarak dahil edilir	Okurun kuramı literatürde taranan konulardan ayırt etmesi oldukça zordur.
Hipotezler ya da araştırma sorularından sonra gerekçe olarak	Kuramın tartışması hipotezlerin ya da araştırma sorularının mantıksal bir uzantısıdır çünkü değişkenlerin nasıl ve neden ilişkili olduğunu açıklar.	Yazar hipotezler ve soruların ardından kuramsal bir gerekçeye yer verebilir ve kuramın kullanımının kökeni ve gerekçesine ilişkin geniş çaplı bir tartışmayı ihmal edebilir.
Ayrı bir bölümde	Bu yaklaşım, kuramı araştırma sürecinin öteki bileşenlerinden açık bir biçimde ayrıştırır ve çalışmanın kuramsal dayanağının okur tarafından daha iyi tanımlanmasını ve anlaşılmasını sağlar.	Kurama ilişkin tartışma araştırma sürecinin öteki unsurlarından (örn., sorular ya da yöntemler) ayrı kaldığı için okurun kuram ile araştırma sürecinin öteki bileşenleri arasında bağlantı kurması kolay olmayabilir.

Araştırma için bir ipucu: Kurama araştırma önerisinin ayrı bir bölümünde yer verilerek okuyucuların kuramı diğer bileşenlerden açıkça ayırt edebilmeleri sağlanabilir. Kuramın böyle ayrı bir metin parçası olarak verilmesi, kuramın kullanımını ve çalışmayla nasıl ilişkili olduğunu da içeren tam bir açıklamanın yapılabilmesini sağlayacaktır.

Nicel Kuramsal Perspektif Yazımı

Bu fikirleri kullanarak, bir araştırma planında nicel kuramsal perspektif bölümünü yazmaya yönelik bir model aşağıda sunulmuştur. Varsayalım ki hedef, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklayan bir kuramı belirlemek olsun.

1. Kuram için alan-tabanlı (discipline-based) literatürü gözden geçiriniz. Eğer değişken için analiz birimi bir birey ise psikoloji literatürüne; grup-

ları ya da kurumları çalışmak için ise sosyoloji literatürüne başvurunuz. Eğer projede gruplar ve bireyler incelenecekse, sosyal psikoloji literatürünü göz önünde bulundurunuz. Elbette diğer disiplinlere özgü kuramlar da faydalı olabilir (örn. ekonomi ile ilgili bir konuyu çalışırken, iktisat alanından bir kuram seçilebilir).

2. Konuyla ilgili veya yakın konularda yapılmış önceki çalışmaları inceleyiniz. Araştırmacılar hangi kuramları kullanmıştır? Kuramların sayısını sınırlandırınız ve asıl hipotezi ya da araştırmanın temel problemini açıklayan *bir kapsayıcı kuram* belirlemeye çalışınız.
3. Daha önce gökkuşağı metaforunda da bahsedilen ve bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki bağlantıyı sağlayan "Neden bağımsız değişken(-ler) bağımlı değişkenleri etkilemektedir?" sorusuna cevap arayınız.
4. Kuram bölümünü yazmaya başlayınız. Şu başlangıç cümlelerini kullanınız: "Kullanılacak kuram _____(kuramın adı). _____ tarafından geliştirilmiştir (kuramın kökenini, kaynağını veya geliştiricisini belirtiniz) ve _____ tür çalışmalarda kullanılır (kuramın uygulamalarının bulunabileceği konu başlıklarını belirtiniz). Bu kuram_____ (kuramda yer alan önerme ve hipotezleri belirtiniz) öngörmektedir. Bu çalışmada da uygulandığı gibi, bu kurama göre, bağımsız değişkenlerin _____ (bağımsız değişkenleri belirtiniz) bağımlı değişkenleri_____ (bağımlı değişkenleri belirtiniz) etkilemesi ya da açıklaması beklenir, çünkü _____ (kuramın mantığına dayanan bir gerekçe belirtiniz)."

Dolayısıyla, bir nicel kuram tartışmasında yer verilmesi gereken konu başlıkları, kullanılacak kuram, temel hipotezleri veya önermeleri, kuramın geçmişteki uygulamaları hakkında bilgi ve tasarlanan çalışmayla nasıl ilişkili olduğunu yansıtan ifadelerdir. Crutchfield'in (1986) tez çalışmasından alınan aşağıdaki metin bu modelin kullanımını açıklamaktadır.

Örnek 3.1 Bir Nicel Kuram Bölümü

Crutchfield (1986), *Denetim Odağı, Kişilerarası Güven ve Bilimsel Verimlilik* başlıklı bir doktora tezi yazmıştır. Araştırmacının amacı hemşirelik eğitimi uzmanlarını inceleyerek, denetim odağının ve kişiler arası güvenin fakülte üyelerinin yaptıkları yayınların düzeylerini etkileyip etkilemediğini belirlemektir. Tez çalışmasının giriş kısmında, aşağıda gösterilen "Kuramsal Perspektif" başlıklı ayrı bir bölüm yer almaktadır ve şu noktaları içermektedir:

- Kullanmayı planladığı kuram
- Kuramın merkezinde yer alan hipotezler
- Kuramın kimler tarafından kullanıldığına ve uygulanabilirliğine ilişkin bilgi
- Eğer-ise mantığı kullanarak kuramın çalışmadaki değişkenlere uyarlanması

İtalik olarak gösterilen açıklamalar anahtar noktaları belirtmektedir.

(devam ediyor)

Kuramsal Perspektif

Öğretim elemanlarının bilimsel verimliliğinin araştırıldığı bir çalışma için kuramsal bir perspektifin formüle edilmesinde sosyal öğrenme kuramı faydalı bir model (prototype) oluşturmaktadır. Davranışın bu şekilde kavramsallaştırılmasında amaç, bilişsel psikoloji ile davranış değiştirme ilkeleri arasında dengeli bir sentez geliştirmektir (Bower & Hilgard, 1981). Temelde, bu birleştirilmiş teorik çerçeve "insan davranışlarının açıklamasına bilişsel, davranışsal ve çevresel belirleyiciler arasında sürekli (karşılıklı) bir etkileşim açısından yaklaşmaktadır"(-Bandura, 1977, s. vii). [Yazar çalışmada kullanılacak teoriyi belirler]

Sosyal öğrenme kuramı ilkelerin şekillendirilmesi gibi pekiştireç uygulamalarını kabul etmekle birlikte, ödüllerin, hem en uygun tepkiye ilişkin bilgi aktarımı hem de öngörülen ödül nedeniyle belirli bir davranış için güdüleyici bir motivasyon sağlama görevini üstlendiklerini savunma eğilimindedir. Buna ek olarak, bu kurama ilişkin öğrenme ilkeleri dolaylı, sembolik ve öz-düzenleyici süreçlerin üstlendiği önemli görevlere de özel vurgu yapmaktadır (Bandura, 1971).

Sosyal öğrenme kuramı yalnızca öğrenmeyi ele almakla kalmayıp aynı zamanda öğrenmenin ortaya çıktığı toplumsal koşullar arasından bir dizi sosyal ve kişisel yetkinliğin (kişilik olarak adlandırılır) ne şekilde geliştiklerini de ifade etmeyi amaçlar. Ayrıca kişilik değerlendirme teknikleri (Mischel, 1968) ile klinik ve eğitim ortamlarında davranış değişikliklerine de (Bandura, 1977; Bower & Hilgard, 1981; Rotter, 1954) değinir.[Yazar sosyal öğrenme kuramını tanımlamaktadır.]

Dahası, sosyal öğrenme kuramının temel ilkeleri rekabet edebilirlik, saldırganlık, cinsiyet rolleri, sapkınlık ve patolojik davranışlar gibi çok sayıda sosyal davranışa uygulanmaktadır (Bandura & Walters, 1963; Bandura, 1977; Mischel, 1968; Miller & Dollard, 1941; Rotter, 1954; Staats, 1975). [Yazar kuramın kullanımını açıklamaktadır.]

Rotter (1954) sosyal öğrenme kuramının açıklanmasında dört değişken sınıfının dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir: davranış, beklentiler, pekiştireç ve psikolojik durumlar. Davranışa ilişkin genel bir formül; "belirli bir psikolojik durumda bir davranışın oluşma potansiyeli, bu davranışın özel bir pekiştireç doğuracağına yönelik beklentinin ve bu pekiştirecin değerinin bir fonksiyonudur" şeklinde ifade edilmektedir (Rotter, 1975, s. 57).

Formülde yer alan beklenti ifadesi genel anlamda davranış ve ödüller arasında nedensel bir ilişkinin var olduğuna ilişkin algılanan kesinlik (ya da olasılık) derecesini ifade etmektedir. Genellenmiş/yaygın beklentiye özgü bu yapı, bireyin pekiştireçlerin belirli davranışların

fonksiyonu olduğuna inandığı durumlarda bir içsel denetim odağı olarak ya da ortaya çıkan etkileri şansa, kadere ya da diğer güçlü faktörlere bağladığı durumlarda bir dışsal denetim odağı olarak tanımlanmıştır. Nedensel ilişkilere dair algıların mutlak olmalarına gerek yoktur, daha çok önceki deneyimlere ve durumsal karmaşıklıklara bağlı olarak bir süreç boyunca belirli bir derecede değişkenlik gösterme eğilimi sergilerler (Rotter, 1966). [Yazar kuramda yer alan değişkenleri açıklamaktadır.]

Bilimsel verimlilikle ilgili bu çalışma kapsamında sosyal öğrenme kuramının uygulanmasında, Rotter (1954) tarafından belirtilen dört değişken sınıfı aşağıdaki biçimde tanımlanacaktır.

1. İstenen davranış ya da eylem bilimsel verimliliktir.

2. Denetim odağı, ödüllerin belirli davranışlara bağlı olup olmamasına ilişkin yaygın beklentidir.

3. Pekiştireçler bilimsel çalışmalardan elde edilen ödüller ve bu ödüllere yüklenen değerlerdir.

4. Eğitim kurumu bilimsel verimlilik için birçok ödül ortaya koyan psikolojik durumdur.

Rotter (1975) tarafından davranış üzerine geliştirilmiş olan formül, bu özel değişkenlerle okunur hale getirilmiştir: Bir eğitim kurumu bünyesinde bilimsel davranışın oluşma potansiyeli, bu davranışın belirli ödüllendirmelere yol açacağı beklentisinin ve fakülte üyelerinin bu ödüllendirmelere yükledikleri değerin bir fonksiyonudur. Buna ek olarak, davranışlar yoluyla ödüllerin elde edilme beklentisiyle ilişkili olarak, kişilerarası güven ile denetim odağının etkileşiminin de göz önünde bulundurulması gerekir (Rotter, 1967). Son olarak, eğitim altyapısı, kronolojik yaş, doktora sonrası bursları, kadro alma veya tam zamanlı-yarı zamanlı çalışma gibi belirli karakteristikler, diğer disiplinlere benzer anlamda hemşirelik fakültesinin bilimsel üretkenliği ile ilişkilendirilebilir [Yazar, ilgili kavramları kendi çalışmasına uyarlamaktadır.]

Aşağıdaki ifade bu çalışmanın tasarlanması ve yürütülmesinin temelinde yatan mantığı açıklamaktadır. Öğretim elemanı şu hususlara inandığı takdirde yüksek seviyede bilimsel üretkenliğe erişecektir: (a) bilimsel çalışmalar ortaya koyma çabalarının ve eylemlerinin ödüllendirmeyle sonuçlanacağına (denetim odağı), (b) sözlerini tutma konusunda diğerlerine güvenilebileceğine (kişiler arası güven), (c) bilimsel etkinliklere ilişkin ödüllerin değerli olduğuna (ödül değerleri) ve (d) ödüllendirmelerin kendi disiplinleri veya kurum içerisinde uygulanabilir olduğuna (kurumsal çerçeve) (s. 12–16). [Yazar bağımsız değişkenleri bağımlı değişkenler ile ilişkilendirmek için eğer-ise mantığı ile bir sonuca varmıştır.]

Nitel Araştırmalarda Kuramın Kullanımı

Nitel Araştırmalarda Kuram Kullanımına İlişkin Çeşitlilik

Nitel çalışmalarda kuramlar, çeşitli şekillerde kullanılırlar. İlk olarak, nicel araştırmadakine benzer şekilde, davranış ve tutumlar için kapsamlı bir açıklama olarak kullanılırlar ve değişkenler, yapılar ve hipotezlerle tamamlanabilirler. Örneğin etnograflar nitel çalışmalarında; sosyal kontrol, dil, süreklilik ve değişim ya da akrabalık veya aile türü sosyal kurumlar gibi kültürel konular ve kültür unsurlarına yer verirler (Wolcott'un 2008'de yayınlanan ve antropolojideki kültürel konulara değinen metinleri tartıştığı çalışmasına bakınız). Bu bağlamda temalar, literatürden hazır olarak alınıp test edilecek bir dizi hipotezi sağlamaktadır. Araştırmacılar bunları kuram olarak adlandırmasalar da, antropologların bireylerin kültüre mal olmuş tutum ve davranışlarını çalışırken kullandıkları genel açıklamalar içerirler. Bu yaklaşım, yaşam kalitesinin kuramsal göstergesi ya da sağlık uygulamalarının benimsenmesi gibi, araştırmacıların kuramsal bir modelle başladıkları nitel sağlık bilimi araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

İkinci olarak, giderek daha çok araştırmacı **nitel araştırmalarda kuramsal perspektif ya da bakış açısı'**nı kullanmaktadır; bu da onlara cinsiyet, ırk, sınıf (ya da marjinal grupların diğer sorunları) ile ilgili sorulara cevap arayan çalışmalarına yön veren bir bakış açısı sağlamaktadır. Bu bakış açısı, sorulan soru türlerini şekillendiren, verinin nasıl toplandığı ve analiz edildiğine ilişkin bilgi veren, dönüştürücü bir perspektif haline gelir ve değişim ya da eylem için bir gerekliliği öngörür. 1980'lerde yapılan nitel araştırmalar, bu kuramsal bakış açılarını içermek üzere kapsamını genişletmek için bir dönüşüm geçirmiştir. Bu araştırmalar, hangi olayları incelemenin önemli olduğu konusunda (örn. marjinalleşme, güçlendirme, baskı, güç) ve üzerinde çalışılması gereken insanlar (örn. kadınlar, düşük ekonomik sosyal statü, ırk ve etnik gruplar, cinsel yönelim, engelliler) hakkında araştırmacılara yol gösterirler. Aynı zamanda araştırmacıların nitel çalışmada nasıl yer aldıklarını (örn. kişisel, kültürel ve tarihi bağlamda tarafsız veya ön yargılı), bulguların nasıl yazılması gerektiğini (örn. bireyleri olduğundan fazla marjinalleştirmeden, katılımcılarla iş birliği yaparak) ve toplumu ve yaşam şartlarını iyileştirmek için değişime ilişkin önerilerini belirtirler. Örneğin eleştirel etnografik çalışmalarda, araştırmacılar çalışmaları hakkında bilgi veren bir kuramla başlarlar. Bu nedensel kuram özgürleştirici ya da baskılayıcı kuramlardan birisi olabilir (Thomas, 1993).

Araştırmacıların kullanabilecekleri nitel kurama dayalı bu perspektiflerin bazıları şöyle sıralanabilir:

- *Feminist perspektifler*, kadınların çeşitli sorunlarını ve bu sorunlu durumlarla ilgili kuruluşları inceler. Araştırma konuları, özel bağlamlarda kadınlar için sosyal adaletin algılanması veya kadınlara ilişkin baskıcı durumlar hakkındaki bilgiler gibi politik konuları içerir (Olesen, 2000).

- *Irkçı söylemler,* özellikle beyaz derili olmayan insanlar ve topluluklar ile ilgili bilginin üretimi ve kontrolü hakkında önemli sorular ortaya koyarlar (Ladson-Billings, 2000).
- *Eleştirel kuram* yaklaşımları, üzerlerindeki ırk, sınıf ve cinsiyete ilişkin baskıları aşmak üzere insanların güçlendirilmesiyle ilgilenirler (Fay, 1987).
- *Queer Teori*– bu literatürde kullanılan özel bir terim- kendilerini lezbiyen, gay, biseksüel ya da transseksüel olarak niteleyen bireylere odaklanır. Bu yaklaşıma dayalı araştırmalar bireyleri nesnelleştirmez, kültürel ve politik anlamlarla ilgilenir ve baskı altında kalmış bireylerin deneyimlerini ve düşüncelerini aktarır (Gamson, 2000).
- *Engellilik araştırması,* engelli olmanın biyolojik anlamından çok, engellilerin kendi yaşamlarının kontrolünü ellerine almalarını sağlayan sosyokültürel bakış açısının anlaşılmasını sağlamaya çalışır (Mertens, 2009).

Rossman ve Rallis (2012) kuram kavramını, nitel araştırmada eleştirel ve postmodern perspektifler olarak ele almıştır:

> 20. yüzyıl sona ererken, eleştirel ve postmodern perspektifi benimseyenlerin nesnel varsayımlara ve geleneksel normlara karşı çıkması sonucu, sosyal bilim araştırmaları üzerindeki denetim ve baskı artmıştır. Sosyal bilimlerde eleştiri geleneği varlığını güçlü biçimde devam ettirmektedir. Postmodernistler bilginin kesin ve tek yönlü olması görüşünü reddeder. Bu karşı çıkışın merkezinde, birbiriyle ilişkili dört iddia yer almaktadır: (a) Araştırma esas olarak güç sorununu kapsar; (b) araştırma raporu şeffaf değildir; yazar ırk, cinsiyet, sınıf ve siyasi yönelime sahiptir; (c) ırk, sınıf ve cinsiyet (bu standart üçlüye cinsel yönelim, sağlıklı olma ve ana dil eklenebilir) deneyimin algılanışı açısından çok önemlidir; (d) tarih boyunca geleneksel araştırmalar marjinal ve baskı görmüş grupların üyelerini susturmuşlardır. (s.91)

Üçüncü olarak, bu kuramsal yönelimden bağımsız şekilde, bazı nitel araştırmalarda *sonuç noktası* olarak bir kurama (ya da diğer bazı geniş açıklamalara) ulaşılır. Toplanan verilerden geniş temalara uzanan bu tümevarımsal süreçte, genellenmiş bir model ya da kuramın yapılandırılması söz konusudur (bkz. Punch, 2005). Bu tümevarımsal yaklaşımın mantığı Şekil 3.5'te gösterilmiştir.

Araştırmacılar katılımcılardan detaylı bilgiler toplayarak çalışmaya başlarlar ve bu bilgileri kategoriler ya da temalar şeklinde biçimlendirirler. Sonrasında örüntü, kuram ya da genellemelere dönüştürülen temalar, kişisel deneyimler veya ilgili konuda var olan literatür ile karşılaştırılır.

Temalar ve kategorilerden örüntü, kuram ya da genellemelerin oluşturulduğu nitel araştırmalar çeşitli şekillerde sonuçlanabilir. Örneğin, durum çalışması alanında Stake (1995)

Şekil 3.5 Nitel Çalışmanın Tümevarımsal Mantığı

Önermeye dayalı genelleme -araştırmacının yorumlarının ve iddialarının özeti- şeklinde bir kavram kullanmış ve bunun "naturalistik genellemeler" olarak adlandırılan araştırmacının kendine özgü kişisel deneyimlerine katkıda bulunduğunu öne sürmüştür (s. 86). Bir diğer örnek olarak, kuram oluşturma çalışmaları farklı bir son noktaya ulaştırır. Araştırmacılar, katılımcılardan elde edilen bilgilere dayanan yeni bir kuram keşfetmeyi umarlar (Strauss & Corbin, 1998). Lincoln ve Guba (1985), nitel ya da naturalist araştırmalar sırasında geliştirilen açıklamaları "örüntü kuramları" olarak adlandırmışlardır. Bu örüntü kuramları ve genellemeler, nicel araştırmalarda bulunan tümdengelimsel yapının yerine, birbiriyle ilişkili düşünceleri ya da bir bütüne bağlı parçaları temsil etmektedirler.

Dördüncü ve son olarak bazı nitel çalışmalar *hiçbir belirgin kurama yer vermez.* Ancak, hiçbir nitel araştırmanın sadece gözlemlerden ortaya çıkmadığı ve önceki kuram ve yöntemlerin oluşturduğu kavramsal yapının bütün gözlemler için bir başlangıç noktası sağladığı görüşü de öne sürülebilir (Schwandt, 1993). Bütün bunlara rağmen, *belirgin* bir kuramsal yönelim içermeyen nitel çalışmalarda, fenomenolojide olduğu gibi, çalışmanın esasının katılımcılardan oluşturulduğu görüşü hakimdir (örneğin bkz. Riemen, 1986). Bu çalışmalarda araştırmacılar bir esas fenomenin geniş ve detaylı bir açıklamasını ortaya koyarlar.

Bir nitel araştırma önerisinde kuram kullanımına ilişkin araştırma ipuçları şöyle sıralanabilir:

- Kuramın nitel araştırma önerisinde kullanılıp kullanılmayacağına karar veriniz.
- Eğer kullanılıyorsa kuramın çalışmada önbilgi olarak mı, sonuç noktası olarak mı, yoksa dönüştürücü-savunu bakış açısı olarak mı kullanılacağını belirleyiniz.
- Kurama tasarının başında ya da sonunda yer veriniz.

Nitel Araştırmada Kuramın Yerleştirilmesi

Kuramın kullanılış biçimi, nitel araştırmadaki yeri konusunda belirleyicidir. Kültürel temalı ya da kuramsal odaklı araştırmalarda, kuram çalışmanın giriş bölümünde yer alır. Nitel araştırmanın araştırma sürecinde ortaya çıkan tasarımına uygun olacak şekilde, kuram başlangıçta yer alabilir ve katılımcıların görüşlerine dayalı olarak uyarlanabilir ya da üzerinde değişiklikler yapılabilir. Eleştirel etnografi gibi en kuram-odaklı nitel tasarımlarda bile kuramın kullanımı Lather (1986) tarafından şöyle tanımlanmıştır:

> Deneysel temelli kuram oluşturma, veriler ile kuram arasında karşılıklı bir ilişkiyi gerektirir. Veriler bir ön (a priori) kuramsal çerçevenin kullanımına imkan veren diyalektik anlamda öneriler geliştirilmesine izin vermeli fakat bir araya getirilen tüm verilerin belirli bir tek çerçeveye aktarılmasının önüne geçmelidir (s. 267).

Örnek 3.2 Kuramın Bir Nitel Çalışmanın Başlarına Yerleştirilmesi

Marguia, Padilla, and Pavel (1991) 24 Latin Amerikalı ve yerli Amerikan öğrencinin, okul kampüsünün sosyal sistemine entegre olması üzerine bir çalışma yürütmüşlerdir. Etnik kökenin sosyal entegrasyonu nasıl etkilediğini merak etmişler ve çalışmaya katılımcıların deneyimlerini kuramsal bir modelle, Tinto'nun sosyal entegrasyon modeli, ilişkilendirerek başlamışlardır. Bu modelin "tam olarak kavramsallaştırılamadığını ve bunun sonucunda sadece kesin olmayan düzeyde anlaşılıp ölçülebildiğini" fark etmişlerdir (s. 433).

> Bu nedenle, bir nicel projede de karşılaşılabileceği gibi, model test edilmemiş fakat değiştirilmiştir. Çalışmanın sonunda yazarlar, Tinto'nun modelini yeniden düzenlemiş ve etnik kökenin fonksiyonunu betimler biçimde geliştirmişlerdir. Bu yaklaşımın aksine, sonuç noktası bir kuram olan nitel çalışmalarda (örn. kuram oluşturma), çalışmanın sonunda bir örüntü, bir genelleme veya kuram ortaya çıkar. Bu kuram kavramlar arasındaki ilişkinin görsel bir gösterimi olarak mantıksal bir şema ile verilebilir.

Örnek 3.3 Kuramın Bir Nitel Çalışmanın Sonlarına Yerleştirilmesi

Creswell ve Brown (1992), akademik bölüm başkanları ile yapılan 33 mülakatın dökümlerine ait ulusal bir veri tabanını kullanarak makam sahibi olma durumunun öğretim üyesinin akademik performansı üzerindeki etkisine dair değişkenleri (ya da kategorileri) birbirleri ile ilişkilendiren bir kuram geliştirmişlerdir. Kuram bölümü makalede son bölüm olarak yer almış, burada görüşmecilerden elde edilen bilgi kategorilerinden tümevarımsal yöntemle geliştirilen kuramın bir görsel modeli sunulmuştur. Buna ek olarak, modelden mantıksal yolla elde edilen yönlü hipotezler de geliştirilmiştir. Ayrıca model ve hipotezlerle ilgili bu bölümde katılımcılardan elde edilen sonuçlar, literatürdeki kuramsal tahminler (speculations) ve diğer çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. Örnek olarak aşağıdaki ifadeye yer verilmiştir:

> Bu önerme ve onun alt önermeleri sıra dışı, hatta beklentilerimizin tersini kanıtlayacak bir durumu yansıtmaktadır. 2.1 deki önermenin aksine, kariyer basamaklarının sorun türü açısından değil de sorunun büyüklüğü açısından benzer olması beklenmekteydi. Bunun yerine öğretim üyelerinin kadro aldıktan sonra yaşayacağı sorunların, listedeki bütün olası problemleri kapsadığı sonucuna ulaşıldı. Neden kadrolu öğretim üyesinin ihtiyaçları, kadrolu olmayandan daha kapsamlıdır? Araştırma verimliliği literatürü; kadro ile ödüllendirmenin araştırma performansını azaltmayacağını öne sürmektedir (Holley 1997). Belki de kadrolu öğretim üyesinin büyük kariyer hedefleri, sorunların "türlerine" ilişkin olasılıkları arttırmaktadır. Her durumda bu alt önerme, Furniss (1981)'in daha detaylı bir şekilde incelenmesi yönünde hatırlatmada bulunduğu, yedek kariyer grubuna dikkati çekmektedir (s. 58).

Bu örnekte de görüldüğü gibi, birbiriyle ilişkili değişkenlerden geliştirilen görsel model, katılımcıların yorumlarından tümevarımsal bir şekilde elde edilmiş ve modelde yer alan esas önermelerin var olan kuramlar ve literatürle karşılaştırılabilmesini sağlamak üzere modele çalışmanın sonunda yer verilmiştir.

Karma Yöntemlerde Kuramın Kullanımı

Karma yöntem çalışmalarında kuram kullanımı nicel kuramların tümdengelime dayalı olarak test edilmesi ya da geçerliliğinin sorgulanmasını, nitel bir kuram ya da modelin tümevarıma dayalı olarak geliştirilmesini kapsayabilir. Ayrıca, araştırmacıların farklı karma yöntem desenleri kullanarak nitel ve nicel veriyi bir arada toplayıp analiz ettiği çeşitli özgün yöntemler de karma yöntem çalışmaları arasında yer alabilir. Bu yapı iki şekilde ele alınmaktadır: (a) bir sosyal bilimler çerçevesinin kullanılması (b) dönüştürücü bir çerçevenin kullanılması. Bu iki kullanım biçimi de, son 5-10 yıllık süreçte karma yöntem literatüründeki yerini almıştır (bkz. Creswell & Plano Clark, 2011).

Sosyal Bilimlerde Kuramın Kullanımı

Bir sosyal bilim kuramı karma yöntem araştırmasını kapsayan bir çerçeve haline gelebilir. Bu sosyal bilim kuramı; sosyal bilimlerde bulunan yöneticilik, iktisat, siyasal bilimler, pazarlama, davranış değişikliği, uyarlama ya da yayılma gibi birbirinden farklı, çok sayıda sosyal bilim kuramı arasından seçilebilir. Kuram, kavramsal bir model şeklinde İiteratür taraması olarak sunulabileceği gibi, araştırmacıların bir çalışmada bulmak istediklerini açıklamaya yardımcı olan bir kuram olarak da sunulabilir.

Bir sosyal bilim kuramının karma yönteme dâhil edilmesi sürecinde, bu bölümün başında nicel kuram kullanımında tanımlanan yöntemler izlenir. Bu kuram kullanımına ilişkin dikkat edilmesi gereken noktalar şöyle sıralanabilir:

- Kuramı (modeli ya da kavramsal çerçeveyi), çalışmadaki sorulara/hipotezlere rehberlik etmesi için makalenin başına bir ön(*a priori)* çerçeve olarak yerleştiriniz.
- Kuram hakkında bilgi verirken önce, kullanılacak kuramın ismini veriniz, ardından kuramın karma yöntemin nicel ve nitel bileşenlerini nasıl içerdiğine ilişkin bir açıklama yapınız. Burada en azından çalışmanın temel değişkenleri arasındaki ilişkinin açıklamalarına yer veriniz. Bu kuramın daha önce kullanıldığı, özellikle de çalışmada incelenen konuyla ilgili önceki çalışmaları tartışınız.
- Kuramdaki olası nedensel bağların yönünü ve kuramdaki temel kavramlar ya da değişkenleri gösteren bir şemaya yer veriniz.
- Kuramın çalışmada hem nitel hem de nicel veri toplanmasına uygun bir çerçeve sağlamasına dikkat ediniz.
- Çalışmanın sonunda kurama tekrar dönerek bulguları ve sonuçları nasıl etkilediğini gözden geçiriniz ve kuramı kullanan diğer çalışmalarla karşılaştırma yapınız.

Kennet, O'Hagan ve Cezer (2008)'in kronik ağrı ve bunun öğrenilmiş güçlülük ile yönetimi konusunda yaptıkları karma yöntem çalışması sosyal bilim kuramına bir örnektir. Bu çalışmada yazarlar öğrenilmiş güçlülüğün bireyleri nasıl güçlendirdiğini anlatan bir karma yöntem çalışması sunmuşlardır. Çalışmada nicel veriler Rosenbaum'un Öz-Denetim Ölçeği (ÖDÖ)'nden elde edilmiş ve kronik ağrı ile başa çıkabilen hastalarla mülakatlar yapılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde amaca yer verilmiştir:

> Rosenbaum'un (1990, 2000) öz-denetleme modeli eleştirel bir bakış açısıyla ele alınarak, öğrenilmiş güçlülüğün nicel ölçümü ile metin temelli nitel analiz birleştirilmiş ve bu sayede çoklu model tedavi-tabanlı bir ağrı programını sürdüren, yüksek ve düşük güçlülük düzeyindeki hastalarda ağrı öz-yönetiminin devreye girme süreci karakterize edilmiştir (s. 318).

Bu bölümün ardından çalışmaya yön veren öğrenilmiş güçlülük modeline geçilmiş, Rosenbaum'un modelinin temel bileşenleri tanıtılmıştır. Ardından sağlıklı davranışa uyum sağlamanın önemli bir göstergesi olan güçlülük ile ilgili literatüre ve Rosenbaum'un ağrıyla başa çıkmayı güçlülük ile ilişkilendirdiği deneylerinden birinin tartışmasına yer verilmiştir. Sonrasında, süreç-düzenleme bilinci ile ilişkili faktörler (örn. aile ve arkadaş desteği), başa çıkma stratejileri (örn. dikkati dağıtma ve ağrıyı yeniden yorumlama gibi ağrıyla başa çıkma becerileri) ve programda kalma (veya programdan ayrılma) gibi öz-denetim modeline yönlendiren faktörler tartışılmıştır. Bu noktada yazarlar öz-denetimi etkileyen faktörleri net biçimde açıklamak için kuramın bir şemasını çizebilirdi. Bunun yerine, çalışmanın bir sonraki adımında, Rosenbaum'un modeli ve çalışmaya yön veren literatürden alınan, bilişsel-davranışçı kronik ağrı yönetimi programının öz-yönetim üzerindeki etkisini ve güçlülük ile öz-yönelim duygusunun kronik ağrı için öz-yönetim becerisini nasıl etkilediğini inceleyen bir dizi soruya yer verilmiştir. Makalenin sonuna doğru, öz-yönetimi yönlendiren faktörler yeniden değerlendirilmiş ve en çok öne çıkan faktörlerden bir şema oluşturulmuştur.

Dönüştürücü Paradigmada Kuramın Kullanımı

Son on yılda, karma yöntem araştırmalarında dönüştürücü kuramların kullanımı ve kabul edilebilirliği artmaktadır. Şüphesiz bu konuda itici güç Mertens (2003, 2009)'in sadece bu kuramın asıl amacını ortaya koymakla kalmayıp kuramın genel araştırma süreci ve karma yöntemlere nasıl dâhil edileceğini de ortaya koyan çalışmaları olmuştur. Bu kuramın karma yöntemlerde kullanımını geliştiren bir dizi deneysel makale *Journal of Mixed Methods Research (Karma Yöntem Araştırmaları Dergisi)*'nde yayınlanmıştır. Bunlardan bazıları, kadınların bilime olan ilgileri (Buck, Cook, Quigley, Eastwood, & Lucas, 2009) ve kadınların sosyal kazançları (Hodgkin, 2008) ile ilgili araştırmalardır. Sweetman'ın (2008) bir çalışmasında, dönüştürücü bir çerçevenin kullanıldığı 34 karma yöntem çalışması tanımlanmıştır. Daha sonra 2010 yılında, Sweetman, Badiee ve Creswell (2010), Mertens'den (2003, 2009) alıntılar yaparak dönüştürücü kriterin karma yöntem çalışmalarına dâhil edilebileceğini tartışmış ve dönüştürücü kriter öğelerini içeren 13 çalışmayı incelemiştir.

Dönüştürücü çerçeve kullanımı ve karma yöntem araştırmaları ile ilgili literatür hızla gelişmektedir. Dünyanın neresinde yapılırsa yapılsın özellikle marjinal gruplarla ve toplum sağlığı sorunlarıyla ilgili çalışmalara uygulanabilir görünmektedir. Karma yöntemlerde dönüştürücü yapı kullanımı ile ilgili tartışmalar iki soru üzerinde yoğunlaşmaktadır: (a) Dönüştürücü yapı nedir? (b) Dönüştürücü yapı, çok yönlü ve özenle yapılmış bir karma yöntem çalışmasına nasıl dâhil edilebilir? Bölüm 1'de, dönüştürücü dünya görüşünün; nicel, nitel ve karma yöntem araştırmalarını şekillendirecek dört temel dünya görüşünden biri olduğu tartışılmıştı. Aslında, dönüştürücü yapının geniş, felsefi bir dünya görüşü düzeyinde mi yoksa daha dar ve araştırmacının çalışmada öğrenebileceği ve açıklayabileceği bilgileri sunar şekilde

daha kuramsal bir düzeyde mi olduğu sorgulanabilir. Dönüştürücü yapı burada, karma yöntemle yürütülen bir projeyi tanıtan ve çevreleyen kuramsal bir çerçeve olarak ele alınacaktır.

- Dönüştürücü karma yöntem çerçevesi (dönüştürücü araştırma paradigması olarak da adlandırılır, Mertens 2009) araştırmada kullanılan varsayımlar ve yöntemler kümesidir. Ortak hususlar şöyle sıralanabilir: Baskıcı sosyal yapılara karşı çıkan ve katılımcılığa dayanan etik duruşların altında yatan varsayımlar.
- Güven oluşturmak ve stratejileri, amaçları şeffaflaştırmak için tasarlanan bir topluluğa giriş süreci.
- Sonuçların sosyal adaleti ve insan haklarını geliştirmek için kullanılmasını teşvik edecek şekilde, bulguların yaygınlaştırılması (s.5).

Bunun ötesinde, dönüştürücü yaklaşım; etnik köken, engellilik, göçmenlerin statüsü, politik çekişmeler, cinsel yönelim, yoksulluk, cinsiyet ve yaş türünden (ancak bunlarla sınırlı olmayan) ayrımcılık ve baskı deneyimi olan insanlara uygulanır (Mertens, 2010).

Bu çerçevenin, bir karma yöntem çalışmasına nasıl entegre edileceği halen gelişmekte olan bir konudur, ancak Mertens (2003) bu çerçevenin, araştırma sürecinin adımlarıyla ilgili olan çeşitli öğelerini tanımlamıştır. Bu öğeler, Kutu 3.1'de gösterilmiştir. Bu soruları okuyarak, ayrımcılık ve baskı ile ilgili konularda çalışma yapmanın ve katılımcılar arasındaki çeşitliliği ayırt etmenin önemine ilişkin bir farkındalık edinilebilir. Bu sorular aynı zamanda, verileri toplama ve yorumlama ile sosyal süreçler ve ilişkilerle ilgili değişimlere yol açan sonuçları rapor etme aşamalarında bireylere saygı gösterme konusunda yol göstericidir.

Kutu 3.1 Karma Yöntem Kullanan Araştırmacılar için Araştırma Süreci Boyunca Kullanılabilecek Dönüştürücü-Özgürleştirici (Emancipatory) Sorular

Problemi Belirleme ve Literatürü Araştırma

- Literatürü farklı grupların kaygıları ve ayrımcılık ve baskı gibi sorunlar açısından kasıtlı olarak mı incelediniz?
- Problem ifadesi toplumun kaygılarından mı ortaya çıktı?
- Karma yöntem yaklaşımınız bu topluluklarla kaliteli zaman geçirdikten sonra mı ortaya çıktı (yani, güven ortamı oluşturarak mı? Eksik bir model yerine uygun bir teorik çerçeve kullanarak mı? Dengeli -olumlu ve olumsuz- sorular geliştirerek mi? Kurumlarda ve topluluklarda güç ilişkilerine ve otoriteye odaklanan sorular gibi dönüştürücü cevaplara götüren sorular geliştirerek mi)?

(devam ediyor)

(devam ediyor)

Araştırmanın Deseninin Tanımlanması

- Araştırma deseniniz herhangi bir gruba yönelik uygulamalardan kaçınan ve katılımcıların etik düşüncelerine saygılı bir yapıda mı?

Veri Kaynaklarının Belirlenmesi ve Katılımcıların Seçimi

- Gruplardaki katılımcılar ayrımcılık ve baskıcılıkla ilişkili mi?
- Katılımcılar uygun şekilde tanımlandı (isimlendirildi) mi?
- Hedef kitle içindeki çeşitlilik dikkate alındı mı?
- Geleneksel anlamda marjinalleşmiş grupların yeterli düzeyde ve doğru bir şekilde temsil edilmeleri olasılığını arttırmak amacıyla örneklemin kapsayıcılığını geliştirmek için ne yapılabilir?

Veri Toplama Araçlarının ve Yöntemlerinin Belirlenmesi ya da Oluşturulması

- Veri toplama süreci ve elde edilen sonuçlar çalışılmakta olan topluluğa fayda sağlayacak mı?
- Araştırma bulguları bu topluluk için inandırıcı olacak mı?
- Bu toplulukla kurulacak iletişim etkili olacak mı?
- Veri toplama sosyal değişim sürecine katılım için yeni yollar açacak mı?

Analiz Etme, Yorumlama, Raporlaştırma ve Sonuçların Kullanımı

- Elde edilen sonuçlar yeni hipotezler ortaya çıkaracak mı?
- Araştırmada çeşitli gruplar üzerindeki farklı etkileri analiz etmek için alt gruplar incelenecek mi (yani, çok düzeyli analiz)?
- Elde edilen sonuçlar güç ilişkilerini anlamaya ve açıklamaya yardımcı olacak mı?
- Elde edilen sonuçlar toplumsal değişime olanak sağlayacak mı?

KAYNAK: Mertens'den (2003) uyarlanmıştır. İzin alınarak çoğaltılmıştır.

Bu sorular daha sonra dönüştürücü kuramsal düşüncenin karma yöntem çalışmasına dahil edilmesini değerlendirmek için kullanılabilecek 10 kriterden (ve sorulardan) oluşan bir küme haline getirilmiştir (Sweetman & diğ., 2010):

1. Yazar(lar) toplumu ilgilendiren bir probleme açıkça değinmiş midir?
2. Yazar(lar) kuramsal bir bakış açısını açıkça ortaya koymuş mudur?

3. Araştırma soruları taraflı bir bakış açısıyla mı yazılmıştır?
4. Literatür taramasında ayrımcılık ve baskı ile ilgili tartışmalara yer verilmiş midir?
5. Yazar(lar) katılımcıların uygun şekilde belirlenmesini tartışmış mıdır?
6. Toplanan veriler ve sonuçlar topluma yarar sağlamış mıdır?
7. Araştırmayı katılımcılar mı başlatmış ve/veya katılımcılar projede aktif olarak rol almışlar mıdır?
8. Sonuçlar güç ilişkilerini aydınlatmakta mıdır?
9. Sonuçlar sosyal değişimi desteklemekte midir?
10. Yazar(lar) dönüştürücü çerçevenin kullanımını açık bir şekilde belirtmiş midir?

Bunlar herhangi bir yayın için oldukça yüksek standartlardır ancak Sweetman ve arkadaşları (2010) tarafından 13 çalışmanın incelemesinin yapıldığı araştırma, bu 10 kriterin karma yönteme nasıl dâhil edileceğine ilişkin sıra dışı bir örnektir. İncelenen 13 çalışmadan sadece 2'sinde kullanılan çerçeve açık bir şekilde "dönüştürücü" olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte, karma yöntem araştırmacıları için çalışmalarını dönüştürücü çerçevenin içine en iyi şekilde nasıl yerleştireceklerini bilmeleri yararlı olacaktır. Bunu yaparken aşağıdaki adımlar izlenebilir:

- Çalışmada dönüştürücü bir çerçeve kullanıldığı bilgisine giriş bölümünde yer veriniz.
- Çalışmanın başında bu çerçeveden bahsediniz yani çalışmanın marjinal ya da yeterince temsil edilmeyen bir toplulukla ve bu topluluğun karşılaştığı özel durumlarla (örn. baskı, güç) ilgili olduğunu ifade ediniz.
- Bu çerçeveyi kuramsal bir literatür (örneğin feminizmle veya ırkçılıkla ilgili literatür) kapsamında sununuz.
- Araştırmaya konu olan topluluğu, araştırma sürecine (örn. veri toplama aşamasına) dâhil ediniz.
- Araştırma sorusundan uzaklaşmayarak sorunun çizdiği çerçeveye sadık kalınız (örn. eşitsizlik vardır ve araştırma bunu kanıtlamayı hedeflemektedir).
- Araştırma deseninde nitel ve nicel verilerin nasıl toplanıp analiz edildiğini, iki yöntemin dönüştürücü çerçevede kapsamında nasıl birleştirildiğini ayrıntılı bir şekilde belirtiniz.
- Bir araştırmacı olarak deneyimlerinizden, deneyimlerinizin ve geçmişinizin katılımcıları ve çalışmadaki konuları algılayışınızı nasıl şekillendirdiğinden bahsediniz.
- Çalışmaya konu olan topluluğa destek olmak ya da ilgili sorunun çözülmesi için değişikliğin gerekliliğini savunarak çalışmaya son veriniz.

Dönüştürücü bir çerçevenin karma yöntemle yürütülen bir çalışmaya nasıl entegre edileceğini öğrenmenin en iyi yollarından biri, dergilerde yayınlanmış makaleleri incelemek ve araştırma sürecine nasıl dahil edildiğini araştırmaktır. Dönüştürücü çerçevenin kullanımını iyi bir şekilde yansıtan güncel bir makaleye aşağıda yer verilmiştir.

Örnek 3.4 Dönüştürücü Bir Karma Yöntem Çalışmasında Kuram

Hodgkin'in (2008) *Karma Yöntemler Araştırması Dergisi*'nde (*Journal of Mixed Methods Research)* yayınlanan bir makalesi, feminist özgürlükçü görüşün bir karma yöntem çalışmasında kullanımına örnektir. Hodgkin Avustralya'daki kadınlar ile erkeklerin farklı sosyal kazanç profillerine sahip olup olmadıklarını ve kadınların neden sosyal ve toplumsal faaliyetlere, vatandaşlıkla ilgili faaliyetlere oranla daha fazla katıldıklarını incelemiştir. Çalışmanın amacı ise "feminizmle ilgili araştırmalarda karma yöntemlerin kullanımını göstermek" olarak ifade edilmiştir (s. 296). Makalenin giriş bölümünde, çalışmanın feminist araştırma bileşenlerinden biri olan 'sosyal kazançla ilgili çalışmalarda cinsiyete yeterince odaklanılmadığına dikkat çekilerek, çalışmada kadınların deneyimlerini dile getirmek amacıyla nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı ve bu nedenle çalışmanın dönüştürücü paradigmanın içinde yer alabileceği tartışılmıştır. Nicel sonuçlara bakıldığında kadınlar ile erkekler arasında sosyal kazanç açısından fark olduğu tespit edilmiş, bunun üzerine ikinci aşamada kadınların bakış açıları, informal sosyal paylaşımlara ve toplumsal paylaşımlara katılımlarına değinilerek, incelenmiştir. Vatandaşlık düzeyindeki katılımın oldukça düşük olduğu ve kadınlardan elde edilen temaların "iyi bir anne" olmayı, sosyal tecritten kurtulmayı ve aktif bir vatandaş olmayı istemek konuları etrafında toplandığı bulunmuştur.

ÖZET

Nicel, nitel ve karma yöntem araştırmalarında kuram önemli bir yere sahiptir. Nicel bir çalışmada araştırmacılar kuramı, çalışmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklamak ya da bir tahminde bulunmak için kullanırlar. Bu nedenle, araştırma sorularını ve hipotezleri, değişkenlerin doğasına ve kullanımına dayandırarak oluşturmaya özen göstermelidirler. Bir kuram, değişkenler arasında ya da içinde bir köprü görevi üstlenerek, değişkenlerin nasıl ve neden ilişkili olduklarını açıklar. Kuram dar veya geniş kapsamlı olabilir ve araştırmacılar da kuramlarını bir dizi hipotez, eğer- ise mantık ifadeleri ya da görsel modeller gibi birçok yolla ifade edebilirler. Araştırmacılar kuramları tümdengelimli şekilde kullandıklarında çalışmanın başındaki literatür tarama kısmında yer verirler. Ayrıca bu kuramları araştırma soruları ve hipotezlerle birlikte verebilir ya da ayrı bir bölümde ele alırlar. Bir şablon oluşturulması, bir araştırma önerisi için kuram bölümünün tasarlanmasında yardımcı olabilir.

Nitel çalışmalarda araştırmacılar, nicel araştırmadakine benzer şekilde kuramı, etnografilerde olduğu gibi geniş kapsamlı bir açıklama olarak değerlendirebilir. Ayrıca kuram; cinsiyet, sınıf, ırk ya da bunların birtakım kombinasyonlarına ilişkin sorular ortaya çıkaran kuramsal bir bakış açısı ya da perspektif de olabilir. Kuram aynı zamanda; nitel bir çalışmanın, oluşturulan bir teorinin, bir örüntünün ya da genellemenin verilerinin toplanması

ve analizi sürecinde tümdengelimli bir yöntemle ortaya çıkan bir sonuç noktası olarak da yer alabilir. Örneğin kuram oluşturmacılar, bir kuramı katılımcıların görüşlerine dayanarak oluşturur ve buna çalışmalarının sonucu olarak da yer verirler. Bazı nitel araştırmalar ise açıkça bir kurama yer vermez ve asıl fenomene ilişkin tanımlayıcı bir araştırmayı sunar.

Karma yöntem araştırmacıları kuramı, nicel ve nitel verileri toplayıp analiz ederek yorumladıkları desen hakkında birçok yönden bilgilendirme sağlayan bir çerçeve olarak kullanırlar. Bu çerçeve iki şekilde yer alabilir: (a) sosyal bilimsel bir çerçeve ya da (b) dönüştürücü bir çerçeve. Sosyal bilimsel bir çerçeve çalışmaların başında yer alarak çalışmanın nicel ve (belki de) nitel bileşenlerine (örn., veri toplama, analiz, yorumlama) ilişkin bir açıklama sağlar ve bulgular ile sonuçları şekillendirir. Karma yöntemlerde kullanılan dönüştürücü kuram, son yıllarda ortaya çıkmış olan bir çerçevedir. Bu çerçeve bir problemi tanımlamada bilginin tarafsız olmadığı, insanî çıkarların yaygın etkisi ve güç ile toplumsal ilişkiler gibi konuların farkında olarak göz önüne almayı sağlayan bir bakış açısı görevi görür. Dönüştürücü karma yöntem çalışması insanları ve toplumu iyileştirmeye yardımcı olur. Bu tür araştırmalarda yer alan gruplar çoğunlukla feministler, farklı etnik/ırk yapısına sahip gruplar; engelliler ile lezbiyenler, gayler, biseksüeller, transseksüeller ve homoseksüellerdir. Karma yöntem araştırmacıları, bu çerçeveyi giriş bölümü, araştırma soruları, veri toplama ve değişim için yazılan öneriler kısmında olmak üzere araştırma sürecinin çeşitli aşamalarına dâhil ederler. Dönüştürücü bir çerçevenin bir karma yöntem çalışmasına nasıl dâhil edileceği hakkında kriterler geliştirilmiştir.

Yazma Alıştırmaları

1. Bu bölümde verilen nicel kuram tartışması için verilen şablonu izleyerek kendi araştırma planınız için bir kuramsal perspektif bölümü yazınız.
2. Planladığınız bir nicel çalışma önerisi için, bu bölümde ele alınan nedensel model tasarımı süreçlerini kullanarak kuramda yer alan değişkenlerin görsel bir modelini çiziniz.
3. Aşağıdaki özelliklere sahip nitel makaleler bulunuz.

   (a) araştırma süreci boyunca değiştirilmiş bir ön (a priori) kuram kullanan

   (b) çalışmanın sonunda bir kuram oluşturan veya geliştiren

   (c) belirli bir kuramsal model kullanmaksızın betimleyici bir araştırmayı temsil eden.
4. Feminist, etnik/ırksal ya da sınıf perspektifi gibi kuramsal bakış açıları kullanan bir karma yöntem çalışması bulunuz. Kutu 3.1'i kullanarak, bakış açısının araştırma sürecindeki adımları nasıl şekillendirdiğini özel olarak belirtiniz.

EK OKUMALAR

Flinders, D. J.,& Mills, G. E. (Eds.). (1993). Theory and concepts in qualitative research: Perspectives from the field. New York: Columbia University, Teachers College Press.

David Flinders ve Geoffrey Mills'in alandan perspektiflerle ilgili bu kitapları farklı nitel araştırmacılar tarafından –"kuram iş başında"- olarak tanımlanmıştır. Kitabın bölümlerinin kuramın tanımı ve kuramın zaaf mı yoksa üstünlük mü olduğuna ilişkin anlam uzlaşması düşüktür. Ayrıca, araştırmada kuram; formal kuram, epistemolojik kuram, metodolojik kuram ve meta-kuram olmak üzere farklı düzeylerde kullanılmıştır. Bu çeşitliliğe bakılarak, gerçekteki kuramı nitel çalışmalarda işbaşında görmek en iyi seçenektir ve bu bölümde eleştirel, kişisel, formal ve eğitimsel eleştiri açısından uygulamalar ortaya konulmuştur.

Mertens, D. M. (2003). Mixed methods and the politics of human research: The transformative-emancipatory perspective. In A. Tashakkori & C. Teddlie (Eds.), Handbook of mixed methods in social and behavioral research (pp. 135–164). Thousand Oaks, CA: Sage.

Donna Mertens, tarihsel olarak araştırma yöntemlerinin insanî araştırmalar ve sosyal adalet konularının politikasıyla ilgili olmadığını kabul etmektedir. Yazdığı bölümde, farklı etnik/ırksal kökene sahip gruplar, engelli insanlar ve feministlerle ilgili araştırmalardan ortaya çıkan karma yöntem araştırmaları için bir çerçeve ya da bakış açısı olarak ele aldığı dönüştürücü-özgürleştirici araştırma paradigmasına yer vermiştir. Bölümün en önemli beklentisi, bu düşünce paradigması ile karma yöntem araştırmasının yürütülme sürecindeki adımların nasıl bir arada işlenebileceğini göstermesidir.

Thomas, G. (1997). What's the use of theory? Harvard Educational Review, 67(1), 75–104.

Gary Thomas eğitim araştırmalarında kuram kullanımına ilişkin gerekçeli bir eleştiri sunmaktadır. Kuramın farklı tanımlarına ve dört kullanım şekline ayrıntılarıyla yer vermektedir: (a) düşünme ve yansıtma olarak, (b) sınırları daraltan ya da genişleten hipotezler olarak, (c) farklı alanlara bilgi ekleyen açıklamalar olarak ve (d) formal yolla belirtilen bilimsel ifadeler olarak. Bu kullanım biçimlerini sunduktan sonra kuramın düşünceyi gereksiz yere şekillendirdiği ve baskıladığı tezini ele almıştır. Bunun yerine, fikirlerin sürekli değişmesi ve Toffler'in karakterize ettiği gibi "doğaçlama" olması gerektiğini savunmaktadır.

4. BÖLÜM

Yazma Stratejileri ve Etik Hususlar

Doç. Dr. Esra BUKOVA GÜZEL
Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi

Bir araştırma önerisi tasarlamadan önce, genel yapı veya konunun ana hatları ve sıralanışına ilişkin düşünceye sahip olunması önemlidir. Yapı, nicel, nitel veya karma yöntem desenlerinde proje yazmaya bağlı olarak farklılık gösterecektir. Göz önüne alınması gereken bir başka husus da, tutarlı ve okunaklı bir öneri (veya araştırma projesi) hazırlamaya yardımcı olan iyi yazma uygulamalarının farkında olmaktır. Proje boyunca, etik uygulamalarda bulunmak ve ortaya çıkması muhtemel etik sorunları çalışma öncesinde tahmin etmek önemlidir. Bu bölümde, araştırma önerilerinin genel yapısı, önerilerin kolay okunmasını sağlayan yazma uygulamaları ve önerilerde ortaya çıkması beklenen etik hususlar için ana hatlar sunulmaktadır.

ARAŞTIRMA ÖNERİSİ YAZMA

Bir Öneride Sunulan Argümanlar

Araştırma önerisinde ele alınması gereken önemli noktaların, çalışmayı planlarken ilk aşamada göz önüne alınması yararlı olacaktır. Projenin tamamının uyum içinde görünmesini sağlamak için bu noktaların -veya konuların- hepsinin birbiriyle bağlantılı olması gerekir. Bu konular, proje ister nicel, ister nitel isterse karma yöntem olsun tüm önerileri kapsamaktadır. Başlangıç olarak, Maxwell (2005) in herhangi bir öneride geliştirilmiş olması gereken ana konular listesi incelenmelidir. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Okuyucular konunuzu daha iyi anlamak için neye ihtiyaç duyar?
2. Okuyucuların konunuz hakkında ne bilmesi gerekir?
3. Ne araştırmayı öneriyorsunuz?
4. Araştırmanın yapılacağı ortam, yer ve zaman ile ilgili düzenlemeleri yaptınız mı? Çalışmayı yapacağınız kişiler kimlerdir?

5. Veri toplama için hangi yöntemleri kullanmayı planlanıyorsunuz?
6. Verileri nasıl analiz edeceksiniz?
7. Bulgularınızın geçerliğini nasıl sağlayacaksınız?
8. Çalışmada hangi etik hususlara değineceksiniz?
9. İlk sonuçlar önerilen çalışmanın uygulanabilirliği ve değeri hakkında ne gösterir?

Eğer her bir soru bölümde yeterince ele alınırsa, bu dokuz soru iyi bir araştırmanın temelini oluşturur ve öneri için genel bir yapı sağlar. Bulguların geçerliğini gösteren ifadelerin, etik hususların (kısaca değinilerek), ön sonuçların gerekliliğinin ve çalışmanın önemine dair ön kanıtların eklenmesi, okuyucuların dikkatini proje önerileri hakkındaki tartışmalarda genellikle gözden kaçan temel unsurlara çekmektedir.

Nitel Araştırma Önerisi Formatı

Bu dokuz sorunun ötesinde, öneride yer alacak konuların genel bir taslağa ya da yapıya sahip olması da yararlı olacaktır. Kuşkusuz, nitel araştırmada, tek bir yapı hâkim değildir. Ancak, özellikle hiç bitirme tezi veya tez projesi yazmamış bir öğrenci için bazı genel ana hatları vermek yardımcı olacaktır. Burada iki alternatif model önerilmektedir. Örnek 4.1 yapılandırmacı /yorumlamacı bakış açısıyla işlenmişken Örnek 4.2 daha ziyade dönüştürücü nitel araştırma modeline dayanmaktadır.

Örnek 4.1 Yapılandırmacı/Yorumlamacı Nitel Araştırma Formatı

Giriş

- Problemin ifadesi (problem hakkında mevcut literatürü, literatürdeki eksiklikleri ve hedef kitle için çalışmanın önemini içeren)
- Çalışmanın amacı,
- Araştırma soruları

Yöntem

- Nitel araştırmanın felsefi varsayımları ya da dünya görüşü
- Nitel desen (örneğin, etnografik, durum çalışması)
- Araştırmacının rolü

- Veri toplama yöntemleri
- Veri analizi yöntemleri
- Bulguların geçerliğini sağlama stratejileri
- Çalışmanın önerilen anlatı yapısı
- Beklenen etik sorunlar

Ön Pilot bulguları (varsa)

Çalışmanın beklenen etkisi ve önemi

Referanslar

Ekler: mülakat soruları, gözlem formları, zaman çizelgesi, önerilen bütçe, çalışmanın son halinde önerilen her bölümdeki içeriğinin özeti

Bu örnekte yazar; giriş, yöntem, etik hususlar, ön bulgular ve çalışmanın beklenen etkisine yer vermiştir. Bölüm 3 de tartışıldığı gibi, isteğe bağlı olarak literatür taraması için ayrı bir bölüm eklenebilir. Çok sayıda ek vermek hoş görünmeyebilir. Önerilerde genellikle çalışma için zaman çizelgesi ve önerilen bütçe bulunmamasına rağmen bu bölümler kurullara yararlı bilgiler sağlamaktır. Ayrıca, nitel araştırma bölümlerinin sayısı ve türü çok değişken olduğu için çalışmanın sonunda her bölümdeki içeriğin özetini sunmak yararlı olacaktır.

Örnek 4.2 Dönüştürücü Nitel Araştırma Formatı

Giriş

- Problemin ifadesi (güç, baskı, ayrımcılık vb. içeren; ele alınan konu; problem hakkında mevcut literatür, literatürdeki eksiklikler ve hedef kitle için çalışmanın önemi)
- Çalışmanın amacı,
- Araştırma soruları

Yöntem

- Nitel araştırmanın felsefi varsayımları veya dünya görüşü
- Nitel araştırma stratejisi
- Araştırmacının rolü

- Veri toplama yöntemleri (katılımcılar ile yapılan işbirlikçi yaklaşımları da içeren)
- Veri analizi yöntemleri
- Bulguların geçerliğini sağlama stratejileri
- Önerilen anlatı yapısı
- Beklenen etik hususlar

Ön çalışma bulguları (varsa)

Çalışmanın önemi ve oluşması muhtemel dönüştürücü değişiklikler

Kaynakça

Ekler: mülakat soruları, gözlem formları, zaman çizelgesi, önerilen bütçe, çalışmanın son halinde önerilen bölümlerin özeti

Bu format; araştırmacının çalışmada incelemek için dönüştürücü bir konu (örneğin, baskı, ayrımcılık) belirlemesi, veri toplamada işbirliğini kullanması ve araştırmanın büyük olasılıkla beraberinde getireceği beklenen değişikliklerden bahsetmesi dışında yapılandırmacı/yorumlamacı türe benzemektedir.

Nicel Araştırma Önerisi Formatı

Nicel araştırmanın formatı, genellikle dergi makalelerinde raporlanan nicel çalışmalarda bulunan bölümlerdeki gibidir. Bu yapı genellikle giriş, literatür taraması, yöntem, bulgular ve tartışma bölümlerinden oluşan modele uygundur. Nicel bir araştırma planlamada ve tez önerisi tasarlamada, genel bir plan taslağı oluşturmak için aşağıdaki formatı dikkate alınız (bkz. Örnek 4.3).

Örnek 4.3 Nicel Araştırma Formatı

Giriş

- Problemin ifadesi (konu, problem hakkında mevcut literatür, literatürdeki eksiklikler ve hedef kitle için çalışmanın önemi)
- Çalışmanın amacı,
- Araştırma soruları veya hipotezleri
- Kuramsal çerçeve

Literatür taraması (Kuramsal çerçeve giriş yerine bu bölümde ele alınabilir)

Yöntem

- Araştırma deseni (örneğin, deneysel, tarama)
- Evren, örneklem ve katılımcılar
- Veri toplama araçları, değişkenler ve materyaller
- Veri analizi
- Çalışmada beklenen etik sorunlar

Ön çalışmalar veya pilot testler

Ekler: Veri toplama araçları, zaman çizelgesi ve önerilen bütçe.

Özellikle teori ve literatür kullanımı gibi bölümlerin sırasının çalışmadan çalışmaya değişmesine rağmen (bkz., örneğin, Rudestam & Newton, 2007), örnek 4.3 de sosyal bilimlerde bir araştırma için standart bir format (Miller & Salkind, 2002) sunulmaktadır. Bu format nicel bir araştırma önerisi için konuların genel bir sıralanışını temsil etmektedir.

Karma Yöntem Araştırma Önerisi Formatı

Karma yöntem araştırma desenlerinde, araştırmacı hem nicel hem de nitel araştırmalardaki yaklaşımları bir araya getirir. Örnek 4.4'de karma yöntem formatının bir örneği görülmektedir (Creswell & Plano Clark, 2011'den uyarlanmıştır).

Örnek 4.4 Karma Yöntem Araştırma Deseni Formatı

Giriş

- Araştırmanın problemi (problem üzerine mevcut araştırmalar, literatürdeki eksiklikler, hedef kitleler için çalışmanın önemi)
- Çalışmanın veya projenin amacı ve karma yöntem araştırmasının gerekçeleri veya mantığı
- Araştırma soruları ve hipotezler (nicel sorular veya hipotezler, nitel sorular, karma yöntem soruları)
- Karma yöntem araştırması kullanımı için felsefi temeller

Literatür taraması (isteğe bağlı olarak nicel, nitel ve karma yöntem çalışmaları)
Yöntem
- Karma yöntem araştırmasının tanımı
- Kullanılan desen türü ve tanımı
- Bu desenin kullanımındaki zorluklar ve bunların nasıl ele alınacağı
- Desenin kullanım örnekleri
- İşlem basamakları şemasının düzenlenmesi ve dâhil edilmesi
- Nicel veri toplama
- Nicel veri analizi
- Nitel veri toplama
- Nitel veri analizi
- Karma yöntem veri analizi işlemleri
- Hem nicel hem de nitel araştırmalardaki geçerlik yaklaşımları

Karma yöntem araştırmasını yürütmek için araştırmacının kaynakları ve becerileri
Olası etik sorunlar
Kaynakça
Ekler: Veri toplama araçları, protokoller, şemalar, zaman çizelgesi, bütçe, her bölümün temel içeriğinin özeti

Bu format, araştırmacının karma bileşenlerin yansıra nicel ve nitel bileşenler için hem amaç ifadesini hem de araştırma sorularını oluşturduğunu gösterir. Önerinin başlarında karma yöntem yaklaşımın nedenlerinin (mantığı) belirtilmesi ve karma yöntem araştırma deseni, işlem basamaklarının görsel şeması, nicel ve nitel veri toplama ve analiz basamakları gibi desenin temel elemanlarının belirlenmesi önemlidir. Bu bileşenlerin tümü, karma yöntem araştırma önerilerini, sadece nitele veya sadece nicele dayanan araştırma önerilerinden daha ayrıntılı hale getirmektedir.

Öneri Bölümlerinin Tasarımı

Bir araştırma önerisinin genel yapısını tasarlamak için bazı ipuçları aşağıdaki gibidir:

- Tasarımının başlarında araştırma önerisinde yer alacak bölümleri belirleyiniz. Bir bölüm üzerinde çalışmak, genellikle diğer bölümler için fikirler ortaya çıkaracaktır. İlk olarak, bir taslak geliştirin ve daha sonra her bölüm hakkında fikir sahibi olmak için kâğıt üzerine hızlı bir şekilde aklınıza gelenleri not alın. Daha sonra her bir bölümde yer alması gereken bilgi üzerinde daha detaylı bir şekilde düşünerek bölümleri geliştirin.
- Danışmanınızın diğer öğrencilerinin hazırlamış oldukları araştırma önerilerini bulunuz ve ayrıntılı olarak gözden geçiriniz. Danışmanınızdan özellikle beğendiği ve komitelerce akademik ürünler olarak kabul edilmiş önerilerin kopyalarını isteyin. Öneride ele alınan konuları ve ne kadar ayrıntıya girildiğinin yanında konuların sıralanışını da inceleyin.
- Programınızda veya kurumunuzda araştırma önerisi geliştirme ya da benzer kapsamda bir dersin bulunup bulunmadığını belirleyiniz. Genellikle böyle bir ders araştırma önerinizi geliştirirken size fikir veren bireyler sağlamanın yanı sıra projeniz için bir destek sistemi olarak yararlı olacaktır.
- Danışmanınız ile birlikte oturup araştırma öneriniz için kendi tercih ettiği bir format üzerinden ilerleyiniz. Size yol gösterici olabilecek söz konusu önerinin bir kopyasını danışmanınızdan isteyiniz. Araştırma önerinizi yazarken yayınlanmış dergi makalelerini bir model olarak kullanma konusunda dikkatli olunuz: Danışmanınızın veya tez izleme komitenizin istediği bilgileri sağlamayabilirler.

DÜŞÜNCELERİ YAZMA

Uzun yıllar boyunca, nasıl yazılacağı ile ilgili kitaplar topladım ve genellikle araştırma projelerim üzerinde çalışırken okuduğum yeni bir kitabım olur. Yıllar geçtikçe, yazma konusunda daha az sayıda kitap satın aldım ve kitapların kütüphanemin bir ya da iki rafında düzenlenmesi yerine her tarafına yayıldığını gördüm. Bu dördüncü baskı üzerinde çalışırken, yazma konusunda kitap okumaya devam ettim. Şu an, Stephen King (2000) 'in bir yazar olarak kendi gelişimini, iyi yazma için ipuçlarını ve yayıncılık için önerilerini anılarıyla destekleyerek anlattığı Yazma Sanatı kitabını okuyorum. Geçen günlerde Nebraska Yazarlar Konferansı tarafından desteklenen ve tanınmış bir deneme yazarı olan Megan Daum (2010) un yürüttüğü anıları yazma ile ilgili bir çalıştaya katıldım. Rutin olarak New York Times listesindeki en iyi 10 kitabı ve kurgusal ve kurgusal olmayan popüler kitapları (kurgusallar için bkz. Harding, 2009) okudum. Araştırma yöntemleri dersime öğrencilerimle paylaşmak için yazmanın kritik noktalarını ortaya çıkaran kitap bölümleri getiririm. Kısacası sadece yazma hakkında kitapları ve nitelikli literatürü okumuyorum aynı zamanda yazarların yazılarında paylaştıkları düşüncelerin iyi bir araştırmayı yazarken nasıl uygulanabileceği hakkında daima düşünüyorum. Sahip olduğum kitaplar profesyonel meslek kitaplarından akademik yazma kitaplarına kadar geniş bir yelpazeye yayılır. Bu bölümde, kullandığım yazma ile ilgili beğenilen birçok kitaptan benim için anlamlı gelen önemli fikirleri aktaracağım.

Düşünülenlerin Yazılması

Yazarların deneyimsiz olduğunun bir belirtisi, önerilen çalışma hakkında yazmak yerine onu tartışmayı tercih etmeleridir. Stephen King'in (2000) önerdiği gibi, ilk başlardaki yorumları kabataslak hızlıca yazmak yararlıdır. Aşağıdaki öneriler dikkate alınabilir:

- *Araştırma sürecinin başları*nda, fikirler *hakkında konuşmak yerine onları yazınız.* Yazma uzmanları yazmayı düşünme olarak görür (Bailey, 1984). Zinsser (1983) aklımızdaki kelimeleri ortaya çıkarma ve kâğıda dökme gereğini ele almıştır. Danışmanlar yazılı fikirleri okudukları zaman, onları duydukları veya bir araştırma konusu hakkında öğrenci veya meslektaşı ile tartıştıkları zamanlara göre daha iyi karşılık verirler. Araştırmacı düşüncelerini yazıya döktüğü zaman, okuyucu nihai ürünü gözünde canlandırabilir, gerçekte ne olduklarını anlayabilir ve onları açıklamaya başlayabilir. Kâğıt üzerine fikirleri yazma kavramı pek çok deneyimli yazarın işine yaramıştır. Bir öneri tasarlamadan önce, projenizin bir-iki sayfalık genel tanıtımını hazırlayınız ve danışmanınızdan önerinizin gidişatı hakkındaki düşüncesini isteyiniz. Bu taslak ele alınan araştırma problemi, çalışmanın amacı, sorulan temel sorular, veri kaynakları ve farklı hedef kitleler için projenin önemi gibi temel bilgiler içerebilir. Farklı konularda bir iki sayfalık birkaç öneri tasarlamak ve danışmanınızın en çok hangisini beğendiği ve hangisinin alana en çok katkı sağlayacağını düşündüğünü görmeniz açısından da yararlı olabilir.
- İlk taslağı *süslemek yerine bir önerinin birkaç taslağını ayrıntılı olarak ele alınız.* İnsanların öneriniz için ne düşündüklerini görmek size yardımcı olabilir. Zinsser (1983) iki tip yazarın varlığını belirtmiştir: (a) "duvarlar örenler"; bir sonraki paragrafa geçmeden önce her paragrafın son halini vermeye çalışanlar (b) "taslağın tümüne bakanlar"; ne kadar yarım yamalak göründüğüne ya da ne kadar kötü yazıldığına bakmadan taslağın bütününü yazanlar. Peter Elbow (1973), kişinin bu iki tip arasında bulunarak yazma, gözden geçirme ve yeniden yazma şeklinde tekrarlayan süreçler ile yazmaya devam etmesini önerir. Yazma için yaklaşık 1 saatte bir taslak (genellikle son 15 dakikada) hazırlamak yerine dört taslak (her 15 dakikasında bir tane) hazırlama şeklinde bir çalışmadan bahseder. Birçok deneyimli araştırmacı ilk taslağı dikkatlice yazarlar ancak onu süsleyip son haline getirmeye çalışmazlar; süsleme yazma sürecinin çok sonlarında yapılmaktadır.
- İlk taslak aşamasında önerinizi düzeltmeyiniz. Bunun yerine akademik yazma ve araştırma önerisi geliştirmede faydalı olan Franklin'in (1986) üç aşamalı modelini göz önüne alınız:
  1. İlk olarak, bir taslak geliştiriniz, bu bir cümle, yazılı sözcükler veya görsel bir plan olabilir.
  2. Taslağı yazınız ve daha sonra yazıdaki tüm paragrafları gözden geçirerek fikirleri değiştirip sıralayınız.
  3. Son olarak, her cümleyi tek tek düzeltip süsleyerek öneriye son halini veriniz.

Yazma Alışkanlığı

Düzenli ve sürekli bir şekilde öneriniz hakkında **yazma alışkanlığı** veya disiplini oluşturunuz. Bir süreliğine öneriniz için hazırlamış olduğunuz taslağa biraz ara vermeniz, son halini vermeden önce çalışmanızı gözden geçirmeniz açısından size bakış açısı kazandırabilir. Yazma sürecinde bir başlayıp bir ara vermek çalışmanın akışını bozar. Bu iyi niyetli bir araştırmacıyı; haftanın tüm önemli çalışmalarını tamamladıktan sonra sadece hafta sonları araştırmaya çalışmak için zamanı olan bir "hafta sonu yazarına" dönüştürebilir. Öneri hakkında sürekli olarak çalışma; her gün bir şeyler yazmayı veya en azından günlük olarak makale veya araştırma önerisi hakkında düşünme, bilgi toplama ve yapılanları gözden geçirme ile uğraşmayı gerektirir. Bazı insanlar yazmak için diğerlerine göre daha güçlü dürtülere sahiptir. Bu belki de kendini ifade etme ihtiyacından, kendini rahatça ifade edebiliyor olmaktan veya sadece alınan eğitimden kaynaklı olabilir.

Gün içinde çalışmak için size en uygun olan zamanı seçin ve daha sonra kendinizi her gün o zamanda yazma konusunda disiplin altına alın. Dikkatinizi dağıtmayacak bir yer seçin. Boice (1990, s. 77-78) düzenli yazma alışkanlıklarının oluşturulması hakkında aşağıdakileri önermektedir:

- Yazmak için ruh haliniz veya hazır bulunuşluğunuz ne olursa olsun yazmayı günlük bir faaliyet haline getirmek öncelikli ilkeniz olsun.
- Eğer düzenli olarak yazmak için zamanınızın olmadığını düşünüyorsanız, bir veya iki hafta için yarım saatlik bloklar halinde günlük işlerinizin çizelgesini yaparak başlayın. Yazmak için zaman yaratmanız olasıdır.
- Kendinizi dinç hissediyorken yazın.
- Bir şey yiyip içerken yazmaktan kaçının.
- Az ve düzenli miktarlarda yazın.
- Yazma çalışmalarını planlayın böylece her oturumda belirli, gerçekleştirilebilen birimler yazmayı planlamış olursunuz.
- Günlük çizelgeler tutun. Çizelgeler en az üç şey içersin: (a) yazma için harcanan zamanı, (b) kaç sayfa yazıldığı ve (c) planlanan görevin tamamlanma oranı.
- Günlük amaçların ötesinde plan yapın.
- Yazdıklarınızı yayınlamaya hazır hissedene kadar onları destekleyici ve yapıcı arkadaşlarınızla paylaşın.
- Aynı zamanda iki veya üç yazma projesi üzerinde çalışmaya çabalayın böylece bir proje üzerine gereğinden çok çalışmamış olursunuz.

Yazmanın yavaş ilerleyeceğini ve yazarın yazma sürecinde dikkatlice hareket etmesi gerekeceğini kabullenmek de önemlidir. Yarış öncesi esneme hareketleri yapan koşucu gibi yazar da hem aklını hem de parmaklarını ısındıracak hareketlere gereksinim duyar.

Bu, zorlu bir parça öncesi pratik yapmak için parmaklarını bükerek parmak germe egzersizleri yapan bir piyanisti hatırlatır. Araştırmanız için, bir arkadaşa mektup yazma, bilgisayarda beyin fırtınası yapma, birkaç iyi yazılmış yazıyı veya en beğenilen şiirlerden birini okuma gibi bazı yazma etkinliklerinde bulunma gerçek yazma çalışmasını daha kolay hale getirebilir. John Steinbeck'in (1969) "Cennetin Doğuşu"nda ayrıntılı olarak tanımladığı "ısınma süresini" (s. 42) hatırlayınız. Steinbeck, her yazı yazacağı güne editörü ve yakın arkadaşı Pascal Covici'ye, Covici'nin ona verdiği büyük not defterine bir mektup yazarak başlamıştı.

Başka çalışmalar da ısınma hareketleri olarak yararlı olabilir. Carroll (1990) açıklayıcı ve duygusal pasajlarda yazarın kontrolünü artırmak için alıştırma örnekleri sunmaktadır:

- Öncelikle okuyucuya nesnelerin adını söylemeden, parçalarını ve boyutlarını açıklayın.
- Dramatik ya da ilgi çekici herhangi bir konuda iki kişi arasında gerçekleşen bir konuşma yazın.
- Karmaşık bir görev için bir dizi yönerge yazın.
- Bir konu seçin ve üç farklı yolla o konu hakkında yazın (s. 113-116).

Bu son alıştırma, birden çok kod ve tema ortaya çıkarmak için verileri analiz eden nitel araştırmacılar için uygun görünmektedir (nitel veri analizi için Bölüm 9'a bakınız).

Disiplinli bir yazma sürecine yardımcı olan yazma araçları ve fiziksel konumu da düşünün. Bir sözlük, eş anlamlılar sözlüğü, düşüncelerinizi not etmek için bir not defteri veya tablet, bir fincan kahve ve birkaç bisküvi (Wolcott, 2009) yazarın yazma sürecinde kendini rahat hissetmesini sağlar. Aynı zamanda fiziksel ortam da yardımcı olabilir. Pulitzer ödüllü romancı Annie Dillard (1989), albenili çalışma ortamlarından kaçınmıştır:

> Birisi hiç görüş alanı olmayan bir oda ister, böylece hayal gücü karanlıkta anılarıyla birleşebilir. Yedi yıl önce bu çalışma için bir odada penceresiz ve boş bir duvara uzun bir masa koydum, böylece pencerelerin hiç birini göremiyordum. On beş yıl önce de, bir otoparkta biriketten yapılmış bir hücrede (park yeri girintisi kastediliyor) yazdım. Zift ve çakıl taşından tavan kaplaması dikkatimi bile çekmemişti. Ağaçlar altındaki bu ahşap kulübede yazdıklarım briket çalışmasındaki kadar iyi değil, ancak olacak. (s. 26-27)

Makalenin Okunabilirliği

Bir öneriyi yazmaya başlamadan önce, başkaları için önerinin okunabilirliğinin nasıl artırılacağını düşünün. Amerikan Psikoloji Derneği Yazım

Kılavuzu (American Pscyhological Association [APA], 2010) fikirler ve geçiş kelimeleri arasındaki ilişkileri göstererek düzenli bir sunuşu ele almaktadır. Buna ek olarak, terimleri uyumlu kullanmak, düşünceler arasındaki geçişleri ve düşüncelerin gelişimiyle ilgili ön ipuçlarını vermek ve planlamadaki tutarlılık önemlidir.

- Önerinin tamamında *tutarlı terimler* kullanın. Nicel araştırmada her değişken için, nitel araştırmada da benzer merkezi fenomen için aynı terimleri kullanın. Okuyucunun terimlerin ne olduğunu anlamaya çalışması ve anlamdaki ince değişiklikleri takip etmesi gibi bir probleme neden olacağı için bu terimlerin eş anlamlılarını kullanmaktan kaçının. Terimler çok az bile değişse, okuyucuyu yanlış yönlendirir ve düşüncelerinizi sorgulamasına neden olur.
- Farklı türlerde anlatı düşüncelerinin okuyucuya nasıl yol göstereceğini düşünün. Tarshis (1982) yazarların amaçtaki farklılıklara ve metindeki bölümlerin amaçlarına dikkat etmeleri gerektiğini öne sürmektedir. Tarshis aşağıdaki dört türün bulunduğunu belirtmektedir:
  1. Kapsayıcı düşünceler: açıklanmaya çalışılan genel veya temel fikirlerdir.
  2. **Yazıdaki önemli düşünceler:** kapsayıcı düşüncelerde yer alan ve bunları güçlendirmeye, netleştirmeye veya ayrıntılı olarak ele almaya yardımcı olan düşünceler ve yansımalardır.
  3. Yardımcı düşünceler: temel işlevi önemli düşünceleri güçlendirmek olan düşünceler ve yansımalardır.
  4. **Dikkat veya ilgi çeken düşünceler:** amacı okuyucunun doğru yolda ilerlemesini sağlamak, düşünceleri düzenlemek ve okuyucunun ilgisini çekmek olan düşüncelerdir.

Yazmaya yeni başlayan araştırmacıların en çok kapsayıcı ve dikkat çeken düşüncelerle ilgili zorluk yaşadıkları görülmektedir. Bir öneri, önemli düşünceleri ayrıntılı desteklemek için yeteri kadar içeriğe sahip olmadığında çok fazla kapsayıcı düşünce içerebilir. Bu, araştırmacının konu ile ilgili literatürü birbiriyle bütünleştirdiği, daha kısa ve daha kapsamlı bölümler oluşturması gereken literatür taramasında oluşabilir. Bu sorunun açık bir göstergesi, yazıdaki önemli bir düşünceden diğerine doğru düşüncelerin sürekli değiştirilmesidir. Genellikle böyle bir durumda araştırma önerisinin girişinde gazete makalelerinde yazılmış yazılar gibi kısa paragraflar görülecektir. Kapsayıcı fikirleri desteklemek için ayrıntılı anlatıya dayanarak düşünce üretme bu sorunu ortadan kaldırmada yardımcı olabilir.

Okuyucuya yol göstermek için metindeki düşüncelerin düzenlenmesine ilişkin ifadelerin değinildiği dikkat çekici düşüncelere de yer vermek gereklidir. Okuyucular temel bir düşünceden bir diğerine geçebilmek için kendilerine rehberlik edecek yol göstericilere gereksinim duyar (Kitabın 6. ve 7. bölümlerinde araştırmanın amacı, araştırma soruları ve hipotezler gibi önemli yol

gösteren işaretler ele alınmaktadır). Literatür taramasının başlangıcında ve bitiminde genellikle düzenleyici bir paragrafın bulunması yararlı olacaktır. Okuyucular giriş paragraflarında sunulan düşüncelerin ayrıntılı olarak düzenlenmiş halini görmeyi ve özette bilmeleri gereken en göze çarpan noktaların verilmesini isterler.

- Makalenin okunabilirliğini arttırmak için *tutarlı* olmasını sağlayın. **Yazmadaki tutarlılık** düşüncelerin bütünleştirilmesi ve bir cümleden diğer cümleye ve bir paragraftan diğer paragrafa mantıklı bir şekilde geçilmesi anlamına gelmektedir. Örneğin, nicel bir araştırma projesinde; proje başlığında, amaç ifadesinde, araştırma sorularında ve literatür taramasında aynı değişken isimlerinin tekrar etmesi bu düşünceyi göstermektedir. Bu yaklaşım araştırmaya tutarlık kazandırır. Bağımsız ve bağımlı değişkenlerin her ifade edilişinde tutarlı bir düzenle belirtmek de tutarlılığı arttırır.

Daha ayrıntılı olarak, tutarlılık makaledeki cümleleri ve paragrafları birbirine bağlayarak sağlanır. Zinsser (1983) her cümlenin kendisinden önce gelen cümlenin mantıklı bir devamı olması gerektiğini ileri sürmüştür. Kopçalama tekniği (hook and eye) (Wilkinson, 1991) cümlelerdeki veya paragraflardaki düşünceleri birbirine bağlamak için yararlıdır. Buradaki temel düşünce, bir cümlenin bir sonraki cümleyi geliştirmesi ve bir paragraftaki cümlelerin sonraki paragraf içinde ele alınmasıdır. Bunu geçekleştirmenin yolu bağlantı sağlayan belirli kelimeleri kullanmaktır.

Bir öğrencinin araştırma önerisi taslağından alınan aşağıdaki paragraflar yüksek düzeyde tutarlılığa sahiptir. Paragraflar risk altındaki öğrenciler hakkındaki nitel bir tez projesinin giriş bölümünden alınmıştır. Kopçalama tekniğinde, paragraftaki cümleleri ve paragrafları birbiriyle bağlamak için kullanılan kelime ve kelime grupları için çizimler yapılmıştır. Belirtildiği gibi, kopçalama tekniğinin amacı (Wilkinson, 1991) her cümle ve paragraftaki önemli düşünceleri (ve kelimeleri) birbiriyle bağlamaktır. Eğer böyle bir bağlantı yapılamazsa, yazılı metindeki tutarlılık ve fikirler ile konular arasındaki geçişler eksik olur ve okuyucu anlaşılırlığı sağlamak için kendisi geçiş kelimeleri, kelime grupları veya cümleler ekleme gereği duyabilir. Geçişlerdeki eksiklikler, aynı zamanda okuyucunun çalışmada düşüncelerin nasıl oluşturulduğunu anlayamamasına neden olabilir.

Araştırma önerisi geliştirme derslerinde, öğrencilere bir önerinin girişinden bir bölüm verilir ve onlardan cümle cümle ana fikirleri ve satırları ilişkilendirmek için daireler kullanarak kelimeleri ve cümleleri bağlamaları istenir. İlk sayfadan başlayarak bir önerideki tutarlılığı sezmek okuyucu için önemlidir. İlk olarak öğrencilere işaretlenmemiş bir okuma pasajı verilip onların kendilerinin işaretlemeler yapmaları istenir, daha sonra işaretli pasaj verilir. Öğrencilerin bir cümledeki temel düşünceyi bir sonraki cümledeki ana fikre bağlamaları için metinde bu ilişkiyi işaretlemeleri gerekir. Eğer cümleler birbirine

bağlanamıyorsa, o zaman var olması gereken geçiş kelimelerinin eksik olduğu anlaşılır. Öğrencilerden kopçalama tekniğini uygularken cümleleri bağlamanın yanı sıra paragrafları da bağladıklarından emin olmaları istenir.

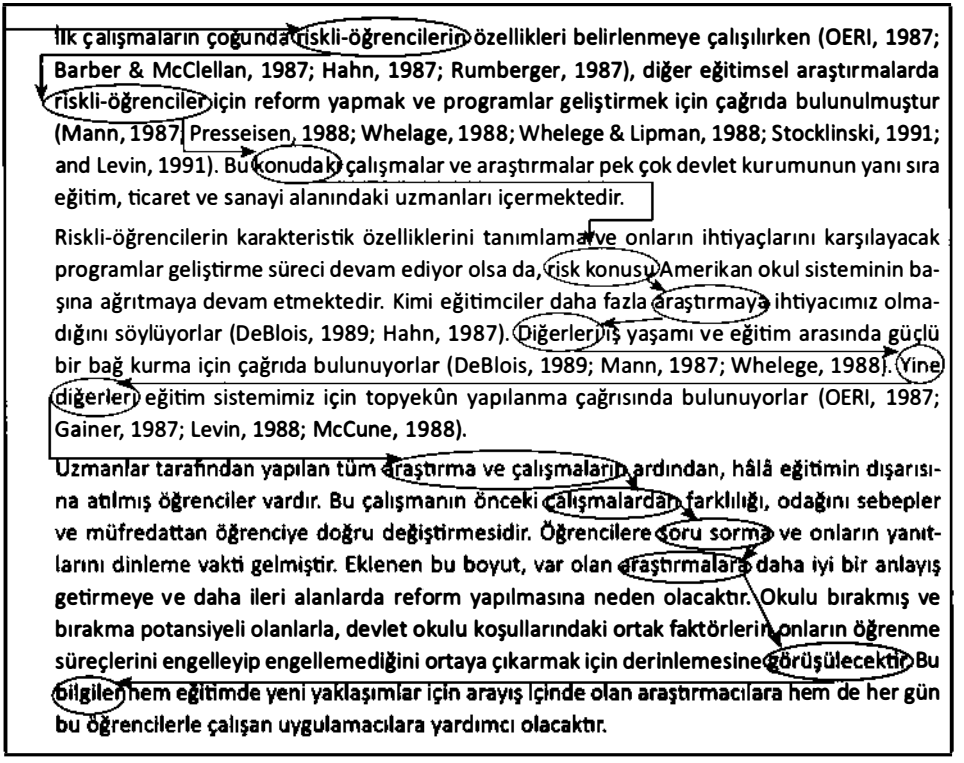
Örnek 4.5 Kopçalama Tekniğinin Bir Gösterimi

Onlar odanın arkasında istedikleri için değil onların oturması için ayarlandığından dolayı otururlar. Çoğu sınıftaki görünmez engeller sınıfı böler ve öğrencileri ayırır. Sınıfın ön tarafında, elleri derhal havaya kaldırılmaya hazır olan "iyi" öğrenciler bulunur. Eğitimsel tuzaklara yakalanmış dev böcekler gibi, sporcular ve onları izleyenler sınıfın merkezini işgal ederler. Onlar kendilerinden daha az emin olurlar ve sınıfın arka tarafında otururlar ve öğrenci birliğinin etrafında bulunurlar.

Çemberin dışında oturan öğrenciler, Amerikan eğitim sisteminde çeşitli nedenlerden dolayı başarılı olamayanlardır. Onlar her zaman öğrenci nüfusunun bir parçası olmuşlardır. Geçmişte onlar dezavantajlı, düşük başarılı, dengesiz, verimsiz, tembel ve farklı gibi ünvanlar ile isimlendirilmişlerdir (Cuban, 1989; Presseisen, 1988). Bugün onlar risk altındaki öğrenciler olarak isimlendirilirler. Bu öğrencilerin çehreleri değişiyor ve kentsel ortamlarda sayıları gittikçe artıyor (Hodgkinson, 1985).

Son sekiz yıldır eğitimde mükemmellik ve risk altındaki öğrencilere ilişkin benzeri görülmemiş miktarda çalışma bulunmaktadır. 1983'de hükümet Amerikan eğitim sistemindeki problemleri tanımlayan ve büyük reforma çağıran Risk Altında Bir Ulus başlıklı bir belge yayınladı. Reformun ilk başları daha ağır derslere ve öğrenci başarısında daha yüksek standartlara odaklanmıştır (Barber, 1987). Raporun ortalarında, çemberin dışındaki öğrencinin ihtiyaçlarının karşılanmadığı gerçeği su yüzüne çıkmıştır. Tüm öğrencilerin nitelikli eğitim alma şansına nasıl sahip olacağına ilişkin soru en az dikkati çeken konu olmuştur (Hamilton, 1987; Toch, 1984). Eğitimde mükemmellik arzusu artarken, riskli-öğrencilerin ihtiyaçları daha aşikâr bir hale geldi.

(Devam edecek)

İlk çalışmaların çoğunda riskli-öğrencilerin özellikleri belirlenmeye çalışılırken (OERI, 1987; Barber & McClellan, 1987; Hahn, 1987; Rumberger, 1987), diğer eğitimsel araştırmalarda riskli-öğrenciler için reform yapmak ve programlar geliştirmek için çağrıda bulunulmuştur (Mann, 1987; Presseisen, 1988; Whelage, 1988; Whelege & Lipman, 1988; Stocklinski, 1991; and Levin, 1991). Bu konudaki çalışmalar ve araştırmalar pek çok devlet kurumunun yanı sıra eğitim, ticaret ve sanayi alanındaki uzmanları içermektedir.

Riskli-öğrencilerin karakteristik özelliklerini tanımlama ve onların ihtiyaçlarını karşılayacak programlar geliştirme süreci devam ediyor olsa da, risk konusu Amerikan okul sisteminin başına ağrıtmaya devam etmektedir. Kimi eğitimciler daha fazla araştırmaya ihtiyacımız olmadığını söylüyorlar (DeBlois, 1989; Hahn, 1987). Diğerleri iş yaşamı ve eğitim arasında güçlü bir bağ kurma için çağrıda bulunuyorlar (DeBlois, 1989; Mann, 1987; Whelege, 1988). Yine diğerleri eğitim sistemimiz için topyekûn yapılanma çağrısında bulunuyorlar (OERI, 1987; Gainer, 1987; Levin, 1988; McCune, 1988).

Uzmanlar tarafından yapılan tüm araştırma ve çalışmaların ardından, hâlâ eğitimin dışarısına atılmış öğrenciler vardır. Bu çalışmanın önceki çalışmalardan farklılığı, odağını sebepler ve müfredattan öğrenciye doğru değiştirmesidir. Öğrencilere soru sorma ve onların yanıtlarını dinleme vakti gelmiştir. Eklenen bu boyut, var olan araştırmalara daha iyi bir anlayış getirmeye ve daha ileri alanlarda reform yapılmasına neden olacaktır. Okulu bırakmış ve bırakma potansiyeli olanlarla, devlet okulu koşullarındaki ortak faktörlerin onların öğrenme süreçlerini engelleyip engellemediğini ortaya çıkarmak için derinlemesine görüşülecektir. Bu bilgiler hem eğitimde yeni yaklaşımlar için arayış içinde olan araştırmacılara hem de her gün bu öğrencilerle çalışan uygulamacılara yardımcı olacaktır.

Anlatım, Zaman ve Metni Gereksiz Şişirme

Kapsamlı düşünceler ve paragraflar üzerine çalıştıktan sonra bu kısımda cümleleri ve kelimeleri yazma düzeyiyle ilerlenecektir. Benzer dilbilgisi ve cümle yapısı konuları APA Yazım Kılavuzunda (APA, 2010) ele alınmaktadır, ancak bu bölümde öğrencilerin önerilerinde ve kişisel çalışmalarda karşılaşılan bazı yaygın dilbilgisi sorunları vurgulanacaktır.

Burada Franklin'in (1986) terimiyle yazının "süslenmesi" aşamasına ilişkin düşüncelere yönelmekten bahsedilmektedir. Bu, yazma sürecinin sonlarında ele alınan bir aşamadır. Araştırmaları yazma, güzel cümle yapısı ve sözcük seçimi için izlenmesi gereken kurallar ve ilkeler hakkında bol miktarda yazma ile ilgili kitap bulunabilir. Nitel bir etnograf olan Wolcott (2009) gereksiz kelimelerin elenmesi (gerekli kelimelerin tutulması); edilgen yapının metinden çıkarılması (aktif yapının kullanılması); niteleyicilerin azaltılması (en iyi ihtimalle yalnızca bir niteleyici bırakılması); gereksiz kelime gruplarının ve cümlelerin ortadan kaldırılması (bunların silinmesi); haddinden fazla alıntıların, italik kullanımının ve parantez içindeki yorumların azaltılması (güzel akademik yazmanın tüm öğeleri) gibi yayın becerilerinden söz etmektedir. Aktif anlatım, fiilin zamanı veya metni gereksiz **şişirmenin** azaltılması ile ilgili aşağıdaki fikirler doktora tezi ve önerisi için akademik yazmayı destekleyip güçlendirebilir:

- Akademik yazmada mümkün olduğu kadar aktif anlatımı kullanın (APA, 2010).

Edebi yazar Ross-Larson' a göre (1982), "Eğer konu etkin ise anlatım aktiftir. Eğer konu edilgen ise o zaman anlatım pasiftir." (s.29). Ek olarak, edilgen yapının bir göstergesi fiile "il" gibi bazı eklerin gelmesidir. Örnekler arasında; *olacaktır, olmuştur* ve *olmaktır* bulunmaktadır. Yazarlar; kişinin rolü mantıksal olarak eylemin dışında olduğunda ve eylemin paragrafın geri kalanının konusu olması durumunda pasif yapı kullanabilir (Ross-Larson, 1982).

- Pasajlar için uygun güçlü aktif fiilleri kullanın. Zayıf fiiller eylemin olmadığı, genellikle olur ve oldu gibi "olmak" fiilinden türetilen filler olarak adlandırılan veya fiillerin zarfa veya sıfata dönüştürüldüğü durumlardır.
- Fiillerin zamanına büyük özen gösterin. Önceki çalışmaların literatür ve araştırma sonuçlarını yorumlamak için geçmiş zaman kullanımı gibi yaygın bir uygulama mevcuttur. Geçmiş zaman nicel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir biçimi temsil eder. Araştırma önerileri gibi çalışmanın ileride yürütüleceği durumlarda gelecek zaman önemli bir fiil kullanımıdır. Özellikle giriş bölümünde araştırmaya canlılık kazandırmak için şimdiki zamanı kullanın. Bu zaman biçimi sıklıkla nitel çalışmalarda ortaya çıkar. Karma araştırma yöntemi çalışmalarında araştırmacılar geniş veya geçmiş zamanı kullanırlar ve seçilen uygun zaman, çalışmanın temel yöneliminin nicel veya nitel araştırma olması durumunu yansıtır. (Bölüm 10 daki karma yöntem araştırmalarında iki yaklaşıma verilen "öncelik" olarak ifade edilecektir.). APA Yazım Kılavuzunda (APA, 2010), geçmiş araştırmalara dayalı literatür taraması ve yöntem için geçmiş zaman (örneğin, "Jones ifade etti") veya mişli geçmiş zaman (örneğin, "Araştırmacılar bildirmişlerdir"); bulguları açıklamak için geçmiş zaman (örneğin, "stres özgüveni düşürdü») ve bulguları tartışmak ve sonuçları sunmak için şimdiki zaman (örneğin, «nitel bulgular gösterir") kullanımı önerilmektedir. Bunlar zor ve katı kurallar olarak görülmemeli bunun yerine yararlı bir yol gösterici olarak düşünülmelidir.
- Fazlalıkları atmak için makale veya öneri taslaklarını düzenleyip gözden geçirin. Fazlalıklar düşünceleri ifade ederken gereksiz görünen ek kelimeleri ifade eder ve bunların düzenleme yaparken çıkarılmaları gerekir. Bir makale için birden fazla taslak yazma çoğu yazar için standart bir uygulamadır. Bu süreç genellikle, yazma, gözden geçirme ve düzenlemeden oluşur. Düzenleme sürecinde, yığılmış niteleyiciler, uzun edatlar, gereksiz laf kalabalığı yapan kelimeler gibi cümlelerde fazlalık yaratan kelime veya kelime grupları atılır (Ross-Larson, 1982). Bunge'nin (1985) aşağıdaki örneği yardımıyla yazıya giren gereksiz ifadeleri hatırlayalım:

Günümüzde gözlerinizin önünde karmaşık cümleleri yeniden oluşturmak için mücadele eden neredeyse zeki insanlar görebilirsiniz. Bir üniversite yöneticisi olan arkadaşım arada bir karmaşık bir cümle söylemek zorundadır ve bu karmaşık cümlelerden birine "Yapabileceğimizi umut ediyorum . . ." ifadesini katacaktır. Onunla ilk tanıştığımda asla o şekilde konuşmazdı ancak yaşı ve genç insanların hayatlarındaki bunalımlardan uzaklaşması onu kolay konuşma yapmaktan bir ölçüde uzaklaştırmıştır. (s. 172)

Nitel, nicel ve karma yöntem desenlerini kullanan araştırmalarda güzel yazılmış yazıları incelemeye başlayın. Güzel yazılarda, göz duraklamaz ve zihin bir okuma metninde bocalamaz. Bu kitapta, *Administrative Science Quarterly, American Educational Research Journal, American Journal of Sociology, Ima-*

ge, Journal of Applied Psychology, Journal of Mixed Methods Research, Journal of Nursing Scholarship, ve *Sociology of Education.* gibi insan ve sosyal bilimler ile ilgili dergilerden iyi araştırma örnekleri alınmaya çalışılmıştır. Nitel alanda, iyi bir literatür açık bir yazıya ve paragrafları ayrıntıyla anlatmaya yardım eder. Nitel araştırmayı öğretmek isteyenler (Webb & Glesne, 1992), *Moby Dick, Kızıl Damga* (*The Scarlet Letter), Şenlik Ateşi (The Bonfire of the Vanities)* gibi literatürdeki iyi tanınmış kitapları okuma ödevi olarak verebilirler. *Journal of Contemporary Ethnography, Qualitative Family Research, Qualitative Health Research, Qualitative Inquiry,* ve *Qualitative Research* gibi dergiler nitel araştırmaları incelemek için uygun akademik dergilerdir. Karma yöntem araştırmalarını kullanırken, *Journal of Mixed Methods Research, Field Methods,* and *Quality and Quantity* ve the *International Journal of Social Research Methodology* gibi farklı sosyal bilim dergileri de dahil olmak üzere, nitel ve nicel araştırmanın birlikte kullanıldığı çalışmaları ve veri toplama araçlarını sunan dergileri inceleyin. *SAGE'nin SAGE Handbook of Mixed Methods in Social* and *Behavioral Research* (Tashakkori & Teddlie, 2010) ve *The Mixed Methods Reader* Kitabındaki (Plano Clark & Creswell, 2008) atıf alan çok sayıda makaleyi inceleyin.

ÖNGÖRÜLEN ETİK HUSUSLAR

Bir önerinin yazma sürecinin kavramsallaştırılmasına ek olarak, araştırmacıların çalışmaları sırasında ortaya çıkabilecek etik hususları tahmin etmeleri gerekir (Berg, 2001; Hesse-Biber & Leavy, 2011; Punch, 2005; Sieber, 1998). Araştırma, kişiler hakkında yine kişilerden veri toplamayı içerir (Punch, 2005). Öngörülen etik sorunları yazmak önerinin yapısı için önemli bir konu olmanın yanı sıra çalışma için argüman yaratmada da gereklidir. Araştırmacıların araştırma katılımcılarını korumaları; karşılıklı güven ortamı yaratmaları; araştırma bütünlüğünü geliştirmeleri; kurum ve kuruluşlarına yansıyabilecek görevi kötüye kullanma ve usulsüzlüğe karşı korumaları ve yeni, zorlu sorunlarla başa çıkmaları gerekir (İsrael & Hay, 2006). Günümüzde etik hususlar, kişisel açıklama; özgünlük ve araştırma raporunun güvenilirliği; kültürler arası bağlamlarda araştırmacıların rolü ve internet aracılığıyla veri toplama formları için kişisel gizlilik sorunları gibi konularda görülür (İsrael & Hay, 2006).

Günümüzde araştırmalarda etik hususların kontrolü önem kazanmıştır. Öngörülmesi gereken etik hususlar kapsamlıdır ve bunlar araştırma sürecinin başından sonuna ifade edilmelidir. Bu hususlara nitel, nicel ve karma yöntem araştırmalarında ve araştırmanın her aşamasında başvurulur. Araştırma önerisi yazanlar etik hususları tahmin etmeli ve oluşturulan araştırma planlarında etkin bir biçimde bunları ele almalıdırlar. Bu çerçevede, araştırmanın farklı aşamalarıyla ilişkili oldukları için etik hususlara yer vermek yararlıdır. Tablo 4.1'de,

Tablo 4.1 Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Araştırmalarında Etik Hususlar

Araştırma Sürecinde Etik Hususların Ortaya Çıktığı Yerler	Etik Hususun Türü	Etik Hususa Nasıl Değinileceği
Verilerin toplanmasında	• Mesleki birliğin standartlarının incelenmesi. • Kurumsal etik kurulu (KEK) izni veren fakültenin/üniversitenin belirlenmesi. • Çalışma bölgesinden ve katılımcılardan yerel izin alınması. • Çalışmanın sonuçlarından çıkar elde edilmeyecek bir yerin/bölgenin seçilmesi. • Yayımlama için eser sahipliğinde uzlaşılması.	• Bölgedeki mesleki birliğin etik kurallarına başvurulması. • KEK'e araştırma önerisinin sunulması. • Yerel izinlerin belirlenmesi ve araştırılması; yardım için denetçi ya da kilit personelin bulunması. • Araştırmacıların yetki durumlarını arttırmayacak bölgelerin seçilmesi • Projede kimin ne kadar çalışacağının belirlenmesi; önerinin yayınlanacağı zaman yazar isimlerinin sıralanmasının ne olacağına karar verilmesi.
Verilerin analizinde	• Katılımcılara fayda sağlayacak bir araştırma probleminin belirlenmesi. • Çalışmanın amacının açıklanması. • Katılımcılara izin formlarını imzalamaları için baskı yapılmaması. • Toplumların kendine özgü norm ve imtiyazlarına saygı duyulması. • Hassas kitlenin (örneğin, çocuklar) ihtiyaçlarına duyarlı olunması.	• İhtiyaç analizinin yapılması veya katılımcılarla ihtiyaçları hakkında informal mülakatların yapılması. • Katılımcılarla iletişime geçilmesi ve çalışmanın genel amacına yönelik bilgilendirilmeleri. • Katılımcılara izin formlarını imzalamak zorunda olmadıklarının anlatılması. • Saygı duyulması gereken kültürel, dini, cinsiyet ve diğer farklılıkların öğrenilmesi. • Gerekli izinlerin alınması. (örneğin, çocukların yanı sıra anne babalardan)
Verilerin Sunulmasında, Paylaşılmasında ve Saklamasında	• Bölgeye saygı duyulması ve mümkün olduğu kadar az zarar verilmesi. • Bütün katılımcılara eşit davranıldığından emin olunması. • Katılımcıları aldatmaktan kaçınılması.	• Güven kazanma ve çalışma boyunca ne gibi aksaklıkların beklendiğinin iletilmesi. • Kontrollerin sağlanabilmesi için bekleme süresi hükümlerine yer verilmesi. • Çalışmanın amacının ve verilerin nasıl kullanılacağının ele alınması.

Tablo 4.1 (Devamı)

Araştırma Sürecinde Etik Hususların Ortaya Çıktığı Yerler	Etik Hususun Türü	Etik Hususa Nasıl Değinileceği
	• Katılımcıların olası güç dengesizlikleri ve istismarlarına saygı duyulması (örneğin, mülakat, gözlem). • Veri toplama biter bitmez çalışma yeri terk edilerek katılımcıların "kullanılmaması". • Gereksiz bilgiler toplamaktan kaçınılması.	• Yönlendirici sorulardan kaçınılması. Kişisel fikirlerin paylaşılmaması. Hassas bilgilerin açığa çıkmasından kaçınılması. Katılımcıların işbirlikçi olarak katılması. • Katılımcılara ödüller verilmesi. • Bir mülakat tutanağında yer alan sorulara sadık kalınması.
Verilerin Analizinde	• Katılımcıların tarafını tutmaktan kaçınılması (doğal davranılması) • Sadece olumlu sonuçları ortaya çıkarmaktan kaçınılması. • Katılımcıların özeline ve gizliliğine saygı gösterilmesi.	• Çoklu bakış açılarının raporlanması. • Karşıt bulguların raporlanması. • Kurgusal ve takma isimlerin belirlenmesi; katılımcıların birleşik profillerinin geliştirilmesi.
Verilerin Sunulmasında, Paylaşılmasında ve Saklamasında	• Eser sahipliğini, kanıtları, verileri, bulguları ve sonuçları çarpıtmaktan kaçınılması. • İntihal yapılmaması. • Katılımcılara zarar verecek bilgileri açıklamaktan kaçınılması. • Açık, doğru ve uygun bir dilde iletişime geçme. • Başkalarıyla verileri paylaşma. • Ham verilerin ve diğer materyallerin saklanması (örneğin, yöntem ve veri toplama araçlarının ayrıntıları). • Yayınların parça parça veya tümünün kopyasının yapılmaması. • İstendiği takdirde etik hususlardaki tüm kanıtların ve çıkar çatışması olmadığının sağlanması. • Çalışmadan elde edilen verilerin kime ait olduğunun bildirilmesi.	• Raporlamada dürüst olunması. • Başkalarının çalışmalarının yeniden basılması ya da uyarlanması için gereken izinler için APA(2010) kurallarına bakılması. • Kişilerin tanınmasını önleyen karma yazıların kullanılması. • Çalışma kitlesine uygun tarafsız dil kullanılması. • Katılımcılara ve ilgili kimselere raporun kopyalarının sağlanması. Web sitesiyle paylaşımın düşünülmesi. Farklı dillerde yayımlamanın düşünülmesi. • 5 yıllık süreyle verilerin ve materyallerin saklanması (APA, 2010). • Aynı materyalleri birden fazla yayında kullanmaktan kaçınılması. • Araştırmacılara bütçe sağlayanların açıklanması. Araştırmadan fayda sağlayacakların açıklanması. • Araştırmacıya, katılımcılara ve danışmanlara sahiplik hakkının verilmesi.

KAYNAKLAR: APA (2010); Creswell (2013); Lincoln (2009); Mertens and Ginsberg (2009); and Salmons (2010) dan uyarlanmıştır.

gösterildiği gibi, araştırmayı gerçekleştirmeden önce; araştırmanın başında; veri toplama ve analiz sürecinde; verileri sunma, paylaşma ve saklama gibi aşamalar boyunca etik hususlara dikkat edilmesi gerekir.

Araştırmaya Başlamadan Önce

- *Etik kuralları göz önünde bulundurunuz.* Öneri geliştirirken ilk aşamada mesleki birliğinizin **etik kurallarına** bakın. Literatürde etik hususlar, araştırmacılar için mesleki etik kurallar ile ilgili tartışmalarda ve etik ikilemler ve bunların olası çözümleri hakkındaki yorumlarda ortaya çıkar (Punch, 2005). Birçok ulusal mesleki kuruluş kendi web sitesinde etik standartları veya kuralları yayınlamıştır. Örneğin, aşağıdaki web sitelerini inceleyin:
  - Amerikan Psikoloji Derneğinin Psikologların Etik İlkeleri ve Etik Kuralları, 2010 İyileştirmeleri dahil (www.apa.org/ethics/code/index.aspx)
  - 1997 yılında kabul edilen Amerikan Sosyoloji Derneği Etik Kuralları, (www.asanet.org/images/asa/docs/pdf/CodeofEthics.pdf)
  - Amerikan Antropoloji Derneği Etik Kuralları, Şubat 2009, (www.aaanet.org/issues/policy-advocacy/Code-of-Ethics.cfm)
  - Amerikan Eğitim Araştırmaları Derneği'nin Amerikan Eğitim Araştırmaları Derneği Etik Standartları, 2011, (www.aera.net/AboutAERA/AERARulesPolicies/Codeof-Ethics/tabid/10200/Default.asp)
  - Amerikan Hemşireler Derneği'nin Etik Kuralları, Hemşireler-Yükümlükleri, Haziran 2001'de onaylanmıştır (www.nursingworld.org / codeofethics)
- *Kurumsal etik kuruluna başvurunuz.* Araştırmacıların üniversitelerinde ve üniversite kampüslerindeki **kurumsal etik kurulu (KEK)** tarafından incelenmiş bir araştırma planlarının olması gerekir. KEK komiteleri, insan hakları ihlallerine karşı koruma sağlayan yasal düzenlemeler nedeniyle üniversitelerde bulunmaktır. KEK komitesi, araştırmanın çalışmadaki katılımcılara yönelik fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik veya hukuki zarar gibi olası riskler açısından değerlendirilmesini gerektirir (Sieber, 1998). Araştırmacının reşit olmayan (19 yaşın altında), zihinsel olarak yetersiz olan, mağdur olan, nörolojik bozukluğu olan, hamile kadın veya fetus, mahkumlar, AIDS'li katılımcılar gibi hassas kitlelerin özel ihtiyaçlarını da dikkate alması gerekir. Araştırmacının KEK için katılımcılarla yapılacak çalışmalar ve onlar hakkında bilgileri içeren bir uygulama dosyasına sahip olması gerekir ki böylece komite çalışmada katılımcıların gireceği risklere ne ölçüde yer verildiğini inceleyebilir. Bu uygulamaya ek olarak, katılımcıların veri sağlamadan önce

çalışmanın hükümlerini kabul ettiklerini gösteren **bilgilendirici izin formlarını** imzalamaları gerekir. Bu form insan haklarının korunması için standart bir dizi unsuru içerir. Bunlar aşağıdaki gibidir (Sarantakos, 2005):

- Araştırmacının tanıtılması
- Sponsor kurumun tanıtılması
- Çalışmanın amacının belirtilmesi
- Katılımcıya sağlayacağı faydaların tanımlanması
- Katılımcının katılım düzeyi ve türünün belirtilmesi
- Katılımcı risklerinin sunulması
- Katılımcıya gizliliğin garanti edilmesi
- Katılımcının istediği zaman geri çekebileceğinin güvencesi
- Sorunlar ortaya çıkması durumunda katılımcı isimlerinin karşılığı

- *Gerekli izinleri alınız.* Araştırmadan önce, araştırmacının katılımcılarla çalışmak veya belirli yerlere giriş yapabilmesi için yetkili kişilerden (örneğin, kapı görevlisi) izin alması gerekir. Bu genellikle araştırmanın ne kadar zaman alacağı, yaratacağı olası etkileri ve ulaşılacak sonuçları tanımlayan bir mektup yazmayı içerir. Elektronik mülakatlar veya anketler yoluyla internetten elde edilen yanıtların kullanılması için katılımcılardan izin alınması gerekir. İlk olarak kişilerden izin alınıp daha sonra mülakatın gerçekleştirilmesi veya anketin gönderilmesi sağlanmalıdır.
- Çıkar elde edilmeyecek *bir yer seçiniz.* Çalışmak için sonuçlarından çıkar elde edeceğiniz bir yer seçmek iyi bir fikir değildir. Bu nicel araştırma için gerekli nesnelliği veya nitel araştırmalarda gerek duyulan çoklu bakış açılarının ifade edilişi için olanak sağlamaz. Bu sorunlara dikkat ederek, çalışmanızdaki güç ve etkiyi artıracak bir yer seçin.
- *Yayınlama için eser sahipliğinde anlaşınız.* Eğer çalışmanızı (genellikle bir tez projesi), yayımlamayı planlıyorsanız araştırma başlamadan önce anlaşma sağlanması gereken önemli bir konu, çalışmaya katkıda bulunan bireyler için eser sahipliği sorunudur. Başlangıçta eser sahipliği sıralamasını belirtmek önemlidir, böylece araştırmaya katkıda bulunan bireyler katkılarının karşılığını alırlar. Israel & Hay (2006), genç araştırmacıların önemli katkı sağladığı halde yazar listesinden silindiği ve çalışmaya katkısı olmayan bir nevi hayali yazar olan kişilere "yazarlık hediye etme"yi etik olmayan bir uygulama olarak ele almışlardır. Yazar ekleme ve yazar sıralamasında değişiklik çalışma boyunca olabilir ancak projenin başlarında bir ön anlayışa sahip olmak yayınlanmaya yakın karşılaşılabilecek sorunları gidermeye yardımcı olur.

Araştırmanın Başlangıcında

- *Faydalı bir araştırma problemi tanımlayınız.* Araştırma probleminin belirlenmesi sırasında, araştırmacının yanı sıra araştırmaya katılacak diğer bireyler için de anlamlı olacak bir problem belirlemek önemlidir (Punch, 2005). Hesse-Biber & Leavy (2011) "Etik hususlar araştırma probleminin seçiminde nasıl rol oynar?" (s. 86) sorusunu sormaktadır. Bunun için, araştırma önerisi geliştirenler, değerlendirmeler gerektiren pilot projeler gerçekleştirebilir veya katılımcılar ile güven ve saygıyı oluşturmak için kayıt dışı mülakatlar yapabilir. Böylece çalışmaya başlarken araştırmacılar katılımcıların olası uç durumlarını algılayabilirler.
- *Araştırmanın amacını açıklayınız.* Öneri sahiplerinin araştırmanın amaç ifadesini, temel niyeti ve araştırma sorularını oluştururken, katılımcılardan gerçekte ne istendiğini anlatan ifadeleri seçmeleri gerekir (Sarantakos, 2005). Araştırmacının aklındaki amaç ile katılımcının anladığı amaç aynı değil ise aldanma ortaya çıkar. Araştırmacıların çalışmaları için sponsor belirlemeleri de önemlidir. Örneğin, tarama araştırmaları için kapak mektubu oluştururken sponsorluk, gönderilecek ankete güveni ve inanılırlığı sağlamak için önemli bir unsurdur.
- İzin formlarını *imzalamaları için katılımcılara baskı yapmayınız.* Çalışma için izin alınırken, araştırmacı katılımcıları bilgilendirici izin formunu imzalamaları konusunda zorlamamalıdır. Çalışmaya katılma gönüllülük esasına dayanmalıdır ve araştırmacı izin formu talimatlarında katılımcıların çalışmaya katılmamayı isteyebileceklerini açıklamalıdır.
- *Norm ve kültürel özelliklere saygı duyunuz.* Araştırmacı katılımcılardaki ve yaşadıkları bölgelerdeki saygı duyulması gereken kültürel, dini, cinsiyet veya diğer farklılıkları tahmin edebilmelidir. Amerikan Kızılderili kabileleri gibi yerli halkın norm ve imtiyazları hakkındaki son tartışmalara dikkat edilmelidir (LaFrance & Crazy Bull, 2009). Amerikan Kızılderili kabileleri üyelerine hizmet sağlamayı benimsedikleri için, araştırmada ne yapılacağını ve bunların kabile kültürü ve imtiyazları için hassas bir şekilde nasıl rapor edileceğini değerlendirmek isterler.

Verilerin Toplanmasında

- Çalışılan bölgeye *saygı duyunuz ve mümkün olduğunca az rahatsızlık veriniz.* Araştırmacılar araştırma yerlerine saygı duymalıdırlar ki, araştırma sonrası söz konusu yerler bozulmadan kalmış olsun. Bunun için, özellikle yerleşim yerinde uzun süreli gözlem veya mülakatı gerektiren nitel çalışmalarda, etkisinin farkında olan ve fiziksel ortamın bozulmasını en aza indirgeyen araştırmacılar gerekir. Örneğin, ziyaret saatlerine ilişkin

zamanlama yapılabilir böylece katılımcıların yaşamlarının akışı çok az etkilenmiş olur.

- *Tüm katılımcıların yarar sağladığından emin olunuz.* Deneysel çalışmalarda, araştırmacıların sadece deney grubu değil tüm katılımcıların uygulamadan yarar elde etmesini sağlayacak şekilde veri toplamaları gerekir. Tüm gruplara sonuç olarak yararlı bir uygulama sağlamak için gruplara birkaç uygulama yapılabilir veya uygulamalar aralar verilip basamaklandırılarak yapılabilir (örn., bekleme listesi). Ayrıca, hem araştırmacı hem de katılımcılar araştırmadan yarar sağlamalıdır. Bazı durumlarda, güç kolayca istismar edilebilir ve katılımcılar bir projeye zorlanmış olabilir. Araştırmada bireylerin işbirlikli katılımı karşılıklı bağımlılığı sağlayabilir. Nitel araştırmalarda popüler olan yoğun ortak çalışmalar, katılımcıları tasarım, veri toplama ve analizi, rapor yazma ve bulguları yaygınlaştırma gibi araştırma süreci boyunca yardımcı araştırmacı olarak çalıştırabilir (Patton, 2002).
- *Katılımcıla*rı aldatmaktan *kaçın*ınız. Katılımcılar araştırma çalışmasına aktif bir şekilde katıldıklarını bilmelidirler. Bu sorunu ortadan kaldırmak için, katılımcılara çalışmanın amacını hatırlatan yönergeler sağlayın.
- *Olası* güç dengesizliklerine saygı göster*iniz.* Nitel araştırmalarda mülakat giderek daha çok ahlaki bir sorgulama olarak görülmeye başlanmıştır (Kvale, 2007). Bu nicel ve karma yöntem araştırmalarında da aynı oranda görülebilir. Bu nedenle, mülakatı yapanların mülakatın kişinin durumunu nasıl geliştireceğini (bilimsel bilgi geliştirmenin yanı sıra); hassas bir konuyu mülakat esnasındaki etkileşimin katılımcılar için ne kadar stresli olacağını; katılımcıların ifadelerinin nasıl yorumlanacağı hakkında söz sahibi olup olmadığını; görüşülen kişilerin ne kadar eleştirel bir şekilde sorgulanacağını; görüşülen kişiler ve gruplar için mülakat sonuçlarının neler olabileceğini dikkate almaları gerekmektedir. Mülakatlara (ve gözlemler) veri toplayan kişi ile katılımcılar arasında güç dengesizliğinin olması sayıtlısı ile başlanmalıdır.
- *Katılımcıları istismar etmekten kaçın*ınız. Çalışmanıza katılan katılımcılara bazı karşılıkların verilmesi gereklidir. Bu katılım için küçük bir hediye, sonuç raporunu paylaşma veya onları ortak çalışanlar olarak dâhil etme olabilir. Geleneksel olarak, bazı araştırmacılar katılımcıları veri toplamada "kullanmakta" ve veri toplama biter bitmez katılımcılarla iletişimi kesmektedir. Bu katılımcıların istismarı ile sonuçlanır. Ödül ve beğeni çalışmaya önemli bilgiler sağlayanlara bekledikleri saygıyı ve karşılıklılığı verebilir.
- *Gizli kalması gereken bilgileri toplamaktan kaçın*ınız. Araştırmacılar ayrıca veri toplama sürecinde samimiyetle söylenebilecek gizli kalması gereken bilgilerin olabileceğini tahmin etmelidir. Mülakat sırasında veya sonrasında bu bilgilerin etkisi için tahminde bulunmak ve plan yapmaya çalışmak zordur (Patton, 2002). Örneğin, bir öğrenci ebeveyn

istismarından veya bir mahkum kaçış planından bahsedebilir. Genellikle bu gibi durumlarda, araştırmacılar için etik kurallar (okullar ve mahkûmlar için farklı olabilir), katılımcıların gizliliğinin sağlanmasını ve çalışmaya katılan tüm bireylerin gizliliğinin korumasını gerektirir.

Verilerin Analizinde

- *Taraf tutmaktan kaçınınız.* Bir çalışmada katılımcıların bakış açılarını desteklemek ve benimsemek kolaydır. Nitel çalışmalarda, bu "taraf tutma" ve sadece olumlu yaklaşımlardaki katılımcılara yer vererek sonuçları tartışmak anlamına gelir. Nicel araştırmalarda ise, araştırmacının bireysel sahip olduğu hipotezlerini kanıtlayan veya çürüten verileri göz ardı etmesi anlamına gelir.
- *Sadece olumlu sonuçları açıklamaktan kaçın*ınız. Araştırmada, önemli sonuçları vermemek ya da katılımcıların veya araştırmacıların eğilimlerine uygun sonuçları yansıtmak akademik sahtekârlıktır. Nitel araştırmalarda, araştırmacı temalara aykırı olanları da içine alacak şekilde tüm bulguları tam ve kapsamlı olarak raporlamalıdır. İyi bir nitel araştırmanın kanıtı, konu hakkında farklı bakış açılarının raporlanmasıdır. Nicel araştırmada da, veri analizinin istatistik testleri yansıtması ve eksik ifade edilmemesi gerekir.
- *Katılımcıların* özeline ve *gizliliğine saygı gösteriniz.* Çalışma, projede yer alan bireylerin, rollerinin ve olayların gizliliğini nasıl muhafaza edecektir? Örneğin, tarama (anket) araştırmasında, araştırmacılar kodlama ve kayıt işlemi sırasında katılımcıların isimlerini yanıtlarından ayırabilir. Nitel araştırmalarda, araştırmacı katılımcıların kimliklerini korumak için, bireyler ve yerler için farklı veya takma isimler kullanabilir.

Verilerin Sunulmasında, Paylaşılmasında ve Saklamasında

- *Eser sahipliğini, kanıtları, verileri, bulguları veya sonuçları* çarpıtmaktan kaçınınız. Verilerin yorumlanmasında, araştırmacıların bilgileri eksiksiz bir şekilde anlatmaları gerekir. Bu doğruluk nicel araştırmada, araştırmacı ile katılımcılar arasında sıcağı sıcağına bilgi almayı gerektirebilir (Berg, 2001). Nitel araştırmalarda, doğrulama stratejileri yardımıyla, katılımcılar ile veya farklı veri kaynakları ile verilerin doğruluğunu kontrol etmede bir veya daha çok strateji kullanılabilir. Araştırma raporlamadaki diğer etik hususlar; yok etme veya çarpıtma olasılığını veya araştırmacı veya hedef kitlenin ihtiyaçlarını karşılayacak bulgular yaratmayı içermektedir. Bu sahte uygulamalar mesleki araştırma toplulukları tarafından kabul edilmez ve bilimi kötüye kullanmayı ortaya çıkarır (Neuman, 2009). Bu uygulamalar yapılmadan da araştırma önerisi araştırmacı nedeniyle proaktif bir duruş sergileyebilir.

- **İntihal yapmayınız. Başkalarından geniş materyaller kopyalama etik bir konudur. Araştırmacılar başkalarının çalışmalarından yararlanabilirler. Kelimesi kelimesi yapılan alıntılar tırnak işareti ile verilmelidir. Burada ana fikir başkalarının çalışmalarını kendinizinmiş gibi sunmamaktır (APA, 2010). Materyal kendi sözcüklerinizle ifade edilmiş olsa bile** özgün kaynak verilmelidir. Dergilerde genelde yazarın izin ücreti ödemek zorunda kalmadan başka bir kaynaktan ne kadar alıntı yapabileceği ile ilgili yönergeler vardır.
- *Katılımcılara zarar verecek bilgileri açıklamaktan kaçın*ınız. Gizlilik hakkında öngörülen bir başka husus da bazı katılımcıların kimliklerini gizlemeyi istemeyebilecekleridir. İzin vermek kaydıyla, araştırmacı katılımcıların kendi seslerini ve kararlar vermede bağımsızlıklarını kullanmalarına izin verir. Bununla birlikte, söz konusu katılımcıların bilgilerinin gizli olmamasını istemelerine rağmen son raporda verilerin dahil edilmesinin bekledikleri şekilde olamayabileceği, başkalarının haklarını ihlal edebilecek bazı bilgilerin gizli tutulacağı vb. olası riskler konusunda bilgilendirilmeleri gerekir (Giordano, O'Reilly, Taylor, & Dogra, 2007). Araştırmanın planlanmasında, belli kitleler üzerinde araştırmanın yankılarının tahmin edilmesi ve herhangi bir grubun avantajı için sonuçların kötüye kullanılmaması önemlidir.
- *Açık, doğru ve uygun bir dilde iletişime geçiniz.* Araştırmada katılımcıların cinsiyetleri, cinsel yönelimleri, ırk veya etnik kökenleri, sakatlıkları veya yaşlarından dolayı, onlara karşı önyargılı olacak kelimeleri veya söylemler kullanılmamalıdır. Önyargılı dil kullanımı için, APA Yazım Kılavuzundaki (APA, 2010) üç yönergeyi gözden geçirin. Uygun özgüllük düzeyinde tarafsız bir dil kullanın (örneğin, "Müşterinin davranışı, tipik erkek davranışıydı" ifadesini söylemek yerine "Müşterinin davranışı _____ şeklindeydi" ifadesini kullanın). Etiketlere karşı duyarlı olan bir dil kullanın (örneğin, "400 Hispanik" yerine, "400 Meksikalı, İspanyol ve Porto Rikolu" ifadesini kulanın). Çalışmada katılımcıları tanıyın ("denek" yerine, "katılımcı" kelimesini; "kadın doktor" yerine "doktor" veya "hekim" ifadelerini kullanın).
- *Başkalarıyla verileri paylaş*ınız. Okuyucuların kendilerinin çalışmanın güvenilirliğini belirleyebilmeleri için çalışmanın tasarımı ve ayrıntılarını açıkça ifade etmek önemlidir (Neuman, 2009). İzleyen bölümlerde nicel, nitel ve karma yöntem araştırmaları için ayrıntılı yöntemler vurgulanacaktır. Bazı paylaşım stratejileri, katılımcılara ve paydaşlara raporların kopyalarını sağlamayı, web sitelerinde raporları paylaşmayı ve gerektiğinde birden çok dilde çalışmaları yayımlamayı içerir.
- *Ham verileri ve diğer materyalleri saklayınız* (örneğin, yöntemin detayları, veri toplama araçları). Analiz edilen verilerin, makul bir zaman aralığı için saklanması gerekir (örneğin, Sieber, 1998, verilerin 5 ile 10 yıl aralığında, APA ise 5 yıl saklanmasını önerir). Bu süre

sonunda araştırmacıların verileri atmaları veya silmeleri gerekir böylece veriler onları kötüye kullanabilecek araştırmacıların eline geçmemiş olur.

- *Bölüm bölüm veya tamamı birbirinin aynısı olan yayınlar yapmayınız.* Yazarların tam olarak aynı verileri, tartışmaları ve sonuçları sundukları ve yeni materyal sağlamadıkları çalışmaları farklı makalelerde yayınlamak gibi bir uğraşa da girmemeleri gerekir. Günümüzde bazı biyomedikal dergiler, yazarların dergiye sundukları makale ile yakından ilişkili olan makalelerinin yayınlanıp yayınlanmadığını veya yayınlamak üzere hazırlanıyor olup olmadığını bildirmelerini ister (Israel & Hay, 2006).
- *Etik hususlara uygunluğu ve çıkar çatışması olmadığına gösteren belgeyi tamamlayınız.* Bazı akademik kampüsler yazarların, araştırmanın yayımlanmasında bir çıkar çatışmasına sahip olmadıklarını içeren beyanlarını kayda geçirmelerini ister. Bu tür çatışmalar araştırmalar için ücret ödemesi, veri sonuçlarında çıkar sağlama, kişisel nedenlerle araştırmayı kullanma niyeti şeklinde ortaya çıkabilir. Bir araştırmacı olarak, araştırmayı çevreleyen olası çıkar çatışmaları hakkında açıklama taleplerine uymanız gereklidir.
- *Verilerin kime ait olduğunu belirtiniz.* Toplanan ve analiz edilen verilerin kime ait olduğu sorusu araştırma grubunu bölüp bireylerin birbirlerine karşı olmasına neden olan bir sorunu ortaya çıkarabilir. Araştırma önerisinde çalışmaya sahip olma sorununa değinilebilir ve örneğin araştırmacı, katılımcı ve olası fakülte danışmanları arasında net bir anlayış geliştirilmesi yoluyla bunun nasıl çözüleceği ele alınabilir (Punch, 2005). Berg (2001) araştırma verilerinin kime ait olduğunu belirlemek için bireysel anlaşmaların kullanılmasını önerir.

ÖZET

Aktif olarak araştırma sürecine girmeden önce, bir araştırma önerisinin nasıl yazılacağını göz önüne almak fayda sağlar. Temel unsurları içerecek şekilde Maxwell (2005) tarafından öne sürülen dokuz önerinin yer aldığı listeyi göz önüne alın ve daha sonra nitel, nicel veya karma yöntem deseninde bir araştırma önerisi taslağı hazırlamak için konuya özgü dört ana hattan birini kullanın.

Öneriyi geliştirmeye, fikirler üzerinde düşünmek için kağıda kelimeleri yazarak başlayın; düzenli olarak yazma alışkanlığını edinin; tutarlı terimleri kullanma, farklı anlatı türlerine yer verme ve anlatımı güçlendirmek için tutarlı olma gibi stratejileri kullanın. Aktif anlatımla yazma, güçlü fiiller kullanma, gözden geçirme ve düzenleme de bu süreçte yardımcı olacaktır.

Araştırma önerisi yazmadan önce, öneride öngörülen ve tanımlanan etik hususları ele almak da yararlıdır. Bu hususlar araştırma sürecinin tüm aşamaları ile ilgilidir. Katılımcılar, araştırma yerleri ve potansiyel okuyucular göz önüne alınarak, çalışmalar etik kuralları içerecek şekilde tasarlanabilir.

Yazma Alıştırmaları

1. Seçeceğiniz bir konuda genel hatlarıyla nicel, nitel veya karma yönteme dayalı bir araştırma önerisi hazırlayın. Bu bölümde sunulan örneklerdeki temel konuları kapsayacak bir öneri hazırlayın.
2. Nitel, nicel veya karma araştırma yöntemlerini raporlayan dergi makalesi bulun. Makalenin girişini inceleyin ve bu bölümde gösterilen kopçalama tekniğini kullanarak, cümleden cümleye ve paragraftan parafa düşüncelerin nasıl birbirine bağlandığını veya eksikliklerin bulunup bulunmadığı belirleyin.
3. Araştırmacının karşılaşabileceği aşağıdaki etik ikilemlerden birini düşünün. Bunlardan birine ilişkin öngörebileceğiniz problem tanımlayın ve araştırma önerinizde etkin bir şekilde buna yer verin.
   a. Görüştüğünüz mahkum bu gece cezaevinden firar etmesinin mümkün olduğunu söyledi. Bu durumda ne yaparsınız?
   b. Ekibinizden bir araştırmacı başka bir çalışmadan çeşitli cümleler almış ve bunları aynen çalışmanıza eklemiştir. Bu durumda ne yaparsınız?
   c. Bir öğrenci şehirde yaşayan ailelerden farklı bireylerle mülakatlar yaparak bir proje için veri toplamaktadır. Dördüncü mülakatından sonra, öğrenciniz KEK'ten projesi için onay almadığını söylüyor. Bu durumda ne yapacaksınız?

EK OKUMALAR

American Psychological Association. (2010). Publication Manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: Author.

Bu kılavuz bir araştırmacının sahip olması gereken önemli bir araçtır. Nitel araştırmada yazma açısından, klavuz yayınlama alanındaki etik sorunları ve hukuki standartları ele alır. Devamlılık, üslup, kesinlik, netlik ve yazma stili geliştirmek için stratejiler gibi konuları açık ve öz bir şekilde yazmayı kapsar. Akademik bir araştırma raporundaki yanlılığın nasıl azaltılacağı konusunda yeterli gösterimler sağlar. Noktalama işaretleri, yazım denetimi, büyük harf kullanımı ve kısaltmalar gibi biçimsel bölümleri içerir. Bunlar bilim adamlarının yazmak için ihtiyaç duyacakları ipuçlarından birkaçıdır.

Israel, M., & Hay, I. (2006). Research ethics for social scientists: Between ethical conduct and regulatory compliance. Thousand Oaks, CA: Sage.

Mark İsrael ve Iain Hay sosyal bilimlerde yürütülecek çalışmalardaki etik hususların neleri kapsadığını ciddi ve sistematik bir şekilde uygulanmasına ilişkin kapsamlı analizler sağlar. Onlar, sonuçsal ve sonuçsal olmayan yaklaşımlar, erdem etiği, etik davranışları için

kuralcı ve dikkat odaklı yaklaşımlar gibi etik hakkındaki farklı teorileri yorumlar. Ayrıca dünyadaki çeşitli ülkelerdeki etik uygulamalarının tarihine dikkat çekerek uluslararası bir bakış açısı sunmaktadırlar. Kitap içinde, uygulamalı özel durum örnekleri ve araştırmacıların durumları etik açıdan düşünme yolları sunulmaktadır. Kitabın ekinde, üç özel durum örneği verilmiş ve daha sonra önde gelen bilim adamlarının etik sorunlara nasıl yaklaşacakları hakkında yorum yapmaları istenmiştir.

Maxwell, J. (2005). Qualitative research design: An interactive approach (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Joe Maxwell nitel araştırma önerisi geliştirme sürecine ilişkin iyi bir genel bakış sağlar ve bu nicel ve karma yöntem araştırmalarına da çeşitli şekillerde uygulanabilir. Bir önerinin çalışmayı gerçekleştirmek için bir argüman olduğunu belirtir ve öneri için gerekli dokuz adımı açıklayan bir örnek sunar. Eksiksiz bir nitel araştırma önerisine yer verir ve iyi bir örnek model olarak onu analiz eder.

Sieber, J. E. (1998). Planning ethically responsible research. In L. Bickman & D. J. Rog (Eds.), Handbook of applied social research methods (pp. 127–156). Thousand Oaks, CA: Sage.

Joan Sieber araştırma tasarımı sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak etik hususları planlamanın önemini dile getirir. Etik hususlar ile igili olan araştırma riskleri, savunmasız grupların yanı sıra KEK, bilgilendirici izin formları, özel yaşam, gizlilik ve gerçek isimlerin saklı kalması gibi birçok konuyu kapsamlı bir şekilde inceler. Kitap geniş kapsamlıdır ve stratejiler için önerileri fazladır.

Wolcott, H. F. (2009). Writing up qualitative research (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Seçkin bir eğitimci etnograf olan Harry Wolcott, nitel araştırmalarda yazma sürecini birçok açıdan ele alan mükemmel bir kaynak kılavuz derlemiştir. Yazma başlarken kullanılabilecek ayrıntıları geliştirme; literatür, teori ve yöntemi ile ilişkilendirme; gözden geçirme ve düzeltme ile daha etkili hale getirme ve başlık ve ekler gibi konuları dikkate alarak süreci tamamlama gibi yazma için faydalı teknikleri sunar. Tüm istekli yazarlar için, çalışmanın nitel, nicel veya karma yöntem araştırması olup olmadığını bakılmaksızın önemli bir kitaptır.

2. Kısım:

Araştırma Deseni

- **5. Bölüm:**
  Giriş
- **6. Bölüm:**
  Amaç Cümlesi
- **7. Bölüm:**
  Araştırma Soruları ve Hipotezler
- **8. Bölüm:**
  Nicel Yöntemler
- **9. Bölüm:**
  Nitel Yöntemler
- **10. Bölüm:**
  Karma Yöntemler

Bu kısım; nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımlarındaki araştırma sürecinin basamakları ile ilgilidir. Bu kısımda, araştırma sürecinin basamaklarının her biri, bir bölüm olarak ayrı ayrı ele alınmıştır.

5. Bölüm

Giriş

Doç. Dr. İbrahim ERDOĞAN
Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Araştırmada nitel, nicel ve karma yöntemlerden hangisinin kullanılacağına karar verdildikten, ön literatür taraması yaptıktan ve araştırma önerisi formatı belirlendikten sonra, süreçteki sonraki adım, çalışmayı tasarlamak veya planlamaktır. Fikirleri organize etme ve yazma süreci, araştırma önerisine giriş bölümünü tasarlamakla başlar. Bu bölümde akademik bir girişin düzenlenmesi ve yazımı tartışılacak ve üç farklı çalışma deseninin giriş bölümünün yazımında var olan farklılıklar incelenecektir. Daha sonra, iyi bir giriş bölümü yazmanın beş bileşeni tartışılacaktır. Bu bileşenler şu şekilde ifade edilebilir: (a) çalışmayı yönlendiren problemleri saptama, (b) problemle ilgili literatür taraması, (c) problem hakkında literatürde var olan eksiklikleri belirleme, (d) bir hedef kitle belirleme ve bu hedef kitle için problemin önemini tespit etme ve (e) önerilen çalışmanın amacını belirleme. Bu öğeler bir giriş kısmını yazmadaki sosyal bilimler eksiklik modelini kapsamaktadır, çünkü giriş kısmının önemli bir bileşeni, geçmiş araştırmalardaki eksiklikleri ortaya çıkarmasıdır. Bu modeli göstermek için, yayımlanmış bir araştırmada yer alan bir giriş bölümünün tamamı aşağıda verilmiş ve analiz edilmiştir.

Giriş Bölümlerinin Önemi

Giriş bölümü, bir dergi makalesi, doktora tezi veya bilimsel bir araştırmadaki ilk kısımdır. Bu bölüm, projenin tamamı için zemini hazırlar. Wilkinson (1991) aşağıdakini bahsetmiştir.

> Giriş kısmı makalenin okuyuculara, rapor edilen araştırma için arka plan bilgisi sağlayan parçasıdır. Giriş bölümünün amacı; okuyuculara, yapılan çalışmanın başka araştırmalarla nasıl ilişkili olduğunu anlayabilmeleri için, araştırmanın çerçevesini oluşturmaktır (s. 96).

Giriş, bir problem hakkındaki bilgileri nakletme yoluyla araştırmaya yol gösteren konu veya ilgiyi tespit eder. Giriş, araştırma taslağı veya çalışmadaki ilk kısım olduğu için bu bölümün yazımına özen gösterilmelidir.

Giriş, okuyucularda bir ilgi uyandırmalı, çalışmayı yönlendiren problemleri ortaya koymalı, geniş bir bağlamda akademik literatür içerisinde konuyu yerleştirmeli ve belirli bir hedef kitleye ulaşmalıdır. Bütün bunlar, birkaç sayfadan oluşan kısa bir bölümle elde edilir. İletmek zorunda olduğu mesaj ve sınırlı yazım alanından dolayı girişi yazmak ve anlamak zordur.

Bir araştırma problemi; bir çalışma ihtiyacına yol açan bir problem ya da konudur. Bir araştırma probleminin çıkış noktası, birçok olası kaynaktan olabilir. Örneğin, araştırmacıların kişisel yaşamlarında veya işyerlerinde yaşadıkları deneyimlerde ortaya çıkmış olabilir. Literatürde yer alan kapsamlı bir tartışmadan gelmiş de olabilir. Literatürde ele alınması gereken bir boşluk, çözülmesi gereken alternatif görüşler veya incelenmesi gereken bir alan da olabilir. Ayrıca, araştırma problemi hükümet politikası tartışmalarından veya üst düzey yöneticiler arasından da gelişebilir. Araştırma problemlerinin kaynakları genellikle birden fazladır. Bir çalışmanın altında yatan problemin belirlenmesi ve açıklanması kolay değildir. Örneğin, "erken yaşta gebelik sorununu" tanımlamak, genel olarak kadınlar ve toplum için bir soruna işaret etmektir. Ne yazık ki, çoğu yazar net bir şekilde araştırma problemini tanımlamamakta, konunun önemini okuyucuların kendi kendine tanımlamasına bırakmaktadır. Problem açık olmadığı zaman, bir araştırmanın diğer tüm özelliklerini, özellikle de araştırmanın önemini anlamak zordur. Ayrıca, araştırma problemi genellikle araştırmacının problemi anlamak ya da açıklamak için cevaplamak istediği araştırma soruları ile karıştırılmaktadır. Bu karmaşıklığa ek olarak giriş bölümleri, okuyucuları daha fazla okumaya ve çalışmanın önemini görmeye teşvik etmenin ağırlığını da taşımaktadır.

Neyse ki, sosyal bilimde iyi bir akademik giriş yazmak için bir model bulunmaktadır. Bu modeli tanıtmadan önce, iyi bir özet bileşimini tartışmak ve daha sonra nitel, nicel ve karma desenlerin ince farklarını ayırt etmek gerekir.

BİR ÇALIŞMA İÇİN ÖZET

Özet, bir çalışmanın içeriğinin kısa bir özetidir ve okuyucunun hızlı bir şekilde projenin temel unsurlarını incelemesine imkân sağlar. Özet, çalışmaların başında yer alır ve hem araştırma taslağında, hem de yüksek lisans tezi veya doktora tezi önerilerinde yer alması yararlıdır. Amerikan Psikoloji Birliği (American Psychological Association [APA], 2010) Yazım Kuralları Kılavuzunda, özetin çalışmadaki en önemli paragraf olduğu belirtilmiştir. Ayrıca; özetin doğru, eleştirel olmayan (araştırma kapsamı dışında yorum ekleyerek), tutarlı, okunabilir ve özlü olması gerekir. Özetin uzunluğu değişmektedir ve bazı kolejlerin ve üniversitelerin uygun bir uzunluk için koşulları vardır (örneğin, 250 kelime). APA Yazım Kılavuzu (APA, 2010) kurallarında çoğu özetin 150 ile 250 kelime arasında olduğu bildirilmektedir.

Özette bulunması gereken ana bileşenler vardır. Özetin içeriği rapora, literatür taramasına, teori odaklı bir makaleye ve metodolojik bir makaleye göre değişir. Aşağıda deneysel bir makale için araştırma taslağında yer alan bir özet üzerine odaklanılmıştır. Birçok önemli bileşen, özetin bir parçasıdır ve bu bileşenler, araştırma taslağının nicel, nitel veya karma yöntemler olup olmadığına bakılmaksızın aynı olacaktır. Üstelik, bu bileşenlerin sunulduğu sıralamadaki gibi kullanılması önerilmektedir:

- Araştırma için ihtiyaca yol açan konu ya da sorun ile başlayınız. Bu sorun, daha fazla literatür ihtiyacı ile ilgili olabilir, fakat örneğin AIDS 'in yayılması, erken yaşta gebelik, üniversite öğrencilerinin okulu bırakması veya bazı mesleklerde kadın iş gücü eksikliği gibi ele alınması gereken gerçek hayattaki sorunlara odaklanılabilir. Bunların hepsi ele alınması gereken gerçek yaşam sorunlarıdır. Problem, literatürde bir boşluğu, bir konuyu derinleştirmek için bir ihtiyacı veya araştırmalar arasındaki farklılıkları gidermek gibi bir eksikliği gösterebilir. "Problem" hakkında bir ya da iki alıntı referans gösterebilirsiniz, fakat özet, genellikle çok sayıda referans eklemek için çok kısadır.
- Çalışmanın amacını belirtiniz. Amaç kelimesini kullanınız ve araştırılan merkezi fenomen, çalışılacak örneklem ve araştırmanın gerçekleşeceği alan hakkında bilgi veriniz.
- Daha sonraki aşama, bu amacı ele almak için hangi verilerin toplanacağıdır. Veri çeşidini, katılımcıları ve nerede veri toplanacağını belirtebilirsiniz.
- Bundan sonra, (büyük olasılıkla) çalışmada ortaya çıkacak temalar veya istatistiksel sonuçları belirtiniz. Bir projenin planlamasının erken aşamalarında, çalışmada hangi temaların ortaya çıkabileceğini bilemezsiniz, böyle bir durumda onların ne olabileceğini tahmin etmeniz gerekebilir. Dört beş tema veya birincil istatistiksel sonuçları olasılıklar olarak gösteriniz.
- Çalışmanın pratik sonuçlarından bahsederek özeti bitiriniz. Projeden kimlerin yararlanacağı ve neden yararlanacağını gösteren özel hedef kitlelerini belirtiniz.

Yukarıda belirtilen beş bileşenin hepsini içeren kısa bir nitel çalışma özeti örneği aşağıdadır.

> Bu çalışma, dövüş sanatları yarışmalarında kadın yarışmacıların azlığına vurgu yapmaktadır. Bu problemi ele almak için bu çalışmanın amacı, Taekwondo yarışmalarında kadın sporcuların motivasyonlarını incelemektir. Veri toplamak için, turnuvalara katılan 4 kadın Taekwondocu ile görüşmeler yapılmıştır. Mülakatların çözümlemeleri yapılmış ve analiz edilmiştir. Bu veriler ışığında, aşağıda belirtilen üç temaya ulaşılmıştır: Bu temalar; sosyal destek, öz-yeterlik ve hedef yönelimidir. Bu temalar, kadın dövüş sanatçılarının motivasyonlarını en iyi şekilde arttırmayı anlamada faydalı olacaktır. (Witte, 2011, kişisel iletişim)

Nitel, Nicel ve Karma Yöntemin Giriş Bölümleri

Giriş bölümlerinin genel bir gözden geçirilmesi, onların benzer modelleri kullandığını göstermektedir; yazar bir sorunu ifade eder ve bunun niçin çalışılması gerektiğini savunur. Bir girişte, sunulan problemin türü yaklaşıma bağlı olarak değişir (Bakınız Bölüm 1). Nitel bir projede, yazar bir kavram veya olguyu keşfederek, daha iyi anlaşılabilir bir araştırma problemi tanımlar. Nitel araştırma keşiftir ve değişkenler ve teorinin temeli bilinmediği zaman araştırmacılar bir konuyu araştırmak için nitel yöntemleri kullanırlar. Örneğin, Morse (1991) bu konuya yönelik şunları söylemiştir:

> Nitel araştırmada probleminin özellikleri şunlardır: (a) teori ve önceki araştırmada göze çarpan eksiklik nedeniyle kavram "olgunlaşmamış" tır. (b) mevcut teori "kusurlu, uygunsuz, yanlış veya yanlı olabilir" diye bir kanı olabilir. (c) olayları keşfetmeye, tanımlamaya ve teori geliştirmeye ihtiyaç olabilir veya (d) fenomenin doğası nicel ölçümler için uygun olmayabilir (s. 120).

Örneğin, bir devletin belirli alanlarında kentsel yayılma (bir sorun) incelenmediğinden araştırılması gerekmektedir. Alternatif olarak, ilköğretim sınıflarında çocukların öğrenmesine engel olan kaygıları vardır (bir sorun), ve bu sorunu incelemek için en iyi yol, okullara gitmek ve öğretmenleri ve öğrencileri doğrudan ziyaret etmektir. Bazı nitel araştırmacıların bir sorunu derinlemesine inceleyeceği öngörüleri vardır (örneğin, kadın ve erkekler arasında ücret eşitsizliği veya otobanlarda sürücülerin profilleriyle ilişkili ırksal tutumlar). Thomas (1993) "önemli araştırmacıların kültürel hayatın tümünün kontrol ve direnç arasında sürekli gerilim içinde bulunduğu öncülünden başladığını "(s. 9) önermektedir. Bu teorik yönelim, girişin yapısını şekillendirmektedir. Beisel (1990), örneğin, sınıf siyaset teorisinin üç Amerikan şehrinden birinde ahlaksızlık karşıtı bir kampanyanın başarı eksikliğini nasıl açıkladığını incelemeyi önerdi. Böylece, birçok nitel çalışmada olduğu gibi bazı nitel çalışmalar içinde, katılımcıların bakış açısına dayandığından dolayı giriş içerisindeki yaklaşım daha az tümevarımsal olabilir. Buna ek olarak, nitel girişler, fenomonolojik çalışmalar olduğu gibi yazarın kişisel deneyimlerinden oluşan bir ifade ile de başlayabilir (Moustakas, 1994). Bunlar, araştırmacının anlatıda kendisini konumlandırdığı kişisel, ilk kişi, öznel bir görüş noktasından yazılmış olabilir.

Nicel araştırma yöntemleriyle yürütülmüş araştırmaların girişlerinde daha az varyasyon görülür. Nicel bir projede, sonuca hangi faktörler veya değişkenlerin etki ettiğini anlayarak, problem daha iyi biçimde ele alınmaktadır. Örneğin, işçi kesintilerine tepki olarak (tüm çalışanlar için bir sorun), bir araştırmacı işletmelerin küçülmelerine hangi faktörlerin etki ettiğini araştırmak isteyebilir. Bir başka araştırmacı, evli çiftler arasında yüksek boşanma oranının (bir sorun) nedenlerini anlaması gerekebilir ve finansal konuların boşanmaya katkısı olup olmadığını inceleyebilir. Bu durumların her ikisinde de, araştırma problemi sonucu açıklayan ve sonuçla ilişkili bileşenleri anlamanın araştırmacının sorunu en iyi şekilde anlamasına ve açıklamasına yardımcı olması durumudur. Buna ek olarak; nicel giriş bölümünde, araştırmacılar bazen test etmek için bir teori ileri sürer ve cevaplanması gereken araştırma sorularını belirlemek için literatürün önemli bir değerlendirmesini konuya dahil ederler. Bir nicel giriş bölümü, nesnel olarak ifade edebilmek için tarafsız bir bakış açısıyla ve geçmiş zaman kipinde yazılır.

Karma yöntemlerle yürütülmüş bir çalışmanın giriş bölümünü yazmak için ya nitel ya da nicel yaklaşımları (veya bu iki yaklaşımın kombinasyonunu) kullanılabilir. Sunulan karma yöntemlerle yürütülmüş herhangi bir çalışmada, vurgu ya nicel ya da nitel araştırma yönünde olabilir ve giriş bölümü de bu vurgunun aynası olacaktır. Diğer karma yöntem projeleri için, vurgu nitel ve nicel araştırma arasında eşit olacaktır. Bu durumda; problem, hem değişkenler arasındaki ilişkiyi anlamak hem de konuyu daha derinlemesine anlamaya ihtiyacın olduğu bir durum olabilir. Karma yöntemlerle yürütülmüş bir proje, başlangıçta ergenlerde sigara içme davranışları ve depresyon arasındaki ilişkiyi açıklamak isteyebilir, daha sonra da bu gençlerin detaylı görüşlerini araştırır ve sigara ve depresyonun farklı desenlerini görüntüler. İlk aşaması nicel olan bu projenin girişi, ilişkiyi tahmin eden ve literatürün anlamlı bir incelemesini içeren bir teoriyi dâhil eden nicel bir araştırma yaklaşımını vurgulayabilir.

GİRİŞ İÇİN BİR MODEL

Çeşitli yaklaşımlar arasında bu farklılıklar küçüktür ve bu farklılıklar büyük ölçüde nitel, nicel ve karma yöntemlerle desenlenmiş çalışmalarda ele alınan sorunların farklı olmasıyla ilgilidir. Araştırmacıların kullanacağı yaklaşımlar ne olursa olsun bir araştırma çalışmasının giriş kısmını tasarlama ve yazmada bir yaklaşımı tanımlamak yararlı olur.

Bir girişin eksiklikler modeli, literatürde mevcut boşluklar üzerine inşa edilen araştırmanın giriş kısmını yazmak için kullanılan bir yaklaşımdır. Bu model, araştırma problemini belirten, problem hakkında geçmiş çalışmaları gözden geçiren, bu çalışmalardaki eksiklikleri gösteren ve çalışmanın önemine vurgu yapan unsurları içerir.

Bu iyi bir giriş yazmak için genel bir şablondur. Bu model, sosyal bilimlerde kullanılan popüler bir yaklaşımdır ve yapısı açıklandıktan sonra okuyucu birçok yayımlanmış araştırma çalışmalarında sürekli olarak ortaya çıktığını görecektir (her zaman burada belirtilen sıraya göre değil).

Giriş bölümünün uzunluğu yaklaşık iki sayfadır. Giriş, beş kısımdan oluşur ve her bir parça ayrı bir paragraf olabilir:

- Araştırma problemini belirtiniz.
- Sorunu ele almış çalışmaları gözden geçiriniz.
- Çalışmalardaki eksiklikleri gösteriniz.
- Belirli hedef kitle için **çalışmanın önemini** belirtiniz.
- Amaç ifadesini belirtiniz.

Bir Örnek

Giriş bölümünün herbir kısmını gözden geçirmeden önce, Terenzin, Cabrera, Colbeck, Bjorklund ve Parente (2001) tarafından The Journal of Higher Education (Yükseköğretim Dergisi)'da yayımlanan "Sınıfta Etnik ve Irksal Çeşitlilikler" başlıklı (izinle yeniden basılmıştır) mükemmel bir nicel çalışma örneği aşağıda yeralmaktadır. Giriş bölümünde, her ana kısmı takiben ele alınan bileşenler kısaca vurgulanmıştır.

> 1964 tarihli Sivil Haklar Yasası ve 1965 tarihli Yüksek Öğretim Yasası kabul edildiğinden beri, Amerikan kolejleri ve üniversiteleri kendi öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin ırksal ve etnik çeşitliliğini artırmak için çalışmış ve heterojen bir yapı oluşturmak için «pozitif ayrımcılık» politikasını seçmiştir. [yazarların beyanlarından] Ancak, bu politikalar günümüzde yoğun bir ulusal tartışmanın merkezinde yer almaktadır. Mevcut pozitif ayrımcılık politikalarının yasal temeli 1978 Regents California Üniversitesi ve Bakke vakasına dayanmaktadır. Bu konuya yönelik Hakim William Powell, kabul kararları verilirken ırkın temel olabilecek faktörler arasında düşünülebileceğini savunmuştur. Ancak daha yakın zamanda, ABD Beşinci Temyiz Mahkemesi 1996 Hopwood ve Teksas Devleti davasında Powell'ın argümanını kusurlu buldu. Pozitif ayrımcılık politikalarını bakarak mahkeme kararları California, Florida ..... eyaletlerinde ırka dayalı işe alımların yasaklanması veya hızlı şekilde azaltılmasını, eyalet kanunları, mevzuat ve ilgili tedbirlerle desteklemişlerdir.
>
> Buna cevaben, eğitimciler ve diğerleri, farklı öğrenci yapılarının, homojen yapılara göre eğitimsel olarak daha etkili olduğunu iddia ederek gelişmiş eğitim argümanlarıyla pozitif ayrımcılığı desteklediler.

Harvard Üniversitesi Rektörü Neil Rudenstine, "Yükseköğretimde öğrenci farklılıkları için temel gerekçenin [olan] farklılıkların eğitimsel değeri olduğunu" iddia etmiştir (Rudenstine, 1999, s.1). Lee Bollinger, Michigan Üniversitesi'nde Rudenstine'nin meslektaşı «farklı ırkların üyelerinden oluşmayan bir sınıf, kısır bir tartışma üretir» diye iddia etmiştir (Schmidt, 1998, s. A32). Bu iki rektör, düşüncelerinde yalnız değillerdi. Amerikan Üniversiteler Birliği tarafından yayınlanan ve 62 araştırma üniversitelerinin rektörleri tarafından kabul edilen açıklamada şunlar söylenmiştir: «Biz her şeyden önce eğitimciler olarak konuşuyoruz. Biz öğrencilerimizin farklılıklar barındıran bir ortam içinde aldıkları eğitimden önemli ölçüde yararlandığına inanıyoruz («Üniversite Kabul Farklılıkların Önemi Üzerine,» The New York Times 24 Nisan 1997, s. A27). [Yazarlar araştırma sorunu tanımladı.]

Farklılığın öğrenci eğitim çıktılarına etkisi üzerine yapılan çalışmalarda, öğrenciler üç yoldan herhangi biri ile «farklılık» ile karşılaşma eğilimindedirler. Çalışmaların küçük bir grubunda öğrencilerin «farklılık» ile temasları büyük ölçüde sayısal bir fonksiyon olarak veya oransal ırk/etnik veya bir kampüste öğrencilerin cinsiyet karışımından ibarettir(örneğin, Chang, 1996, 1999a; Kanter, 1977; Sax 1996).... İkincisi, oldukça büyük çalışmalar dizininde yapısal farklılıklar bir nebze kendilerine verilen olarak alınıyor ve öğrencilerin kendilerinden ırk/etnik olarak farklı akranları ile doğal etkileşimlerinin doğasını veya sıklığını kullanarak farklılıklar ile karşılaşmalarına çalışılıyor sıklığı veya kendilerinden ırk/etnik olarak farklı akranları ile doğal etkileşimlerini kullanarak farklılık ile öğrencilerin karşılaşmalarını faaliyete sokuyorlar... Çalışmaların üçüncü dizininde, hem düşünce olarak hem de insan olarak öğrencilerin etnik/ırksal ve/veya cinsiyet «farklılık» ları ile yaşayabilmelerine yardımcı olmak için kurumsal olarak yapılandırılmış ve maksatlı olarak programlanmış çabalar inceleniyor.

Bu gibi çeşitli yaklaşımlar geniş bir yelpazede farklılığın öğrenci eğitim çıktıları üzerinde etkilerini incelemek için kullanılmıştır.

Çeşitli etnik, ırk veya cinsiyet farklılarını bünyesinde barındıran grupta yer almanın veya bir farklılık ile ilgili faaliyet ile uğraşmanın öğrencilere bir dizi geniş pozitif eğitimsel yararlar kazandırdığı eşit düzeyde tutarlı kanıtlarla gösterilmektedir [Yazarlar sorunu ele alan çalışmalardan söz etmektedirler.]

Çalışmaların sadece bir kısmı (örneğin, Chang, 1996, 1999a; Sax, 1996) özellikle bir kampüste, akademik bir alanda, ya da bir sınıfta öğrencilerin etnik/ırksal ve cinsiyet kompozisyonu, (yani yapısal farklılık) iddia edildiği gibi eğitime faydaları olup olmadığını inceler..... Bir kampüste ya da kampüsteki bir sınıfta ırksal farklılığın derecesinin öğrenme çıktıları üzerinde doğrudan etkisinin olup olmadığıdır, fakat, çalışmada yine de açık bir soru kalır. [Çalışmalarda eksiklikler not edilmiştir]

Bir kampüste veya sınıftaki yapısal farklılığın eğitim üzerindeki yararları gibi bilgilerin, az olması üzücüdür, çünkü bu tip bilgiler ırka duyarlı kabul politikalarını desteklemek için mahkemelerin istediği türde kanıtlardır. [Hedef kitle için çalışmanın önemi belirtilmiştir.]

> Bu çalışma, öğrencilerin akademik ve entellektüel becerilerinin gelişimine sınıftaki yapısal farklılığın etkisini araştırarak bilgi birikimine katkıda bulunmaya çalışmıştır... Bu çalışma, hem sınıftaki farklılığın doğrudan akademik / entellektüel sonuçlar üzerine etkisini ve hem de sınıftaki farklılığın etkisinin derslerde kullanılan aktif ve işbirlikçi öğretim yaklaşımları ile ne ölçüde yönetilebileceğini araştırmaktadır [çalışmanın amacı, tanımlandı.](s. 510-512, The Higher Journal of Education izni ile yeniden basıldı)

Araştırma Problemi

Terenzini ve arkadaşlarının (2001) makalesi, bir giriş bölümünün ilk cümlesinde ulaşılması gereken hedeflere ulaşmıştır; (a) çalışmaya ilgi çekmek ve (b) farklı bir araştırma problemine veya konuya taşıma: Bu cümlenin nasıl bir etkisi vardır? Bir okuyucuyu, okumaya ikna eder mi? Geniş bir kitlenin anlayabileceği belli bir düzeyde midir? Bu sorular, giriş bölümdeki ilk cümleler için önemlidir ve bunlar çalışmaya; okuyucunun dikkatini veya ilgisini çekmek anlamına gelen İngilizce kompozisyondan alınan bir terimdir ve "kopça anlatı" olarak adlandırılırlar. İyi bir "kopça anlatı" yazmayı öğrenmek için önde gelen dergilerde yer alan farklı alanlarda çalışmaların ilk cümlelerini inceleyiniz. Genellikle gazeteciler, gazete ve dergi makalelerinin ilk cümlelerinde iyi örnekler sunarlar. Aşağıda sosyal bilim dergilerinde yayımlanan çalışmaların giriş bölümünde yer alan ilk cümlelerle ilgili birkaç örnek verilmiştir.

- "Transseksüel ve etnik metodolojik şöhret Agnes, cinsiyet değiştirme ameliyatından yaklaşık üç yıl önce kimliğini değiştirdi» (Cahill, 1989, s. 281).
- CEO'nun başarısını kim kontrol ediyor? (Boeker, 1992, s. 400)
- "Kartografik çizgi (alandaki yeni bir özet makale Butte tarafından yapılmıştır, 1985) ve kartografik çizgilerin genellemesi (McMaster, 1987). "(Carstensen, 1989, s. 181) alanında büyük bir literatür vardır

Bu örneklerin her üçü de, birçok okuyucu tarafından kolayca anlaşılır bilgi sunmaktadır. Nitel çalışmalarda giriş olabilecek ilk iki cümle tek bir katılımcıyı referans göstererek ve bir soruyu ortaya atarak okuyucunun ilgisinin nasıl çekilebileceği göstermektedir. Nicel bir deneysel çalışma olan üçüncü örnekte, bir literatür bakış açısı ile nasıl başlanılabileceği gösterilmektedir. Bu üç örnek, okuyucunun ayrıntılarla dolu bir düşünce bataklığına itilmemesini, yavaşça konu içine çekilmesini sağlayacak bir giriş cümlesinin nasıl yazılabileceğini iyi bir şekilde göstermektedir.

Bir makalede, yazarın kuyuya varil indirmesi metaforu kullanılabilir. Yeni başlayan yazarlar, kuyunun derinliklerinin (makale) içine varili (okuyucu) daldırır. Okuyucu, sadece aşinâ olmadığı malzemeyi görür.

Deneyimli yazar, varilleri (okuyucu, tekrar) yavaşça indirerek, okuyucunun derinlere (çalışmaya) yavaşça alışmasını sağlarlar. Bu varil indirme, genellikle okuyucunun anlaması ve konu ile ilişki kurabilmesini sağlayacak olan 'kopça anlatısı' ile başlar.

Bu ilk cümlenin ötesinde, bu çalışma için bir ihtiyaca yol açan sorun (lar) ya da problem (leri) açık bir şekilde belirlemek önemlidir. Terenzini ve arkadaşları (2001), farklı bir sorunu gündeme getirdiler: ABD'nin kolej ve üniversite kampüslerinde ırksal ve etnik farklılığı artırmak için mücadele etme. Onlar, farklılığı artırma politikalarının «yoğun bir ulusal tartışmanın merkezinde» (s. 509) olduğunu kaydettiler.

Uygulamalı sosyal bilim araştırmalarında; problemler, konulardan, zorluklardan ve gerçek hayattaki mevcut uygulamalardan ortaya çıkar. Bir çalışmada, araştırmacı «bu çalışma için ihtiyaç nedir?» veya « bu çalışmayı yapma ihtiyacını hangi problem etkiledi?» sorusunu sorduğunda, araştırma problemi, daha anlaşılır olmaya başlar. Örneğin, okullar çok kültürlülük ilkelerini uygulamayabilir, kolejlerde öğretim üyesinin kendi bölümündeki mesleki gelişim faaliyetlerine katılmaları ihtiyaçtır, azınlık öğrencilerinin üniversitelere daha iyi erişimi gerekir, ya da bir toplumun ilk kadın öncülerinin katkılarını daha iyi anlaması gerekir. Bunların hepsi daha fazla araştırmayı ve pratik bir konu oluşturmayı ya da ele alınması gereken sorunu işaret etmeyi gerektiren önemli araştırma problemleridir. Bir araştırma taslağında araştırma problemini içeren ilk paragrafları tasarlarken, aşağıda ifade edilen araştırma ipuçlarını akılda bulundurunuz:

- Okuyucuların ilgisini uyandıracak aynı zamanda geniş bir kitlenin ilgisini çekebilecek bir açılış cümlesi yazınız.
- Genel bir kural olarak; uzun alıntılar okuyucuların görmesini istediğiniz anahtar kavramaları fark etmelerini zorlaştıracağı için, ilk cümlelerde özellikle uzun alıntılar kullanmaktan kaçınınız, Uzun alıntılar, yorumlanması için birçok olasılık ortaya çıkarır ve böylece belirsiz başlangıçlar oluştururlar. Ancak, bazı nitel çalışmalarda görüldüğü gibi alıntılar okuyucunun ilgisini çekebilir.
- Deyimler veya basmakalıp ifadelerden uzak durunuz (örneğin, «çoğu kolej ve üniversite öğretim elemanları arasında geleneksel tarzda ders anlatanlar; ‹kutsal inek› olarak tanımlanır.»).
- Etki için sayısal bilgileri dikkate alınız (örneğin, «Her yıl, yaklaşık 5 milyon Amerikalı yakın bir aile ferdinin ölümü deneyimini yaşar»).
- Çalışmayı yönlendiren araştırma problemini (ikilem, sorun v.b.) açıkça belirtiniz. Kendinize sorunuz, " Araştırma probleminde belirtmek istediğiniz belirli bir cümle (veya cümleler) var mıdır?"
- Problemin çalışılması ihtiyacını doğrulayan çok sayıda referanslar göstererek problemin neden önemli olduğunu belirtiniz. Öğrencilerime, şakavâri bir şekilde, çalışma önerilerinin ilk sayfasında düzinelerce referanslar yoksa bilimsel bir çalışmaya sahip olmadıklarını söylüyorum.

- Problemin, çalışmanın araştırma yaklaşımı ile tutarlı olduğundan emin olunuz (örneğin, nitel çalışmalarda keşif, nicel çalışmalarda ilişkiler veya belirleyicilerin incelenmesi ve karma yöntemlerde, soruşturma yaklaşımı).
- Araştırma taslağında sadece bir problemin mi yoksa araştırma ihtiyacını yönlendiren birçok problemin mi olup olmadığını göz önünde bulundurunuz ve yazınız. Çoğu zaman, birden fazla araştırma problemi, araştırma çalışmalarında ele alınmaktadır.

Problemi ele alan çalışmalar

Terenzini ve arkadaşları (2001) ilk paragraflarda araştırma problemini oluşturulduktan sonra, konuyu araştıran **çalışmaları gözden geçirilmesi**nin önemini vurgularlar. Bu noktada giriş kısmı için geniş bir literatür taramasından bahsedilmediğine dikkati çekmek gerekir. Bir araştırma taslağının literatür taraması bölümünde, öğrenciler literatürü tümüyle gözden geçirirler. Bunun yerine girişteki literatür taraması kısmının ise bireysel çalışmalar yerine daha çok sayıda çalışmaları özetlemesi gerekir. Öğrenciler kendi literatür haritaları (Bölüm 2 de açıklanmıştır) üzerinde düşünmeli, bu haritaları tetkik etmeli ve önceden belirledikleri geniş kategorileri özetlemelidirler. Bahsedilen geniş kategoriden kasıt araştırma taslağının giriş kısmındaki daha önceki çalışmaların gözden geçirilmesidir.

Giriş kısmında; çalışmaları incelemenin amacı, çalışmanın önemini doğrulamak ve geçmiş çalışmalar ile önerilen çalışma arasındaki farklılıkları ortaya koymaktır. Bu bileşen, "Literatürde sürekli devam eden bir diyalog içinde araştırma problemini düzenlemek" olarak adlandırılabilir. Araştırmacılar, tam olarak başkasının yaptığı çalışmayı tekrarlamak istemezler. Yeni çalışmaların, literatüre bir şeyler eklemesi ya da konuyu geliştirmesi ya da başkalarının araştırdıklarını tekrar test etmesi gerekir. Çalışmayı bu şekilde bir çerçeveye oturtabilmek daha deneyimli araştırmacıları deneyimsiz araştırmacılardan ayırt eden bir yetenektir. Bir duayen, bir konu veya alanında bazı problemler hakkında ne yazılmış bunu gözden geçirir ve anlar. Bu bilgi, problemlerin gelişimi ve beraberindeki literatürü takip eden yılların deneyimine dayanmaktadır.

Ne tür bir literatürü incelemek gerekir sorusu genellikle ortaya çıkar. Verilebilecek en iyi tavsiye, yazarların önceden ortaya attıkları soruları ve bunları verilerle cevaplayan raporları (yani deneysel makaleler) incelemeniz olacaktır. Bu çalışmalar; nicel, nitel veya karma yöntem ile yürütülmüş çalışmalar olabilir. Önemli olan nokta; literatürde, araştırma taslağında ele alınan çalışmayı sağlamasıdır. Yeni araştırmacılar, genellikle "Şimdi ne yapacağım? Benim konum üzerinde hiçbir araştırma yapılmamış" gibi sorular sorarlar. Elbette, bazı dar yapılandırılmış çalışmalarda ya da yeni, keşfedici projelerde, araştırma problemini yazmak için herhangi bir literatür yoktur. Ayrıca, konu üzerinde çok az çalışma yapıldığı için

çalışma için önerilen konu daha fazla anlam ifade etmeye başlar. Bu görüşe karşı, genellikle bir araştırmacının literatürü, ters bir üçgenin görüntüsü gibi kullanarak hakkında düşünmesini öneririm. Ters bir üçgenin tepe noktasında önerilen bilimsel çalışma yatar. Bu çalışma, dar ve odaklanmıştır (ve üzerinde çalışmalar yapılmamış olabilir). Biri, ters bir üçgenin tabanından yukarı doğru literatürü taramayı genişletirse, literatür bulabilir, bununla beraber literatür bir şekilde eldeki araştırmadan uzaklaşmış olabilir. Örneğin, dar bir konu olarak, ilkokulda risk altındaki Afrika kökenli Amerikalılar araştırılmamış olabilir, ancak, daha geniş kapsamda bakarsak, genel olarak ilkokulda veya eğitimin her düzeyinde risk altındaki öğrenciler çalışılmış olabilir. Araştırmacı, daha genel literatürü özetlemeli ve literatürü, ilkokul düzeyinde risk altındaki Afrika kökenli Amerikalı öğrencileri inceleme ihtiyacını belirten ifadelerle bitirmelidir.

Araştırma taslağının giriş kısmında araştırma problemiyle ilgili literatür taraması yapmak için şu araştırma ipuçlarını göz önünde bulundurunuz:

- Sadece bir çalışmayı değil birçok çalışmayı özetleyerek literatüre atıfta bulununuz (Bölüm 2 deki entegre özet çalışması hariç). Amaç, daha geniş araştırma sahaları kurmak olmalıdır.
- Tek çalışmaya vurgu yapmak için, metin içinde kullanılan referansları paragraf sonuna veya çok sayıdaki çalışmanın özetinin yapıldığı kısmın sonuna yerleştiriniz.
- Nicel, nitel ya da karma yöntem yaklaşımlarını kullanan araştırma çalışmalarını inceleyiniz.
- Özetlemek için son 10 yılda yayımlananlar gibi güncel literatüre erişiniz,. Eski çalışmalara başkaları tarafından birçok atıf yapıldığı için bu eski yayınlar önemli ise bu çalışmalara atıf yapınız

Geçmiş Literatürdeki Eksiklikler

Problemde ilerleme kaydettikten ve bu konuda literatürü gözden geçirdikten sonra araştırmacı, literatürde bulunan eksiklikleri tanımlar. Bundan dolayı, bu şablona bir giriş yazmak için *bir eksiklikler modeli* denilmektedir. Bu eksikliklerin doğası, çalışmadan çalışmaya değişir. Konular belirli bir grup, örnek veya nüfusa göre araştırılmadığı için **geçmiş literatürdeki eksiklikler** bulunabilir, Literatürün, yeni örneklemler veya yeni çalışma alanları için veya yeterince temsil edilmeyen grupların basılı literatürde duyulmamış sesleri için aynı bulgulara sahip olup olmadığını görmek için yenilenmesi veya tekrar edilmesi gerekebilir. Herhangi bir çalışmada yazarlar, bu eksikliklerin birinden ya da daha fazlasından söz edebilirler. Eksiklikler, dergi makalelerinin genellikle "gelecekteki araştırmalar için öneriler" bölümlerinde bulunabilir ve yazarlar, bu fikirlere referans yapabilir ve önerdikleri çalışma için daha fazla gerekçe sağlayabilirler.

Eksikliklerden bahsetmenin ötesinde, araştırma taslağında yazarların, planlanan çalışmanın bu eksiklikleri nasıl gidereceğini veya nasıl ele alacağını belirtmeleri gerekir. Örneğin, geçmiş çalışmalarda önemli bir değişken göz ardı edildiği için bir çalışma bunu ekler ve etkisini analiz eder. Örneğin, geçmiş çalışmalar bir kültürel grup olarak Amerikan Yerlilerinin kültürel bir grup olarak incelenmesini ihmal ettiği için yeni bir çalışma, Amerikan Yerlilerini projede katılımcılar olarak ekleyebilir.

Aşağıda verilen iki örnekte yazarlar, literatürde var olan boşluklara veya eksikliklere işaret etmektedirler. Eksiklikleri belirtmek için onların anahtar sözcükleri kullanımlarına dikkat ediniz: "incelenmesi gereken ne kaldı", " az sayıda deneysel çalışma" ve "çok az sayıda çalışma."

Örnek 5.1 Literatürdeki eksiklikler –İhtiyaç Duyulan Çalışmalar

Bu nedenle, savaş ve barışın anlamı sosyal bilimciler tarafından yaygın bir biçimde incelenmiştir (Cooper, 1965; Alvik, 1968; Rosell, 1968; Svancarova & Svancarova, 1967–68; Haavedsrud, 1970). Geriye kalan incelenmesi gereken konu ise geçmiş savaşların gazilerinin yeni bir savaşın canlı sahnelerine nasıl tepki vereceğidir

(Ziller, 1990, ss. 85–86)

Örnek 5.2 Literatürdeki eksiklikler- Birkaç Çalışma

Mikro politikalara artan bir ilgi olmasına rağmen, şaşırtıcıdır ki gerçekten konu üzerinde özellikle de astların bakış açıları hakkında çok az deneysel çalışma yapılmıştır. Özellikle eğitim ortamlarında siyasi araştırmaların sayısı azdır: Çok az sayıda çalışma, öğretmenlerin okul müdürleri ile stratejik etkileşim gücünü nasıl kullandıklarına ve bunun tanımlayıcı ve kavramsal olarak ne anlama geldiğine odaklanmıştır (Ball, 1987; Hoyle, 1986; Pratt, 1984).

(Blase, 1989, ss. 381)

Özetle, geçmiş literatürde eksiklikleri belirlerken, araştırma taslağı hazırlayanlar aşağıdaki araştırma ipuçlarını kullanabilirler:

- Bir çalışma için örnek olayı daha da güçlü hale getirmek amacıyla birçok eksikliğe atıf yapınız.
- Diğer çalışmaların özellikle eksikliklerini tespit ediniz. (örneğin, metodolojik kusurları, göz ardı edilen değişkenleri).
- Geçmiş çalışmalarla göz ardı edilen; konular, özel istatistiksel uygulamalar, önemli uygulamalar ve vb. alanlar hakkında yazınız.
- Önerilen çalışmanın, bu eksiklikleri nasıl gidereceğini tartışınız ve bilimsel literatüre nasıl benzersiz bir katkı sağlayacağını tartışınız.

Bu eksiklikler, Terenzini ve arkadaşlarının (2001) giriş kısmında gösterdiği gibi, geçmiş araştırmaların üç veya dört eksikliğini tanımlayan veya bu araştırmaların önemli bir eksikliğine odaklanan kısa paragrafların bir dizisi kullanılarak ifade edilebilir.

Hedef Kitle için Çalışmanın Önemi

Yazarlar, doktora tezlerinde, genellikle farklı gruplara bu çalışmanın önemli olduğunu, çalışmayı okuyarak ve kullanarak yarar elde edilebileceklerini belirterek, hedef kitleyi ikna etmek ve çalışmanın önemini anlatmak için özel bir bölüm eklerler. Bu bölümü ekleyerek, yazar çalışmanın önemi için net bir gerekçe oluşturur. Daha fazla hedef kitleden bahsedilebilirse, çalışmanın önemi, okuyucular tarafından geniş uygulamaları daha da iyi görülecektir. Çalışmanın önemi bölümünü tasarlarken, aşağıdakiler eklenebilir:

- Bu çalışmanın, bilimsel araştırma ve literatüre yaptığı katkıyı gösteren üç veya dört gerekçe ekleyiniz.
- Bu çalışmanın, uygulamayı geliştirmeye nasıl yardımcı olduğu hakkında üç veya dört gerekçe yazınız.
- Bu çalışmanın, niçin politika geliştirme veya karar vermeyi geliştireceğine yönelik üç veya dört gerekçe yazınız..

Aşağıda verilen örnekte, yazar bir dergi makalesinin giriş paragraflarında, çalışmanın önemini belirtmiştir. Mascarenhas (1989) tarafından yapılan bu çalışmada endüstriyel firmaların mülkiyeti incelenmiştir. Mascarenhas, açıkça karar vericileri, örgütsel üyeleri ve araştırmacıları çalışmanın hedef kitlesi olarak belirlemiştir.

Örnek 5.3 Nicel Bir Çalışmanın Girişinde Belirtilen Çalışmanın Önemi

> Burada hizmet verilen pazarlar, ürün kapsamı, müşteri odaklılığı (Abell, 1980; Abell ve Hammond, 1979 Perry ve Rainey, 1988) ve kullanılan teknoloji olarak tanımlanan bir kuruluşun mülkiyeti ve bu mülkiyetin etki alanı birçok nedenden dolayı önemlidir. İlk olarak, mülkiyet ve etki alanı boyutları arasındaki ilişkileri anlamak kuruluşların faaliyetlerinin temel mantığını ortaya çıkarmak için ve örgüt üyelerinin stratejileri değerlendirmeleri için yardımcı olabilir...İkinci olarak, tüm toplumları kuşatan temel bir karar, bir faaliyetin yürütülmesini sağlayacak ve teşvik edecek kurum türlerini ilgilendirir. Farklı mülkiyet tiplerinin etki alanı sonuçları bilgisi bu karar için girdi olarak hizmet edebilir... Üçüncü olarak, araştırmacılar genellikle bir veya iki mülkiyet türünü yansıtan kuruluşları çalışmıştır, fakat bu bulgular dolaylı olarak tüm kuruluşlar için genellenebilir.
>
> (Mascarenhas, 1989, s. 582)

Terenzin ve arkadaşları (2001) giriş bölümünü; mahkemelerin, kolej ve üniversitelerin "ırka duyarlı kabul politikaları" (s. 512) desteklemek için gereken araştırma bilgilerini nasıl kullanabileceğinden söz ederek bitirdiler. Buna ek olarak, yazarlar bu çalışmanın kabul ofisleri ve kabul edilmek isteyen öğrenciler aynı zamanda kabul için müracaatları gözden geçiren topluluklara öneminden bahsetmiş olabilirler.

Son olarak, araştırma çalışmalarında iyi yazılmış giriş bölümleri, çalışmanın amacı veya amacıyla ilgili bir ifade ile biter. Terenzin ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan çalışmanın sınıfta yapısal farklılıkların öğrenci becerilerine etkisini incelemeyi planladıklarını belirterek giriş bölümünü bitirmişlerdir. Çalışmanın amacı, bir sonraki bölümde, Bölüm 6'da ele alınmıştır.

ÖZET

Bu bölümde, bilimsel bir çalışmada, giriş bölümünün düzenlenmesi ve yazımına yönelik öneriler sunulmuştur. İlk bileşen, giriş bölümünde yer alan araştırma problemini nicel, nitel veya karma araştırma yöntemlerle nasıl ilişkilendirerek dikkate almaktır. Daha sonra, kullanılmak üzere model veya şablon olarak beş bölümlük bir giriş önerilmiştir. Bu, eksiklikler modeli olarak adlandırılır ve ilk olarak araştırma problemini (ve kopça anlatıyı) belirlemeye dayanır. Daha sonra, kısaca problemi ele alan literatürü, geçmişte literatürde yer alan bir veya daha fazla eksiklikleri içerir ve çalışmanın bu eksiklikleri nasıl gidereceğini belirtilir. Son olarak; araştırmacı, problemin araştırılmasından faydalanacak belirli hedef bir kitleye işaret eder ve giriş bölümü çalışmanın amacını ortaya koyan bir amaç ifadesi ile sona erdirir (bu bir sonraki bölümde ele alınacaktır).

Yazma Alıştırmaları

1. Bir çalışmanın girişi için bir çok "kopça anlatı" taslağı hazırlayınız ve bu cümlelerin, okuyucunun ilgisini çekip çekemeyeceğini, çalışmaya ilgi uyandırıp uyandırmayacağını ve okuyucunun ilgisini çekebilecek bir düzeyde sunulup sunulmadığını belirlemek için bu kopçaları meslektaşlarınızla paylaşınız.
2. Önerilen çalışma için bir giriş yazınız. Yazacağınız giriş bölümünde, bir araştırma problemi, bu problem hakkında ilgili literatürü, literatürdeki eksikleri ve çalışmaya ilgi duyabilecek olası hedef kitle için bir paragraf yazınız.
3. Bu alanın bilimsel dergilerinde yayımlamış araştırma çalışmalarına yer veriniz. Girişi gözden geçiriniz ve yazarların araştırma problemini veya konuyu ifade ettikleri cümle veya cümleleri bulunuz.

EK OKUMALAR

Bem, D. J. (1987). Writing the empirical journal article. In M. P. Zanna & J. M. Darley (Eds.), The compleat academic: A practical guide for the beginning social scientist (pp. 171–201). New York: Random House.

Daryl Bem, yayımlanan araştırmada giriş bölümündeki ilk cümlenin önemini vurgulamaktadır. Bem, ilk cümlenin yazımı için; açık ve okunabilir bir düz yazı olmaya vurgu yapan ve adım adım problem ifadesine yönlendiren bir yapı için pratik kurallar listesi sunar. Başarılı ve başarısız açılış ifadeleri için örnekler verir. Bem, uzman olmayanların anlayabileceği ve aynı zamanda teknik olarak gelişmiş okuyucuya da sıkıcı gelmeyen açılış cümleleri istemektedir.

Maxwell, J. A. (2005). Qualitative research design: An interactive approach (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Joe Maxwell, nitel araştırma yöntemleriyle yürütülen bir doktora tezi için araştırma önerisine vurgu yapar. Araştırma önerisinin temel yönlerinden biri, projenin gerekli olduğunu, okuyucuların sadece ne planladığınızı anlamasına yardımcı olmak değil aynı zamanda bu projeyi niçin yaptığınızı vurgulamaktır. Maxwell, ele almayı planlanan konuların belirlenmesinin ve bu çalışmanın niçin önemli olduğunu göstermenin öneminden bahsetmektedir. Doktora öğrencisinin tez önerisi örneğinde, çalışma için etkili bir argüman oluşturmak için öğrencinin ele aldığı önemli konuları da paylaşır.

Wilkinson, A. M. (1991). The scientist's handbook for writing papers and dissertations. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Antoinette Wilkinson, girişin üç kısmını tanımlar: (a) problemin açıklaması, kaynağı ve doğası hakkında bir tartışma, (b) problemin arka plan tartışması ve (c) araştırma sorusunun belirtilmesi. Wilkinson'un kitabında, tartışma bölümü ile birlikte giriş bölümünün nasıl yazılması gerektiği ve nasıl yapılandırılmasına ilişkin sayısız örnek bulunmaktadır. Wilkinson, girişin mantıksal bir biçimde ve mutlaka araştırma sorusunu belirtmesi gerektiğini de vurgulamıştır..

6. Bölüm

Amaç Cümlesi

Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR
Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Beşinci bölümde de bahsedildiği gibi, giriş bölümünün en son kısmında, araştırmanın bütün hedefini ifade eden bir amaç cümlesinin sunulması beklenir. Çalışmadaki en önemli cümle olan amaç cümlesi açık, net ve bilgilendirici olmalıdır. Araştırmanın diğer tüm unsurları amaç cümlesine göre düzenlenir. Amaç cümlesi dikkatli bir şekilde yazılmazsa okuyucular metin içinde kaybolabilirler. Bilimsel dergilerdeki makalelerde amaç cümlesi giriş bölümündeki son cümle olarak verilirken, yüksek lisans ve doktora tezlerinde genellikle ayrı bir bölüm halinde sunulur.

Bu bölüm, özellikle amaç cümlesine ayrılmıştır. Bölümde; amaç cümlesi oluşturulmasının gerekçeleri, amaç cümlesinin tasarımında kullanılacak temel ilkeler ve araştırma önerilerinde amaç cümlesi üretilirken iyi birer model olabilecek örnekler üzerinde durulmuştur.

AMAÇ CÜMLESİNİN ÖNEMİ VE ANLAMI

Locke, Spirduso ve Silverman'a (2013) göre amaç cümlesi, araştırmanın neden yapılmak istendiğini ve neyi gerçekleştirmenin amaçlandığını belirtir. Maalesef araştırma önerisi yazmayla ilgili metinlerde, amaç cümlesine çok az önem verilmektedir. Araştırma yöntemleri hakkındaki eserlerde yazarlar amaç cümlesini genellikle araştırma soruları ya da hipotezleri gibi farklı konular kapsamında ele almaktadır. Örneğin, Wilkinson (1991) amaç cümlesini, araştırma sorusu ve hedefi bağlamında ele almaktadır. Diğer bazı yazarlar, amaç cümlesini araştırma probleminin bir parçası olarak ortaya koymaktadırlar (Castetter & Heisler, 1977). Ancak bu yazarların tartışmaları dikkatli bir şekilde incelendiğinde, her ikisinin de araştırma cümlesini araştırmanın odak noktası ve araştırmayı kontrol eden bir fikir olarak tanımladıkları görülmektedir.

Amaç cümlesi bir ya da birkaç cümle ile planlanan çalışmanın genel amacını bildirdiği için bu bölümün başlığı amaç cümlesi olarak adlandırılmıştır. Araştırmacılar, araştırma önerilerinde amaç cümlesi, araştırma problemi ve araştırma sorularını birbirinden açıkça ayırt etmelidirler. Amaç cümlesi, araştırmaya ihtiyaç duyulmasını sağlayan veya araştırmaya yol açan problemi ya da nedeni değil,

Amaç, aynı zamanda toplanan verinin cevaplamaya çalıştığı araştırma soruları da değildir (Bu konu 7. bölümde ele alınmıştır). Amaç cümlesi daha ziyade hedefleri ortaya koyar ve bir araştırma önerisi veya çalışmanın amacını veya ana fikrini ifade eder. Bu ana fikir bir ihtiyaç (araştırma problemi) üzerine inşa edilir ve özel tanımlanmış sorular (araştırma soruları) şeklinde sınırlandırılır.

Amaç cümlesinin önemini dikkate alarak, bu cümleyi araştırma önerisi veya çalışmanın diğer noktalarından ayrı tutmak ve onu okuyucuların kolaylıkla fark edebileceği tek bir cümle ya da paragraf şeklinde yapılandırmak faydalıdır. Nitel, nicel ve karma yöntemin amaç cümleleri benzer konuları ele aldıkları halde, bunların her biri aşağıdaki paragraflarda ayrıca tanımlanmıştır. Eksiksiz ama aynı zamanda kullanışlı bir amaç cümlesi oluşturmak için boşluk bırakılmış şablonlar ile gösterim yapılmıştır.

Nitel Amaç Cümlesi

İyi tasarlanmış **nitel amaç cümleleri** araştırmada ele alınan **merkezi fenomen (olgu)**, araştırmanın katılımcıları ve araştırmanın yapıldığı yer hakkındaki bilgileri içerir. Böyle bir cümle aynı zamanda ortaya çıkan araştırma tasarımını anlatır ve nitel araştırmada sıkça görülen araştırma terimlerini kullanır (Schwandt, 2007). Bu nedenle, amaç cümlesini yazarken araştırmanın temel tasarımın bazı karakteristik özelliklerinin göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır.

- Bu cümlenin temel fikir olduğuna dikkat çekmek için, *amaç*, *niyet* veya *hedef* gibi kelimeler kullanılmalıdır. Amaç cümlesi ayrı bir cümle veya paragraf olarak verilmeli ve örneğin "Bu çalışmanın amacı (maksadı veya gayesi) ... dır (idi) (olacaktır)" gibi ifadeler kullanılmalıdır. Araştırmacılar bilimsel dergilerdeki makalelerde ve doktora tezlerinde genellikle geçmiş zaman veya geniş zaman kullanırken, henüz başlanmamış araştırmalar için sunulan araştırma önerilerinde, gelecek zaman kullanırlar.
- Tek bir fenomen, kavram veya fikir üzerinde odaklanılmalıdır. Çalışma, araştırmanın yapılabilmesi ve anlaşılabilmesi için tek bir fikir üzerine inşa edilmelidir. Bu odaklanma, tipik olarak nicel araştırmalarda olduğu gibi, iki veya daha fazla değişkeni ilişkilendirmeyi veya iki veya daha fazla grubu karşılaştırmayı ifade etmemektedir. Bunun yerine, araştırmanın ilişkileri keşfetmeye ve düşünceler arasında karşılaştırma yapmaya doğru evrimleşebileceği göz önünde bulundurularak tek bir fenomen ileri sürülmelidir. Bu keşiflerin hiçbiri, başlangıçta tahmin edilemeyebilir. Örneğin bir proje, öğretmen kimliğinin keşfedilmesi ve bu kimliğin belirli bir okulda marjinalleşmesi (Huber & Whelan, 1999), stadyum çalışanlarının çalışma ve konuşmalarında beyzbol kültürünün anlamı (Trujillo, 1992) veya bireylerin AIDS'i bilişsel olarak nasıl algıladıkları ile başlayabilir (Anderson & Spencer, 2002). Bu örnekler tek bir fikir üzerinde odaklanıldığını göstermektedir.
- Öğrenmenin nasıl gerçekleşeceğini ifade etmek için eylem fiilleri kullanılmalıdır. *Anlamak, geliştirmek, keşfetmek, anlamını incelemek veya açıklamak* gibi eylem fiilleri veya söz öbekleri araştırma sürecinin devamını ve ortaya çıkan tasarımları ifade eder.

- Tarafsız bir dil yani nötr kelime ve ifadeler kullanılmalıdır. Örneğin, "Bireylerin *başarılı* bir şekilde kendilerini ifade etmeleri" söyleminden ziyade "bireylerin kendilerini ifade etmeleri" gibi. Problemli olabilecek diğer kelimeler ve söz öbekleri, gerçekleşebilecek veya gerçekleşemeyecek bir sonuca işaret eden, *faydalı, pozitif* ve *bilgilendirici* gibi kelimeleri içerir. McCraken (1988) nitel mülalakatlarda katılımcının kendi deneyimlerini betimlemesine izin verilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Görüşmeciler (veya amaç cümlesinin yazarları) taraf belirten bir yönelim ortaya koyan kelimeleri kullanmak suretiyle nitel araştırmalarda "tarafsızlık kanununu" (McCracken, 1988, s. 21) kolaylıkla ihlal edebilirler.
- Merkezi fenomen veya fikir, geniş kitleler tarafından kolaylıkla anlaşılmayacak bir terim ise bunların güncel tanımı verilmelidir. Bu tanım, nitel araştırmanın söylemi ile uyumlu bir şekilde, kati ve kesin değil, geçicidir ve katılımcılardan elde edilen bilgiye dayalı olarak araştırma boyunca evrimleşir. Böylece, bir yazar şöyle söyleyebilir: "Şu anda (merkezi fenomenin) geçici tanımı _____dır." Bu tanımın, literatür taraması ile ilgili olarak 2. bölümde ele alınan ayrıntılı terimler bölümündeki tanımlar ile karıştırılmaması gerekir. Buradaki maksat, araştırma önerisi veya araştırmanın ilk basamaklarında merkezi fenomen hakkında okuyuculara genel bir bilgi vermek ve böylece onların katılımcılar ve veri kaynakları hakkında cevaplanması istenen soruları daha iyi anlamalarını sağlamaktır.
- Veri toplama, veri analizi ve araştırma sürecinde, araştırmada kullanılan sorgulama stratejisini belirten, örneğin etnografi, kuram oluşturma, durum çalışması, fenomenoloji ve anlatı yaklaşımı vb., kelimelere yer verilmelidir.
- Çalışmanın katılımcılarından, örneğin bir veya daha fazla birey, bir grup insan veya bütün bir kuruluş olarak bahsedilmelidir.
- Araştırmanın yapılacağı yer tanımlanmalıdır. Örneğin, evler, sınıflar, kuruluşlar, programlar veya etkinlikler vb. Araştırmanın nerede yapılacağını okuyucunun tam olarak bilmesi için araştırmanın yapılacağı yer ayrıntılı bir şekilde betimlenmelidir
- Son olarak, amaç cümlesinde araştırmaya katılımın veya araştırmanın yapılacağı yerin sınırlarını belirleyen ifadelere yer verilmelidir. Örneğin, çalışma kadınlarla veya sadece Latin Amerikalı kadınlarla sınırlandırılabilir. Araştırmanın yapılacağı yer sadece büyük bir şehir veya küçük bir coğrafi alan ile sınırlandırılabilir. Araştırmanın merkezi fenomeni işletmelerde yaratıcı takımlara katılan bireyler ile sınırlandırılabilir. Bu sınırlandırmalar, araştırmanın parametrelerini daha detaylı olarak tanımlamaya yardımcı olacaktır.

Bu hususların amaç cümlelerinde yer alması konusunda birçok farklı yaklaşım olsa da, iyi bir yüksek lisans veya doktora tezi bunların çoğunu içermelidir.

Aşağıda, eksiksiz bir amaç cümlesi yazmak için faydalı olacağı düşünülen bir **metin** verilmiştir. Bu kitapta da kullanıldığı gibi, bu şablon amaç ifadesinde bulunan temel kelimeleri ve düşünceleri içermekte ve araştırmacıya bilgi ekleyecek alan sağlamaktadır.

Bu_____ (etnografi, durum çalışması, vb. araştırma stratejisi) çalışmasının amacı _____ (araştırmanın yapıldığı yer) deki _____ (birey, gruplar, kuruluşlar) için _____ (araştırılan merkezi fenomen) yu_____ (anlamak /araştırmak/geliştirmek/ keşfetmek) tir. Araştırmanın bu aşamasında genellikle _____ (üzerinde durulan merkezi fenomen) _____ (genel bir tanım verin) olarak tanımlanacaktır.

Aşağıdaki örnekler yukarıdaki şablonun bütün unsurlarını tam olarak taşımayabilir, fakat üzerlerinde çalışmak ve geliştirmek için uygun modellerdir.

Örnek 6.1 Nitel Bir Fenomenolojik Çalışmada Amaç Cümlesi

Lauterbach (1993) gebeliklerinin sonlarında bebeklerini kaybeden beş kadını ve bu kadınların kayıpları ile ilgili hatıralarını ve deneyimlerini ele almıştır. Bu çalışmada amaç cümlesi şu şekildedir:

> **Anlamı keşfetmeye yönelik bu fenomenolojik araştırma, çok sevdikleri bebekleri öldüğünde annelerin yaşanmış deneyimlerindeki anlamın özünü açıkça ortaya koymaktır. Feminist bir perspektif kullanılarak annelerin hatıralarına ve "başlarından geçen» deneyimlere odaklanılmıştır. Bu bakış açısı annelerin deneyimlerini çevreleyen sessizliği bozmayı kolaylaştırarak onların hatıralarını ve bebeklerini kaybetme hikayelerini daha anlaşılır bir şekilde ifade etmelerine ve anlatımlarını detaylandırmalarına yardımcı oldu. Araştırma metotları, annelerin deneyimlerinin ve yaratıcı sanattaki fenomenin varoluşsal araştırılması ile elde edilen veriler üzerinde fenomenolojik olarak derinlemesine düşünmeyi içermektedir. (s. 134).**

Lauterbach'ın (1993) amaç cümlesi, makalesinin giriş bölümünde "Çalışmanın Amacı" başlığı altında bulunmaktadır. Böylece, başlık bu cümleye dikkat çekmektedir. Bu nitel araştırmada keşfedilecek merkezi fenomen "Annelerin yaşanmış deneyimleri" dir ve yazar bu deneyimlerin anlamını tartışmak için (nötr bir kelime olan) resmetmek kelimesini kullanmaktadır. Yazar "hatıralar"ı ve "başından geçenler"i tanımlayarak hangi deneyimlerin ele alındığını da ayrıca belirtmiştir. Bu metnin tamamında Lauterbach'ın fenomenolojik stratejiyi kullanmış olduğu açıktır.

Ayrıca aynı paragraf katılımcıların annelerden oluştuğunu belirtirken, makalenin daha sonraki bölümlerinde okuyucu yazarın uygun örnekleme ile seçtiği ve her biri gebeliklerinin son dönemlerinde evlerinde bebeğini kaybetmiş beş anne ile **mülakat** yaptığını öğrenmektedir.

Örnek 6.2 Durum Çalışmasında Amaç Cümlesi

Kos (1991) okuma bozuklukları olan ortaokul öğrencilerinin okuma gelişimlerini engelleyen faktörler ile ilgili düşünceleri üzerine çoklu durum çalışması yapmıştır ve amaç cümlesi şu şekildedir:

> Bu çalışmanın amacı, dört ergende okuma yetersizliklerinin ortaya çıkmasına sebep olmuş/olabilecek duyuşsal, sosyal ve eğitimsel faktörleri keşfetmektir. Çalışmada yıllarca süren öğretime rağmen öğrencilerin okuma yetersizliklerinin neden sürekli devam ettiği de açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bir müdahale çalışması değildir ve bazı öğrencilerin okumalarını geliştirmiş olabilme ihtimaline rağmen, okumanın geliştirilmesi araştırmanın odak noktası değildir. (ss. 876–877)

Kos'un (1991) bu çalışmanın öğrencilerin okuma düzeylerindeki değişikliğin boyutunu ölçen nicel bir çalışma olmadığına dair uyarısı dikkate alınmalıdır. Nicel bir çalışma yapmak yerine, Kos *keşfetmek* gibi kelimeler kullanarak, bu çalışmayı nitel çerçeveye oturtmuştur. Kos merkezi fenomen olan "faktörler"e odaklanmış ve "duyuşsal, sosyal ve eğitimsel faktörler" gibi bazı örnekler vererek geçici bir tanım ortaya koymuştur. Okuyucunun dikkatini çekmek için bu cümleyi "Araştırmanın Amacı" başlığı altında vermiş ve bu bölümde katılımcılardan bahsetmiştir. Okuyucu, araştırmanın özet ve yöntem bölümünde, çalışmanın araştırma yaklaşımı olarak durum çalışması kullanıldığını ve araştırmanın bir sınıfta yapıldığını öğrenmektedir.

Örnek 6.3 Etnografi Çalışmasında Amaç Cümlesi

Rhoads (1997) büyük bir üniversitedeki eşcinsel ve biseksüel erkekler için kampüs ortamının nasıl iyileştirilebileceğine dair iki yıllık bir etnografi çalışması yapmıştır. Bu çalışmada giriş bölümünde verilen amaç cümlesi şu şekildedir:

> Bu çalışma, eşcinsel ve biseksüel öğrenciler için kampüs ortamını iyileştirmede ilerleme sağlanabilecek birkaç alanı belirleyerek, ilgili öğrencilerin ihtiyaçlarını ele alan literatüre katkı sağlamaktadır. Bu makale büyük bir üniversitede eşcinsel ve biseksüel erkeklerden oluşan bir öğrenci alt-kültürü üzerinde yapılan iki yıllık bir etnografik çalışmanın sonucudur; bu çalışmada erkekler üzerinde odaklanılması, bahsedilen üniversitede eşcinsel ve biseksüel kadınların ayrı bir öğrenci alt-kültürü oluşturduğu olgusunu yansıtmaktadır (s. 276).

Kampus şartlarını iyileştirme niyetiyle yapılan sözü edilen nitel çalışma bu kitabın 1. bölümde de bahsedildiği gibi savunu araştırması türüne girmektedir. Buna ek olarak, araştırmanın amacını okuyuculara göstermek için bu cümleler makalenin başında yer almaktadır. Bu öğrencilerin ihtiyaçları, çalışmada merkezi fenomen durumundadır ve yazar eşcinsel ve biseksüel erkekler için ortamı geliştirebilecek alanları belirlemeyi amaçlamaktadır. Yazar aynı zamanda araştırma stratejisinin etnografik yaklaşım olduğunu ve araştırmanın büyük bir üniversitedeki (araştırma mekanı) eşcinsel ve biseksüel erkekleri (katılımcılar) kapsayacağını belirtmektedir. Bu noktada, yazar araştırmaya başlamak için çalışmaya olan ihtiyacın esas doğası hakkında ilave bilgi veya bu ihtiyaçların güncel bir tanımını vermemektedir. Ancak, yazar araştırmanın bir sonraki bölümünde kimlik kavramına gönderme yapmakta ve bu terim için geçici bir tanım önermektedir.

Örnek 6.4 Kuram Oluşturma Çalışmasında Amaç Cümlesi

Richie ve arkadaşları (1997) Amerika Birleşik Devletleri'nde farklı meslek alanlarında ileri gelen ve oldukça başarılı 18 siyahi ve beyaz kadının kariyer gelişimlerine yönelik bir kuram geliştirmek için nitel bir çalışma yapmışlardır. Araştırmacılar, çalışmanın ikinci paragrafında araştırmanın amacını şu şekilde ifade etmişlerdir:

> Bu makale, Amerika Birleşik Devletleri'nde sekiz meslek grubunda, ileri gelen ve oldukça başarılı 18 siyahi ve beyaz kadının kariyer gelişimlerine dair nitel bir araştırmayı betimlemektedir. Araştırmadaki genel amacımız bu kadınların kariyer gelişimlerindeki mesleki başarı elde etmeleriyle alakalı olan kritik etkileri keşfetmektir. (s. 133)

Bu amaç cümlesindeki merkezi fenomen, kariyer gelişimidir ve okuyucu bu fenomenin kadınların mesleki başarısındaki kritik etkiler olarak tanımlandığını öğrenmektedir. Bu çalışmada, yanlı bir kelime olan *başarı* kelimesi merkezi fenomen hakkındaki araştırmayı sınırlandırmaktan ziyade ele alınacak bireylerden oluşan örneklemi tanımlamaya hizmet etmektedir. Yazarlar bu fenomeni keşfetmeyi planlamaktadır ve okuyucular da katılımcıların tümünün farklı meslek gruplarındaki kadınlar olduğunu öğrenmektedirler. Bir araştırma stratejisi olarak kuram oluşturma, araştırmanın özetinde ve daha sonra yöntem bölümünde ifade edilmiştir.

Nicel Amaç Cümlesi

Nicel amaç cümleleri karşılaştırılan değişken veya yapıları ilişkilendirme veya karşılaştırma üzerindeki odak ve kullanılan dil bakımından nitel modellerden farklılık gösterir. 3. bölümden de hatırlanacağı gibi, temel değişken türleri: bağımsız değişken, ilişkisel aracı değişken, düzenleyici değişken ve bağımlı değişkendir.

Nicel bir amaç cümlesinin tasarımı, çalışmadaki değişkenleri ve bunlar arasındaki ilişkileri, katılımcıları ve araştırma mekanını içerir. Bu cümlede kullanılan dil aynı zamanda nicel araştırma ile kuram ve ilişkilerin tümdengelim yoluyla test edilmesi ile ilişkilendirilmiştir. Nicel bir amaç cümlesi, araştırmada incelenmesi hedeflenen temel değişkenleri belirleyerek (bağımsız, aracı, bağımlı), değişkenlerin nasıl ölçüleceğini veya gözlemleneceğini ortaya koymakla başlar ve yapılacakları açıkça belirlemek için görsel bir model ile desteklenir. Son olarak, değişkenleri nicel olarak kullanmanın gayesi tarama deseninde olduğu gibi değişkenleri ilişkilendirmek veya deneysel çalışmalarda sıklıkla görülen örneklemleri veya grupları bir sonuç bakımından karşılaştırmaktır.

İyi bir nicel amaç cümlesinin temel unsurları aşağıda verilmiştir:

- *Amaç, gaye* veya *hedef* gibi kelimeler kullanınız. Cümleye "Bu çalışmanın amacı (hedefi veya gayesi) ... dır (idi/olacaktır)" şeklinde başlayınız.
- Kuramı, modeli veya kavramsal çerçeveyi belirleyiniz. Bu noktada, bunlar ayrıntılı olarak belirlenmek zorunda değildir. Üçüncü bölümde bu amaçla, ayrı bir "Kuramsal Perspektif" bölümü yazma seçeneği önerilmiştir. Amaç cümlesinde bu açıklamaya yer vermek kuramın önemini vurgular veya bu kuramın çalışmada kullanılacağına işaret eder.
- Bağımsız ve bağımlı değişkenleri ve ayrıca varsa ilişkisel aracı, düzenleyici değişken veya kontrol değişkenlerini belirleyiniz.
- Bağımsız ve bağımlı değişkenin birbirleriyle alakalı olduğunu göstermek için iki veya daha fazla değişken «arasındaki ilişki» veya iki veya daha fazla grubun «karşılaştırılması» gibi bağımsız ve bağımlı değişkeni birbirine bağlayan ifadeler kullanınız. Ayrıca amaç cümlesi, değişkenleri "betimleyebilmelidir". Nicel çalışmaların çoğu amaç cümlesinde yer alan değişkenleri tartışmak için bu seçeneklerin birini veya birkaçını uygulamaya koyar. Karşılaştırma ve ilişkilendirme, örneğin araştırmacının iki veya daha fazla deney grubunun yanında sürekli bağımsız değişkenin de olduğu iki faktörlü bir deneyde olduğu gibi, kombinasyonu da yapılabilir. Genellikle deneysel araştırmalarda iki veya daha fazla grubu karşılaştıran çalışmalara rastlandığı gibi, tarama çalışmalarında da grupları karşılaştırmak mümkündür.
- Amaç cümlesinde bağımsız değişkenden sonra bağımlı değişken gelecek şekilde değişkenleri soldan sağa yerleştiriniz veya sıralayınız. Aracı değişkenleri bağımsız ve bağımlı değişken arasına yerleştiriniz. Birçok araştırmacı düzenleyici değişkenleri de bağımsız ve bağımlı değişkenler arasına koymaktadır. Alternatif olarak, kontrol değişkenleri bağımlı değişkenden hemen sonra "...yı kontrol etmek için" ifadesi içerisine yerleştirilebilir. Deneysel araştırmalarda bağımsız değişken daima manipüle edilen değişken olacaktır."

- Araştırmada kullanılan özel araştırma stratejisini (örn. tarama veya deneysel araştırma) ifade ediniz. Araştırmacı bu bilgiyi yerleştirerek, veriler hakkında yapılacak tartışma yöntemlerini tahmin eder ve okuyucuların değişkenleri araştırma yaklaşımı ile ilişkilendirmelerini sağlar.
- Çalışmadaki katılımcılara (veya analiz birimlerine) atıf yapınız ve araştırmanın yapılacağı yerden/mekandan bahsediniz.
- Her bir anahtar değişkeni literatürde kabul görmüş yerleşik tanımları kullanarak genel anlamda tanımlayınız. Genel tanımlar, okuyucunun amaç cümlesini anlamasına yardımcı olmak için tam bu noktada verilir. Bu tanımlar, araştırma önerisi (değişkenlerin nasıl ölçüleceğine dair detaylar) içinde daha sonra "Terimler Sözlüğü" bölümünde bulunan özel işlevsel tanımların yerine geçmezler. Ayrıca, veri toplamanın kapsamı veya veri toplama araçlarının belli bir grup bireyle sınırlı olması gibi araştırmanın kapsamını etkileyecek sınırlamalardan bahsedilebilir.

Bu noktalardan hareketle nicel bir amaç cümlesi şu ifadeleri içerebilir:

Bu _____ (deneysel çalışmanın/ tarama çalışmasının) amacı _____ (sonuçlarını betimleyin) veya _____ (bağımsız değişken) _____ (bağımlı değişken ile) (karşılaştıran/ ilişkilendiren) _____ kuramını _____ (kontrol değişkeni) ni kontrol etmek suretiyle _____ (katılımcılar) için _____ (araştırma sahası)'nda test etmek (idi/olacaktır). Bağımsız değişken(ler) _____ (burada bir tanım verin) olarak tanımlanacaktır. Bağımlı değişken(ler) _____ (burada bir tanım verin) olarak tanımlanacaktır ve kontrol ve aracı değişken(ler) _____ (kontrol ve aracı değişkenleri belirleyin) _____ (burada bir tanım verin) olarak tanımlanacaktır.

Aşağıdaki örnekler bu yazılı metindeki birçok öğeyi gözler önüne sermektedir. Örneklerden ilk ikisi tarama çalışmasına, sonuncusu ise bir deneysel çalışmaya örnektir.

Örnek 6.5 Yayınlanmış Bir Tarama Çalışmasında Amaç Belirtme

Kalof (2000), 54 kadının cinsel istismara karşı tutum ve deneyimleriyle ilgili 2 yıl süren boylamsal bir çalışma yürütmüştür. Bu kadınlar iki yıl arayla yöneltilen tamamen aynı iki posta anketini cevaplandırmışlardır. Yazar amaç cümlesini diğer bölümde bahsedildiği gibi araştırma soruları ile birleştirmiştir. Bu çalışma, kadınların cinsel role karşı tutumlarıyla cinsel istismar deneyimleri arasındaki bağlantıyı derinlemesine gösteren, açıklayan bir girişim ve çabadan ibarettir.

Bu çalışma kadınların cinsiyet rolüne karşı tutumları ile cinsel istismara uğrama deneyimleri arasındaki bağlantıyı derinlemesine inceleme ve netleştirme çabasıdır. Aşağıdaki soruları cevaplamak için, 54 kadın üniversite öğrencisinden sağlanan veriler kullanılmıştır:(1) İki yıllık bir dönem içinde kadınların tutumları cinsel zorlamaya savunmasızlıklarını etkiler mi? (2) Cinsel istismara uğrama deneyimlerinden sonra tutumlar değişiyor mu?(3) Daha önce yaşanılan bir cinsel istismar sonraki yıllarda yaşanabilecek cinsel istismar riskini azaltır mı yoksa artırır mı?(s.48)

Kalof (2000) test etmeye çalıştığı bir teoriden bahsetmemiş olduğu halde, hem bağımsız değişken (cinsel role karşı tutumlar) hem de bağımlı değişkeni (cinsel mağduriyet) belirlemiştir. Bu değişkenler, bağımsızdan bağımlı değişkene doğru sıralamıştır. Ayrıca Kalof değişkenler arasında bir bağlantı kurmak (veya betimlemek) için değişkenleri ilişkilendirmek yerine birbirine bağlamayı tartışmıştır. Bu paragrafta katılımcılar (kadınlar) ve araştırmanın yapıldığı yer hakkında (bir üniversite) bilgi sunulmuştur. Daha sonra yöntem bölümünde, çalışmanın posta yoluyla uygulanan bir anket çalışması olduğu belirtilmiştir. Önemli değişkenler tanımlanmamasına rağmen, araştırma sorularında bu değişkenlere ilişkin belirli ölçüm bilgileri verilmiştir.

Örnek 6.6 Doktora Tezi Tarama Çalışmasında Bir Amaç Cümlesi

DeGraw (1984) eğitim alanında, yetişkin cezaevlerinde çalışan eğitimciler üzerine bir doktora tezi hazırlamıştır. Tezinde "Problem Cümlesi" adlı bir bölüm başlığı altında çalışmanın amacını şu şekilde belirtmiştir:

> Bu çalışmanın amacı, Amerika Bileşik Devletleri'nin seçilen bir eyaletinde yetişkin cezaevlerinde çalışan sertifikalı eğitimcilerin mesleki motivasyonları ile kişisel özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Kişisel özellikler; katılımcının geçmişine dair kurumsal bilgileri, eğitim düzeyleri, daha önce katıldığı eğitim faaliyetleri vb. gibi bilgiler ve meslek değiştirme ile ilgili düşünceleri olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bu araştırmada, motivasyona katkıda bulunan faktörlerin belirlenmesine fırsat vereceği düşünüldüğünden, katılımcının geçmişinin incelenmesi önemli görülmüştür. Araştırmanın ikinci bölümünde katılımcılara, kendileri için motive edici faktörleri belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Mesleki motivasyon, eğitimsel çalışma öğeleri araştırması (EWCS) anketinde (Miskel & Heller, 1973) belirlenen 6 genel faktör çerçevesinde tanımlanmıştır. Bu 6 faktör; kişisel mücadele ve gelişim potansiyeli, rekabet edebilme gücü, cazibe, başarı ödülü, iş baskısına dayanabilme, koruyucu güvenlik ve belirsizliklere rağmen ödül alma isteği olarak belirlenmiştir. (ss. 4-5)

Yukarda verilen cümle iyi bir amaç cümlesinin birçok bileşenini bünyesinde barındırmaktadır. Ayrı bir bölümde verilerek, *ilişki* ifadesi kullanılmış, terimler belirlenmiş ve örneklem tanımlanmıştır. Ayrıca cümledeki değişkenlerin düzenine bakılarak, bağımlı ve bağımsız değişken net olarak belirlenebilmektedir.

Örnek 6.7 Deneysel Bir Çalışmada Bir Amaç Cümlesi

Booth-Kewley, Edwards ve Rosenfeld (1992) bir tutum ve kişilik ölçeğinin bilgisayar versiyonunu cevaplamakla, kağıt-kalem kullanılarak cevaplamaya yönelik toplumsal istenirliği karşılaştıran bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmada, (a) izlenim yönetimi (IM) ve (b) kendi kendini aldatma (SD) olmak üzere iki alt ölçekten oluşan Dengelenmiş İstenilir Yanıtlar Verme Envanteri (BIDR) adı verilen bir envanter kullanılarak üniversite öğrencileri ile çalışmayı tekrarlamışlardır. Araştırmacılar, giriş bölümünün son paragrafında çalışmanın amacını şu şekilde ifade etmişlerdir:

> Bu çalışma; deniz kuvvetlerinde eğitim gören deneyimsiz erlerin; kağıt-kalem kullanarak, geri-izlemeli olarak bilgisayar üzerinden ve geri-izleme olmaksızın bilgisayar üzerinden olmak üzere üç durumda izlenim yönetimi (IM) ve kendi kendini aldatma (SD) ölçeklerine verdikleri cevapları karşılaştırmak için tasarlanmıştır. Deneyimsiz erlerin yaklaşık olarak yarısı anketi isim vermeden cevaplarken, diğer yarısı kimliklerini belirtmişlerdir. (s. 563)

Bu ifadede de iyi bir amaç cümlesinin birçok özelliği yansıtılmıştır. Amaç cümlesi giriş bölümündeki diğer fikirlerden bağımsız olarak ayrı bir paragrafta verilmiş, çalışmada bir karşılaştırmanın yapılacağından ve deneydeki katılımcıların belirlediğinden (yani, analiz birimi) bahsetmiştir. Yazarlar, değişkenlerin sırası bakımından, bu kitapta önerilenin tam tersine, ilk olarak bağımlı değişken ile başlamışlardır (yine de, gruplar açık bir şekilde belirlenmiştir). Teorik temelden söz edilmemiş olduğu halde, amaç cümlesinden önce gelen paragraflar önceki teorinin bulgularını yorumlamaktadır. Yazarlar araştırmanın stratejisinden de bahsetmemişlerdir, ancak diğer paragraflarda, özellikle işlemlerle ilgili bölümde, araştırmayı deneysel bir çalışma olarak tanımlamışlardır.

Karma Yöntem Araştırmalarında Amaç cümlesi

Karma yöntem araştırmalarında amaç cümlesi çalışmanın genel amacı, çalışmanın nicel ve nitel aşamaları hakkında bilgi ve araştırma problemini incelemek amacıyla her iki yöntemin (aşamanın) niçin beraber kullanıldığının gerekçesini içermektedir. Giriş bölümünde erkenden tanımlanması gereken bu ifadeler, okuyucuların çalışmanın nicel ve nitel bölümlerini anlaması için önemli ipuçları sunar.

Karma yöntem araştırmalarında amaç cümlesinin düzenini ve sunumunu yönlendirebilecek farklı ilkeler şunlardır:

- "Bu çalışmanın amacı" ya da "Bu çalışmanın gayesi" gibi amaca işaret eden ifadeler ile başlayınız.

- İçerik perspektifi açısından çalışmanın genel amacını, örneğin "Amaç örgütsel etkililik hakkında bilgi edinmektir" ya da "Amaç üvey çocukları olan aileleri incelemektir" şeklinde bildiriniz. Böylece araştırmacı projeyi nicel ve nitel aşamalarına bölmeden önce okuyucunun çalışmanın genel amacını anlamada kullanabileceği bir dayanak noktası sağlayacaktır.
- Karma yöntem deseninin türünü, keşfedici sıralı desen, iç-içe sıralı desen, dönüşümsel veya çok aşamalı veya diğerleri, biçiminde olmak üzere belirtiniz.
- Nicel ve nitel verilerin birlikte kullanılmasının nedenlerini tartışınız. Bu neden, şunlardan biri olabilir (bu nedenlerle ilgili ayrıntılı bilgi için 10. Bölüm'e bakınız):
  - Nicel ve nitel verileri birleştirerek ve her iki veri tabanını karşılaştırarak araştırma probleminin tam olarak anlaşılmasını sağlamak (yakınsayan desen).
  - Nicel bir veri tabanını, örneğin bir anket, açıklamak için nitel takip çalışması verilerini kullanarak veriyi daha ayrıntılı bir düzeyde anlamak (ayrıca bkz. O'Cathain, Murphy, & Nicholl, 2007) (açımlayıcı sıralı desen).
  - Örnekleme tam uygun ölçme araçları tasarlamak için öncelikle nitel olarak keşfetme (örneğin. mülakatlar yoluyla) ve bu bilgiyi kullanarak geniş bir örneklem ile test edilebilecek ölçme aracı tasarlamak (keşfedici sıralı desen)
  - Bu nedenleri, deney gibi daha büyük bir desen içerisine dahil ederek (iç-içe desen), söz konusu nedenleri marjinal bir grup için sosyal adalet paradigması içinde çerçevelemek (dönüştürücü desen) ya da bu nedenleri çok aşamalı, boylamsal bir araştırma içinde tek bir genel amaca bağlamak (çok aşamalı desen).

Bu unsurlar dikkate alınarak, aşağıda yakınsayan açımlayıcı sıralı ve keşfedici sıralı desenlere dayalı olmak üzere üç adet karma yöntem amaç ifadesi metni örneği bulunmaktadır (Creswell & Plano Clark, 2011). İlk amaç cümlesi, nicel ve nitel verilerin toplandığı ve ayrı ayrı analiz edildiği ve de iki veri tabanının araştırma problemini en iyi şekilde anlamaya yönelik olarak karşılaştırıldığı, yakınsayan karma yöntem stratejisi için bir örnektir.

> Bu karma yöntem çalışmasında _____ [genel içerik amacı] ele alınacaktır. Çalışmada yakınsayan bir karma yöntem deseni kullanılacak olup, bu desen, nicel ve nitel verilerin paralel olarak toplanıp, ayrı ayrı analiz edildiği ve daha sonra birleştirildiği bir desen türüdür. Bu çalışmada, _____'in [bağımsız değişkenler] _____'deki [araştırmanın yapıldığı yer)] _____ [katılımcılar] için _____'i [bağımlı değişkenler] _____ [olumlu / olumsuz bir şekilde] etkileyeceğini öngören _____teorisini [teorinin adı] test etmek için _____ [nicel veri] kullanılacaktır. _____ [nitel veri türü] _____'deki [araştırmanın yapıldığı yer)] _____ [katılımcılar] için _____'i [merkezi fenomen] keşfedecektir. Hem nicel hem de nitel verilerin toplanmasının nedeni _____'dır [karma yapma nedeni].

Bu ikinci metin, amacı nitel takip çalışması verileri ile nicel veri tabanını daha derinlemesine anlamak olan açımlayıcı sıralı desen için örnek bir karma yöntem amaç cümlesidir.

> Bu çalışmada _____ [içeriğin amacı] ele alınacaktır. Açımlayıcı sıralı bir karma yöntem deseni kullanılacak olup, bu desen önce nicel veri toplamayı ve sonrasında bu nicel verileri detaylı nitel veriler ile açıklamayı kapsamaktadır. İlk olarak, çalışmanın nicel aşamasında,_____'in [bağımsız değişkenler] _____[bağımlı değişkenler] ile ilgili olup olmadığını değerlendirmek için _____'nı [teori adı] test etmek amacıyla _____'deki [araştırmanın yapıldığı yer] _____'dan [katılımcılar] _____ [nicel veri toplama aracı] verileri toplanacaktır. İkinci olarak, nitel aşama, nicel sonuçları açıklamak adına bir takip çalışması niteliğinde yürütülecektir. Söz konusu bu keşfedici takip çalışmasında geçici plan, _____'deki [araştırmanın yapıldığı yer]_____[katılımcılar] ile _____'i [merkezi fenomen] keşfetmektir.

Son örnek metin ise, amacı bir örneklemde kullanılabilecek ölçümler (veya ölçme araçları) tasarlamak olan keşfedici sıralı desen için kullanılabilecek bir amaç cümlesidir. Bunun için önce nitel veriler toplanır ve daha sonra bu veriler evrendeki bir örneklemde kullanılarak ölçümler veya ölçme araçları test edilir.

> Bu çalışmada _____ [içeriğin amacı] ele alınacaktır. Bu keşfedici sıralı desenin amacı, öncelikle nitel çalışmayla küçük bir örneklem üzerinde bazı olguları keşfetmek ve daha sonra, nitel bulguların büyük bir örnekleme genellenip genellenemeyeceğini belirlemek olacaktır. Çalışmanın ilk aşaması, _____›deki [araştırmanın yapıldığı yer] _____'dan [katılımcılar] _____'nın [veri türü] elde edileceği, _____'in [merkezi fenomen] niteliksel bir keşfi olacaktır. Bu ön keşiflerde elde edilen nitel bulgular, büyük bir örnekleme uygulanabilecek değerlendirme ölçütleri geliştirmek için kullanılacaktır. Geçici olarak planlanan nicel aşamada ise, _____ [ölçme aracı verileri] _____'deki [araştırmanın yapıldığı yer] _____'dan [katılımcılar] elde edilecektir.

Creswell ve Plano Clark (2011) daha gelişmiş desenlere geçiş yapmak için iç-içe desen, dönüştürücü desen ve çok aşamalı desen gibi diğer örneklere yer vermişlerdir.

Son yayınlanan makalelerdeki farklı amaç cümlesi örneklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi yararlı olacaktır. Bu örnekler yukarıdaki metinlerin tüm öğelerini kapsamasa bile, bir karma yöntem çalışmasının amacını açıkça ifade etmek için kabul edilebilir düzeyde uygun örnekler işlevini görecektir.

Tartışma, bu bölüm için şu üç temel desen türü ile sınırlı olacaktır: (a) yakınsayan desen, (b) açımlayıcı sıralı desen ve (c) keşfedici sıralı desen. Bu seçenekleri genişleten tüm diğer desenler 10. Bölüm'de ayrıntılı biçimde anlatılmıştır.

Örnek 6.8 Yakınsayan Karma Yöntem Amaç Cümlesi

Classen ve arkadaşları (2007) yaşlı sürücülerin güvenliği için bir sağlık desteği modeli geliştirmişlerdir. Çalışmada ulusal veri tabanının geniş çaplı bir ikincil analizini yaparak, sürücü yaralanmalarını etkileyen risk ve koruyucu faktörleri incelemişlerdir (nicel aşama). Araştırmacılar, ayrıca, yaşlı sürücülerin ihtiyaçlarına, güvenliklerini etkileyen faktörlere ve güvenlik önceliklerine ilişkin anlatı çalışması sonuçlarını belirlemek için altı çalışmanın nitel bir meta-sentezini gerçekleştirmişlerdir (nitel aşama). Daha sonra, her iki veri kümesinden elde ettikleri sonuçları bütünleştirmek için her iki veri tabanını karşılaştırmışlardır. Araştırmanın amaç cümlesi şu şekildedir:

> Bu çalışma, muhtemel etken faktörleri, bu faktörlerin bütünleşik bir özetini ve yaşlı sürücülerin güvenliğine katkıda bulunmaya dair kamu sağlığı müdahaleleri geliştirmek için gerekli ampirik yönergeler arasındaki ilişkiyi açıklayan açık bir sosyo-ekolojik bakış açısı getirmiştir. Karma yöntem kullanımı yoluyla, ulusal bir kaza veri kümesinden elde edilen ana bulgular ile ilgili kişilerin bakış açıları karşılaştırılarak bütünleştirilebilmiştir. (s. 677)

Bu amaç cümlesi makalenin özet bölümünde yer almaktadır ancak belki, giriş bölümünde yer alması daha iyi olabilirdi. Bu paragrafta hem nicel hem de nitel verilerin kullanımına işaret edilmiştir; fakat aynı zamanda teoriyi tanımlama (çalışmanın başında bir model geliştirilmişti), analiz edilen değişkenleri ve çalışmanın nitel aşamasının merkezi fenomeni hakkında daha ayrıntılı bilgi verilebilirdi.

Örnek 6.9 Açımlayıcı Sıralı Karma Yöntem Amaç Cümlesi

Ivankova ve Stick (2007) bir çevrimiçi uzaktan öğrenme doktora programındaki öğrencilerin devamlılığına katkıda bulunan faktörler üzerinde çalışma yapmışlardır. İlk olarak, öğrenci devamlılığını öngörebilecek iç ve dış program faktörlerini incelemek için tarama verileri toplamışlar, daha sonra, dört farklı devamlılık kategorisine ayrılmış öğrencilerle nitel mülakatlar yaparak devam etmişlerdir. Bu işlemler dört ayrı kategorideki lisansüstü öğrencileri için durum çalışmaları yapılması ile sonuçlanmıştır. Amaç cümlesi aşağıdaki gibidir:

> Açımlayıcı sıralı karma yöntemle yürütülen bu çalışmanın amacı, eğitimine devam eden veya mezun durumundaki 278 öğrenciden nicel sonuçlar elde ederek, sonrasında bu sonuçları daha derinlemesine keşfetmek için amaca uygun olarak seçilmiş 4 bireyle nitel durum çalışması yapak öğrencilerin ELHE (Eğitim Liderliği ve Yüksek Öğrenim) programındaki devamlılığına katkı sağlayan faktörleri belirlemektir. Çalışmanın ilk aşaması olan nicel aşamada, araştırma soruları, seçilen iç ve dış değişkenlerin (programla ilişkili, danışman ve fakülte ile ilişkili, kurum ile ilişkili, öğrenci ile ilişkili faktörler ve dış faktörler) öğrencilerin ELHE programına devamlılığını tahmin etmede ne ölçüde kullanılabileceğine odaklanmıştır. Çalışmanın, ikinci aşaması olan nitel aşamada ise farklı katılımcı gruplarından oluşan dört durum çalışması incelenerek istatistiksel testlerden elde edilen sonuçlar derinlemesine araştırılmıştır. Bu aşamada, araştırma soruları ile bu dört grubu birbirinden ayırmaya farklı şekillerde katkıda bulunduğu tespit edilen yedi iç ve dış faktöre değinilmiştir: öğrenim programı, çevrimiçi öğrenme ortamı, fakülte, öğrenci destek hizmetleri, öz motivasyon, sanal topluluk ve akademik danışman. (s. 95)

Bu örnekteki amaç cümlesi, yukarıda açımlayıcı sıralı desen için verilen örnek metin ile oldukça uyumludur. Genel bir amaç cümlesi ile başlanmış ve ilk aşamanın nicel (incelenen belirli değişkenler de dahil olmak üzere) sonrasındaki takip aşamasının ise nitel olduğu tanımlanmıştır. Cümlenin sonunda dört durum çalışmasından ve istatistiksel testlerden elde edilen sonuçları daha derinleştirmek için bu durum çalışmalarında karma yöntemin kullanılmasının gerekçesi verilmiştir.

Örnek 6.10 Keşfedici Sıralı Karma Yöntem Amaç Cümlesi

Myers ve Oetzel (2003) bir örgütsel asimilasyon ölçeği geliştirmiş ve geçerlik çalışmalarını tamamlamıştır. Bu ölçek, örgütsel bir oluşuma yeni gelenlerin karşılıklı etkileşimli benimseme düzeylerini ölçmektedir. Çalışmaya reklamcılık, bankacılık, otelcilik, üniversite, kar amacı gütmeyen kurumlar ve yayıncılık sektörlerinden üyelerle mülakatlar yapılarak başlanmıştır. Daha sonra bir anket geliştirilerek mülakatların analizi sonucunda ortaya çıkan altı boyutun geçerliğini incelemek amacıyla bir örnekleme uygulanmıştır. Çalışmanın amaç cümlesi aşağıdaki gibidir:

> Üyelerin örgütsel asimilasyon düzeyini değerlendirmeye yarayan bir araç gereklidir. . . . Ortaya konulan bu çalışma iki aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada, yeni gelen birisi olmaktan örgütsel üyeliğe geçişle ilgili süreçleri tanımlamak için örgütsel asimilasyonun boyutları keşfedilmiştir. Birinci aşama sonunda, örgütsel asimilasyonun boyutlarının işlemleştirilmesine olanak sağlayan bir araç geliştirilmiştir. İkinci aşamada ise Örgütsel Asimilasyon İndeksi/ölçeği adı verilen ölçeğin geçerlik analizleri yer almaktadır (OAI). (s. 439)

Bu açıklama güçlü bir amaç cümlesi ile başlamış ve daha sonra, çalışmanın hem nitel ilk aşaması hem de ölçeğin/ doğrulanacağı ikinci aşaması hakkında bilgi vermiştir. Her iki aşamada da örneklemle ilgili fazla bilgi verilmemiş olup, makalenin devamında, veri toplama aracını geliştirmede kullanılan titiz ölçekleme işlemlerine yer verilmiştir.

ÖZET

Bu bölüm amaç cümlesinin birincil önemini vurgulamaktadır. Bu cümle bir çalışmadaki ana fikri ileri sürmektedir. Nitel bir amaç cümlesi yazarken, araştırmacı tek bir merkezi fenomen belirlemeli ve bunun için geçici bir tanım ortaya koymalıdır. Bunun yanı sıra, araştırmacı bu cümlede *keşfetmek*, *geliştirmek* ya da *anlamak* gibi güçlü eylem kelimeleri ve yönsüz bir dil kullanırken araştırma stratejilerine, katılımcılara ve araştırmanın yapıldığı yere de değinir. Nicel bir amaç cümlesinde, araştırmacı test edilen teori ile birlikte değişkenleri ve bu değişkenlerin tanımlarını, ilişkilerini ve karşılaştırmalarını ifade eder. Burada bağımsız değişkeni ilk, bağımlı değişkeni ise ikinci sıraya yerleştirmek önemlidir. Araştırmacı araştırma stratejisi ile birlikte araştırmanın yapıldığı yer ve katılımcılar hakkında bilgi aktarır. Bazı amaç cümlelerinde, araştırmacı ayrıca çalışmada kullanılan anahtar değişkenleri tanımlar. Bir karma yöntem çalışmasında amaç cümlesi, amacın ifadesini, karma yöntem deseninin türünü, nitel ve nicel veri toplama ve analizi şekillerini ve her iki veri türünün de birlikte toplanma nedenlerini içerir.

Yazma Alıştırmaları

1. Yukarda verilen nitel amaç cümlesi şablonundaki boşlukları doldurarak bir amaç cümlesi yazınız. Amaç cümlenizi bir sayfanın yaklaşık dörtte üçünü aşmayacak uzunlukta tutunuz.
2. Yukarda verilen nicel bir amaç cümlesi şablonundaki boşlukları doldurarak bir amaç cümlesi yazınız. Amaç cümlenizi bir sayfanın yaklaşık dörtte üçünü aşmayacak uzunlukta tutunuz.
3. Yukarda verilen karma yöntem amaç cümlesi şablonundaki boşlukları doldurarak bir amaç cümlesi yazınız. Amaç cümlenizde iyi birer nitel ve nicel amaç cümlelerinin öğelerini birleştiriniz ve ayrıca nicel ve nitel verilerin niçin birlikte kullanmanızın gerekçesine yer vermeyi unutmayınız.

EK OKUMALAR

Marshall, C., & Rossman, G. B. (2011). Designing qualitative research (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Catherine Marshall ve Gretchen Rossman, araştırmanın temel hedefi olan amaç cümlesine dikkat çekmektedirler. Bu bölüm genellikle konunun tartışılmasına ayrılmış ve amaç cümlesinden bir iki cümlede bahsedilmiştir. Amaç cümlesi okuyucuya araştırma sonuçlarının neleri gerçekleştirebileceğini gösterir. Yazarlar amaç cümlelerini; keşfedici, açıklayıcı, betimleyici ve özgürleştirici olarak nitelendirmişlerdir. Ayrıca amaç cümlesinin analiz edilecek birimleri (bireyler, çiftler ya da gruplar gibi) içerdiğinden bahsetmişlerdir.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). Designing and conducting mixed methods research (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

John W. Creswell ve Vicki L. Plano Clark, karma yöntem araştırmaları hakkında bir araştırmanın giriş bölümünün yazımından, verilerin toplanması, analizi, yorumlanması ve raporlaştırılması aşamalarına kadar geçen tüm süreci özetleyen bir giriş bölümü yazmışlardır. Kitabın araştırmanın girişi hakkındaki bölümünde, nitel, nicel ve karma yöntemli amaç cümleleri tartışılmıştır. Yazarlar, karma yöntem desenleri için amaç cümlesi yazarken rehber bilgiler yanında konuyla ilgili taslak metinler ve örneklere de yer vermişlerdir.

Wilkinson, A. M. (1991). The scientist's handbook for writing papers and dissertations. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Antoinette Wilkinson, amaç cümlesini araştırmanın birincil hedefi olarak tanımlar. Wilkinson, bu hedefin; araştırma sorusuna cevap verme amacına yönelik olması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, araştırmanın giriş kısmında üstü kapalı dahi olsa araştırmanın, makalenin veya yöntemin konusu gibi bir başlıklar kullanılarak araştırmanın amacı sunulmalıdır. Amaç cümlesi açık olarak verilecekse, giriş bölümünün yapısına göre giriş bölümünün ilk başlarında, ortalarında veya sonunda amaç ifadesine yer verilebilir.

7. BÖLÜM

Araştırma Soruları ve Hipotezler

Yrd. Doç. Dr. F. Işıl BİLİCAN
İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Araştırmacılar, araştırma içinde okuyucuyu bir plan dahilinde yönlendirmek için araştırma içine yol gösteren işaret levhaları yerleştirirler. İlk işaret levhası, çalışmanın temel maksadını belirleyen amaç ifadesidir. Sonraki işaret levhaları, amaç ifadesini çalışmada cevaplanacak sorulara veya çalışmada neler öğrenileceğine yönelik tahminlere doğru daraltan araştırma soruları veya hipotezlerdir. Bu bölüm, nitel araştırma soruları tasarlama konusunda çeşitli ilkeler geliştirmek ve bu soruları yazıya dökmek ile ilgili faydalı metinlerle başlamaktadır. Daha sonra, nicel araştırma soruları ve hipotezlerinin tasarımı ve bunların bir çalışma içerisinde ne şekilde yazılacağı ile devam edilmiştir. Bu bölümde en son olarak ise karma yöntem çalışmalarında araştırma sorularının ve hipotezlerinin kullanımı incelenmiş ve bir çalışmanın hem nicel hem de nitel parçalarını bir araya getiren özgün bir karma yöntem sorusunu oluşturmaya yönelik öneriler sunulmuştur.

NİTEL ARAŞTIRMA SORULARI

Araştırmacılar nitel bir çalışmada amaçları (örn., araştırmanın spesifik hedefleri) veya hipotezleri (örn., değişkenleri ve istatistiksel testleri içeren tahminler) değil, araştırma sorularını belirlerler. Bu araştırma soruları iki şekildedir: (a) **temel soru** ve (b) bağlantılı alt sorular.

- *Bir veya iki temel araştırma sorusu sorunuz.* Temel soru bir çalışmadaki merkezi fenomenin veya kavramın incelenmesini talep eden geniş bir sorudur. Araştırmacı nitel araştırmanın yöntemine uygun olarak, katılımcıların görüşlerini kısıtlamamak için bu soruyu genel bir şekilde sorar. Temel soruya ulaşmak için 'Bu çalışmada sorabileceğim en genel soru nedir?' sorusunu kullanabilirsiniz. Nicel araştırma alanında eğitim görmüş acemi araştırmacılar, tam tersi şekilde düşünmeye alıştıkları için bu yaklaşımda zorlanabilirler. Onlar nicel çalışmayı birkaç değişkene dayalı

özel, sınırlı soru veya hipotezlere indirgerler. Nitel araştırmada ise amaç, merkezi fenomeni çevreleyen genel ve karmaşık etkenler grubunu araştırmak ve katılımcıların sahip olduğu geniş ve değişik perspektifleri veya olaylara verdikleri anlamları ortaya koymaktır. Nitel araştırma sorularını yazmanın ana hatları aşağıda belirtilmiştir:

- *Temel sorularınıza ek olarak en çok beş ile yedi arasında alt soru sorunuz.* Her bir temel soruyu birkaç alt soru takip eder; bu alt sorular çalışmanın odağını daraltır ancak soru sormanın önünü kapatmaz. Bu yaklaşım, araştırmacıların bir düzineden (temel ve alt sorularla birlikte) daha fazla soru yazmamasını tavsiye eden Miles ve Huberman (1994)'ın belirlediği sınırlara uygundur. Dolayısıyla, alt sorular mülakatlarda kullanılan (veya gözlem sırasında veya belgeleri incelerken) spesifik sorular haline gelir. Mülakat protokolü veya rehberi geliştirirken bir araştırmacı ortamı yumuşatan bir soruyla başlayıp yaklaşık beş tane alt soruyla (bölüm 9'a bakınız) devam edebilir. Sonrasında mülakat, nitel durum çalışmalarından birinde belirtildiği gibi, örneğin 'Bu konuda daha çok bilgi edinmek için kime başvurmalıyım?' gibi ek bir toparlama veya özetleme sorusuyla bitebilir (Asmussen & Creswell, 1995).
- *Temel soru ile araştırmanın spesifik nitel stratejisi arasında bağlantı kurunuz.* Örneğin, desenin bu aşamasında etnografi alanındaki soruların spesifik olması, soruları diğer nitel stratejilerde sorulacak sorulardan farklılaştırır. Etnografik araştırmada Spradley (1980), aynı kültürü paylaşan grup, grubun deneyimleri, ana dilin kullanılması, diğer kültürel gruplarla olan zıtlıkları içeren etnografik sorular için bir taksonomi ve verinin doğruluğunu tetkik etmeye yönelik sorular geliştirmiştir. Eleştirel etnografide araştırma soruları, var olan literatüre dayandırılabilir. Bu sorular, kanıtlanmış gerçekler yerine, işleyen yönergeler oluştururlar (Thomas, 1993: 35). Alternatif olarak, fenomenolojide sorular var olan literatüre veya soruların tipolojisine referans vermeden geniş bir bağlamda ifade edilebilir. Moustakas (1994) katılımcıların neyi deneyimlediğini ve bunu hangi bağlam ve durumlarda deneyimlediğini sormanın gerekliliğinden bahsetmiştir. 'Bir annenin kanserden ölmekte olan çocuğuyla yaşaması nasıl bir duygudur?' sorusu fenomenolojik bir örnektir (Nieswiadomy, 1993: 151). Kuram oluşturmada sorular, örneğin bakıcılar ve hastaların bir hastane ortamında nasıl etkileşim sürecinde bulunduklarını inceleme gibi, sürece bağlı bir teori oluşturmak amacıyla sorulabilir. Nitel bir durum çalışmasında sorular, durumu tanımlamayı ve durumu çalışırken ortaya çıkan temaları ele alabilir.
- *Açık ve yeni ortaya çıkan bir deseni ifade etmek için* ne *ve* nasıl *kelimeleriyle araştırma sorularına başlayınız. Niçin* kelimesi genellikle araştırmacının

bir şeyin meydana gelme nedenini açıklamaya çalıştığını ima eder. Bu kelime, *nicel* araştırma ile ilişkilendirilen ve katılımcıların görüşlerini almak için onları açıklamak yerine bu açıklamalarla sınırlandıran, neden-sonuç düşüncesini akla getirmektedir.

- *Tek bir kavram veya fenomen üzerine odaklanınız.* Çalışma zamanla geliştikçe, bu tek fenomen üzerinde etkisi olabilecek faktörler ortaya çıkacaktır, ancak siz detaylı bir şekilde inceleyebileceğiniz tek bir odak noktası ile çalışmaya başlayın. "İncelemek istediğim bu tek, münferit kavram nedir?" şeklinde sorunuz.
- *Yeni ortaya çıkan desenin dilini ifade eden, keşfedici nitelikte fiiller kullanınız.* Bu fiiller okuyucuya çalışmada aşağıdakileri yapacağınızı gösterir:
  - Hikayeleri rapor etmek veya yansıtmak (örn., anlatı araştırması)
  - Deneyimin özünü betimlemek (ör: fenomenoloji)
  - Keşfetmek (örn., kuram oluşturma)
  - Anlamak için araştırmak (örn., etnografi)
  - Bir süreci incelemek (örn., durum çalışması)
- *Nicel araştırmayı işaret eden daha çok keşfedici nitelikte olan fiilleri, yönlü değil yönsüz kelimeleri seçerek kullanınız.* Örneğin, etkilemek, tesir etmek, belirlemek, saptamak, sebep olmak *ve* bağlantı kurmak.
- *Yeni ortaya çıkan desenin varsayımlarına uygun olarak çalışma sırasında araştırma sorularının gelişmesini ve değişmesini bekleyiniz.* Nitel çalışmalarda çoğu zaman sorular sürekli olarak gözden geçirilmekte ve yeniden düzenlenmektedir (kuram oluşturma çalışmasında olduğu gibi). Bu yaklaşım araştırma sorularının sabit kaldığı ve çalışma süresince asla değişmediği nicel desenlere alışmış bireylere ters gelebilir.
- Araştırmanın nitel stratejisi olarak belirtilmediği sürece, açık-uçlu soruları, literatüre veya teoriye referans vermeden kullanınız.
- Eğer henüz bilgi verilmemişse, katılımcıları ve araştırmanın yerini belirtiniz.

Aşağıda nitel bir temel soru için tipik bir senaryo bulunmaktadır:

_____(Merkezi fenomen)_____(katılımcılar) için_____(araştırma yerinde) _____(anlatı araştırmasında "hikaye"; fenomenolojide fenomenin "anlamı"; kuram oluşturma için "süreci açıklayan teori"; 'etnografi için "kültür-paylaşımı modeli"; durum çalışmasında "durum" içerisindeki "sorun")_____(nasıldır veya nedir?).

Değişik türdeki stratejilerden derlenmiş nitel araştırma sorularının örnekleri aşağıdaki gibidir:

Örnek 7.1 Etnografi Alanından Bir Nitel Temel Soru

Finders (1996) yedinci sınıfa devam eden, orta sınıf, Avrupa kökenli Amerikalı genç kızların gençlik dergileri okumalarını etnografik yöntemler kullanarak araştırdı. Gençlerin okudukları dergileri tetkik eden araştırmacı, lise öncesi genç kızların kendi sosyal rollerini ve ilişkilerini nasıl algıladıklarını ve inşa ettiklerini inceledi. Araştırmasında yol gösteren temel soru şöyleydi:

> Erken ergenlik dönemindeki bayanlar hayal ürünü romanların dışındaki yazılı eserleri nasıl okurlar? (s.72)

Finder'in (1996) temel sorusu *nasıl* ile başlamış; *okumak* açık-uçlu fiilini kullanmış; tek bir kavram üzerine odaklanmış– yazılı eserler veya gençlik dergileri; ve aynı-kültürü paylaşan grup olarak katılımcıları, ergenlik çağındaki bayanları belirtmiştir. Yazarın çalışmada cevaplanması gereken soruyu nasıl özlü ve tek bir soruda şekillendirdiğine dikkat ediniz. Geniş kapsamlı olan soru, yazılı eserleri okumak konusunda katılımcıların değişik bakış açılarını paylaşmalarına izin vermektedir.

Örnek 7.2 Bir Durum Çalışmasından Nitel Temel Sorular

Padula ve Miller (1999) Orta Batı Amerika'nın önemli bir araştırma üniversitesine, okuldan bir süre ayrı kaldıktan sonra psikoloji doktora programında okumak üzere okula geri dönen kadınların deneyimlerini inceleyen çoklu bir durum çalışması yürütmüştür. Çalışmanın amacı, literatürde kadınlar için cinsiyete dayalı ve feminist bir yaklaşım sağlayarak, kadınların deneyimlerini belgelemektir. Yazarlar çalışmaya rehberlik eden olan üç temel soru belirlemişlerdir:

> (a) Psikoloji doktorası yapan kadınlar okula geri dönme kararlarını nasıl betimlemektedirler? (b) Psikoloji doktora programındaki kadınlar okula yeniden başlama deneyimlerini nasıl betimlemektedirler? Ve (c) Lisansüstü programa geri dönmek bu kadınların hayatını nasıl değiştirmektedir? (s.328)

Bu soruların üçü de *nasıl* sorusuyla başlamış; *betimlemek* gibi açık-uçlu fiiller içermiş, ve doktora programının üç yönüne odaklanmıştır -okula geri dönüş, yeniden başlama ve değişim. Yazarlar ayrıca katılımcıları Orta Batı Amerika'daki bir araştırma üniversitesinin doktora programındaki kadınlar olarak belirlemişlerdir.

NİCEL ARAŞTIRMA SORULARI VE HİPOTEZLERİ

Nicel çalışmalarda araştırmacılar çalışmanın amacını şekillendirmek ve odağını belirlemek amacıyla nicel araştırma soruları, hipotezler ve bazen de amaçlar kullanırlar. **Nicel araştırma soruları**, araştırmacının bilmek istediği konudaki değişkenler arasındaki ilişkiyi inceler. Bu sorular, sosyal bilimlerdeki araştırmalarda ve özellikle de tarama çalışmalarında kullanılırlar. **Nicel hipotezler** ise araştırmacının değişkenler arasındaki ilişki hakkında beklediği sonuçlara dair tahminleridir. Bunlar, örneklemden toplanan veriye dayanarak evren hakkında yapılan sayısal tahminlerdir. Hipotezler test edilirken, araştırmacı istatistiksel yöntemleri kullanarak, örneklem üzerinden evrene dair çıkarımlarda bulunur (Bölüm 8'e de bakınız). Araştırmacılar deneylerde hipotezleri genellikle grupları karşılaştırmak için kullanırlar. Danışmanlar, doktora tezi veya başka tezler gibi resmi araştırma projelerinde, çalışmanın ne yöne gideceğini belirtmek için hipotezlerin kullanılmasını tavsiye ederler. Amaçlar ise çalışmanın hedeflerini belirtir. Amaçlar, çoğunlukla proje tekliflerinde finansman sağlama kısmında belirtilirler, ancak sosyal ve sağlık bilimleri araştırmalarında daha az sıklıkla kullanılırlar. Bu yüzden, bu kısımda odak noktası araştırma soruları ve hipotezleri olacaktır.

Aşağıda bir değişkenin puan sonuçlarını betimleyen nicel bir araştırma sorusuna dair örnek bir senaryo verilmiştir:

Çalışmada_____(katılımcılar)'ın _____(değişkenin ismi) için puanlarının sıklığı ve varyansı nedir?

Aşağıda değişkenler arası ilişkiyi inceleyen nicel bir araştırma sorusuna dair örnek bir senaryo verilmiştir:

_____(kontrol değişkeni)'nin etkisi kontrol edildiğinde_____(teorinin ismi)_____, _____(bağımsız değişken) ile _____(bağımlı değişken) arasındaki ilişkiyi açıklar mı?

Alternatif olarak, nicel **sıfır (temel) hipotezine** dair örnek bir senaryo aşağıdaki gibi olabilir:

_____(bağımsız değişken olarak kontrol ve deney gruplarının) _____(bağımlı değişken) üzerinde anlamlı farklılık yoktur.

İyi nicel araştırma soruları ve hipotezleri yazmak için ana hatlar aşağıdaki gibidir:

- Araştırma soruları veya hipotezlerin içinde değişkenlerin kullanımı, genellikle üç temel yaklaşımla sınırlandırılmıştır. Araştırmacı, bağımlı değişkenin üzerindeki etkisini görmek amacıyla grupları, bağımsız değişken

üzerinde gruplandırabilir (bu çalışma deney veya grup karşılaştırması olacaktır). Alternatif olarak, araştırmacı bir veya daha çok bağımsız değişkeni bir veya daha çok bağımlı değişken ile ilişkilendirebilir (bu çalışma değişkenleri korelasyon kurarak ilişkilendiren bir tarama olacaktır). Üçüncüsü, araştırmacı bağımsız değişken, ilişkisel aracı değişken veya bağımlı değişkenlere dair cevapları betimleyebilir (bu çalışma betimsel bir çalışma olacaktır). Nicel çalışmaların çoğu bu üç kategoriden birinin ya da birden fazlasının içerisinde yer alır.

- En özenli ve katı şekilde yapılan nicel araştırmalar, bir teorinin test edilmesi (bakınız Bölüm 3) ve teorideki birbiriyle ilişkili değişkenlerden mantıksal şekilde yola çıkarak araştırma sorularının veya hipotezlerin tanımlanması şeklinde olur.
- Bağımsız ve bağımlı değişkenler ayrı ayrı ölçülmeli ve aynı kavram üzerinde ölçülmemelidir. Bu yöntem nicel araştırmanın sebep-sonuç ilişkisi mantığını pekiştirir.
- Yazıda fazlalığı önlemek amacıyla, hipotezler araştırma sorusuna katkıda bulunmadığı sürece, ya sadece araştırma sorusu ya da hipotez yazınız, ikisini birden yazmayınız. Alışılagelmiş ve geleneksel bir biçim seçiniz, danışmanınızın veya öğretim üyelerinden birinin önerdiği bir biçim veya geçmişte yapılmış olan çalışmaların tahmin ettiği bir sonuca dayanınız.
- Eğer hipotezler kullanılmışsa, iki biçim vardır: (a) sıfır (temel) ve (b) alternatif. Sıfır (temel) hipotez geleneksel yaklaşımı temsil eder: Genel evrende, bir değişkenle ilgili gruplar arasında ilişki veya anlamlı bir farklılık bulunmadığına dair bir tahminde bulunur. İfade tarzı şöyledir, gruplar arasında "Anlamlı bir farklılık (veya ilişki) yoktur". Aşağıdaki örnek, sıfır (temel) hipotezi açıklamaktadır:

Örnek 7.3 Sıfır (Temel) Hipotezi

Bir araştırmacı otistik çocuklarda üç çeşit pekiştireci çalışabilir: (a) sözel ipuçları (b) bir ödül (c) pekiştirecin olmaması. Araştırmacı, çocukların kardeşleriyle olan etkileşimini değerlendirerek davranışsal ölçümler toplar. Sıfır hipotezi aşağıdaki gibidir:

> Otistik çocukların kardeşleriyle olan sosyal etkileşiminde, sözel ipuçlarının olması, ödüllerin olması ve pekiştirecin olmamasının etkisi arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

- Bilimsel dergilerde popüler olan ikinci biçim, alternatif veya **yönlü hipotezdir**. Araştırmacı olası bir sonuç öneren, literatürde var olan bilgiler ve konu

hakkındaki önceki çalışmalara dayanarak beklenen sonuç hakkında bir tahminde bulunur. Örneğin, araştırmacı bağımlı değişken incelendiğinde 'Grup A'nın puanları, Grup B'nin puanlarından daha yüksek olacaktır' veya sonuç incelendiğinde 'Grup A, Grup B'ye göre daha fazla değişecektir' şeklinde bir tahminde bulunabilir. Bu örnekler, beklenen bir tahmin (ör: daha fazla değişim, daha yüksek) yapıldığı için yönlü hipotezi tanımlarlar. Aşağıdakiler yönlü hipotezi örneklendirmektedir.

Örnek 7.4 Yönlü Hipotezler

Mascarenhas (1989) açık denizlerde sondajlama yapan firmaların, mülkiyet tipleri (devlet, halka açık, özel) arasındaki farklılıkları araştırmıştır. Bu çalışmada özellikle iç pazar egemenliği, uluslararası iştirak ve müşteri odaklılığı alanlarındaki farklılıklar incelenmiştir. Araştırma yarı-deneysel yöntemleri kullanan kontrollü alan çalışmasıdır.

Hipotez 1: Halka açık firmaların, özel firmalara göre daha yüksek büyüme oranı olacaktır.

Hipotez 2: Halka açık firmaların, özel ve devlet firmalarına göre daha geniş uluslararası faaliyet alanı olacaktır.

Hipotez 3: Devlet firmalarının iç pazar payı, özel ve halka açık firmalara göre daha büyük olacaktır.

Hipotez 4: Halka açık firmaların ürün gamı, devlet ve özel firmalara göre daha geniş olacaktır.

Hipotez 5: Devlet firmalarının denizaşırı ülkelerde devlet firması müşterilerinin olma ihtimali daha yüksektir.

Hipotez 6: Devlet firmalarının müşteri-taban istikrarı özel firmalara göre daha yüksek olacaktır.

Hipotez 7: Daha az göze çarpan bağlamda, halka açık firmalar devlet ve özel firmalara göre daha ileri teknoloji kullanacaktır (sayfa 585-588).

- Alternatif hipotezin başka bir türü **yönsüz hipotezdir**- bir tahmin yapılır fakat farklılıklar kesin bir şekilde (örn., daha yüksek, daha düşük, daha fazla, daha az) belirtilmez çünkü araştırmacı var olan literatürden ne tahmin edilebileceğini bilmemektedir. Bu yüzden araştırmacı iki grup arasında "bir fark vardır" şeklinde yazabilir. İki tür hipotezi de içeren bir örnek aşağıdaki gibidir:

Örnek 7.5 Yönsüz ve Yönlü Hipotezler

Bazen yönlü hipotezler grupları karşılaştırmak yerine değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için oluşturulurlar, çünkü araştırmacının araştırmanın olası sonuçlarını gösteren, geçmiş çalışmalardan elde edilen bazı bulguları vardır. Örneğin, Moore (2000) İsrail'deki laik ve dindar Yahudi ve Arap kadınlarda cinsiyet kimliğinin anlamını incelemiştir. Yazar, Yahudi ve Arap ulusal olasılık örnekleminde çalışması için üç hipotez belirlemiştir. İlki yönsüz, sonraki ikisi ise yönlü hipotezlerdir.

H_1: Laik ve dindar Yahudi ve Arap kadınların cinsiyet kimliği, benimsedikleri değer sistemlerini yansıtan, değişik sosyo-politik sosyal düzenlere bağlıdır.

H_2: Cinsiyet kimliği baskın olan dindar kadınlar, cinsiyet kimliği baskın olan laik kadınlara göre sosyo-politik açıdan daha az aktiftir.

H_3: Cinsiyet kimliği, dindarlık ve sosyal eylemler arasındaki ilişki Arap kadınları arasında, Yahudi kadınlara göre, daha zayıftır.

- Bir çalışma demografik değişkenleri özellikle yordayıcı olarak belirlemediği sürece, demografik olmayan değişkenleri (ör: tavırlar veya davranışlar**) ilişkisel aracı değişkenler** veya **düzenleyici değişkenler** olarak kullanınız. Bu değişkenler bağımlı ve bağımsız değişken "arasında duran" veya bağımsız değişkenin, bağımlı değişken üzerindeki etkisini düzenleyen değişkenlerdir. Nicel çalışmalar teorileri doğrulamak istediği için demografik değişkenler (ör: yaş, gelir seviyesi, eğitim seviyesi) bu çalışmalara temel bağımsız değişkenler olarak değil de, aracı (veya ilişkisel aracı) veya düzenleyici değişkenler olarak girerler.
- Okuyucunun rahat okuyabilmesi ve başlıca değişkenleri anlayabilmesi için sorularda ve hipotezlerde aynı cümle biçimini tekrarlayınız. Bu cümle parçacıklarının ve değişkenlerin cümle içerisindeki konumunun, bağımsız olanın ilk kısımda ve bağımlı ile de bitirecek şekilde soldan sağa sırada tekrarlanmasını gerektirir (Bölüm 6'daki iyi amaç ifadelerinde tartışıldığı gibi). Bağımsız değişkenin cümlenin ilk kısmında ifade edildiği bir örnek aşağıda bulunmaktadır.

Örnek 7.6 Hipotezlerde Dilin Standart Kullanımı

1. Geleneksel öğrenci yaşının dışında kalan yaştaki bayan üniversite öğrencilerinin yardımcı destek hizmetlerini kullanmaları ile akademik sebatkarlıkları arasında bir ilişki yoktur.
2. Geleneksel öğrenci yaşının dışında kalan yaştaki bayan üniversite öğrencilerinin aile destek sistemleri ile akademik sebatkarlıkları arasında bir ilişki yoktur.
3. Geleneksel öğrenci yaşının dışında kalan yaştaki bayan üniversite öğrencilerinin yardımcı destek hizmetlerini kullanmaları ile aile destek sistemleri arasında bir ilişki yoktur.

Betimleyici Sorular ve Hipotezler için Bir Model

Betimleyici sorular (birşeyi tanımlamak) yazmayı takip edecek, çıkarımsal sorular veya hipotezler (örneklemden evren hakkında sonuçlar çıkarmak) yazmak üzerine kurulu, bir soru veya hipotez yazma modeli düşününüz. Bu sorular veya hipotezler hem bağımsız hem de bağımlı değişkenleri içerir. Bu modelde yazar, her bir bağımsız ve bağımlı değişken için betimleyici soruları ve önemli düzenleyici ya da aracılık eden değişkenleri belirler. Değişkenleri birbirine bağlayan veya grupları kıyaslayan çıkarımsal sorular (veya hipotezler) bu betimleyici soruları takip eder. Son bir soru grubu olarak, değişkenlerin kontrol edildiği çıkarımsal sorular veya hipotezler eklenebilir.

Örnek 7.7 Betimsel ve Çıkarımsal Sorular

Bu yaklaşımı açıklamak için bir araştırmacı, büyük şehirlerin okul bölgelerindeki sekizinci sınıf öğrencilerinin fen derslerindeki eleştirel düşünme becerilerinin (bir ölçme aracı ile ölçülen bağımsız değişken) başarılarıyla (notlarla ölçülen bağımlı değişken) olan ilişkisini incelemek istiyor. Araştırmacı öğrencilerin fen derslerindeki önceki notlarını gösterge olarak alarak ve ebeveynlerin eğitim durumlarını istatistiksel olarak kontrol ederek eleştirel düşünmeyi ölçer. Bu modele göre, araştırma soruları aşağıdaki gibi yazılabilir:

Betimsel Sorular

1. Öğrenciler eleştirel düşünme becerileri konusunda nasıl sınıflandırılır? (Bağımsız değişken üzerinde odaklanan bağımsız değişken)
2. Öğrencinin fen derslerindeki başarı düzeyleri (veya notları) nedir? (Bağımlı değişken üzerinde odaklanan betimsel soru)
3. Öğrencinin fen derslerindeki önceki notları ve eleştirel düşünme becerileri nasıldır? (Düzenleyici değişken olan önceki notlara odaklanan betimsel soru)
4. Sekizinci sınıf öğrencilerinin ebeveynlerinin eğitim düzeyleri nedir? (Kontrol değişkeni üzerine odaklanan betimsel soru, ebeveynlerin eğitim düzeyi)

Çıkarımsal Sorular

1. Eleştirel düşünme becerisinin, öğrenci başarısı ile ilişkisi nedir? (Bağımlı ve bağımsız değişkenleri birbirine bağlayan çıkarımsal soru)

(devam ediyor)

2. Eleştirel düşünme becerisi ve önceki notlar, öğrencinin başarısını nasıl etkiler? (Eleştirel düşünme becerisi ve önceki notların birlikteliği ile öğrencinin başarısını birbirine bağlayan çıkarımsal soru)
3. Sekizinci sınıf öğrencilerinin ebeveynlerinin eğitim düzeyi kontrol edildikten sonra, eleştirel düşünme becerisinin (veya eleştirel düşünme becerisinin notlarla birlikteliğinin) öğrenci başarısıyla ilişkisi nedir? (Kontrol değişkeninin etkileri kontrol edildikten sonra, bağımlı ve bağımsız değişkenleri birbirine bağlayan çıkarımsal soru).

Yukarıdaki örnek, araştırma sorularının nasıl betimsel ve çıkarımsal sorular olarak düzenlenebileceğini göstermektedir. Başka bir örnek şöyledir: Bir araştırmacı grupları karşılaştırmak isteyebilir ve araştırmada kullanılan dil, çıkarımsal sorularda bu kıyaslamayı yansıtmak için değişebilir. Diğer çalışmalarda, test edilen modelde pek çok bağımlı ve bağımsız değişkenler varolabilir ve betimsel ve çıkarımsal sorulardan oluşan daha uzun bir liste olabilir. Bu betimsel-çıkarımsal model, tavsiye edilen bir modeldir. Bu örnek, değişkenlerin betimleyici olmasının yanısıra ilişkilendirmek amacıyla da kullanıldığını göstermektedir. Örnekte ilk kısımda bağımsız değişken belirtilmiş, ikinci sırada bağımlı değişken belirtilmiş ve üçüncü olarak da kontrol değişkeni belirtilmiştir. Örnekte, demografik değişkenler (notlar) temel değişkenler yerine düzenleyici değişken olarak kullanıldığından, okuyucunun soruların teorik modelden geldiğini kabul etmesi gerekecektir.

KARMA YÖNTEM ARAŞTIRMA SORULARI VE HİPOTEZLERİ

Yöntem ile ilgili tartışmalarda araştırmacılar, karma yöntem araştırmasına göre tasarlanmış sorular ve hipotezlerle genellikle karşılaşmazlar. Yine de çeşitli çalışmalarda ve eleştiri yazılarında, yeni bir tür araştırma sorusunu,karma yöntem sorusu , nasıl tasarlamak gerektiği yönünde tartışma artık başlamış durumdadır (ayrıca Creswell & Plano Clark, 2012; Tashakkori & Creswell, 2007'e bakınız). Güçlü bir karma yöntem çalışması, bir nitel soru, bir nicel soru veya hipotez ve bir karma yöntem sorusu içermelidir. Karma yöntemler sadece nicel veya sadece nitel araştırmaya değil, *her ikisine* de dayandığından bu tarz bir düzenleme gereklidir. Çalışmanın doğasını yansıtmak için, araştırmacılar ne çeşit soruların sunulması gerektiğini, ne zaman ve hangi bilginin gerekli olduğunu gözönünde bulundurmalıdırlar.:

- Bir karma yöntem araştırmasında amaç ifadesine odaklanmak ve ifadeyi daraltmak için hem nicel hem de nitel araştırma soruları (veya hipotezler) geliştirilmelidir.

Bu sorular veya hipotezler başta geliştirilebilir veya araştırmanın daha ileri bir safhasında ortaya çıkabilir. Örneğin, eğer çalışma nicel bir aşama ile başlıyorsa araştırmacı hipotezleri belirtebilir. Daha sonra, nitel aşamaya geçildiğinde nitel araştırma soruları ortaya konabilir.

- Bu soru ve hipotezleri yazarken, iyi soru ve hipotezler yazmak için bu bölümdeki yönergeler izlenebilir.
- Araştırma soru ve hipotezlerinin sırasına dikkat edilmelidir. İki-aşamalı bir projede, okuyucunun önerilen çalışmada soruların hangi sırada ele alınacağını anlayabilmeleri için ilk-aşama soruları öncelikli gelmeli ve bunu ikinci-aşama soruları izlemelidir. Tek-aşama stratejisi olan bir çalışmada, sorular desen içerisinde daha fazla ağırlık ya da öncelik verilen yönteme göre sıralanabilir.
- Nicel sorulara/ hipotezlere ve nitel sorulara ek olarak, araştırmanın nicel ve nitel parçalarını kaynaştırmayı doğrudan ele alan bir **karma yöntem araştırma sorusu** ekleyiniz. Bu, kaynaştırmayı temel alan bir çalışmada cevaplandırılacak bir sorudur (Creswell & Plano Clark, 2011'e bakınız). Bu soru, araştırma yöntemlerinde yenilikçi bir soru biçimidir ve Tashakkori ve Creswell (2007: 208) bu soruyu 'bileşik' veya 'entegre' soru olarak adlandırmışlardır. Bu karma yöntem sorusu ya araştırmanın başında yazılabilir veya çalışma sırasında ortaya çıkabilir. Örneğin, nicel ve nitel verinin aynı anda toplandığı ve birleştiği tek-aşamalı çalışmada, karma yöntem sorusu çalışmanın başında geliştirilebilir. Ancak, bir aşamanın diğerinin üzerine yapılandırıldığı iki-aşamalı çalışmada, karma yöntem soruları iki aşama arasında tartışma kısmına eklenebilir.
- Karma yöntem sorusu farklı şekillerde yazılabilir. Başlıca üç biçim vardır. İlki, çalışmanın yöntem ve prosedürlerini iletecek şekilde yazmaktır (örn., Nitel veri çalışmanın ilk kısmındaki nicel bulguları açıklamaya yardımcı oluyor mu?). İkinci biçim, soruyu çalışmanın içeriğini yansıtacak şekilde yazmaktır (örn., Sosyal destek teması bazı öğrencilerin okulda niye zorba haline geldiğini açıklamaya yardımcı oluyor mu?) (bakınız Tashakkori & Creswell, 2007). Üçüncü yaklaşım, yöntem ve içeriği birleştirmektir (örn., Öğrenci zorbalığı üzerine olan nitel mülakat verisi, zorbalık ölçeği ile nicel olarak ölçülen sosyal desteğin, zorbalıktan vazgeçirmesini daha fazla nasıl açıklar?)
- Karma yöntem çalışmasında nicel, nitel ve karma yöntem sorularını nasıl sunacağınızı düşününüz. İdeal biçim, soruları nicel sorular veya hipotezler, nicel sorular ve karma yöntemler sorusu gibi ayrı ayrı bölümlerde yazmaktır.

- Bu yazım şekli, her üç takım sorunun da önemini vurgular ve karma yöntemler araştırmasındaokuyucunun dikkatini birbirinden ayrı olup da bir araya gelen (veya entegre olan) nicel ve nitel parçalara çeker. Karma yöntem sorusunu (yöntem veya içerik veya bunların bir kombinasyonu içerisinde yazılan) en sona koyunuz, çünkü araştırma, desenin bu parçası üzerine inşa edilecektir.

Örnek 7.8 Karma Yöntem Çalışmasında Hipotezler ve Araştırma Soruları

Houtz (1995) iki-aşamalı bir çalışmaya bir örnek vermiş, her aşamanın giriş kısmında ayrı nicel ve nitel araştırma hipotezleri ve soruları belirtmiştir. Farklı ve bağımsız bir karma yöntem araştırma sorusu kullanmamıştır, çünkü projesine başladığı sırada böyle bir soru geliştirmemiştir. Ancak, çalışması yine de güçlü bir karma yöntem çalışmasıdır. Houtz, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri için, ortaokul (geleneksel olmayan) ve lise öncesi (geleneksel) öğretim stratejileri arasındaki farkları ve onların fen dersine karşı tutumları ile fen başarılarını incelemiştir. Çalışmasını okulların eğitimde, '2 senelik lise öncesi' kavramından uzaklaşmaya başlayıp 3 senelik ortaokul (altıncı sınıf dahil) kavramına yaklaştığı bir dönemde başladı. Bu iki-aşamalı çalışmanın ilk aşamasında ölçekleri ve sınav notlarını kullanarak, test öncesi ve test sonrası tutumları ve başarı değerlendirilmiştir. Houtz nicel veri topladıktan sonra fen dersi öğretmenleriyle, okul müdürleriyle ve danışmanlarla yapılan nitel mülakatlar gerçekleştirmiştir. Bu ikinci aşama, birinci aşamada elde edilen iki öğretim yaklaşımındaki farkları ve benzerlikleri açıklamaya yardımcı olmuştur.

Birinci-aşama nicel çalışmada, Houtz (1995) araştırmasını yönlendiren hipotezlerden bahsetmiştir:

> Ortaokul ve lise öncesi öğrencilerin okuldaki fen dersine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmayacağı hipotezi kurulmuştur. Ayrıca ortaokul ve lise öncesi öğrencilerin okuldaki fen dersi başarıları arasında da anlamlı bir farklılık olmayacağı hipotezi kurulmuştur (s. 630).

Bu hipotezler nicel aşamaya giriş olarak çalışmanın başında belirmiştir. Nitel aşamadan önce Houtz (1995) nicel bulguları daha derinlemesine incelemek için sorular sormuştur. Başarı testi bulguları üzerinde odaklanarak, fen dersi öğretmenleriyle, okul müdürleriyle ve danışmanlarla mülakatlar yapmış ve üç soru sormuştur:

> Geçiş sürecinde olan bu okulda, ortaokuldaki öğretim stratejisi ve lise öncesi öğretim stratejisi arasında ne gibi farklar vardır? Geçiş süreci, öğrencilerinizin derslerine yönelik tutumlarını ve başarılarını nasıl etkiledi? Öğretmenler bu değişim süreci hakkında ne düşünüyorlar? (s.649)

Bu karma yöntem çalışması yakından incelendiğinde, yazarın hem nitel hem de nicel sorular kullandığı, çalışmasının her aşamasının başında bu soruları belirlediği ve hem nicel hem de nitel araştırma soruları yazarken iyi unsurlardan yararlandığı görülmektedir. Houtz (1995) bir karma yöntem sorusu geliştirmiş olsaydı, soru prosedürel olarak aşağıdaki gibi ifade edilebilirdi:

> Öğretmenler, okul müdürleri ve danışmanlarla yapılan mülakatlar ortaokul ve lise öncesi öğrencilerin başarısındaki nicel farklılıkları açıklamaya nasıl yardımcı olur? (yöntem yönelimi)

Alternatif olarak, karma yöntem sorusu içerik yönelimi açısından aşağıdaki gibi yazılabilirdi:

> Öğretmenlerin söz ettiği temalar, ortaokul öğrencilerinin lise öncesi öğrencilerinden daha düşük puan almasını nasıl açıklar? (içerik yönelimi)

Örnek 7.9 Yöntem ve İçerik Dilini Kullanarak Yazılan Karma Yöntem Sorusu

Öğrenci ve öğretim üyeleriyle yapılan nitel mülakatlar ne ölçüde ve hangi yollarla CEEPT puanları ve öğrenci akademik performansı arasındaki öngörülen ilişkiyi, bütünleyici karma yöntemler analizi ile daha kapsamlı ve incelikli bir şekilde anlamaya yarar? (Lee & Greene, 2007: 369).

Bu soru, puanlar ve öğrenci performansı arasındaki ilişkiyi belirten nicel veriyi, nitel mülakatlarla entegre ederek karıştırmak niyetinde olan karma yöntem sorusuna güzel bir örnektir. Bu soru entegresyonun neyi başarmaya çalıştığına dikkati çekmektedir- kapsamlı ve incelikli bir anlayış- ve makalenin sonunda yazarlar bu soruyu yanıtlayan kanıtlar sunarlar.

ÖZET

Araştırma soruları ve hipotezler amaç ifadesini daraltırlar ve okuyuculara yol gösteren başlıca işaret levhaları haline gelirler. Nitel araştırıcılar en az bir temel soru ve birkaç alt soru sorarlar. Nitel araştırmacılar sorularına *nasıl* ve *ne* gibi kelimelerle başlarlar ve *keşfetmek, anlamak* veya *ortaya çıkarmak* gibi keşif niteliğinde fiiller kullanırlar. Katılımcıların fikirlerini açıklamalarını sağlayabilmek için geniş ve genel sorular sorarlar. İlk başta tek bir fenomen üzerinde odaklanırlar. Sorular katılımcılardan ve araştırmanın yapılacağı mekandan da bahsedebilir.

Nicel araştırmacılar ya araştırma soruları ya da hipotezler yazarlar. Her iki biçim de ayrı ayrı ölçülen bağımsız veya bağımlı değişkenleri açıklayan, ilişkilendiren veya karşılaştıran değişkenler içerir. Pek çok nicel araştırma önerisinde yazarlar araştırma soruları kullanırlar. Fakat daha resmi bir araştırma ifadesi, hipotezleri belirtmekle olur. Bu hipotezler sonuçlar hakkındaki tahminlerdir ve beklenen sonuçları belirleyen alternatif hipotezler olarak yazılabilirler (bir şeyden az veya çok, yüksek veya düşük şeklinde). Hipotezler, sıfır hipotez şeklinde de ifade edilebilirler. Sıfır hipotez, bağımlı değişken üzerinde değişik grupların

birbirlerinden bir farklarının olmadığına veya aralarında bir ilişki olmadığına işaret eder. Genellikle araştırmacı bağımsız değişken(ler)i en başta yazar ve bun(lar)ı bağımlı değişken(ler) takip eder. Nicel bir araştırma önerisinde soruları sıralamanın bir yolu, betimsel sorularla başlayıp, değişkenler arasında bağlantı kuran veya grupları karşılaştıran çıkarımsal sorularla devam etmektir.

Karma yöntem araştırmacıları, çalışmalarında nitel, nicel ve karma yöntem soruları yazmaları yönünde teşvik edilirler. Karma yöntem sorusu, yönteme veya çalışmanın içeriğine vurgu yapmak için veya her iki amaçla da kullanılabilir ve bu sorular çalışmanın değişik noktalarında çalışmaya yerleştirilebilirler. Araştırmacı karma yöntem sorusu ekleyerek nicel ve nitel parçaları entegre etmenin ve birleştirmenin önemine dikkati çekmektedir. İdeal format, bu üç soru tipini, çalışmanın nicel sorular veya hipotezler, nitel sorular ve karma yöntem bölümleri gibi farklı kısımlarında yazmaktır.

Yazma Alıştırmaları

1. Nitel bir çalışma için bir veya iki temel soru ve beş ile yedi arasında alt soru yazınız.
2. Nicel bir çalışma için iki soru seti yazınız. İlk set, çalışmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri hakkında betimsel sorulardan oluşmalıdır. İkinci set, bağımsız değişken(ler)i ve bağımlı değişken(ler)i açıklayan ve aralarında bağlantı kuran (veya karşılaştıran) sorulardan oluşmalıdır. Bu bölümdeki betimsel ve çıkarımsal soruları birleştirmek için sunulan modele göre sorular yapılandırılabilir.
3. Bir karma yöntem araştırma sorusu yazınız. Soruyu çalışmanın hem yöntem hem de içeriğini kapsayacak şekilde yazınız.

EK OKUMALAR

Morse, J. M. (1994). Designing funded qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), Handbook of qualitative research (pp. 220–235). Thousand Oaks, CA: Sage.

Hemşirelik konusunda araştırmacı olan Janice Morse, nitel bir araştırma planlamakla ilgili başlıca sorunları belirlemiş ve açıklamıştır. Değişik araştırma stratejileri belirlemiş ve her bir stratejide kullanılan araştırma sorularının haritasını çıkarmıştır. Fenomenoloji ve etnografi için, araştırmada anlamı açıklayan ve betimsel sorular kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Kuram oluşturma için sorular süreci ele almalı, ancak etnometodolojide ve konuşmanın analizinde sorular sözel etkileşimi ve diyalogla ilgili olmalıdır. Morse araştırma sorusunda kullanılan kelimelerin araştırmanın odak ve kapsamını belirlediğine dikkat çekmiştir.

Tashakkori, A., & Creswell, J. W. (2007). Exploring the nature of research questions in mixed methods research [Editorial]. Journal of Mixed Methods Research, 1(3), 207–211.

Bu editoryal yazı karma yöntem araştırmasında, araştırma sorularının mahiyetini ve kullanımı ele alınmıştır. Araştırma sürecinde araştırma sorularının önemi vurgulanmış ve karma yöntem sorularının kullanılmasının anlaşılmasına dair olan ihtiyacın altını çizilmiştir. Araştırmada şu şekilde bir soru yer almaktadır: 'Karma yöntem araştırmasında araştırma sorusu nasıl ifade edilir?' (p. 207). Üç model sunulmuştur: (a) nicel ve nitel soruları ayrı ayrı yazmak, (b) kapsayıcı bir karma yöntem sorusu yazmak veya (c) araştırma ilerledikçe her bir aşama için araştırma sorularını yazmak.

Tuckman, B. W. (1999). Conducting educational research (5th ed.). Fort Worth, TX: Harcourt Brace.

Bruce Tuckman hipotez oluşturma konusunda başlı başına bir bölüm yazmıştır. Yazar hipotezlerin tümdengelimli teorik konumlarda ve tümevarımsal gözlemlerdeki kökenini belirlemiştir. Ayrıca yazar alternatif ve sıfır hipotezi tanımlamış ve hipotez test etme prosedürlerini anlatmıştır.

8. BÖLÜM

NİCEL YÖNTEMLER

Yrd. Doç. Dr. Murat BURSAL
Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Bu bölümde, bir araştırma önerisi için kitabın daha önceki bölümlerinde incelenen giriş, amaç, araştırma problemleri ve hipotezleri aşamalarından araştırma önerisinin yöntem kısmına geçiş yapılacaktır. Bölüm içinde, tarama ve deneysel desenli çalışmalar temel alınarak, nicel yöntemlere dayanan bir araştırma önerisi veya çalışma tasarlama için gerekli adımlar tanımlanacaktır. Bu araştırma desenleri, Bölüm 1'de tartışıldığı üzere, post-pozitivist felsefi varsayımları yansıtmaktadır. Örneğin determinist yaklaşım, tarama ve deneysel çalışmalar yoluyla değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırılarak araştırma problemlerinin ve hipotezlerinin cevaplandırılmasını temel alır. Araştırma deseninin veya istatistiksel analizlerin sıkı biçimde kontrol edilmesi sayesinde değişken sayısının işlem yapılabilecek uygunlukta bir sayıya indirgenmesi, bir teoriyi test edebilmek için gerekli ölçümleri veya gözlemleri sağlayabilir. Objektif veriler ancak deneysel gözlem ve ölçümler sonucunda elde edilebilir. Ölçme araçlarından elde edilen puanların geçerli ve güvenilir olması, verilerin anlamlı biçimde yorumlanmasını sağlar.

Bu varsayımlar ve onları içeren işlemlerle ilgili tartışmalar, ilişkisel tarama ve neden-sonuç karşılaştırmalı yaklaşımlar gibi nicel araştırma yöntemlerini ciddi biçimde tehdit etmediği için tarama ve deneysel çalışmalara odaklanılabilir. Tarama araştırmaları hakkında detaylı bilgi içeren çok sayıda kaynak mevcuttur (örn. bkz., Babbie, 2007; Creswell, 2012; Fink, 2002; Salant & Dillman, 1994). Deneysel işlemler için, bazı klasik kitaplar (örn., Campbell & Stanley, 1963; Cook & Campbell, 1979) yanında daha yeni bazı kaynaklara (örn., Boruch, 1998; Field & Hole, 2003; Keppel & Wickens, 2003; Lipsey, 1990; Thompson, 2006) da bu bölümde yer verilmiştir. Bu bölümde, tarama veya deneysel desenli bir çalışma önerisinin yöntem bölümünün temel unsurları ele alınacaktır.

Tarama ve Deneysel Desenlerin Tanımlanması

Tarama deseni, bir evren içinden seçilen bir örneklem üzerinde yapılan çalışmalar yoluyla evren genelindeki eğilim, tutum veya görüşlerin nicel veya nümerik olarak betimlenmesini sağlar. Araştırmacı, örneklemden elde edilen

evren hakkında çıkarsamalarda bulunur. *Deneysel* bir çalışmada, araştırmacılar bir örneklem tanımlayıp sonuçları bir evrene genelleyebilir, fakat **deneysel desenin** temel amacı, sonuç üzerinde etkisi olabilecek tüm dışsal faktörleri kontrol ederek, bir deneysel işlemin (veya müdahalenin) sonuç üzerindeki etkisinin test edilmesidir. Dışsal faktörleri kontrol etmenin bir yolu, katılımcıların araştırmacılar tarafından rasgele gruplara atanmasıdır. Gruplardan birisine deneysel işlem yapılıp, diğerine yapılmadığında, araştırmacı sonuç üzerindeki etkinin dışsal faktörlerden mi yoksa deneysel işlemden mi kaynaklandığını belirleyebilir.

TARAMA YÖNTEMİ PLANININ BİLEŞENLERİ

Tarama yöntemi tasarımının açıklandığı bölüm standart bir yapıya sahiptir. Bu yapının çok sayıda örneği bilimsel dergilerde bulunabilir ve bu örnekler faydalı modeller sunar. Bu bölümde tarama yönteminin kendine özgü bileşenleri detaylandırılmıştır. Bu bileşenlerden oluşan bir araştırma önerisi tasarlanırken Tablo 8.1'de yer alan kontrol listesindeki sorular genel bir kılavuz olarak kullanılabilir.

Tablo 8.1 Tarama Yöntemi Tasarımında Sorulacak Sorular için Kontrol Listesi

_____	Tarama deseninin amacı ifade edilmiş mi?
_____	Tarama desenini seçme nedeni belirtilmiş mi?
_____	Tarama yönteminin doğası (kesitsel veya boylamsal) belirlenmiş mi?
_____	Evren ve büyüklüğü belirtilmiş mi?
_____	Evren tabakalaştırılacak mı? Evet ise, nasıl?
_____	Örneklemde kaç kişi olacak? Bu örneklem büyüklüğü neye göre seçildi?
_____	Örneklemdeki bireyleri seçim yöntemi (örn., rasgele, rasgele olmayan) ne olacak?
_____	Tarama sürecinde hangi ölçme aracı kullanılacak? Bu ölçme aracını kim geliştirdi?
_____	Taramada hangi konu başlıklarına değinilmektedir? Ölçeklerde?
_____	Anketin pilot çalışması veya saha-testleri nasıl yapılacak?
_____	Anket ne zaman uygulanacak?
_____	Çalışmadaki değişkenler nelerdir?
_____	Çalışmadaki değişkenler ile araştırma soruları ve anket maddeleri nasıl ilişkilidir?

Veri analizinde aşağıdaki hususlar hakkında hangi özel işlemler kullanılacak?	
(a)_____	Analiz dönütleri?
(b)_____	Cevaplama yanlılığını kontrol?
(c)_____	Betimsel analiz yürütme?
(d)_____	Maddeleri ölçek haline getirme?
(e)_____	Ölçeklerin güvenirliğini kontrol?
(f) _____	Araştırma sorularını cevaplamak için çıkarsamalı istatistik kullanma veya sonuçların pratikteki anlamlarını değerlendirme?
(g) _____	Sonuçlar nasıl yorumlanacak?

Tarama Deseni

Bir araştırma önerisinde veya planında yöntem bölümünün ilk kısımlarında okuyucuya tarama araştırmasının temel amacı ve gerekçesinin tanıtımı yapılabilir. Araştırma önerisine tarama çalışmasının amacı ve bu çalışmanın seçilme gerekçesini değerlendirdiğiniz bir tartışmayla başlayınız. Bu tartışma yoluyla aşağıdakiler gerçekleştirilebilir:

- Tarama araştırmasının amacını tanımlayınız. Bu amaç, örneklemden elde edilen sonuçların evrene genellenmesi olduğundan evrendeki bazı karakteristikler, tutum veya davranışlar hakkında çıkarsamalar yapılabilir. Amacınızı yazarken tarama yöntemi hakkında yazılmış kaynaklardan bir referans kullanınız (bu bölümde birçok kaynak adı verilmiştir).
- Çalışmanızda veri toplama aracı olarak neden bir anket tercih ettiğinizi belirtiniz. Bu açıklamalarınızda, ekonomiklik ve hızlı veri toplayabilme gibi tarama deseninin avantajlarını göz önünde bulundurunuz. Büyük bir evrene ait özelliklerin daha az sayıda birey kullanılarak belirlenmesindeki avantajları tartışınız (Fowler, 2009).
- Taramanın kesitsel –verilerin tek seferde toplanması– yöntemi ile mi yoksa boylamsal –verilerin farklı zamanlarda toplanması– olarak mı toplanacağını belirtiniz.
- Veri toplama şeklini özel olarak belirtiniz. Fowler (2009) şu veri toplama çeşitlerini tanımlamıştır: posta, telefon, internet, bireysel mülakat veya gruba uygulama (ayrıca bkz., Fink, 2012; Krueger & Casey, 2009). İnternet anketi kullanarak elektronik ortamda uygulama yapma literatürde çokça tartışılmıştır (Nesbary, 2000; Sue & Ritter, 2012). Veri toplama şekli ne olursa olsun, yapılacak işlemlerin kuvvetli ve zayıf yönleri, maliyeti, verilere ulaşma kolaylığı ve uygunluğu hakkındaki argümanlar kullanılarak bu işlemlerin gerekçesi belirtilmelidir.

Evren ve Örneklem

Yöntem bölümünde, araştırma deseninin türüne göre işlemler yapılırken evrenin ve örnekleme türünün özellikleri dikkate alınmalıdır. Yöntembilimciler örnekleme teorisinin mantığı hakkında mükemmel kaynaklar kaleme almışlardır (örn., Babbie, 2007; Fowler, 2009). Bir araştırma planında evren ve örneklemi tanımlamak için gerekli temel hususlar şunlardır:

- Çalışmanın evrenini tanımlayınız. Ayrıca, eğer büyüklük belirlenebiliyorsa evrenin büyüklüğünü ve evrende tanımlanan bireylere ait ortalamaları ifade ediniz. Burada erişimle ilgili sorular hakkında evrendeki potansiyel katılımcılar için örnekleme biçiminin –posta veya yazılı listeler– uygunluğuna değinilebilir.
- Tanımlanan evren için örnekleme deseninin tek aşamalı mı, yoksa çok aşamalı mı (küme örnekleme) olduğunu ifade ediniz. Küme örnekleme, evrendeki öğelerin bir listesinin çıkarılmasının imkansız veya pratik olmadığı durumlarda ideal bir yöntemdir (Babbie, 2007). Araştırmacının evrendeki kişilerin adlarına erişimi varsa ve araştırmacı evrenden kişileri (veya diğer elemanları) doğrudan örnekleme yapabiliyorsa tek aşamalı örnekleme yöntemi daha uygundur. Çok aşamalı veya kümeleştirme yöntemlerinde, araştırmacı öncelikle kümeleri tanımlar (gruplar veya kurumlar), bu kümeler içindeki bireylerin isimlerine erişim sağlar ve sonrasında bunlar arasından örnekleme yapar.
- Evrenden seçilecek bireylerin seçim sürecini tanımlayınız. Örneklem türleri arasında evrendeki her bireyin seçilme şansının birbirine eşit olduğu (sistematik veya olasılığa dayalı) *rasgele (yansız) örneklem* öncelikle tavsiye edilebilir. Rasgele seçim yöntemi, evreni temsil eden bir örneklem seçilerek evrene genellemeler yapmaya imkan verir. Evrendeki bireylerin isim listesi uzunsa, rasgele örneklem belirleme zor olabilir. Alternatif olarak, bir *sistematik örneklem* de **rasgele örneklemeye** eşdeğer hassasiyete sahip olabilir (Fowler, 2009). Bu yaklaşımda, araştırmacı bir listeden rasgele bir başlangıç noktası seçer ve listedeki her *X* sırasına sahip kişiyi seçer. *X* sayısı, listedeki toplam kişi sayısı ile listeden seçilecek kişi sayısına göre belirlenir (örneğin, her 80. kişiden 1 tanesi). Son olarak, daha az tercih edilen bir yöntem olarak, katılımcıların erişim kolaylığı ve uygunluğu nedeniyle seçildiği olasılığa dayalı olmayan örneklem (veya *uygun örneklem*) kullanılabilir.
- Örneklemi seçmeden önce çalışmada evren içinde *tabakalaştırılma* yapılıp yapılmayacağını belirtiniz. Örneklemi seçmeden önce evrenin tabakalaştırılabilmesi için evrendeki bireylerin karakteristikleri bilinmelidir (Fowler, 2009). Tabakalaştırma, bireylere ait özel karakteristiklerin (örn., cinsiyet –kadınlar ve erkekler–) örneklemde temsil edilmesi ve örneklemin evrende bazı karakteristiklere sahip olan kişilerin oranını tam yansıtması

anlamına gelir. Evrenden bireyler rasgele seçildiğinde, evrendeki karakteristiklerin oranları örneklemde de aynı olabileceği gibi bu oranlar farklı da olabilir; tabakalaştırma bu konuda temsil durumunu güvenceye alır. Ayrıca, evreni tabakalaştırmada kullanılan karakteristikleri tanımlayınız (örn., cinsiyet, gelir düzeyleri, eğitim durumları). Her tabaka için, evrenin tümüne ait karakteristikleri aynı oranda temsil edecek bireylerin örneklemde yer alıp almadığını belirleyiniz.

- Erişilebilen listelerden örneklemin nasıl seçileceğine ilişkin işlemleri tartışınız. Örneklem seçiminde en titiz yöntem, birçok istatistiğe giriş kitabında da (örn., Gravetter & Wallnau, 2009) ele alınan, rasgele örnekleme ile seçimdir.
- Örneklemde yer alacak kişi sayısını ve bu kişi sayısının nasıl hesaplandığını belirtiniz. Tarama türü araştırmalarda, araştırmacılar örneklem büyüklüğünü belirlerken sıklıkla evrenin belli bir yüzdesini esas alma (örn., %10), geçmiş araştırmalarda kullanılan sıra dışı veya tipik örneklem büyüklüklerini esas alma veya kabul edilebilecek hata sınırları içinde örneklem büyüklüğü seçme yöntemlerini kullanırlar. Fakat Fowler (2009), tüm bu yaklaşımların hataya götürebileceğini öne sürmüştür. Bu yaklaşımların yerine, örneklem büyüklüğünün çalışma verilerinin analiz planı doğrultusunda belirlenmesini tavsiye eder. Bu konuda öncelikle çalışmada analiz edilecek alt grupların belirlenmesi gereklidir. Sonrasında, birçok tarama yöntemi kitabında bulunan bir tabloyu kullanarak (bkz., Fowler, 2009) uygun örneklem büyüklüğünün belirlenmesini tavsiye etmektedir. Bu tablolar üç tür bilgi gerektirmektedir. İlk olarak, kabul edilebilecek hata sınırı seçilir (örn., ± %4 **güven aralığı**). Bu hata sınırı, örneklem tarafından verilen cevapların evrenin tümüne ait cevaplarla + veya – yönde ne derece kesin olduğunun göstergesidir. İkinci olarak, seçilen hata sınırı için güvenirlik düzeyi belirlenmelidir (örn., 100 kerede 95 kez, veya %5 ihtimal). Üçüncü olarak, örnekleminizdeki bireylerin belirli bir yönde cevaplama yüzdelerini tahmin ediniz (Önlemli olmak açısından %50 en uygun orandır çünkü insanlar her iki yönde de cevap verebilir). Bundan sonra her grup için ihtiyaç duyulan örneklem büyüklükleri belirlenebilir. Örneğin, Fowler (2009)'in tablosu kullanılarak, hata sınırı ± %4, güven düzeyi %95 ve örneklemin istenilen karakteristiği içerme ihtimali %50 olduğunda, örneklem büyüklüğü için 500 sayısı elde edilir.

Ölçme Araçları

Araştırma önerisini yazan kişi, özenli bir veri toplama sürecinin bir parçası olarak, tasarlanan çalışmada kullanılması planlanan tarama aracı hakkında da detaylı bilgiler vermelidir. Bu konuda şunlar dikkate alınmalıdır:

- Veri toplama için kullanılacak tarama aracının adını yazınız. Bu ölçme aracının bu çalışma için mi tasarlandığı, yeniden düzenlenen bir ölçme aracı mı olduğu veya başka birisi tarafından tasarlanmış bir aracın aynen mi kullanılacağı açıklanmalıdır. Ölçme aracı

yeniden düzenlenecekse, aracı geliştirmiş kişiden gerekli izinlerin alınıp alınmadığı belirtilmelidir. Bazı tarama projelerinde araştırmacı, birçok farklı ölçme aracının bileşenlerinden oluşan bir ölçme aracı düzenler. Bu durumda yine, herhangi bir kısmı kullanılacak olan tüm ölçme araçları için izinler alınmalıdır. Ayrıca, internet anketleri yoluyla ölçme aracı geliştirme uygulamaları gittikçe artmaktadır (Survey Monkey ve Zoomerang gibi ürünler hakkında değerlendirme, yazılım seçimi ve anketin yer alacağı sunucu ortamı seçiminde dikkat edilmesi gereken önemli kriterler için bkz. Sue & Ritter, 2012). Bu tür ürünlerin özel taslak formlarını düzenleyip, bunları internet sitelerinde yayınlayarak veya elektronik posta yoluyla katılımcılara göndererek araştırmacılar kendi anketlerini çok hızlı biçimde geliştirebilirler. Sonrasında yazılım programı, sonuçları düzenleyip betimsel istatistikler veya grafiksel bilgi halinde araştırmacıya rapor edebilir. Bu sonuçlar daha ileri analizler için bir çalışma yaprağına veya veri tabanına kaydedilebilir.

- Literatürde var olan bir ölçme aracı kullanılacaksa, ölçme aracının daha önceki kullanımına ilişkin geçerlik verilerini tanıtınız. Bu durum, yazarlar tarafından **nicel araştırmada geçerlik** şartının kanıtlanması yani ölçme aracından elde edilen puanlardan anlamlı ve faydalı yorumlar yapılıp yapılamayacağı anlamına gelir. Geçerlik araştırmaları için üç yaygın yöntem şöyle sıralanabilir: (a) kapsam geçerliği (maddeler ölçülmek istenen konuyu ölçüyor mu?), (b) yordama veya uyum geçerliği (puanlar bir ölçüt değerini yorduyor mu? Sonuçlar diğer çalışma sonuçları ile ilişkili mi?) ve (c) **yapı geçerliği** (maddeler teorik yapıyı veya kavramları ölçüyor mu?). Güncel çalışmalardaki geçerlik araştırmalarında, yapı geçerliği daha öncelikli amaç olarak öne çıkmaktadır. Yapı geçerliği, puanların amaca uygun kullanılıp kullanılamayacağına ve kullanıldıklarında ise pratikte olumlu sonuçlarının olup olmayacağına yoğunlaşır (Humbley & Zumbo, 1996). Bir anketten elde edilen puanların geçerliğinin kanıtlanması, bu anketin tarama araştırması için iyi bir tercih olup olmadığını belirlemeyi sağlar. Bu tür geçerlik, deneysel araştırmalarda geçerliğe yönelik tehditlerin tanımlanmasından farklı olup bu husus kitabın bu bölümünün son kısımlarında tartışılacaktır.
- Ayrıca ölçme aracının daha önceki kullanımlarında elde edilen puanların **güvenirlik** şartlarını sağlayıp sağlamadığını belirtiniz. İç güvenirliğe ilişkin sonuçların (Maddelerin cevapları yapılar arasında tutarlı mı?) ve test-tekrar test korelasyonlarının (Ölçme aracı ikinci kez uygulandığında puanlar zaman içinde kararlı mı?) yazarlarca rapor edilip edilmediği araştırılmalıdır. Ayrıca testin uygulanması ile puanlamanın tutarlı olup olmadığı belirlenmelidir (Hataların kaynağı, testin uygulanmasındaki veya puanlanmasındaki dikkatsizliklerden mi kaynaklanmaktadır? bkz., Borg & Gall, 2006).
- Bir araştırma kapsamında bir ölçme aracında değişiklik yapıldığında veya birden fazla ölçme aracı birleştirildiğinde, kullanılan ölçme araçlarının önceki geçerlik ve güvenirlik verileri yeni ölçme aracı için geçerli olmayabilir. Bu nedenle veri analizi sırasında geçerlik ve güvenirliğin yeniden araştırılması önemli hale gelir.

- Okurların kullandığınız maddeleri görmesi için ölçme aracının maddelerinden bazılarını örnek olarak yazınız. Araştırma önerisi yazılırken ek kısmında örnek maddeler veya ölçme aracının tümü verilebilir.
- Ölçme aracında yer alan kapak sayfası (Dillman, 2007, kapak sayfası kısmında yer verilmesi gereken hususlara ilişkin faydalı bir liste hazırlamıştır), maddeler (örn., demografik bilgi maddeleri, tutum maddeleri, davranış ölçen maddeler, olgulara yönelik maddeler) ve yönergeler gibi temel bölümleri belirgin biçimde gösteriniz. Ayrıca, ölçme aracındaki maddelerin ölçümü için kullanılan sürekli ölçekler (örn., *kesinlikle katılıyorum ila kesinlikle katılmıyorum*) ve kategorik ölçekler (örn., evet/hayır, çok önemliden az önemliye doğru sıralama) gibi ölçek türlerinden bahsedilmelidir.
- Anketin pilot uygulaması veya saha-testi için neler planlandığını tartışınız ve bu planların gerekçelerini ifade ediniz. Bu testler, ölçme aracından elde edilecek puanların yapı geçerliğinin sağlanması ve anketteki soruların, anket formatının ve ölçek birimlerinin iyileştirilmesi açısından önemlidir. Ölçme aracını kaç kişinin inceleyeceği ve ölçme aracındaki son düzenlemeler için bu kişilerden alınacak yorumların nasıl değerlendirileceği belirtilmelidir.
- Posta yoluyla gönderilen bir ankete, yüksek oranda katılımın sağlanabilmesi için anketin nasıl uygulanacağını ve sürecin nasıl takip edileceğini aşamalar halinde tanımlayınız. Salant ve Dillman (1994) dört aşamalı bir uygulama sürecini tavsiye etmektedir (üç aşamalı benzer bir süreç tanımı için bkz. Dillman, 2007). İlk aşamada, birinci-posta ile örneklemdeki tüm bireylere yakında yapılacak çalışma için hatırlatma notu gönderilir ve birinci postadan bir hafta kadar sonra gönderilen ikinci-posta aşamasında anketin kendisi gönderilir. Üçüncü-posta, hatırlatma amaçlı bir kartpostal olup anketin gönderilmesinden 4 ila 8 gün sonrasında örneklemdeki herkese gönderilir. Dördüncü-posta çalışmayı henüz tamamlamamış olanlara gönderilip, içinde kişiye özel yazılmış ve araştırmacı tarafından imzalanmış bir mektup, anketin bir örneği ve üzerinde araştırmacının adresi yazılı postalanmaya hazır bir zarf yer alır. Dördüncü-posta, ikinci postadan 3 hafta sonra gönderilir. Bu sayede, başlangıçtan itibaren toplam 4 haftada araştırmacı uygulamayı tamamlar ve çalışmasının amacına uygun dönütleri elde etmiş olur.

Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Bir araştırma önerisini okuyanlar, amaç cümlelerini ve araştırma sorularını/hipotezlerini okuyarak çalışmadaki değişkenleri öğrenebilir fakat yöntem bölümünü yazarken ölçme aracında yer verilen değişkenlerle araştırma soruları veya hipotezlerin ilişkilendirilmesi faydalı olacaktır. Örneğin, değişkenler, araştırma soruları/hipotezleri ve örnek anket maddeleri ilişkilendirilebilir. Böylece okurlar veri toplama sürecinin değişkenler ve araştırma soruları/hipotezleri ile ilişkisini kolaylıkla belirleyebilir. Bu amaçla, değişkenler, araştırma soruları/hipotezleri ve özel olarak seçilen anket maddelerinin eşleştirilip karşılaştırılabileceği bir tablo eklenebilir. Bu işlem özellikle büyük boyutlu modellerin test edildiği doktora çalışmalarında faydalıdır. Tablo 8.2'de varsayımsal verileri içeren bu tür bir tablo verilmiştir.

Tablo 8.2 Değişkenler, Araştırma Soruları ve Anket Maddeleri

Değişken Adı	Araştırma Sorusu	Anket Maddesi
Bağımsız Değişken 1: Önceki yayınlar	Betimsel araştırma sorusu 1: Fakülte üyesi doktora derecesini almadan önce kaç yayın yaptı?	11, 12, 13, 14 ve 15. sorulara bakınız: yayın sayısı için doktora öncesindeki dergi makaleleri, kitaplar, konferans bildirileri, kitap bölümleri
Bağımlı Değişken 1: Desteklenen fonlar	Betimsel araştırma sorusu 2: Geçmiş üç yıl içinde bu fakülte üyesi kaç proje desteği aldı?	16, 17 ve 18. sorulara bakınız: özel kurumlarca desteklenen fonlar, devlet fonları
Kontrol Değişkeni 1: Kadro statüsü	Betimsel araştırma sorusu 3: Fakülte üyesi daimi kadroda mı?	19. soruya bakınız: Daimi kadro (evet/hayır)
Bağımsız Değişken 1: Önceki yayınlar ile Bağımlı Değişken: Desteklenen fonlar ilişkilendirilmesi	Çıkarsama sorusu 4: Önceki yıllardaki üretkenlik destek alınan proje sayısını etkilemekte midir?	11, 12, 13, 14, 15 ile 16, 17, 18. sorulara bakınız.

Veri Analizi ve Yorumlama

Araştırma önerisinde, verilerin analizinde takip edilecek aşamalar hakkında bilgi verilmelidir. Bu konuda bir ipucu olarak şu yöntem uygulanabilir; aşamalar birbirini takip eden adımlar biçiminde verilirse, okuyucu bir aşamanın diğer aşamalara nasıl yönlendirdiğini görebilir ve veri analizi sürecinin bütünsel tanıtımı yapılmış olur.

1. Adım: Örneklemde yer alan kişilerden anketi tamamlayan ve tamamlamayanların sayıları hakkında bilgi veriniz. Çalışmayı tamamlayan ve tamamlamayanların sayıları ile yüzdelerini içeren bir tablo bu bilgilerin verilmesinde faydalı bir araçtır.

2. Adım: **Cevaplama yanlılığı**nı tespit etmek için kullanacağınız yöntemi tartışınız. Cevaplama yanlılığı, elde edilemeyen cevapların, anketle ilgili tahminler üzerindeki etkisidir (Fowler, 2009). *Yanlılık* ankete cevap vermeyen kişilerin gerçekte verecekleri cevapların, genel sonuçları önemli biçimde değiştirmesine denir. Dalga analizi veya cevaplayan/cevaplamayan analizi gibi yöntemlerle cevaplama yanlılığının hangi işlemlerle kontrol edildiğini belirtiniz. Dalga analizinde, araştırmacı seçtiği maddeleri haftalık olarak kontrol ederek, ortalama cevapların değişip değişmediğini araştırır (Leslie, 1972). Cevaplama süresinin son haftalarında teslim edilen anketlerin hemen hepsinin, anketi cevaplamayanlara ait olduğu varsayımına dayanarak, cevaplar değişmeye başladığında, olası bir cevaplama yanlılığının ortaya çıktığı söylenebilir. Cevaplama yanlılığını kontrol için alternatif bir yol ise anketi cevaplamayanlara telefonla ulaşmak ve

onların cevaplarının anketi cevaplandırmış olanlardan önemli biçimde farklı olup olmadığını belirlemektir. Bu sayede anketi tamamlayanlar ile tamamlamayanlar arasında cevaplama yanlılığı kontrolü yapılmış olur.

3. Adım: Çalışmada kullanılan tüm bağımsız ve bağımlı değişkenler için **betimsel analizin** nasıl yapılacağına ilişkin planınızı açıklayınız. Bu analiz, değişkenlerin ortalamalarını, standart sapmaları ve puan ranjlarını içermelidir. Bazı nicel projelerde, özellikle daha ileri çıkarsamalı istatistiksel analiz için gerekenden çok az sayıda katılımcı varsa, betimsel analiz ile veri analizi tamamlanmış olur.

4. Adım: Betimsel yaklaşımların daha ötesine geçeceğiniz varsayılarak, eğer araştırma öneriniz veri toplama aracı olarak ölçek içeriyorsa veya ölçek geliştirmeyi planlıyorsanız (maddeleri birleştirerek ölçek haline getirme), bu süreçler için gereken istatistiksel işlemleri (örn., faktör analizi) tanımlayınız. Ayrıca ölçeklerin iç tutarlılığı için güvenirliğin nasıl araştırılacağını (örn., Cronbach alfa istatistiği) belirtiniz.

5. Adım: Tasarlanan çalışmada çıkarsama yapılacak temel araştırma sorularını veya hipotezleri test etmek için kullanılacak istatistiksel yöntemleri ve bilgisayar programlarını tanımlayınız. **Çıkarsamalı sorular veya hipotezler** değişkenleri ilişkilendirir veya değişkenler açısından grupları karşılaştırır, böylece örneklemden elde edilen veriler yoluyla evren hakkında çıkarsamalar yapılır. Seçilen istatistiksel test için gerekçe belirtilmeli ve bu istatistiksel testle ilgili varsayımlardan da bahsedilmelidir. Tablo 8.3'de gösterildiği gibi bu seçim, araştırma sorusunun doğasına (örn., en yaygın olarak değişkenler arası ilişkiler veya grupları karşılaştırma), bağımlı ve bağımsız değişkenlerin sayısına ve etkisi kontrol altına alınan değişkenlerin sayısına (örn., bkz, Rudestam & Newton, 2007) bakılarak yapılmalıdır. Ayrıca, ölçme aracı ile ölçümlerde değişkenlerin sürekli bir puanla mı (örn., 18 ila 36 yaş) yoksa sınıflamalı bir puanla mı (örn., kadın=1, erkek=2) ölçüleceği dikkate alınmalıdır. Son olarak, örneklemden elde edilen puanlar grafik halinde çizdirilerek çan eğrisi biçiminde normal dağılıma sahip olduğu veya normal dağılıma uymadığı araştırılmalıdır. Puanların normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek için farklı yollar mevcuttur (bkz., Creswell, 2012). Tüm bu faktörler, araştırmacının araştırma soruları veya hipotezlerini cevaplamak için hangi istatistiksel testin uygun olduğunu belirlemesini sağlar. Tablo 8.3'te bu faktörlerin kombinasyonunun yaygın olarak kullanılan istatistiksel testlerden hangilerine yönlendirdiği gösterilmiştir. Daha ileri düzeydeki istatistiksel testler için Gravetter ve Wallnau'nun (2009) kitabı gibi istatistiksel yöntemlerle ilgili kitaplar incelenebilir.

6. Adım: Veri analizinin son aşamasında sonuçlar tablolar veya şekillerle sunulur ve istatistiksel test sonuçları yorumlanır. **Nicel araştırmada yorumlama**, araştırmacının elde ettiği sonuçları kullanarak araştırma soruları, hipotezleri ve sonuçların daha geniş anlamı hakkında yorumlar geliştirmesidir. Bu yorumlama işlemi farklı basamakları içerir.

Tablo 8.3 İstatistiksel Testlerin Seçimi için Kriterler

Araştırma Sorusunun Amacı	Bağımsız Değişken Sayısı	Bağımlı Değişken Sayısı	Kontrol Değişkeni Sayısı (kovaryant)	Değişkenlerin Puan Türleri (Bağımsız/Bağımlı)	Veri Dağılımı	İstatistiksel Test	Testten Elde Edilecek Sonuç
Grup karşılaştırma	1	1	0	Sınıflamalı/ Sürekli	Normal	t-testi	İki grubun bağımlı değişken puanları açısından karşılaştırılması
Grup karşılaştırma	1 veya daha fazla	1	0	Sınıflamalı/ Sürekli	Normal	Varyans analizi (ANOVA)	İkiden fazla grubun bağımlı değişken puanları açısından karşılaştırılması
Grup karşılaştırma	1 veya daha fazla	1	1	Sınıflamalı/ Sürekli	Normal	Kovaryans analizi (ANCOVA)	Kovaryantlar sabitken ikiden fazla grubun bağımlı değişken puanları açısından karşılaştırılması
Gruplar arası ilişki	1	1	0	Sınıflamalı/ Sınıflamalı	Normal Değil	Ki-kare	Sınıflama düzeyinde ölçülmüş iki değişken arasındaki ilişki
Değişkenler arası ilişki	1	1	0	Sürekli / Sürekli	Normal	Pearson momentler çarpımı korelasyon	Aralık (veya oran) ölçeğinde ölçülmüş iki değişken arasındaki ilişkinin büyüklüğü ve yönü
Değişkenler arası ilişki	2 veya daha fazla	1	0	Sürekli / Sürekli	Normal	Çoklu Regresyon	Bağımlı değişkenle çok sayıda yordayıcısı veya bağımsız değişken arasındaki ilişki. Sonuç değişkenini tahmin etmede yordayıcıların her birinin göreli katkısı.

- Sonuçlarınızın araştırma sorularını veya hipotezlerini nasıl cevaplandırdığını belirtiniz. *Amerikan Psikoloji Derneğinin Yazım Kılavuzu* (American Psychological Association [APA], 2010), sonuçlar kısmının gerçek anlamda tam olması için derinlemesine betimlemeleri, **istatistiksel anlamlılık testlerini**, güven aralıklarını ve etki büyüklüklerini kapsamasını tavsiye etmektedir. Bu nedenle, sonuçlar kısmında bu son üç bilginin açıkça belirtilmesi önemlidir. İstatistiksel anlamlılık testi, gözlenen puanların belirli bir yapıda olmasının şans eseri olup olmadığını ortaya koyar. Eğer sonuçlar şans eseri ortaya çıkmamışsa, istatistiksel test anlamlı olarak kabul edilir ve "hiçbir etki" olmadığını belirten sıfır (temel) hipotezi reddedilebilir. Araştırmacı "hiçbir etki" kararının ret seviyesini kendisi belirler, örneğin $p = .001$, ve sonrasında test istatistiğinin ret bölgesinde olup olmadığını inceler. Sonuçlar genellikle şu biçimde özetlenir, "varyans analizi testi, lokantalarda sigara yasağına yönelik tutumları açısından erkek ve kadınlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir F (2; 6) = 8.55, $p = .001$." Ayrıca sonuçların *pratikteki öneminin kanıtı* hakkında iki tür bilgi de rapor edilmelidir: (a) etki büyüklüğü ve (b) güven aralığı. Güven aralığı, tahmini gözlenecek puanın etrafındaki belirsizliğin derecesini tanımlayan değerler bölgesidir (aralık). Güven aralığı, bir puanın ne derece iyi tahmin edildiğini gösterir. Örneğin %95 güven aralığı, 100 tahminden 95'inde gözlenen puanın beklenen değerler bölgesinde olacağını gösterir. **Etki büyüklüğü,** nicel çalışmalarda gruplar arası farklar veya değişkenler arası ilişkiler hakkında yapılan yorumların kuvvetini gösterir. Bu, veriler arasındaki ilişkinin gerçek evreni temsil edip etmediğine bağlı olmayan bir betimsel istatistiktir. Etki büyüklüğünü hesaplama yöntemi kullanılan istatistiksel teste göre değişir: iki veya daha fazla değişken arasındaki varyansı veya grup ortalamaları arasındaki farkları açıklamakta kullanılabilir. Etki büyüklüğü evren için yapılan çıkarsamalardan farklı olarak sonuçların pratikteki önemini gösterir.
- Sonuçların uygulama açısından veya bu alanda yapılacak sonraki çalışmalar için neler getirdiğini tartışınız. Bunu yapabilmek için sonuçları kullanarak bazı çıkarsamaların ve yorumların yapılması gerekir. Sonuçların kuramsal ve uygulama açısından doğuracağı neticelerin tartışılmasına da yer verilebilir. Aynı zamanda, araştırma sorularının/hipotezlerinin desteklenip desteklenmediği de odaklanılması gereken hususlardandır.

Örnek 8.1 Tarama Yöntemi Bölümü

Tarama yönteminin kullanıldığı bu örnek çalışmada, yukarıda bahsedilen aşamaların birçoğu kullanılmıştır. Bu alıntı makale (izin alınarak kullanılmıştır) akademik bir dergide yayınlanmış olup küçük bir sosyal bilimler fakültesindeki öğrencilerin tükenmişliklerini etkileyen faktörleri incelemektedir (Bean & Creswell, 1980, s. 321-322).

Yöntem

Çalışmanın yapıldığı yer 175,000 nüfusa sahip bir Orta batı şehrindeki küçük (öğrenci sayısı 1,000), dindar ve karma eğitim yapılan bir sosyal bilimler fakültesidir. *[Yazarlar çalışma yapılan yeri ve evreni tanımlamış.]*

Okuldan ayrılma oranı bir önceki yılda %25 olmuştur. Okuldan ayrılma oranları en fazla birinci ve ikinci sınıflarda görüldüğü için anketler derslerde dağıtılarak mümkün olduğu kadar fazla birinci ve ikinci sınıf öğrencisine ulaşılmaya çalışılmıştır. Tükenmişlik hakkındaki çalışmalar bayanların ve erkeklerin üniversiteyi farklı nedenlerden dolayı bıraktıklarını göstermektedir (Bean, 1978, baskıda; Spady, 1971). Bu nedenle, bu çalışmada sadece bayanlar incelenmiştir.

Nisan 1979'da, 169 bayan katılımcı anketleri tamamlamıştır. Olası etki karıştırıcı değişkenleri çalışma dışında bırakmak için; 25 yaş veya daha genç, evlenmemiş, Amerikan vatandaşı ve beyaz bayanlardan oluşan 135 kişilik homojen bir örneklem seçilmiştir (Kerlinger, 1973).

Bu bayanlardan 71 tanesi 1. sınıf, 55 tanesi 2. sınıf ve 9 tanesi 3. sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin %95'i 18 ile 21 yaşları arasındadır. ACT test puanlarından da görülebileceği üzere, bu örneklemde yüksek yetenekli öğrenci oranı normalden fazladır. *[Yazarlar örneklem hakkında tanımlayıcı bilgiler vermiş].*

Veriler 116 maddeden oluşan bir anket kullanılarak toplanmıştır. Maddelerin çoğunluğu "çok az ölçüde" ile "çok büyük ölçüde" arasında basamaklandırılmış Likert-tipi maddelerdir. Diğer sorular, ACT puanları, lise notları ve ebeveynlerin eğitim seviyeleri gibi olgusal bilgilere yöneliktir. Çalışmada analiz edilen tüm bilgiler anket verilerinden elde edilmiştir. Anket, bu üniversitede kullanılmadan önce üç farklı üniversitede test edilerek geliştirilmiştir. *[Yazarlar ölçme aracının özelliklerini tartışmış].*

Bu ölçümlerin uyum ve yapısal uyuşma geçerliği (Campbell & Fiske, 1959) faktör analizi yapılarak gösterilmiş ve uygun düzeyde olduğu belirlenmiştir. Faktörlerin güvenirliği alfa sabiti hesaplanarak kanıtlanmıştır. 25 ölçüm teorik yapıları temsil etmekte olup —faktör analizi sonuçlarına göre maddeler bir araya getirilerek göstergeler oluşturulmuştur— 27 ölçüm tek maddelik belirteçlerdir. *[Geçerlik ve güvenirliğe vurgu yapılmış].*

Verilerin analizinde çoklu regresyon ve yol analizi (Heise, 1969; Kerlinger & Pedhazur, 1973) kullanılmıştır. Nedensel modelde ..., ayrılma isteği değişkeni için nedensel sırasına göre diğer tüm değişkenler kullanılarak regresyon yapılmıştır. Daha sonra, ayrılma isteği ile anlamlı düzeyde ilişkili olan aracı değişkenler için kurumsal değişkenler, kişisel değişkenler, çevresel değişkenler ve geçmişlerine ilişkin değişkenler kullanılarak regresyon yapılmıştır. *[Veri analizi aşamaları verilmiş].*

DENEYSEL YÖNTEM PLANININ BİLEŞENLERİ

Deneysel yöntem bölümü standart bir yapı izler: (a) katılımcılar, (b) gereçler, (c) işlemler ve (d) ölçümler. Bu dört başlık genel olarak yeterlidir. Bölümün bu kısmında, deneysel desen ve istatistiksel analiz hakkındaki bilgilerin yanında, bu bileşenlere de yer verilmiştir. Tarama çalışmalarıyla ilgili kısımda olduğu gibi, burada da amaç bir araştırma önerisi hazırlanırken deneysel yöntem kısmında bulunması gereken temel hususları özetlemektir. Bu hususlar hakkında genel bir rehber için Tablo 8.4'de verilen kontrol listesi soruları cevaplandırılabilir.

Tablo 8.4 Deneysel Yöntem Tasarımında Sorulacak Sorular için Kontrol Listesi

_____	Çalışmadaki katılımcılar kimlerdir?
_____	Katılımcılardan elde edilecek sonuçların genelleneceği evren nedir?
_____	Katılımcılar nasıl seçilmiştir? Rasgele seçim yöntemi kullanılmış mıdır?
_____	Katılımcılar gruplara rasgele olarak nasıl atanacaklardır? Eşleştirme yapılacak mıdır? Nasıl?
_____	Deney ve kontrol gruplarında kaçar katılımcı olacaktır?
_____	Çalışmadaki bağımlı değişken veya değişkenler (örn., sonuç değişkeni) nelerdir? Bu değişkenler nasıl ölçülecektir? Deneyden önce mi sonra mı ölçüleceklerdir?
_____	Deneysel işlem(ler) nelerdir? Bu işlem nasıl uygulamaya geçirilecektir?
_____	Deneyde değişkenlerin birlikte değişimi incelenecek midir? Bunlar nasıl ölçülecektir?
_____	Hangi deneysel araştırma deseni kullanılacaktır? Bu desen için görsel bir model nasıl çizilebilir?
_____	Çalışmadaki sonuçları ölçme için hangi ölçme aracı(araçları) kullanılacaktır? Neden bu ölçme aracı seçilmiştir? Bu aracı kim geliştirmiştir? Geçerliği ve güvenirliği kanıtlanmış mıdır? Ölçme aracını kullanmak için izinler istenmiş midir?
_____	İşlemler yapılırken hangi aşamalar takip edilmiştir (örn., katılımcıların gruplara rasgele atanması, kişisel bilgilerin toplanması, ön test uygulanması, deneysel işlemin gerçekleştirilmesi, son test uygulanması)?
_____	Deneysel desen ve işlemlerde iç ve dış geçerliğe yönelik potansiyel tehditler nelerdir? Bunlar için nasıl önlemler alınacaktır?
_____	Yürütülecek deneyin bir pilot uygulaması yapılacak mıdır?
_____	Verilerin analizi için hangi istatistikler kullanılacaktır (örn., tanımlayıcı ve çıkarsamalı)?
_____	Sonuçlar nasıl yorumlanacak?

Katılımcılar

Araştırma önerisini okuyanların, deneysel çalışmada yer alan katılımcıların seçimi, gruplara atanması ve sayısı hakkında bilgi sahibi olabilmeleri için deneysel bir çalışmanın yöntem kısmı yazılırken aşağıdaki tavsiyeler dikkate alınmalıdır:

- Katılımcıların seçilme sürecini rasgele veya rasgele olmayan (örn., uygun örnekleme yoluyla seçim) şeklinde tanımlayınız. Araştırmacılar, katılımcılarını rasgele seçim veya rasgele örnekleme yaparak seçebilir. Rasgele seçim veya rasgele örneklemede, evrendeki her bireyin örnekleme seçilme olasılığı eşittir ve bu şekilde örneklemin evreni temsil etmesi sağlanmış olur (Keppel & Wickens, 2003). Fakat birçok deneysel çalışmada, kendiliğinden oluşmuş gruplar (örn., sınıf, kurum, aile birimleri) veya gönüllüler kullanılmak zorunda olduğundan sadece uygun örnekleme yapılması mümkündür. Bireyler rasgele olarak atanmadığında, bu işlem **yarı-deneysel** olarak adlandırılır.
- Bireyler gruplara rasgele atandığında, çalışma **gerçek-deneysel** olarak adlandırılır. Rasgele seçim kullanılacaksa, bireylerin gruplara *rasgele atama* işleminin nasıl yapılacağını tartışınız. Rasgele atama ile katılımcılar havuzundan seçilen Birey 1 Grup1'e, Birey 2 Grup 2'ye atanır ve bu şekilde devam edilerek bireylerin seçiminde herhangi bir sistematik yanlılığın olmaması sağlanır. Bu işlem, katılımcıların özellikleri arasında çalışma sonuçlarını etkileyebilecek olası sistematik farklılıkları ortadan kaldırır ve bu sayede çalışmada değişimi araştırılan değişkendeki herhangi bir farklılığın deneysel işlem nedeniyle oluştuğu öne sürülebilir (Keppel & Wickens, 2003).
- Deneysel desende sonuç üzerinde etkisi olabilecek değişkenleri sistematik biçimde kontrol etmeyi sağlayacak diğer özellikleri tanımlayınız. Bu amaçla kullanılan bir yaklaşım grupları deney öncesinde *denkleştirme* olup, bu sayede grupların herhangi birinde yer alma durumunun çalışma sonuçlarını etkilememesi sağlanır. Örneğin, araştırmacılar bazı özelliklerine göre **katılımcıları eşleştirerek** bu eşlerden her birini farklı gruba atarlar. Bu eşleştirmeye örnek olarak, katılımcılara ait bir öntestten elde edilen puanlar kullanılabilir. Öntest puanlarına göre her grupta eşit sayıda yüksek, orta ve düşük puanlı kişi olacak şekilde bireyler gruplara atanır. Alternatif bir yöntem olarak, eşleştirme kriteri yetenek seviyeleri veya demografik değişkenler olabilir. Diğer taraftan, araştırmacı eşleştirme yapmamaya da karar verebilir çünkü bu yöntem ekonomik değildir, uzun süre gerektirir (Salkind, 1990) ve katılımcılardan deneyi bırakan olursa birbiri ile karşılaştırılamaz grupların oluşmasına neden olur (Rosenthal & Rosnow, 1991). Deneylerde değişkenleri kontrol etmede kullanılan diğer işlemler şunlardır; kovaryantları (örn., öntest puanları) düzenleyici değişkenler olarak kullanarak etkilerini istatistiksel olarak kontrol etme, homojen örneklemler seçme veya katılımcıları alt-grup veya kategorilerde inceleyerek her alt-grubun sonuç üzerindeki etkisini analiz etme (Creswell, 2012).

- Her gruptaki katılımcı sayısını ve her grubun büyüklüğünü belirlerken kullanılan işlemleri açıklayınız. Deneysel araştırmalarda uygun grup büyüklüğünü saptamak için güç analizi kullanılır (Lipsey, 1990). Bu hesaplama yöntemi şunları içerir:
  - Deneyin istatistiksel anlamlılık düzeyinin yani alfanın dikkate alınması
  - İstatistiksel testlerle örneklem verilerini kullanarak sıfır hipotezini test ederken, gerçekte yanlış olan bir sıfır hipotezini reddetmek için kullanılan testin sahip olması istenen güç düzeyi –genellikle yüksek, orta veya düşük olarak nitelenir.-
  - Kontrol ve deney gruplarının ortalamaları arasında beklenen farkların standart sapma birimlerine göre değeri, etki büyüklüğü
- Araştırmacılar bu üç etken için sınır değerleri belirler (örn., alfa = .05, güç = 0.80, ve etki büyüklüğü = 0.50) ve her grup için gereken büyüklüğü bir tablo yardımı ile belirleyebilir (bkz., Cohen, 1977; Lipsey, 1990). Bu sayede, deneysel çalışmadaki her grubun büyüklüğü, sonuç değişkenindeki herhangi bir değişikliğin çalışmada kullanılan deneysel müdahaleden kaynaklandığını en hassas şekilde ortaya koyacak biçimde tasarlanmış olur.

Değişkenler

Deneysel çalışmalarda okurların hangi gruba deneysel işlem yapıldığının ve hangi sonuç değişkenlerinin ölçüldüğünün net olarak farkına varabilmesi için değişkenler özel olarak tanımlanmalıdır. Bir araştırma önerisinde değişkenler hakkında verilecek bilgiler açısından şunlar tavsiye edilebilir:

- Deneyde yer alan bağımsız değişkenleri net olarak tanımlayınız (Bölüm 3'te değişkenlerle ilgili yapılan tartışmayı anımsayınız). Bağımsız değişkenlerden bir tanesi deney değişkeni olmalıdır. Araştırmacı tarafından bir veya daha fazla gruba deneysel manipülasyon veya işlem yapılır. Diğer bağımsız değişkenlerde herhangi bir manipülasyon yapılmayıp sadece ölçümleri yapılabilir (örn., katılımcıların tutumları veya kişisel özellikleri). Öte yandan, demografik özellikler (örn., cinsiyet veya yaş) gibi bazı bağımsızlık değişkenler istatistiksel olarak kontrol edilebilir. Yöntem kısmı yazılırken deneyde yer alan tüm bağımsız değişkenler net olarak listelenmeli ve tanımlanmalıdır.
- Deneyde yer alan bağımlı değişken veya değişkenleri (örn., sonuç değişkenleri) tanımlayınız. Bağımlı değişken, bağımsız deney durumları veya herhangi bir diğer bağımsız değişken etkisi sonucunda ortaya çıkan sonuç veya ölçüt değişkeni olarak tanımlanır. Rosenthal ve Rosnow (1991) üç tür sonuç ölçümü tanımlamıştır: (a) gözlenen değişikliğin yönü, (b) değişikliğin miktarı ve (c) katılımcılardaki değişimin kolaylığı (örn., tek-denekli desenlerde olduğu gibi katılımcı doğru cevabı yeniden elde edebilir).

Ölçme Araçları ve Deneysel Gereçler

Bir deneysel çalışmada, araştırmacı gözlemler yapar veya ölçme araçları ile öntest veya sontest (veya her ikisi) aşamalarında ölçümler yapar. Dikkat çekecek bir araştırma planında ölçme aracı veya araçları hakkında detaylı bir tartışmaya –geliştirilme süreçleri, maddeleri, skalaları, geçmiş kullanımlarına ait geçerlik ve güvenirlik verileri– yer verilmelidir. Araştırmacı ayrıca deneysel işlem için kullanılan gereçleri (örn., deney grubuna uygulanan özel bir program veya özel etkinlikler) de belirtmelidir.

- Genellikle deney başlamadan önce ve deney bitiminde katılımcılara verilen ölçme aracı veya araçlarını tanımlayınız. Ölçme araçlarından elde edilen puanların geçerliği ve güvenirliğine ilişkin ortaya konulmuş kanıtları yazarak, kimler tarafından geliştirildiğini ve kullanılmaları için herhangi bir izne gerek olup olmadığını belirtiniz.
- Deneysel işlem için kullanılacak gereçleri detaylı olarak tanıtınız. Örneğin, gruplardan biri bilgisayar destekli özel bir öğrenme planı kullanılacak bir sınıfta yer alabilir. Bu öğrenme planı, deney grubundaki öğrencilerin bir konuyu bilgisayar kullanarak nasıl çalışacaklarına dair broşürler, ders notları ve özel yazılmış yönergeler gibi belgeler içerebilir. Bu gereçlerin deneyde standart bir şekilde uygulanabilmesi için herhangi bir eğitime ihtiyaç olup olmadığı ve bu gereçlerin pilot testi de ayrıca tartışılabilir. Burada pilot testin gayesi tüm gereçlerin deney grubuna herhangi bir değişiklik olmaksızın uygulanmasını sağlamaktır.

Deneysel İşlemler

Deneysel desende özel olarak yapılacak işlemler de ayrıca tanımlanmalıdır. Genel olarak, deneyin türü ve deneysel desenin seçilme nedeni açıklanarak okurların deneysel süreci anlamalarına yardımcı olmak için görsel bir modele yer verilir.

- Tasarlanan çalışmada kullanılacak deneysel desen çeşidini tanımlayınız. Deneysel çalışmalarda kullanılabilecek türler, deney-öncesi, yarı-deneysel, gerçek-deneysel ve tek-denekli desenlerdir. Deney-öncesi desenlerde, araştırmacı tek bir grup üzerinde çalışır ve deney esnasında bu gruba bir müdahale yapılır. Bu desende deney grubu ile karşılaştırmak için bir kontrol grubu yoktur. Yarı-deneylerde, araştırmacı deney ve kontrol gruplarını kullanır ama katılımcıları gruplara rasgele olarak atamaz (örn., gruplar doğal bir bütün olarak araştırmaya katılmış olabilir). Bir *gerçek deneyde* araştırmacı katılımcıları uygulama gruplarına rasgele atar. **Tek-denekli desen** veya 1 N deseni, tek bir bireyin (veya çok az sayıda bireyin) zaman içinde gözlenmesini içerir.
- Deneyde neyin karşılaştırıldığını tanımlayınız. Gruplar-arası desen olarak tanımlanan birçok deneyde, araştırmacılar iki veya daha fazla grubu karşılaştırır (Keppel & Wickens, 2003; Rosenthal & Rosnow, 1991).

Örneğin, gruplar-arası desenin farklı bir türü olan faktöryel desenli deneyde iki veya daha fazla deney değişkeni kullanılır ve bu değişkenlerin sonuç üzerindeki bağımsız ve ortak etkileri incelenir (Vogt, 2011). Yaygın olarak kullanılan bu davranışçı araştırma deseni, her uygulamanın etkisini ayrı olarak incelediği ve ayrıca değişkenlerin birlikte kullanıldıklarındaki etkilerini araştırdığı için çok boyutlu ve açıklayıcı bir görüş ortaya koymayı sağlar. Grup-içi desen olarak adlandırılan diğer deneylerde, araştırmacı sadece bir grup üzerinde çalışır. Örneğin, tekrarlı ölçümler deseninde deney esnasında katılımcılara farklı zamanlarda farklı işlemler uygulanır. Grup-içi desene diğer bir örnek olarak bir bireyin zaman içindeki davranışlarını incelemek verilebilir. Bu araştırmalarda, araştırmacı deneysel işlemin etkisini belirlemek amacıyla deney esnasında farklı zamanlarda işlemi uygular veya işlemi sonlandırır.

- Kullanılacak araştırma desenine özgü bir diyagram veya şekil çiziniz. Bu şekil çizilirken standart olarak kullanılan simgeler kullanılmalıdır. Bu konuda Campbell ve Stanley (1963, s. 6) tarafından geliştirilen klasik notasyon sisteminin kullanılması tavsiye edilir.
  - X, bir grubun etkileri araştırılacak bir deneysel değişken veya işleme tabi tutulduğunu temsil eder.
  - *O*, bir gözlemi veya ölçme aracı ile yapılan bir ölçümü temsil eder.
  - Aynı satırda yazılan X ve *O*'lar aynı bireylere uygulanmıştır. Aynı sütunda veya birbirine göre dikey olarak yazılan X ve *O*'lar eşzamanlı olarak uygulanmıştır.
  - Deney süreci deneydeki işlemlerin zamansal sırasına göre soldan sağa doğru yazılır (bazen oklarla gösterilir).
  - R simgesi rasgele atama yapıldığını gösterir.
  - Paralel satırların yatay bir çizgi ile ayrılması, karşılaştırma yapılacak grupların rasgele atama yoluyla eşit olmadığını (veya denkleştirilmediğini) gösterir. Gruplar arasında yatay çizginin olmaması bireylerin gruplara rasgele atandığını ifade eder.

Aşağıdaki örneklerde, yukarıdaki simgeler kullanılarak deney-öncesi, yarı-deneysel, gerçek-deneysel ve tek-denekli desenler için gösterimler yapılmıştır.

Örnek 8.2 Deney-Öncesi Desenler

Anlık Durum Çalışması

Bu desende bir gruba önce deneysel işlem uygulanır ve sonrasında ölçüm yapılır.

Grup A X_____*O*

Tek Grup Öntest-Sontest Deseni

Bu desende, bir gruba önce öntest ölçümü, sonrasında deneysel işlem uygulanır ve en sonunda sontest yapılır.

Grup A *O*1_____X_____*O*2

Durağan Grup Karşılaştırması veya Denkleştirilmemiş Gruplarda Sontest Deseni

Bu desen, deneysel işlem uygulandıktan sonra kullanılır. Deneysel işlem sonrasında, araştırmacı karşılaştırma yapmak için bir grup seçer ve deney grubu (grupları) ile karşılaştırma grubuna (gruplarına) sontest uygular.

Grup A X_____*O*

Grup B _____*O*

Denkleştirilmemiş Gruplarda Alternatif Deneysel İşlemli Sontest Deseni

Bu desende, Durağan Grup Karşılaştırması ile aynı işlemler kullanılır. Fakat tek fark olarak, bu desende birbirine eşit olmayan gruplara uygulanan deneysel işlemler farklıdır.

Grup A *X*1_____*O*

Grup B *X*2_____*O*

Örnek 8.3 Yarı-Deneysel Desenler

Denkleştirilmemiş Kontrol Gruplu Öntest-Sontest Deseni

Yarı-deneysel desenin en yaygın uygulaması olan bu desende, deney grubu (Grup A) ve kontrol grubu (Grup B) rasgele atama yapılmaksızın seçilir. Her iki gruba da öntest ve sontest uygulanır. Deneysel işlem ise sadece deney grubuna yapılır.

Grup A *O*_____*X*_____*O*_____

Grup B *O*_____*O*

Tek-Gruplu Aralıklı Zaman Serisi Deseni

Bu desende deneysel işlem öncesi ve sonrasında tek bir gruptan belirli aralıklarla ölçümler alınır.

Grup A *O—O—O—O—X—O—O—O—O*

Kontrol-Gruplu Aralıklı Zaman Serisi Deseni

Bu desen, Tek-Gruplu Aralıklı Zaman Serisi deseninin geliştirilmiş bir hali olup rasgele seçilmiş olmayan iki grup belirli bir zaman aralığında gözlenir. Deneysel işlem gruplardan sadece birine (Grup A) yapılır.

Grup A *O—O—O—O—X—O—O—O—O*

Grup B *O—O—O—O—O—O—O—O—O*

Örnek 8.4 Gerçek-Deneysel Desenler

Kontrol-Gruplu Öntest-Sontest Deseni

Bu desen rasgele atama yoluyla oluşturulmuş iki gruptaki katılımcıları içeren geleneksel ve klasik bir desendir. Her iki gruba da öntest ve sontest uygulanır, fakat deneysel işlem sadece deney grubuna (Grup A) yapılır.

Grup A *R_____O_____X_____O*

Grup B *R_____O_____O*

Kontrol-Gruplu Sontest Deseni

Bu desen, öntest nedeniyle ortaya çıkabilecek etki karıştırıcı değişkenlerin kontrol edildiği yaygın olarak kullanılan bir deneysel desendir. Katılımcılar gruplara rasgele atanır, deneysel işlem sadece deney grubuna yapılır ve her iki gruba da sontest uygulanır.

Grup A *R_____X_____O*

Grup B *R_____O*

Solomon Dört-Grup Deseni

2x2 faktöryel desenin özel bir hali olan bu desende katılımcılar rasgele atama ile dört gruba atanır. Öntestler ve deneysel işlemler gruplara göre çeşitlilik gösterir. Sontest tüm gruplara uygulanır.

Grup A *R_____O_____X_____O*

Grup B *R_____O_____O*

Grup C *R_____X_____O*

Grup D *R_____O*

Örnek 8.5 Tek Denekli Desenler

A-B-A Tek Denek Deseni

Bu desende tek bir birey birçok kez gözlenir. Birey için ölçülmesi hedeflenen davranış zaman içinde tayin edilir ve buna başlama düzeyi davranışı denir. Başlama düzeyi davranışı ölçülür, deneysel işlem uygulanır ve sonrasında deneysel işleme son verilir.

Başlama Düzeyi A Deneysel İşlem B Başlama Düzeyi A

O–O–O–O–O–X–X–X–X–X–O–O–O–O–O–O

Geçerliğe Yönelik Tehditler

Geçerliğe yönelik ortaya çıkan farklı tehditler, sonuç üzerindeki etkilerin diğer bazı faktörler yerine deneysel işlemden kaynaklandığı sonucuna varmada kuşkulara neden olur. Deneysel araştırmacılar deneylerinde, iç geçerliğe yönelik olası tehditleri tanımlayarak bu sayede bu tehditlerin muhtemelen ortaya çıkmayacağı veya minimize edileceği deneyler tasarlarlar. Geçerliğe yönelik iki tür tehdit vardır: (a) iç tehditler ve (b) dış tehditler. **İç-geçerliğe yönelik tehditler,** deneyle ilgili işlemler, deneysel uygulamalar veya katılımcıların geçmiş deneyimleri olup, deney sonuçları kullanılarak evren hakkında yorumlarda bulunulmasını zorlaştırır.

Tablo 8.5 İç-Geçerliğe Yönelik Tehdit Türleri

İç-Geçerliğe Yönelik Tehdit Türü	Tehdit Tanımı	Araştırmacı Tarafından Alınabilecek Önlemler
Katılımcıların Seçimi	Deney esnasında geçen zaman içinde gerçekleşen bazı olaylar, deneysel işlemin ötesinde sonuçları aşırı biçimde etkileyebilir.	Araştırmacı deney ve kontrol gruplarının aynı dış olaylarla karşılaşmasını sağlayabilir.
Olgunlaşma	Katılımcıların deney esnasında olgunlaşmaları veya değişmeleri sonuçları etkileyecektir.	Araştırmacı katılımcıları seçerken deney esnasında yaklaşık aynı oranda olgunlaşacak veya değişecek (örn., aynı yaştakiler) kişileri seçebilir.
Regresyon	Deneye seçilen katılımcılar arasında uç değerdeki puanlara sahip bireylerin puanları doğal olarak deney esnasında değişecektir. Puanlar zaman içinde ortalamaya doğru çekilir.	Katılımcıların seçiminde, puanlarının uç değerde olmaması araştırmacı tarafından deneye seçilme şartlarından biri olarak belirlenebilir.

İç-Geçerliğe Yönelik Tehdit Türü	Tehdit Tanımı	Araştırmacı Tarafından Alınabilecek Önlemler
Seçim Yöntemi	Seçilen katılımcıların bazı özelliklerinin sonuçları önceden etkileyecek biçimde olması (örn., bir grupta daha zeki kişilerin olması).	Araştırmacı katılımcıları rasgele seçebilir ve böylece katılımcı özelliklerinin tüm deney gruplarına dağılma olasılığı eşit olur.
Katılımcı Kaybı	Katılımcılar deney esnasında birçok farklı nedenle çalışmayı bırakabilir. Bu nedenle bu kişiler için elde edilecek sonuçlar bilinemez.	Araştırmacı katılımcı kaybını hesaba katarak büyük bir örneklem seçebilir veya sonuç açısından çalışmayı bırakanlarla çalışmaya devam edenleri karşılaştırabilir.
Deneysel İşlemin Yaygınlaşması	Kontrol ve deney grubundaki katılımcılar birbiri ile iletişim kurarlar. Bu iletişim her iki grubun da deney sonundaki puanlarını etkileyebilir.	Araştırmacı iki grubu deney esnasında mümkün olduğu kadar ayrı tutabilir.
Deneysel İşleme Tepki (Küskünlük/ Demoralizasyon)	Sadece deney grubuna bir işlem yapıldığında (örn., deney grubuna terapi yapılıp kontrol grubuna hiçbir işlem yapılmazsa) deneyin katılımcılar için sağladığı kazanç eşit olmayabilir veya moral bozuklukları oluşabilir.	Araştırmacı her gruba kazanç sağlama imkanı oluşturabilir. Örneğin, deneysel işlem deney grubu sonrasında kontrol grubuna uygulanabilir veya kontrol grubuna deney esnasında farklı bir deneysel işlem uygulanabilir.
Rekabet	Kontrol grubundaki katılımcılar kendi gruplarına deneysel işlem uygulanmadığı için kendilerine deney grubundan daha az değer verildiğini hissedebilirler.	Araştırmacı iki grup arasında eşitliği sağlayacak önlemler alabilir. Örneğin kontrol grubunun beklentileri azaltılabilir.
Ölçme Durumları	Katılımcılar için sonuç değişkeni tanıdık hale geldikçe sonraki testlerde önceki cevaplarını hatırlayabilirler.	Araştırmacı testler arasındaki zaman aralığını daha uzun tutabilir veya sonraki testlerde öncekilerden farklı maddeler kullanabilir.
Ölçme Aracı	Öntest ve sontestte kullanılan ölçme araçlarının farklı olması sonuçta elde edilecek puanları etkiler.	Araştırmacı öntest ve sontest ölçümlerinde aynı ölçme aracını kullanabilir.

KAYNAK: Creswell (2012)'den uyarlanmıştır.

Tablo 8.5'de bu tehditlerin bir listesi verilerek, her bir tehdit ayrı ayrı tanımlanmış ve bu tehditlere karşı araştırmacı tarafından alınabilecek olası önlemler önerilmiştir. Bu tehditlerin bazıları katılımcılar (örn., geçmiş, olgunlaşma, regresyon, seçim yöntemi ve katılımcı kaybı), bazıları araştırmacı tarafından manipüle edilen deneysel işlem (örn., deneysel işlemin yayılması, deneysel işleme tepki (küskünlük/demoralizasyon), rekabet) ve bazıları ise deney sürecinde kullanılan diğer işlemlerle (örn., ölçme durumları ve ölçme araçları) ilgilidir.

Dış-geçerliğe yönelik tehditler de ayrıca tanımlanmalı ve bu tehditleri en aza indirgeyen desenler oluşturulmalıdır. **Dış-geçerliğe yönelik tehditler**, araştırmacı tarafından örneklem verileri kullanılarak diğer kişiler, diğer ortamlar ve geçmiş veya gelecek durumlar hakkında hatalı çıkarsamalarda bulunulduğunda ortaya çıkar. Tablo 8.6'da görüldüğü gibi bu tehditler örnekleme seçilen bireylerin özellikleri, ortamın benzersizliği ve deneyin zamanlaması sonucunda ortaya çıkar. Araştırmacı örneklemindeki grupların ötesinde, örneğin çalışmada incelenmemiş ırklar veya sosyal gruplar, çalışmada araştırılmamış ortamlar veya geçmiş ya da gelecek durumlar hakkında genellemeler yapmaya başladığında dış-geçerliğe yönelik tehditler ortaya çıkar. Bu potansiyel tehditler Tablo 8.6'da tanımlanmıştır.

İstatistiksel sonuç geçerliğine yönelik tehditler, yöntem bölümünde bahsedilebilecek diğer bir tehdit türü olup yetersiz istatistiksel güç veya istatistiksel varsayımların ihlali nedeniyle araştırmacıların örneklem verilerinden hatalı çıkarsamalar yapmasıyla ortaya çıkar.

Tablo 8.6 Dış-Geçerliğe Yönelik Tehdit Türleri

Dış-Geçerliğe Yönelik Tehdit Türü	Tehdit Tanımı	Araştırmacı Tarafından Alınabilecek Önlemler
Seçim Yöntemi ve Deneysel İşlem Arasında Etkileşim	Deneyin katılımcılarının sınırlı özellikleri nedeniyle araştırmacı katılımcıların özelliklerine sahip olmayan bireyler hakkında genellemeler yapamaz.	Araştırmacı iddialarını sonuçların genelleneceği gruplarla sınırlı tutar. Araştırmacı farklı özelliklere sahip gruplarla ek deneyler yürütür.
Deney Ortamı ve Deneysel İşlem Arasında Etkileşim	Katılımcıların bulunduğu deney ortamının özellikleri nedeniyle, araştırmacı başka ortamlardaki bireyler hakkında genellemeler yapamaz.	Araştırmacı yeni ortamlarda ek deneyler yürüterek bu deneylerin sonuçlarının asıl deney ortamındaki sonuçlarla aynı olup olmadığını inceler.
Katılımcı Geçmişi ve Deneysel İşlem Arasında Etkileşim	Deneyin sonuçları zaman açısından sınırlı olduğu için araştırmacı geçmiş veya gelecek olaylar hakkında genellemeler yapamaz.	Araştırmacı çalışmasını daha sonraki zamanlarda tekrarlayarak daha önceki deneyle aynı sonuçların elde edilip edilmediğini belirler.

KAYNAK: Creswell (2012)'den uyarlanmıştır.

Araştırmacıların değişkenleri yetersiz tanımladıkları ve veri ölçümlerinin yetersiz olduğu durumlarda ise yapı geçerliğine yönelik tehditler ortaya çıkar.

Araştırma önerisi yazanlar için, geçerlikle ilgili bu hususlar hakkında pratik araştırma ipuçları şunlardır:

- Çalışmanızda geçerliğe yönelik ortaya çıkabilecek potansiyel tehditleri tanımlayınız. Araştırma önerinizde ayrı bir başlık bu tehditlerin giderilmesi konusuna ayrılabilir.
- Tehdidin türünü tam olarak tanımlayınız ve çalışmanızla ilgili getireceği potansiyel sorunu yazınız.
- Deneyinizi tasarlarken bu tehdide nasıl vurgu yapacağınızı tartışınız.
- Geçerliğe yönelik tehditler hakkında yazılmış kitaplara [örn., Cook & Campbell (1979); Shadish, Cook, & Campbell (2001) ve Tuckman (1999)], atıflar yapınız.

Deneysel Süreç

Araştırma önerisi geliştirenlerin bir deneyi yürütmek için takip edilecek süreci detaylı olarak tanımlaması gerekir. Araştırma önerisini okuyanlar kullanılan deseni, gözlemleri, deneysel işlemi ve etkinliklerin zaman çizelgesini kolaylıkla anlayabilmelidir.

- Deneyde yapılacak işlemleri adım adım tartışınız. Örneğin, Borg ve Gall (2006) eşleştirilmiş deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların öntest-sontest karşılaştırılmasında takip edilecek adımları şu şekilde özetlemişlerdir:
  1. Bağımlı değişken ya da bağımlı değişkenle çok yakından ilişkili bir değişkenle ilgili bir ölçümü katılımcılara uygulama
  2. Birinci aşamada tanımlanan ölçümden elde dilen puanları kullanarak katılımcıları çiftler halinde eşleştirme
  3. Oluşturulan çiftlerden birini deney grubuna ve diğerini kontrol grubuna rasgele olarak atama
  4. Deney grubuna deneysel işlem uygulama ve kontrol grubuna herhangi bir işlem uygulamama veya alternatif bir işlem uygulama
  5. Deney ve kontrol gruplarının bağımlı değişken değerlerini ölçme
  6. İstatistiksel testleri kullanarak deney ve kontrol gruplarının sontest (ler) performanslarını anlamlılık düzeyine göre karşılaştırma

Veri Analizi

Okurlara deneyde kullanılacak istatistiksel analizin türü hakkında bilgi veriniz.

- Deneysel desenin öntest veya sontest aşamalarında elde edilen ölçümler ve gözlemler için hesaplanan betimsel istatistikleri rapor ediniz. Betimsel analiz için yapılan bu çağrı APA *Yazım Kılavuzu* (APA, 2010) ile de tutarlıdır. Betimsel istatistikler, ortalamalar, standart sapmalar ve ranjlardır.
- Çalışmadaki hipotezleri araştırmak için kullanılan çıkarsamalı istatistiksel testleri belirtiniz. Bağımsız değişken bilgilerinin (grupların) sınıflamalı ve bağımlı değişken bilgilerinin sürekli değişken düzeyinde olduğu deneysel desenlerde, araştırmacılar t testlerini veya tek-yönlü varyans analizini (ANOVA), kovaryans analizini (ANCOVA) veya çok değişkenli varyans analizini (MANOVA—çoklu bağımlı ölçümler) kullanırlar. (Bu testlerin bir kısmı daha önce Tablo 8.3'te verilmiştir.) Faktöryel desenlerde, ANOVA'nın ortak etki ve temel etkiler modeli birlikte kullanılır. Öntest veya sontest verileri normal dağılımdan büyük oranda sapma gösteriyorsa, parametrik olmayan istatistiksel testler kullanılır. Ayrıca, sonuçların pratikteki anlamlılığı etki büyüklükleri ve güven aralıkları verilerek açıklanır.
- Tek-denekli araştırma desenlerinde başlama durumu ve deneysel işleme ilişkin gözlemler için çizgi grafiklerini kullanınız. Grafikte yatay eksende birim zaman, düşey eksende ise hedef davranış gösterilir. Her veri noktası grafikte ayrı ayrı işaretlenerek sonrasında bu noktalar çizgilerle birleştirilir (örn., bkz. Neuman & McCormick, 1995). Bazen, t testleri gibi istatistiksel anlamlılık testlerinde, başlama durumu ve deneysel aşamaların ortak ortalaması kullanılsa da, bu tür işlemler ölçümlerin bağımsızlığı varsayımını ihlal edebilmektedir (Borg & Gall, 2006).

Sonuçları Yorumlama

Bir deneyin son aşamasında çalışma başında oluşturulmuş hipotezler veya araştırma soruları ışığında deneyden elde edilen bulgular yorumlanır. Bu yorumlama esnasında araştırma soruları veya hipotezlerinin desteklenme veya reddedilme durumu hakkında bilgi veriniz. Deneysel işlemin uygulandığı katılımcılar üzerinde gerçekte bir fark oluşturup oluşturmadığını dikkate alınız. İncelediğiniz geçmiş literatür (Bölüm 2), çalışmanızda kullandığınız kuram (Bölüm 3) veya ulaşılan sonuçlara açıklık getiren ikna edici mantıksal ifadelerle sonuçlarınızın neden anlamlı olduğunu ya da olmadığını belirtiniz. Elde edilen sonuçların deneysel işlemlerin yetersizliği, örneğin iç-geçerliğe yönelik tehditler, sonucunda ortaya çıkmış olup olamayacağını açıklayıp bu sonuçların belirli insan, ortam ve zaman dilimlerine nasıl genellenebileceğini ifade ediniz. Son olarak, sonuçların çalışmanın yapıldığı evren için veya sonraki araştırmalar açısından ne anlam ifade ettiğini açıklayınız.

Örnek 8.6 Deneysel Yöntem Bölümü

Aşağıda verilen metin, Enns ve Hackett (1990) tarafından yapılmış bir yarı-deneysel çalışmadan alınmış olup deneysel desenli bir çalışmada bulunması gereken bileşenlerin çoğunu içermektedir. Bu araştırmada danışan ve danışmanların feminizme yönelik tutumlar boyutuna göre uyuşup uyuşmadığı incelenmiştir. Araştırmacıların geliştirdikleri hipoteze göre, feminist olmayan katılımcılara kıyasla feminist katılımcılar daha ziyade radikal feminist bir danışmanı kabullenirken, feminist olmayan katılımcılar ise daha çok cinsiyet ayrımı yapmayan ve liberal feminist bir danışmanı kabullenirler. Veri analizi hakkındaki tartışmanın ve tartışma bölümündeki yorumların sınırlılığı dışında, bu makale deneysel bir çalışmanın yöntem kısmı için iyi bir örnek olacak öğeleri içermektedir.

Yöntem

Katılımcılar

Katılımcılar, her ikisi de batı yakasında yer alan orta büyüklükte bir üniversite ve meslek yüksekokulunda temel ve ileri seviyede sosyoloji, psikoloji ve iletişim dersleri almakta olan 150 bayan lisans öğrencisinden oluşmaktadır. *[Yazarlar çalışmanın katılımcılarını tanımlamış.]*

Deneysel Desen ve İşlemler

Bu çalışmada **3 × 2 × 2 faktöryel desen kullanılmıştır: Danışman yönelimi (cinsiyet ayrımcısı olmayan-hümanist, liberal feminist veya radikal feminist) × Değer İfadesi (Üstü kapalı veya net) × Katılımcıların feminizmle ilgili tanımlamaları (feminist veya feminist değil). Bazı maddeler için gözlenen eksik veriler için eşleştirilmiş silme işlemi yapılmıştır.** ***[Yazarlar genel deseni tanımlamış.]***

Bir bayan danışman ile bayan danışanı arasındaki mülakat seanslarından ikincisine ait 10 dakikalık video kayıtları incelenerek mülakat ortamları, cinsiyet ayrımcısı olmayan-hümanist, liberal ve radikal feminist olarak üç şekilde tanımlanmıştır.... Durumsal değerler üstü kapalı ifade edilirken örnek bir mülakat formatı kullanılmış ve danışmanın değer ifadeleri cevaplarında üstü kapalı biçimde verilmiştir. Durumsal değerlerin net olarak ifade edilmesi için ise, danışman tarafından danışana, kendi danışmanlık yaklaşımının açıklandığı ve feminizmle ilgili felsefi yaklaşımının liberal veya radikal olduğunu gösterecek değerleri içeren 2 dakikalık bir bölüm her üç danışma durumuna eklenmiştir.... Çalışma öncesinde, cinsiyet ayrımcısı olmayan-hümanist, liberal ve radikal feminist felsefeler arasındaki farklar ve danışmanlık hizmeti almanın etkileri temelinde üç metin hazırlanmıştır. Danışan ifadeleri ve her görüşmenin neticesi sabit tutulurken, danışmanların cevapları yaklaşım türüne göre değişmiştir. [Yazarlar çalışmada manipülasyon yapılan üç deneysel işlemi tanımlamış.]

Ölçme Araçları

Manipülasyon kontrolleri. Katılımcıların deneysel manipülasyon hakkındaki algılarını kontrol etme ve katılımcıların üç danışmanda gözlemledikleri benzerlikleri ölçmek amacı ile Berryman-Fink ve Verderber (1985) tarafından geliştirilen Feminizm Kavramına Yönelik Yorumlar ölçeğinden iki alt ölçek seçilerek yeniden düzenlenmiş ve bu çalışmada Danışman Tanımlama Anketi ve Kişisel Tanımlama Anketi olarak kullanılmıştır.... Berryman-Fink ve Verderber (1985) bu alt ölçeklerin orijinal halleri için iç güvenirlik katsayılarını .86 ve .89 olarak rapor etmiştir. *[Yazarlar bağımlı değişkenin ölçümü için çalışmada kullanılan ölçme aracı ve güvenirliğini tartışmış.]*

Deneysel İşlemler

Tüm deneysel seanslar bireysel olarak yürütülmüştür. Psikolojik danışmanlık alanında uzman bir doktora öğrencisi olan araştırmacı, her deneği selamlamış, çalışmanın amacının öğrencilerin danışmanlık hizmetine verecekleri tepkilerin belirlenmesi olduğunu açıklamış ve ölçme aracını uygulamıştır. Ölçme aracı geri toplanarak, denekler demografik bilgileri içeren formları doldururken ve videokasetini izlemek için yönergeleri incelerken her bir denek için puanlama yapılmıştır. Örneklemin ilk yarısı, rasgele olarak 12 videokasetinden (3 Yaklaşım × 2 İfade türü × 2 Danışman) birine atanmıştır ve ölçme aracı puanlarının medyan değeri hesaplanmıştır. Örneklemin ilk yarısı için elde edilen medyan değeri daha sonra örneklemin ikinci yarısındakileri feminist veya feminist değil şeklinde sınıflandırmak için kullanılmış ve katılımcılardan geri kalanlar rasgele olarak birbirine yaklaşık eşit büyüklükte hücreler oluşturacak biçimde feminist yönelim durumlarına atanmışlardır. Genel örneklem için medyan değeri kontrol edilmiş ve bu medyan ayrımı sonucunda çok az sayıda katılımcı yeniden sınıflandırılarak her hücrede 12 veya 13 katılımcının yer alması sağlanmıştır.

Deneysel işleme ait videokasetini izledikten sona katılımcıların bağımlı değişken ölçümleri tamamlanmış ve deneyin amacı konusunda bilgilendirilmişlerdir. [*s. 35-36: Yazarlar deneyde kullanılan işlemleri tanımlamış.]*

KAYNAK: Enns ve Hackett (1990). APA tarafından yayın hakları koruma altındadır. Baskı için izin alınmıştır.

ÖZET

Bu bölümde tarama veya deneysel desenli bir çalışma tasarlamak için yöntem bölümünde yer verilmesi gereken temel bileşenler tanımlanmıştır. Tarama çalışması için aşamaların tanımlanmasına amacın tartışılması ile başlanmış, evren ve örneklemin tanımlanması, tarama için kullanılacak anket, değişkenler arası ilişkiler, araştırma soruları, anketteki özel maddeler ve anketlerden elde edilen verilerin analizi ve yorumlanmasında takip edilecek adımlar verilmiştir. Deneysel bir desende, çalışmaya katılanlar, değişkenler –deneysel işlem durumları ve sonuç değişkenleri– öntest ve sontestlerde kullanılan ölçme araçları ve deneysel işlemlerde kullanılan gereçler araştırmacı tarafından tanımlanmalıdır. Araştırma deseninde ayrıca deney-öncesi, yarı-deneysel, gerçek-deneysel veya tek-denekli çalışmalar gibi deneyin türü belirtilmelidir. Sonrasında, araştırmacı tarafından uygun simgeler kullanılarak deneysel deseni tanımlayan bir şekil çizilir. Daha sonra ise, deneyle ilgili olarak iç ve dış geçerliğe (ve muhtemelen istatistiksel ve yapı geçerliğine) yönelik tehditler, hipotezlerin veya araştırma sorularının test edilmesinde kullanılan istatistiksel analizler ve çalışmadan elde edilen sonuçların yorumlanması hakkında açıklamalarda bulunulur.

Yazma Alıştırmaları

1. Bir tarama çalışmasında kullanılacak işlemleri içeren bir araştırma planı tasarlayınız. Planınızı yazdıktan sonra tüm bileşenlere yer verilip verilmediğini belirlemek için Tablo 8.1'deki kontrol listesini inceleyiniz.
2. Bir deneysel çalışma için gereken işlemleri içeren bir araştırma planı tasarlayınız. Planınızı yazdıktan sonra tüm sorulara cevap verilip verilmediğini belirlemek için Tablo 8.4'ü inceleyiniz.

EK OKUMALAR

Campbell, D. T., & Stanley, J. C. (1963). Experimental and quasi-experimental designs for research. In N. L. Gage (Ed.), Handbook of research on teaching (pp. 1–76). Chicago: Rand McNally.

Gage *Elkitabı*ndaki bu bölüm, deneysel desenler hakkında klasik bir metindir. Campbell ve Stanley deneyler için günümüzde de halen kullanılan semboller sistemini tasarlamış ve ayrıca iç ve dış güvenirliğe yönelik tehditlerden başlayarak, deney-öncesi desen türleri, gerçek-deneyler, yarı-deneysel desenler ve korelasyonel ve geçmişe dönük eylemsel deneysel desen türlerini geliştirmişlerdir. Kitabın bu bölümü deneysel desen türleri, geçerliğe yönelik tehditler ve bu desenleri test etmek için gereken istatistiksel işlemler hakkında mükemmel bir özet sunmaktadır. Deneysel çalışmalara yeni başlayan öğrenciler için temel bir bölümdür.

Fowler, F. J. (2009). Survey research methods (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Floyd Fowler bir tarama araştırması projesinin tasarımında verilecek kararlar hakkında faydalı bir metin hazırlamıştır. Fowler, tarama desenlerinde alternatif örnekleme yöntemleri, cevaplanmama oranlarını düşürme yöntemleri, veri toplama, kaliteli soru hazırlama, etkili mülakat teknikleri kullanımı, anketleri analize hazırlama ve etik hususlar konularına yer vermiştir.

Keppel, G. & Wickens, T. D. (2003). Design and analysis: A researcher's handbook (4th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Geoffrey Keppel ve Thomas Wickens deneysel verilerin istatistiksel analizi ve deneysel desenlerin ilkeleri açısından deneysel işlem tasarımı hakkında detaylı bir metin hazırlamıştır. Genel olarak bu kitap deney tasarımı ve deneylerin istatistiksel analizi konusunda araştırma yapan orta ve ileri düzey istatistik öğrencilerine yöneliktir. Kitabın giriş bölümünde deneysel desenlerin bileşenleri hakkında bilgilendirici genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Lipsey, M. W. (1990). Design sensitivity: Statistical power for experimental research. Newbury Park, CA: Sage.

Mark Lipsey deneysel desenler ve bu desenlerin istatistiksel güçleri hakkında önemli bir kitap yazmıştır. Kitabın temel mesajı, bir deneyin araştırmayı hedeflediği etkileri saptamaya yetecek hassasiyette olması gerektiğidir. Kitapta istatistiksel güç konusu incelenmiş ve deneysel çalışmalarda uygun grup büyüklüğünü belirlemek için kullanılacak bir tabloya yer verilmiştir.

Neuman, S. B., & McCormick, S. (Eds.). (1995). Single-subject experimental research: Applications for literacy. Newark, DE: International Reading Association.

Susan Neuman ve Sandra McCormick tek-denekli araştırma tasarımı için faydalı ve pratik bir rehber geliştirmişlerdir. Kitaplarında geriye dönüşlü desenler ve çoklu-başlama durumlu desenler gibi farklı desen türlerine ait birçok örneğe yer vermişler ve tek-denek verilerinin analizi için kullanılabilecek istatistiksel işlemleri açıklamışlardır. Örneğin, kitabın bir bölümü verilerin çizgi grafikleri ile gösterilmesi hakkında kuralları örneklerle açıklamaktadır. Kitapta edebiyat ile ilgili birçok uygulamaya atıfta bulunulmakla birlikte sosyal ve beşeri bilimlerde de geniş bir uygulama alanı vardır.

Thompson, B. (2006). Foundations of behavioral statistics: An insight-based approach. New York: The Guilford.

Bruce Thompson istatistik kullanımı hakkında kolay okunabilir bir kitap hazırlamıştır. Betimsel istatistik (yerleştirme, dağılım, şekil), değişkenler arasındaki ilişkiler ve istatistiksel anlamlılıkları, sonuçların pratikteki önemi ile regresyon, ANOVA, genel lineer model ve lojistik regresyon gibi ileri düzey istatistikler hakkında temel hususları incelemiştir. Kitabın tümünde bu temel hususlara ilişkin pratik örneklere yer verilmiştir.

9. BÖLÜM

Nitel Yöntemler

Doç. Dr. Yüksel DEDE
Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi

Nitel yöntemler, nicel araştırma yöntemlerinden farklı bir bilimsel araştırma yaklaşımını gösterir. İkisinin de süreçleri benzer olmasına rağmen, nitel yöntemler metin ve imgesel verilere dayanır ve veri analizinde özgün adımlara ve farklı desenlere sahiptir. Bir nitel araştırma önerisinin yöntem kısmının yazımı; bir ölçüde nitel araştırmanın amacıyla ilgili olarak okuyucuları bilgilendirmeyi, belirli desenleri ele almayı, araştırmacının çalışmadaki rolünü dikkatli bir şekilde yansıtmayı, veri kaynaklarının çeşitliliğini sürekli genişletmeyi, verilerin kaydedilmesi için belirli protokolleri kullanmayı, bilgiyi çoklu analiz yöntemleri ile analiz etmeyi, toplanan verilerin-geçerliğini veya-doğruluğunu gösteren yaklaşımlardan bahsetmeyi gerektirir. Bu bölümde, nitel araştırma yöntemine dayalı bir araştırma önerisi hazırlanırken dikkat edilmesi gereken bileşenler sunulacaktır. Tablo 9.1, önemli konuları vurgulayıp vurgulamadığınızı belirlemek için araştırma önerinizin nitel yöntemler kısmının incelenmesine yönelik bir kontrol listesi sunmaktadır.

Tablo 9.1 Bir Nitel Sürecin Dizaynı için Soruların Kontrol Listesi

_____	Nitel çalışmaların temel özelliklerinden bahsedilmiş midir?
_____	Çalışmada kullanılan nitel desenin belirli bir çeşidinden bahsedilmiş midir? Desenin tarihi, tanımı ve uygulamalarından bahsedilmiş midir?
_____	Çalışmada; okuyucu, araştırmacının rolüne (geçmişteki tarihsel, sosyal, kültürel deneyimler, insanlarla ve yerlerle kişisel bağlantılar ve hassas etik hususlar) ve çalışmada yapılan yorumları nasıl biçimlendirebileceğine dair bir anlayışa sahip midir?
_____	Yer ve kişiler için amaçlı örnekleme stratejisi tanımlanmış mıdır?

_____	Veri toplamanın özel biçimlerinden bahsedilmiş ve bunların kullanımına yönelik mantıksal bir gerekçe verilmiş midir?
_____	Verilerin toplanması boyunca bilgilerin kaydedilmesi için süreçler detaylandırılmış mıdır? (protokoller gibi)?
_____	Veri analiz basamakları belirlenmiş midir?
_____	Araştırmacının, verileri analiz için düzenlediğini gösteren bir delil var mıdır?
_____	Araştırmacı elde edilen bilginin mantığını anlamak için verileri genel olarak incelemiş midir?
_____	Araştırmacı verileri kodlamış mıdır?
_____	Kodlar, bir betimlemeyi oluşturmak veya temaları belirlemek için mi geliştirilmiştir?
_____	Konular, soyutlama ve yüksek analiz düzeyini göstermek için birbiriyle ilişkili midir?
_____	Verilerin; tablo, grafik ve şekiller gibi sunulma yollarından bahsedilmiş midir?
_____	Analizin yorumlanması için esaslar belirlenmiş midir (kişisel deneyimler, literatür, sorular, eylem gündemi)?
_____	Araştırmacı, çalışmanın sonucundan bahsetmiş midir (bir teori geliştirme, temaların karmaşık bir resmini elde etme)?
_____	Bulguların geçerliğini denetlemek için çoklu stratejiler kullanılmış mıdır?

NİTEL YÖNTEMLERİN BİLEŞENLERİ

Bir araştırma önerisinin nitel yöntemler kısmı, nicel (veya karma yöntem) bir projedekilere benzer konulara dikkat etmeyi gerektirir. Bu kısım, çalışmada kullanılan desen hakkında okuyucuya bilgi verir. Örneğin; bu durumda, nitel araştırmanın kullanımı ve temel amacı hakkında bilgilendirme yapılır. Aynı zamanda, çalışmanın örneklemini, veri toplama basamaklarını ve süreçlerin kaydedilmesinin tartışılmasını da kapsar. Ayrıca; veri analizi basamakları, verilerin sunumu için kullanılan yöntemler, verilerin yorumlanması, geçerliği ve çalışmanın olası sonuçlarına işaret etmeyi de kapsayabilir. Başka desenlerin aksine nitel yaklaşım, kullanılan nitel stratejinin özel çeşidini ve araştırmacının rolüne ilişkin araştırmacı yorumlarını içerir. Üstelik; bir nitel projenin yazımı, çalışmadan çalışmaya değişiklik gösterebildiği için yöntem kısmı, yazımın son halinin doğasına ilişkin yorumlar da içermelidir.

Daha önce, Bölüm 4 de verilen Örnek 4.1 ve 4.2'de, söz konusu yöntem bileşenlerini içeren bir nitel araştırma önerisinin yapısına yönelik bir çerçeve çizilmiştir.

Nitel Araştırmanın Özellikleri

Uzun yıllardan beri; araştırma önerisi yazarları, nitel araştırmaların meşruluğuna yönelik akademisyenleri ve hedef kitleyi ikna etmeye çalışmış ve nitel araştırmanın özelliklerini tartışmıştır. Bugün bu tartışmalar, literatürde daha az sıklıkta yer almaktadır ve nitel araştırmanın nelerden oluştuğuna yönelik bazı uzlaşı noktaları oluşmuştur. Bu nedenle, bir araştırma önerisinin bu kısmına yönelik tavsiyeler aşağıda belirtilmiştir:

- Araştırma önerisi için olası hedef kitlenin ihtiyaçlarını araştırınız. Bu kitlenin, bu kısmı okumasının gerekli olmayacağı kadar nitel araştırmanın özellikleri hakkında bilgi sahibi olup olmadığına karar veriniz.
- Okuyucu kitlesinin bilgisine yönelik bazı soru işaretleri varsa, araştırma önerisinde nitel araştırmanın temel özelliklerini veriniz ve bu özellikleri göstermek için mümkünse güncel bir nitel araştırma dergisi makalesini (veya çalışmasını) bir örnek olarak tartışınız.
- Eğer temel özellikleri verecekseniz, öncelikli olarak nelerden bahsetmelisiniz? Neyse ki, günümüzde nitel araştırmayı tanımlayan temel özellikler hakkında ortak bir anlayış vardır. Creswell (2013), Hatch (2002) ve Marschall ve Rossman (2011) gibi başlangıç kitaplarının yazarlarının bir kısmı, bu özellikleri ifade etmiştir.
    - *Doğal ortam:* Nitel araştırmacılar, araştırmanın konusu olan problem veya sorunla ilgili veriyi, katılımcıların yaşadığı fiziksel ortamda toplamaya eğilimlidirler. Onlar, ne bireyleri bir laboratuar (suni bir ortam) içine yerleştirir ne de bireysel olarak doldurmaları için ölçme araçları verirler. Detaylı bilginin, doğrudan insanlarla konuşularak, onların davranışları ve kendi çevreleri içindeki eylemlerinin görülerek toplanması, nitel araştırmanın önemli bir özelliğidir. Doğal ortamda, araştırmacılar zaman içinde genellikle yüz yüze etkileşim imkânına da sahiptir.
    - *Temel veri toplama aracı olarak araştırmacı:* Nitel araştırmacılar, doküman incelemesi, davranışları gözlemleme veya katılımcılarla mülakatlar yoluyla verileri toplarlar. Nitel araştırmacılar, bunun için bir protokol- verilerin toplanması için bir araç- kullanabilir, fakat bilgiyi gerçekte toplayan öncelikle araştırmacılardır. Nitel araştırmacılar, başka araştırmacılar tarafından geliştirilen araçlara veya ölçeklere bağımlı olmaya ve onları kullanmaya eğilimli değildirler.
    - Çoklu veri kaynağı: Nitel araştırmacılar, verileri bir tek veri kaynağından ziyade genelde mülakat, gözlem, doküman ve sesli-görsel bilgi gibi verinin çoklu biçimlerini kullanarak toplarlar.

Daha sonra; araştırmacılar, verileri inceler, onlardan bir anlam çıkarır ve veri kaynaklarını kapsayan kategorileri veya temaları belirlerler.

- *Tümevarımsal ve tümdengelimci veri analizi:* Nitel araştırmacılar, bilginin daha soyut birimlerini elde edecek şekilde artan bir silsilede verilerin düzenlenmesi ile aşağıdan yukarıya doğru örüntüleri, kategorileri ve temaları inşa ederler. Bu tümevarımsal süreç; araştırmacı, konunun kapsamlı bir setine sahip oluncaya kadar veri tabanı ve temalar arasında ileri-geri çalışıldığını gösterir. Sonra tümdengelimsel olarak; araştırmacılar, her bir temanın daha fazla delille desteklenebileceğini veya yeni bir ek bilgi toplamaya ihtiyaç olup olmadığını belirlemek için, verileri tekrar incelerler. Böylece süreç, tümevarımsal olarak başlarken, tümdengelimci düşünme de analizin ileri aşamalarında önemli bir rol oynamaktadır.
- *Katılımcıların kastettikleri anlam:* Nitel araştırma süreçlerinin hepsinde; araştırmacı, yazarların literatürde söyledikleri veya araştırmacıların araştırmaya yükledikleri anlam yerine katılımcıların problem veya soruna yükledikleri anlamı öğrenmeye odaklanır.
- *Gelişmekte olan desen:* Nitel araştırmacılar için, araştırma gelişmekte olan bir süreçtir. Bu, araştırma için başlangıç planının katı bir şekilde kurallarla belirlenemeyeceğini, sürecin bazı veya bütün aşamalarının araştırmacıların alana girdikten ve verileri toplamaya başladıktan sonra değiştirebileceği veya kaydırılabileceğini ifade etmektedir. Örneğin; sorular değişebilir, veri toplama biçimleri değişebilir, çalışılan bireyler ve mekânlar güncellenebilir. Nitel araştırmanın arkasındaki anahtar fikir, problem veya sorunu katılımcılardan öğrenmek ve probleme ait bilgiyi elde etmek için araştırma yapmaktır.
- *Derinlemesine düşünme*: Nitel araştırmada; araştırmacılar, temaların gelişimi ve verilere atfettikleri anlamın şekillenmesinde kendi kişisel geçmişlerinin, kültürlerinin, deneyimlerinin ve çalışmadaki rollerinin etkisi hakkında derinlemesine düşünürler. Yöntemin bu yönü, çalışmadaki yanlılık ve değerlerden basitçe bahsetmekten daha fazladır, çünkü araştırmacının geçmişi aslında çalışmanın yönünü şekillendirebilir.
- *Bütüncül anlayış*: Nitel araştırmacılar, çalışma altındaki problem veya sorunun bütünsel bir resmini elde etmeye çalışır. Bu durum; çoklu bir bakış açısını, bir durumda var olan birçok faktörü ve genellikle aniden ortaya çıkan büyük resmin taslak bir çizimini içerir. Merkez bir fenomenin veya sürecin çoklu yönlerinin görsel bir modeli, bu bütünsel resmin oluşturulmasına yardımcı olur (bkz, örneğin, Creswell &Brown, 1992).

Nitel Desenler

Bu genel özelliklerin ötesinde, kendine özgü desenler vardır. Bu desenler, veri toplama, analiz ve yazım üzerine odaklanır, ancak disiplinlerden ortaya çıkar ve araştırma süreci boyunca devam ederler (problem çeşitleri ve önemli etik hususlar). Tesch (1990) tarafından tanımlanan 28 yaklaşım, Wolcott'un (2009) ağacındaki 22 çeşit ve Creswell'in (2013) nitel araştırma için beş geleneği gibi birçok desen vardır. Marshall ve Rossman (2011), beş farklı yazar boyunca beş çeşit ortak kabulü tartışmıştır. Bölüm 1'de bahsedildiği gibi, nitel araştırmacıların kuram oluşturma, durum çalışması, etnografi, fenomenoloji ve anlatı gibi imkânlar arasından seçim yapmaları tavsiye edilmiştir. Bu beş yaklaşım, günümüzde sağlık ve sosyal bilimler alanlarında yaygın oldukları için seçilmiştir. Katılımcı eylem araştırması (Kemmis & Wilkinson, 1998) veya söylem analizi (Cheek, 2004) gibi diğer nitel yaklaşımlara, nitel çalışma kitaplarında yeterince yer verilmektedir. Desenlerde, araştırmacılar bireysel olarak (anlatı, etnografi) çalışabilir; süreçleri, etkinlikleri ve olayları (durum çalışması, kuram oluşturma,) inceleyebilir, grup veya bireylerin kültürel davranış paylaşımlarına (etnografi) ilişkin bilgi sahibi olabilirler.

Nitel bir araştırma önerisinin yazımında, aşağıdaki araştırma ipuçları dikkate alınır:

- Yaklaşımı tartışan literatüre referanslar sağlayacak ve kullanacağınız özel deseni belirleyiniz.
- Kökeninin dayandığı disiplin, uygulamaları (tercihen alanınızla ilgili) ve kısa bir tanımı gibi çalışacağınız desen hakkında bazı temel bilgiler veriniz (beş desen için Bölüm 1'e bakınız).
- Bu desenin, önerilen çalışmada kullanmak için niçin uygun bir strateji olduğunu tartışınız.
- Desenin kullanımının, başlık, problem, araştırma soruları, veri toplama ve analizi ile raporlaştırma gibi desen sürecinin birçok yönünü nasıl şekillendireceğini belirleyiniz.

Araştırmacının Rolü

Özellikler listesinde de belirtildiği gibi; nitel araştırma, yorumlamaya dayalı bir araştırmadır; araştırmacılar, genellikle katılımcılarla yoğun bir deneyim ve süreklilik içindedir. Bu durum beraberinde, nitel araştırma süreçlerine stratejik, etik ve kişisel hususlar dizisini getirir (Locke, Spirduso, & Silverman, 2013). Zihindeki bu endişeyi göz önünde bulunduran araştırmacılar, yanlılıklarını, değerlerini ve çalışma sürecindeki yorumlarını biçimlendirecek cinsiyet, tarih, kültür ve sosyo-ekonomik durum (SED) gibi kişisel geçmişlerini yansıtarak açıkça tanımlarlar. Ek olarak, araştırmacının bir başka rolü de, bir araştırma yeri girişi sağlamak ve ortaya çıkabilecek etik hususlarla ilgilenmektir.

- Çalışma ve araştırmacılar arasındaki bağlantıları okuyucuların anlamasına yardımcı olacak ortam, katılımcı veya araştırma problemiyle ilgili geçmiş deneyimler hakkında bilgiler verilmelidir. Bu deneyimler, ortamdaki katılımcıları, geçmiş eğitimsel veya iş deneyimlerini veya kültür, etnik köken, ırk, SED veya araştırmacıları çalışmaya doğrudan bağlayan diğer demografik özellikleri içerir.
- Sonra; bu deneyimlerin, araştırmacıların yapacağı yorumları çalışma süresince nasıl şekillendirebileceği açıklanmalıdır. Örneğin; deneyimler, araştırmacıların belli konulara doğru yönelmelerine, aktif olarak konumlarını destekleyecek deliller aramalarına ve araştırma yeri ve katılımcılar lehine olan veya olmayan sonuçlar bulmalarına neden olabilir.
- Araştırmacıların yorumlarını yersiz olarak etkileyebilecek, araştırmacılar ve katılımcılar ve araştırma yeri arasındaki bağlantılar üzerinde yorumda bulununuz. "Arka bahçe" araştırması (Glesne & Peshkin, 1992), araştırmacıların kendi organizasyonlarını, arkadaşlarını veya iş ortamlarının çalışmalarını içerir. Bu, araştırmacıların bilgiyi ifşa etme yeteneğinde ödün vermeye ve araştırmacılar ve katılımcılar arasında bir güç dengesizliğine yol açar. Araştırmacılar, verileri kendi işyerlerinde (veya katılımcılardan üstün bir rolde olduklarında) topladığı zaman, bilgiyi kolay toplayabilir ve bilgiye rahat erişilebilirler, fakat bu bilgi, doğru bilgi olmayabilir ve araştırmacıların ve katılımcıların rollerini tehlikeye atabilir. Eğer arka bahçe çalışması gerekli ise o zaman araştırmacılar verilerden nasıl ödün verilmeyeceğini ve bilginin katılımcıları (veya araştırmacıları) riske sokmayacağını gösterme sorumluluğundadır. Ek olarak, çoklu stratejilerin geçerlik için kullanımı, bilginin doğruluğunu göstermek için gereklidir.
- Katılımcıların haklarını korumak için Kurumsal Etik Kurulu'ndan (KEK) [Institutional Review Board (IRB)] (bkz. Bölüm 4), izin belgesinin alınmasına yönelik atılan adımlar belirtilmelidir. Ek olarak, KEK'den alınan izin mektubunu ekleyiniz ve izin alma süreçlerini tartışınız.
- Araştırma ortamına giriş hakkının kazanımı ve katılımcıların veya ortamın çalışmak için güvenli olduğuna yönelik iznin alınmasının adımlarını tartışınız (Marschall & Rossman, 2011). Araştırma veya arşiv yerlerine, görevlilerin ve bu yerlere **erişimi sağlayan bireylerin** onayı ile erişimin sağlanması ve araştırmanın gerçekleştirilmesi için izin alınması veya iznin sağlanması önemlidir. Bunun için, kısa bir araştırma önerisi geliştirilebilir ve görevlilerin incelemesi teklif edilebilir. Bogdan ve Biklen (1992), bir araştırma önerisinde vurgulanabilecek konuları aşağıdaki gibi belirlemişlerdir:
  - Çalışma için niçin bu yer seçilmiştir?
  - Araştırma süresince, bu yerde yapılacak etkinlikler nedir?
  - Çalışma, bir karmaşaya yol açar mı?
  - Sonuçlar, nasıl rapor edilecektir?
  - Görevliler, çalışmadan ne elde edecektir?

- Ortaya çıkabilecek hassas etik hususlar hakkında değerlendirme yapınız (bkz. Bölüm 3). Ortaya çıkan her bir husus için, araştırma çalışmasının bu hususu nasıl ifade edeceğini tartışınız. Örneğin, hassas bir konu üzerinde çalışırken etkinliklerin, çalışma yerlerinin ve insanların isimlerini gizlemek gereklidir. Bu durumda, bilginin gizlenme süreci, araştırma önerisinde tartışmayı gerektirir.

Veri Toplama Süreçleri

Araştırmacının rolüyle ilgili yapılan yorumlar, veri toplamayla ilgili hususların tartışılmasına zemin hazırlar. Veri toplama basamakları, çalışmanın sınırlarının çizilmesini, bilginin kaydedilmesi için protokol yapılmasının yanında yapılandırılmamış veya yarı-yapılandırılmış gözlemler, mülakatlar, dokümanlar ve görsel materyaller vasıtasıyla bilginin toplanmasını içerir.

- Önerilen çalışma için *amaca yönelik seçilen*, kişileri ve araştırma yerlerini tanımlayınız. Nitel araştırmanın arkasında yatan fikir; araştırmacının, araştırma problemi ve araştırma sorularını en iyi şekilde anlamasına yardımcı olacak katılımcıları veya çalışma yerlerini (veya dokümanlar veya görsel materyaller) **amaca yönelik olarak seçmektir.** Bu durum, nicel araştırmalarda olduğu gibi, katılımcıların ve çalışma yerlerinin büyük sayıdaki örneklem arasından seçkisiz örneklemle seçilmesini önermez. Katılımcılar ve yerler hakkındaki tartışma, Miles ve Huberman (1994) tarafından tanımlanan dört boyutu içerebilir: (a) yer (örneğin, araştırma nerede yapılacak), (b) aktörler (örneğin, kimler gözlemlenecek ve kimlerle mülakat yapılacak), (c) olaylar (örneğin, gözlemlenecek ve mülakat yapılacak aktörler ne yapacak) ve (d) süreç (örneğin, aktörler tarafından ortamda üstlenilen olayların gelişiminin doğası).
- Diğer bir konu da çalışmanızdaki katılımcıların ve yerlerin sayısıdır. Nitel araştırmaları karakterize eden küçük sayılı örneklemlerin dışında, kaç tane araştırma yeri ve katılımcıya sahip olunmalıdır? İlk olarak, örneklem büyüklüğünün kullanılan nitel desene (örneğin, etnografi, durum çalışması) bağlı olduğuna yönelik fikir (Creswell, 2013) akla yatkın olsa da bu soruya verilebilecek kesin bir cevap yoktur. Creswell'in gözden geçirdiği pek çok nitel araştırma çalışmasına göre, anlatı araştırması bir veya iki, fenomenoloji üç ila on, kuram oluşturma, yirmi ila otuz kişiyi incelemeyi içerir; etnografi çalışması için ise sayısız sanat eseri, mülakat ve gözlemleri içeren ortak kültüre sahip bir tek grubu incelemek yeterli iken, durum çalışması için dört veya beş durumu dâhil etmek gerekir. Bu örneklem büyüklüğü sorununa yönelik yaklaşımlardan sadece biridir. Başka bir yaklaşım da, aynı ölçüde geçerlidir. **Verilerin doygunluğa ulaşması** düşüncesi, kuram oluşturma çalışmasından gelir. Charmaz (2006); veri toplama sürecinin, kategoriler (veya temalar) doygunluğa ulaştığında ve yeni verilerin toplanmasıyla ilgili yeni bakış veya özellikler ortaya çıkmadığında durdurulmasını önermiştir.
- Toplanacak veri çeşitlerini belirtiniz. Birçok nitel çalışmada; araştırmacılar, verileri çok çeşitli biçimlerde toplar ve bilgiyi doğal ortamında

elde etmek için çok fazla zaman harcarlar. Nitel araştırmada veri toplama süreçleri, dört temel çeşidi içerir ve bunların güçlü ve zayıf yanları, Tablo 9. 2'de verilmiştir.

- **Nitel gözlem**, araştırmacının, araştırma yerinde bireylerin etkinlikleri ve davranışlarına ilişkin alan notları almasıdır. Bu alan notlarında; araştırmacılar, araştırma yerindeki etkinlikleri yapılandırılmamış veya yapılandırılmış bir şekilde (araştırmacının önceden planladığı, bilmek istediği bazı soruları kullanarak) kaydederler. Nitel gözlemciler, katılımcı olmayan gözlemden tam katılımcı gözleme kadar çeşitli roller alarak duruma dâhil olabilirler. Bu gözlemler, genellikle katılımcıların görüşlerini özgürce ifade etmelerine izin verecek şekilde araştırmacının yönelttiği genel soruları içeren açık-uçlu bir süreci içerir.
- **Nitel mülakatlarda;** araştırmacı, katılımcılarla yüz-yüze ve telefon mülakatları yapar ve altı veya sekiz kişilik gruplarla odak grup mülakatları gerçekleştirir. Bu mülakatlar, yapılandırılmamıştır ve genellikle katılımcıların görüşlerini ve fikirlerini ortaya çıkarma amaçlı birkaç soruyu içeren açık-uçlu bir süreci içermektedir.
- Araştırma süresince, araştırmacı **nitel dokümanlar** toplayabilir. Bunlar, umumi dokümanlar (örneğin, gazeteler, toplantı tutanakları, resmi raporlar) veya özel dokümanlar (örneğin, kişisel günlükler ve anı defterleri, mektuplar, e-mailler) olabilir.
- Nitel verilerin son kategorisi, **sesli ve görsel materyallerden** oluşur. Bu veriler, sesin herhangi bir biçimi, sosyal medya metni, kısa mesaj, e-mail, web sitesi sayfası, video-teyp, sanat nesnesi ve fotoğraflar olabilir. Görsel etnografi kategorisinin altına düşen yaratıcı veri toplama süreçlerini içerir ve yaşanmış hikâyeleri, mecâzi görsel anlatıları ve dijital kayıtları kapsar (Clandinin, 2007).
- Veri toplama biçimlerine ilişkin bir tartışmada, Tablo 9.2'de tartışıldığı gibi, çeşitler hakkında özellikler belirtilmiş ve her bir çeşidin güçlü ve zayıf yönleriyle ilgili mantıksal gerekçeler sunulmuştur.
- Veri toplama çeşitleri, genelde gözlemlerin ve mülakatların ötesine geçmektedir. Bu farklı biçimler, okuyucuda araştırma önerisine yönelik bir ilgi oluşturur ve gözlem ve mülakatların kaçırabileceği faydalı bilgiyi yakalayabilir. Örneğin, bir mülakat süresince sesler ve tatların bir araya toplanması gibi, olasılıklarla ilgili hayal gücünü geliştiren şeylerin ya da yorumları ortaya çıkarmak için bir fikri besleyen maddelerin kullanımını gösteren Tablo 9.3'deki veri çeşitlerinin özetlerini inceleyiniz.

Tablo 9.2 Nitel Veri Toplama Çeşitleri, Görüşler, Avantajlar ve Sınırlılıklar

Veri Toplama Çeşitleri	Çeşitlerdeki Seçenekler	Çeşidin Avantajları	Çeşidin Sınırlılıkları
Gözlemler	• Tamamen katılımcı olmak- araştırmacı rolünü gizler. • Gözlemci olarak katılmak-araştırmacının rolü bilinmektedir. • Gözlemci olarak katılmak- gözlemci olma rolü, katılımcı rolüne göre ikinci düzeydedir. • Tamamen gözlemci olmak- araştırmacı, katılımcı olmadan gözlem yapar.	• Araştırmacı, katılımcılara ilk elden ulaşma deneyimine sahiptir. • Araştırmacı, bilgiyi oluştuğu sırada kaydedebilir. • Gözlem sürecince olağandışı durumlar gözlemlenebilir. • Katılımcılar için tartışılması rahatsız edici olabilecek konuların incelenmesinde faydalıdır.	• Araştırmacı, davetsiz misafir olarak görülebilir. • • Araştırmacının rapor edemeyeceği özel bilgi gözlemlenebilir. • Araştırmacının, dikkati ve gözlem yapma becerisi iyi olmayabilir. • Bazı katılımcılar (örneğin, çocuklar), karşılıklı dostça ilişkinin kurulmasında bazı problemler çıkarabilir.
Mülakatlar	• Yüz-yüze- bire-bir mülakat, bizzat mülakat • Telefon- araştırmacının telefonla mülakat yapması • Odak grubu- araştırmacının bir gruptaki katılımcılarla mülakat yapması • E-mail internet mülakatı	• Katılımcılar, doğrudan gözlemlenemeyeceğinde yararlıdır. • Katılımcılar, tarihsel bilgi sağlayabilir. • Araştırmacının, sorgulama hattını kontrol etmesine izin verir.	• Mülakat yapılan kişilerin bakış açılarınca filtrelenen dolaylı bilgi sağlanır. • Bilgi, doğal ortamdan ziyade tasarlanmış bir yerde elde edilir. • Araştırmacının varlığı, cevaplarda önyargıya neden olabilir. • Bütün insanlar, aynı düzeyde algılama ve ifade etme becerisine sahip değildir.
Dokümanlar	• Umumi dokümanlar-toplantı tutanakları veya gazeteler • Özel dokümanlar-günlükler, hatıra defterleri veya mektuplar	• Araştırmacıya, katılımcıların dili ve kelimelerini elde etme imkânı verir. • Araştırmacıya uygun bir zamanda erişilebilen bilgi-	• Bütün insanlar, aynı düzeyde algılama ve ifade etme becerisine sahip değildir. • Koruma altındaki bilgi, genelin veya özelin erişimi için uygun olmayabilir.

(Devam ediyor)

Veri Toplama Çeşitleri	Çeşitler İçin Görüşler	Çeşidin Avantajları	Çeşidin Sınırlılıkları
		• Dikkati çekmeyen bilgi kaynağı. • Katılımcılar dikkatlerini verdikleri bilgiye verir. • Yazılı bir delil olarak, araştırmacıyı zaman ve çözümleme yükümlülüğünden korur.	• Araştırmacıların, bilgiyi zor bulunan yerlerde aramalarını gerektirir. • Yazma veya bilgisayar ortamında optik taramayı gerektirir. • Materyaller, tamamlanmamış olabilir. • Dokümanlar, gerçek veya doğru olmayabilir.
Sesli-Görsel Materyaller	• Fotoğraflar • Video kasetleri • Sanat nesneleri • Bilgisayar mesajları • Sesler • Filmler	• Dikkat çekmeyen bir veri toplama yöntemidir. • Katılımcılara kendi gerçeklerini doğrudan paylaşmaları için bir fırsat sağlar. • Görsel dikkati yakalamada yaratıcıdır.	• Yorumlamak zor olabilir. • Genel veya özel olarak erişime uygun olmayabilir. • Bir gözlemcinin varlığı (örneğin, fotoğrafçı), cevapları etkileyebilir ve bozucu olabilir.

NOT: Bu tablo, Bogdan ve Biklen (1992), Creswell (2013) ve Merriam'dan (1998) uyarlanan materyalleri içerir.

Tablo 9.3 Nitel Veri Toplama Yaklaşımlarının Bir Listesi

Gözlemler
• Katılımcı olarak gözlem yaparak alan notlarını toplama.
• Gözlemci olarak gözlem yaparak alan notlarını toplama.
• Gözlemci olarak katılımcıdan daha fazla zaman harcayarak alan notlarını toplama.
• Katılımcı olarak gözlemciden daha fazla zaman harcayarak alan notlarını toplama.
• İlk önce bir "dış- katılımcı", daha sonra ortamın içine girerek bir "iç-katılımcı" olarak ortamı gözlemleyerek alan notlarını toplama.

Mülakatlar
• Yapılandırılmamış, açık-uçlu bir mülakat yapma ve mülakat notları alma. • Yapılandırılmamış, açık-uçlu bir mülakat yapma, mülakatın ses kaydını alma ve çözümleme. • Yarı-yapılandırılmış mülakatlar yapma, mülakatın ses kaydını alma ve çözümleme. • Bir odak grup mülakatı yapma, mülakatın ses kaydını alma ve çözümleme. • Farklı mülakat çeşitleri kullanma: e-mail veya internet, yüz-yüze, odak grup, online odak grup ve telefon mülakatları.
Dokümanlar
• Araştırma süresince bir günlük tutma. • Katılımcının, araştırma süresince günlük veya hatıra defteri tutmasını sağlama. • Katılımcıların kişisel mektuplarının toplanması. • Umumi dokümanların analizi (örneğin, resmi notlar, yazılı tutanaklar, arşivsel materyaller. • Öz-yaşam öykülerini ve yaşam öykülerini inceleme. • Çizelge denetimleri yapma. • Tıbbi kayıtları inceleme.
Sesli-Görsel Materyaller
• Fotoğrafları ve videoları inceleme. • Katılımcıların, fotoğraf çekmesi ve video kayıt yapması (örneğin, fotoğraf elde etme) ve sonra bu materyaller hakkında katılımcılarla mülakat yapılması. • Fiziksel iz bırakan delilleri (örneğin, kardaki ayak izleri) inceleme • Sosyal bir durumu, bireyi veya grubu filme alma ve videosunu çekme. • Web sitelerini inceleme. • Sesleri toplama (örneğin, müzikal sesler, bir çocuğun gülmesi, arabanın korna sesi). • E-mailleri toplama, paylaşım ağı (örneğin, Facebook) veya sosyal medya mesajlarının başka biçimlerini tartışma. • Cep telefonu kısa mesajlarını toplama (örneğin, Twitter). • Mülk ve dinsel nesneleri inceleme. • Ses, koku, tat veya herhangi bir duyu uyarıcısını toplama.

KAYNAK: Creswell'den (2013) uyarlanmıştır.

Veri Kayıt Etme İşlemleri

Alana girişten önce, nitel araştırmacılar veri kayıtlarına yönelik yaklaşımlarını planlarlar. Araştırma önerisi, araştırmacının hangi veriyi kaydedeceğini ve veri kaydetme süreçlerini tanımlamalıdır.

- Bir nitel araştırmada, gözlemlerin kayıt edilmesi için bir protokol geliştirilmesinin ve kullanımının planlamasını yapınız. Araştırmacılar, genellikle nitel bir çalışmanın seyri boyunca çoklu gözlemler yaparlar ve gözlem yaparken bilgiyi kaydetmek için bir **gözlem protokolü** kullanırlar. Bu, betimsel notları (katılımcıların betimlenmesi, diyalogun yeniden yapılandırılması,

fiziksel ortamın tanımlanması, özel olay ve etkinliklerin değerlendirilmesi) derinlemesine düşünme notlarından (kuramsal düşünme, hissetme, problem, fikir, önsezi, izlenim ve önyargılar gibi araştırmacının kişisel düşünceleri) ayrıştırmak için ortasından bir satır ile bölünmüş bir tek sayfadan oluşabilir (Bogdan & Biklen, 1992, s. 121). Bu formda; zaman, yer, alanda gözlemin yapıldığı tarih hakkında demografik bilgi de yazılabilir.

- Bir nitel araştırma süresince sorulacak sorular ve cevapları kaydetmek için bir **mülakat protokolünün** geliştirilmesini ve kullanımını planlayınız. Araştırmacılar; mülakatlardaki bilgiyi, video çekimi, ses kaydı veya el yazımı notlar alarak kaydederler. Bir mülakat bir kayda alınsa bile kayıt cihazlarının arızalanması ihtimaline karşın, araştırmacının notlar alması tavsiye edilmektedir. Eğer ses kayıtları kullanılırsa, araştırmacıların kaydın çözümlemesi için önceden plan yapmaları gerekir. Mülakat protokolünün aşağıdaki bileşenleri içermesi gerekir:
  - Başlık (tarih, yer, mülakatçı, mülakat yapılan kişi)
  - Bir mülakattan başka bir mülakata kullanılacak süreçlerin standart olması için mülakatçı için yönergeler
  - Sorular (genelllikle başlangıçta sıcak bir ortamın oluşmasını sağlayabilecek bir soruyu takiben dört-beş sorudan oluşan nitel bir araştırma planındaki alt- sorular ve bazı sonuç ifadelerinin veya "Sorularımla ilgili daha çok şey öğrenmek için kimi ziyaret etmeliyim?" gibi bir sorunun bunları izlemesi)
  - Bireylerin söylediklerini ayrıntılaştırmak veya daha detaylı biçimde görüşlerini açıklamak için derinlemesine araştırıcı dört - beş soru
  - Cevapları kaydetmek için sorular arasında boşluklar bırakma
  - Mülakat süresince mülakat yapılan kişilere harcadıkları zaman için teşekkür edecek bir ifadenin kullanılması
  - Araştırmacılar, genelde bir nitel araştırmada analiz için toplanan dokümanların kaydını tutmak için bir günlük geliştirirler. Bir araştırma önerisinde, bilginin birincil materyalleri (örneğin, bilginin doğrudan çalışılan durumdan veya insanlardan elde edilmesi) veya ikincil materyalleri (örneğin, başkalarınca yazılan durumlar veya bireylerin ikinci elden değerlendirmeleri) temsil edip etmediğini göstermek için bu günlüklere notlar alınması yardımcı olur. Bunlar, veri kaynaklarının değerine ve güvenirliğine ilişkin yorumlar için de yardımcıdır. Gerektiğinde kolayca ulaşılabilmek için, görsel materyallerin bazı sistem biçimlerinin düzenlenmesi gereklidir. Bu tarz veriler için, araştırmacılar tarafından tutulan bir günlük de aynı şekilde iş görebilir.

Veri Analizi ve Yorumlama

Nitel bir araştırma önerisindeki bir yöntem tartışması, çeşitli biçimlerdeki nitel verilerin analizindeki basamakları da açıkça belirtmelidir. Genelde; amaç,

metin ve imge verilerinden bir anlam çıkarmaktır. Bu durum veriyi bölümlere ve parçalara ayırmayı (bir soğanın katlarını ayırır gibi) ve daha sonra tekrar bir araya getirmeyi içermektedir. Araştırma önerisindeki nitel veri analizi hakkındaki tartışma, sürecin tamamına ilişkin bazı genel noktalarla başlayabilir:

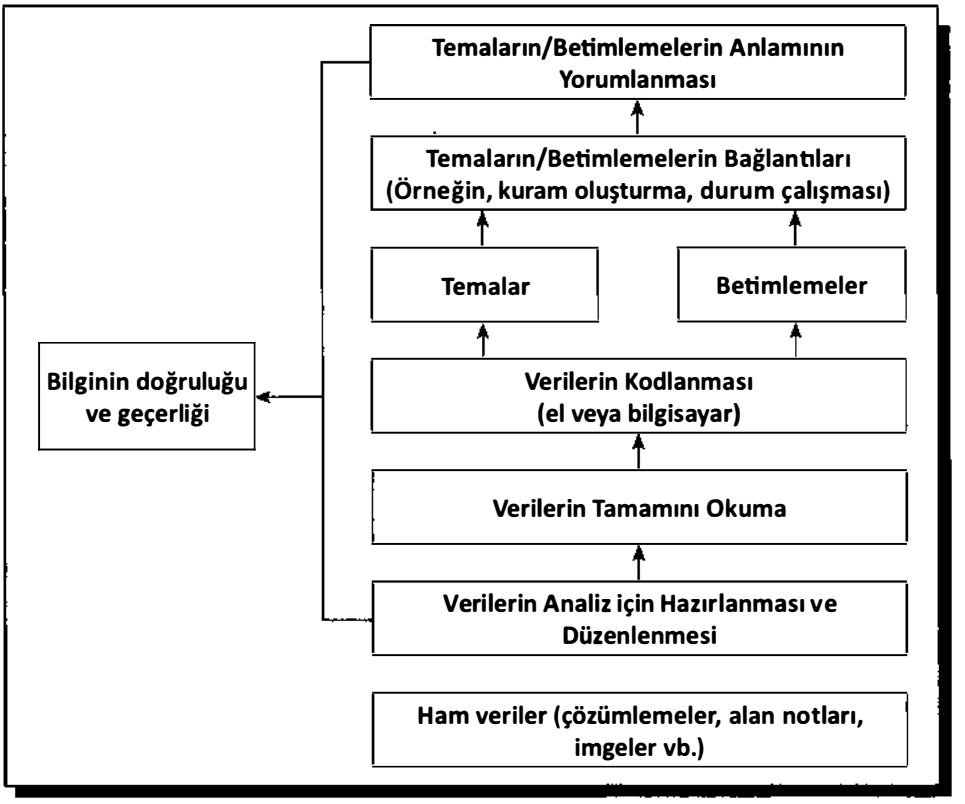
- Nitel araştırmada veri analizi, nitel çalışmanın gelişimindeki diğer kısımlarla- yani, veri toplama ve bulguları yazma- işbirliği içinde ilerler. Mülakatlar yapılırken; örneğin, araştırmacılar daha önce yaptıkları bir mülakatın analizini yapabilir, sonuç raporunda bir anlatı olarak dâhil edilebilecek kısa notları yazabilir ve sonuç raporunun yapısını düzenleyebilirler. Bu süreç, araştırmacının verileri topladığı, sonra bilgiyi analiz ettiği ve sonunda da rapor yazdığı nicel araştırmadan farklıdır.
- Metin ve imgesel veriler yoğun ve zengin olduğu için, bir nitel çalışmada bilginin tamamı kullanılmayabilir. Bu nedenle, verilerin analizinde araştırmacıların verinin bir kısmı üzerine odaklandıkları ve kalan kısımlarını göz ardı ettikleri verileri "ayıklama" sürecine (Guest, MacQueen, & Namey, 2012) ihtiyaç duyulur. Bu süreç, gözden kaçan verilerin yeniden yerleştirilmesi, yeniden yapılandırılması ve verilerin hepsini muhafaza etmek için araştırmacının elinden geleni yaptığı nicel araştırmadan farklıdır. Nitel çalışmada; bu sürecin etkisi, temaların yaklaşık beş-yedi tema gibi az sayıda temada toplanmasıdır (Creswell, 2013).
- Verilerin analizinde size yardımcı olacak bilgisayar destekli bir nitel veri analizi programını kullanıp kullanmayacağınızı da (veya verileri el ile kodlayıp kodlamayacağınızı) belirleyiniz. El ile kodlama, birkaç kişiden elde edilen veriler için olsa bile zahmetli ve zaman alıcı bir süreçtir. Bu nedenle, nitel yazılım programları oldukça yaygındır ve metin ve imgesel veri tabanlarındaki bilginin düzenlenmesi, tasnifi ve araştırılmasında araştırmacılara yardımcı olur (Guest ve meslektaşları'nın (2012) nitel veri analizi yazılımı hakkındaki bölümüne bakınız). Nitel araştırmada kullanılabilecek çeşitli bilgisayar yazılım programları vardır ve bunlar benzer özelliklere sahiptir: iyi bir rehberlik ve dosyaların gösterimi, hem metin hem de imgesel verileri birleştirebilme özelliği (örneğin, fotoğraflar), verileri depolama ve düzenleme özelliği, belirli kodlarla ilintili olan metnin yerini belirleme kapasitesi, kodlar arasındaki ilişkilerin sorgulanması için birbiriyle ilişkili kodlar ve elektronik tablolama/spreadsheeet veya veri analiz programları gibi nitel verilerin nicel programlara gönderimi veya alımı. Bu programların arkasındaki temel fikir, nitel verilerin depolanması ve yerleştirilmesi için etkili bir araç olarak bilgisayarın kullanılmasıdır. Araştırmacıların hâlâ metnin her bir satırı boyunca ilerlemek (çözümleme boyunca el ile kodlamadaki gibi) ve kodları belirlemelerine ihtiyaç duyulmasına rağmen, bu süreç el ile kodlamadan daha hızlı ve etkili olabilir. Ayrıca; büyük veri tabanlarında, araştırmacı bütün pasajları (veya metin parçalarını) aynı kodla hızlı biçimde yerleştirebilir ve katılımcıların cevaplarının benzer veya farklı bir kod içine düşüp düşmediğini belirleyebilir. Bunun ötesinde, bilgisayar

programları, farklı kodların karşılaştırmasına imkân da verebilir (örneğin, erkekler ve kızların- - ikinci kod *olan sigara içmeye yönelik tutumları* ilk kod olan *cinsiyete* göre nasıl farklılaşmaktadır?). Bunlar nitel veri analizinde elle kodlamaya karşı yazılım programlarının mantıklı bir tercih olmalarını sağlayan birkaç özelliktir. Programların öğrenilmesi için kullanım kitapları olmasına rağmen, herhangi bir yazılım programı gibi nitel yazılım programlarının öğrenilmesi ve etkin olarak kullanılması için zaman ve öğrenme becerisi gerekir. Popüler üç nitel veri analiz yazılım programının demoları, MAXqda (www.maxqda.com/), Atlas.ti (www.atlasti.com/) ve QSR NVivo (www.qsrinternational.com/) mevcuttur. İlk iki program Almanya'da, üçüncüsü ise Avustralya'da geliştirilmiştir. Bu programlar, PC veya MAC'da çalışmak için uygundur.

- Yöntem kısmındaki nitel veri analizi üzerinde uzmanlaşmaya yardımcı olabilecek kavramsallaştırma iki düzey üzerinden yürür: (a) birincisi, verilerin analizinde daha fazla genel süreç (bkz. aşağıya) ve (b) ikincisi, özel nitel desenler içine yerleştirilmiş analiz basamakları olabilir. Örneğin; anlatı araştırması, katılımcıların hikâyelerini, hikâyenin konusu, ortam, etkinlik, doruk noktası ve sonuç gibi yapısal araçları kullanarak restore etmeye çalışır (Clandinin & Connelly, 2000). Fenomenolojik araştırma, anlamlı ifadelerin analizini, anlamlı birimlerin genellemesini ve Moustakas'ın (1994) deyimiyle bir öz betimlemenin neyi ifade ettiğinin geliştirilmesini kullanır. Kuram oluşturma, sistematik basamaklara sahiptir (Corbin & Strauss, 2007; Strauss &Corbin, 1990, 1998). Bunlar, bilgi kategorilerinin üretilmesini (açık kodlama), bu kategorilerden birinin seçilmesini ve kuramsal bir model içinde yerinin belirlenmesini (birleştirici kodlama) ve bu kategorilerin bağlantılarından hareketle bir hikâyenin ortaya çıkarılmasını (seçici kodlama) içerir. Durum çalışması ve etnografik araştırma, birey ve durumların detaylı bir betimlemesini ve daha sonra da tema veya sorunların analizini kapsar (bkz., Stake, 1995; Wolcott, 1994). Araştırmacı; bu stratejilerden birini kullandığı zaman, bir araştırma önerisindeki verilerin eksiksiz bir betimlemesi, ilk olarak analizin genel sürecini bunun takibinde de strateji içindeki özel basamakları tanımlar.
- Kullanılan stratejinin çeşidine bağlı olarak bu analitik farklılıklara rağmen, nitel araştırmacılar genellikle genel bir süreci takip eder ve veri analizindeki basamakları araştırma önerisinde belirtirler. Özel araştırma stratejisi basamakları ile genel basamakları harmanlamak ideal olanıdır. Veri analiz sürecine genel bir bakış, Şekil 9.1'de verilmiştir. Bir araştırma tavsiyesi olarak, araştırmacıların nitel veri analizinde özelden genele doğru gitmeleri ve analizin çoklu düzeylerini kullanmaları önerilmektedir.

Bu resim, alttan yukarıya doğru doğrusal ve hiyerarşik bir yaklaşımı önermektedir, fakat bu pratikte çok daha fazla etkileşime açık, çeşitli basamaklar birbiriyle ilişkilidir ve daima sunulan sırada gerçekleşmez. Araştırma önerinizin yöntem kısmında bu yedi basamağın geliştirilmesi ve çalışmanızda ortaya çıkabilecek olası kod ve temaların somut gösterimlerinin verilmesi tavsiye edilmektedir.

Şekil 9.1 Nitel Araştırmada Veri Analizi

Basamak 1. Verilerin analiz için hazırlanması ve düzenlenmesi. Bu basamak, mülakatların çözümlenmesi, materyallerin optik olarak taranması, alan notlarının bilgisayarda yazılması, görsel materyallerin listelenmesi ve bilginin kaynaklarına dayalı olarak farklı çeşitlerinin içine verilerin düzenlenmesini ve sınıflandırılmasını içerir.

Basamak 2. Verilerin Tamamını Okuma veya İnceleme. Bu ilk basamak, genel olarak bilginin ve anlamının ne olduğuna yönelik **derinlemesine düşünme** imkânı verir. Katılımcıların söylediği genel fikirler nedir? Bu fikirlerin genel havası nedir? Bilginin kullanımı, güvenirliği ve derinliği hakkında izlenim nedir? Bazen nitel araştırmacılar, notlarını gözleme dayalı alan notları veya çözümlemelerinin kenarına yazar veya bu basamakta veriler hakkındaki genel düşüncelerini kayıt etmeye başlarlar. Görsel veriler için, görüşlerin yer aldığı bir müsvedde defteri, çizim yapmak için kullanılabilir.

Basamak 3. Verilerin kodlanmasına başlama. Kodlama, verilerin aynı kategori içine (veya metin veya imgesel parçalar) alınarak düzenlenmesi ve

kenar boşluğundaki bir kategoriyi temsil eden bir kelimeyi yazma işlemidir (Rossman & Rallis, 2012). Kodlama, veri toplama süresince toplanan veri veya resimlerin metne aktarımını, kategorilerin imgelere veya cümlelere (veya paragraflar) ayrıştırılmasını ve genellikle de katılımcının güncel diline (yaşayan organizma (in vivo) terimi olarak isimlendirilir) dayalı bir terim ile bu kategorilerin isimlendirilmesini içermektedir. Tablo 9.4'de gösterildiği gibi, Tesch (1990) kodlamada genel anlamda kullanılacak sekiz basamak önermiştir:

Tablo 9.4. Tesch'in Kodlama Sürecindeki Sekiz Basamağı

1. Bütün hakkında bir fikir elde ediniz. Çözümlemeleri dikkatli bir şekilde okuyunuz. Okurken aklınıza gelebilecek bazı fikirleri not ediniz.
2. Yığının en üstündeki en ilginç ve en kısa olan bir dokümanı (yani, bir mülakat) alınız. Üzerinde çalışınız, "Bu ne hakkındadır?" diye kendinize sorunuz. Bilginin içeriği hakkında düşünmeyiniz, altında yatan anlama bakınız. Düşüncelerinizi kenar boşluklarına yazınız.
3. Bazı katılımcılar için bu görevi tamamladığınızda, bütün konuların bir listesini yapınız. Benzer konuları bir araya getiriniz. Bu konuları, sütunlar halinde belki önemli, özgün ve arta kalan konular şeklinde sıralayarak yazınız.
4. Bu listeyi alarak verilerinize geri dönünüz. Konuları, kodlar olarak kısaltınız ve kodları metnin uygun parçalarının yanına yazınız. Yeni kategorilerin ve kodların ortaya çıkıp çıkmayacağını görmek için başlangıçta bu düzenlemeleri planlamaya çalışınız.
5. Konunuz için en iyi betimsel kelimeleri bulunuz ve onları kategorilerin içine atınız. Biri diğeri ile ilişkili konuların gruplanması ile kategorilere ilişkin toplam listenizi azaltmanın yollarını araştırınız. Kategorileriniz arasında birbiriyle ilişkili yerleri göstermek için çizgiler çiziniz.
6. Bu kodları yazmak ve her bir kategori için kısaltmalar yapmak üzerine nihai bir karara varınız.
7. Her bir kategoriye ait veri materyallerini bir yere toplayınız ve bir başlangıç analizi yapınız.
8. Gerekli ise var olan verilerinizi yeniden kodlayınız. (s. 142 -149)

Ek olarak, bir metnin çözümlemesi veya bir resmin (veya görsel nesnelerin başka çeşidi) analizini yaparken kod çeşitlerini geliştirmeye dikkat ediniz. Kodlar, üç kategoriye düşecek şekilde yazılabilir:

- Ortak anlayış ve literatüre dayalı olarak, okuyucuların bulmayı bekleyeceği konular üzerindeki kodlar. Okullarda fiziksel şiddeti çalıştığınızda, bazı parçalar "kendinize yönelik tutumlar" gibi kodlanabilir. Bu kod, okullardaki fiziksel şiddetle ilgili bir çalışmada beklenebilir.
- Çalışmanın başlangıcında beklenilmeyen ve sürpriz olan kodlar.

Kâr amacı gütmeyen organizasyonlardaki yöneticiliğe yönelik bir çalışmada, organizasyon binasının ısınmasının etkileri ve bunun bireylerin birbirlerine yakınlığını ve konumunu nasıl şekillendireceği öğrenilebilir. Çalışmaya başlamadan önce binanın dışına çıkıp bakılmazsa, liderlik çalışmasında ısınma ve ofislerin konumlarının kodları gözden kaçırılabilir.

- Olağandışı olan kodlar kavramsal olarak okuyucunun ilgisini çeker. Silahlı bir adama bir kampüsün cevabıyla ilgili bir nitel çalışmada keşfedilen kodlardan birini örnek verelim (Asmussen & Creswell, 1995). Çalışmada "yeniden tetikleme" kodunun ortaya çıkması beklenmiyordu ve cevapları değerlendirmesi için kampüse çağırılan bir psikologun perspektifinden ortaya çıktı. Bireylere geçmiş travmatik olaylarının hatırlatılması -yeniden tetikleme-, bu terimin önemli bir kod ve nihayetinde analizdeki bir tema olarak kullanılmasına yol açmıştır.

Kodlamayla ilgili başka bir husus; araştırmacının, (a) sadece katılımcılardan toplanan bilgiyi temel alarak kodları geliştirmesi, (b) önceden belirlenmiş kodları kullanması, sonra verileri bu kodlara uygun hale getirmesi veya (c) ortaya çıkan ve önceden belirlenmiş kodların bir kombinasyonunu kullanmasıdır. Sosyal bilimlerde geleneksel yaklaşım, veri analizi süresince kodların ortaya çıkmasına izin vermektedir. Sağlık bilimlerinde, incelenmiş teoriye dayalı olarak önceden belirlenmiş kodları kullanmak yaygın bir yaklaşımdır. Bu durumda; araştırmacılar, verileri kodlamak için kullanacakları önceden belirlenmiş kodların listesini içeren bir tablo, bir **nitel kodlama kitabı** geliştirebilirler. Guest ve meslektaşları (2012), nitel araştırmada kodlama kitaplarının kullanımını ele almış ve açıklamıştır. Bir kod kitabının amacı, özellikle kodlayıcılar çok olduğunda kodların tanımınının verilmesini sağlayarak, kodlar arasında tutarlılığı maksimum hale getirmektir. Bu kodlama kitabı, kodların listesini, her bir kod için bir etiketi, birer kısa tanımlamayı, kodun eksiksiz tanımlamasını, kodun ne zaman kullanılacağına ve kullanılmayacağına ilişkin bilgiyi ve kodu gösteren bir örneği içerir. Bu kodlama kitabı; araştırmacı, verileri analiz ederken yeni bir kodun ortaya çıkabilme ihtimalinden dolayı verilerin detaylı bir şekilde analizi yapılırken gelişebilir ve değişebilir. Projelerini test etmek için belirli bir teoriye sahip araştırmacılar için verilerin kodlanması için bir ön kodlama kitabının geliştirilmesi ve veri analizi süresince öğrenilen bilgiye dayalı olarak kodlama kitabının geliştirilmesine ve değiştirilmesine izin verilmesi tavsiye edilmektedir.

Basamak 4. Analiz için tema veya kategorilere ek olarak, insan veya ortamların da bir betimlemesi için kodlama işlemini kullanınız. *Betimleme*, bir ortamdaki olay, yer veya insanlar hakkındaki bilginin detaylanmış bir yorumunu içerir. Araştırmacılar, bu betimlemeler için kodlar oluşturabilirler. Bu analiz; durum çalışması, etnografi ve anlatı araştırma projeleri için detaylandırılmış betimlemelerin tasarımında yararlıdır. Az sayıdaki *tema* veya kategorilerin -belki bir araştırma çalışması için beş-yedi tema- üretmek için de kodlamayı kullanınız.

Bu temalar, nitel çalışmalarda önemli bulgular olarak görülür ve çalışmaların bulgular kısmında (veya bir yüksek lisans tezi veya doktora tezinin bulgular kısmında) başlıklar olarak kullanılır. Temalar, bireylerden elde edilmiş çoklu perspektifler sunar ve farklı sorular ve özel delillerce desteklenir.

Kodlama süreci boyunca temaların belirlenmesinin ötesinde; nitel araştırmacılar, karmaşık analizin ilave tabakalarını inşa etmek için temalarla daha fazlasını yapabilirler. Örneğin; araştırmacılar, temaları bir hikâyenin ana temasının içine (anlatılardaki gibi) birleştirir veya kuramsal bir modelin (kuram oluşturma çalışmasındaki gibi) içinde onları biçimlendirirler. Temalar her bir bireysel olay ya da çapraz olaylar (durum çalışmalarında olduğu gibi) için analiz edilir veya genel betimlemenin içinde şekillendirilir (fenomenolojide olduğu gibi). Çok yönlü nitel çalışmalar betimlemenin ve tema belirlemenin ötesine geçerler ve karmaşık tema bağlantılarını biçimlendirirler.

Basamak 5. Betimleme ve temaların nitel anlatıda nasıl *sunulacağının* geliştirilmesi. En yaygın yaklaşım, analiz bulgularını aktarmak için bir anlatıyı kullanmaktır. Bu, olayların bir kronolojisini ifade eden bir tartışma, birkaç temanın (alt temalar, belirli görsel açıklamalar, bireylerden çoklu perspektifler ve alıntılarla birlikte) detaylı tartışması veya birbirine bağlı temaların bir tartışması olabilir. Nitel araştırmacıların çoğu, tartışmaya yardımcı olacak görsel, şekil veya tabloları da kullanırlar. Onlar, bir süreç modeli (kuram oluşturma çalışmasındaki gibi) sunar, bir araştırma yerinin çizimini (etnografideki gibi) geliştirir veya bir tablodaki her bir katılımcıyla ilgili betimleyici bilgiyi aktarırlar (durum çalışmaları ve etnografilerdeki gibi).

Basamak 6. Veri analizlerindeki son basamak, sonuçların veya bulguların **nitel araştırmada yorumlanmasını** içerir. "Öğrenilen dersler nelerdir?" sorusu bu fikrin özünü yakalar (Lincoln & Guba, 1985). Bu dersler; araştırmacının, kişisel, kültür, tarih ve deneyimlerinden çalışmaya verdiği anlamı ifade eden kişisel yorumlaması olabilir. Bu, literatür veya teorilerden derlenen bilgi ile bulguların karşılaştırmasından türetilen bir anlam da olabilir. Böylece; yazarlar, geçmiş bilgiyi veya geçmiş bilgiden farklı olanı onaylamayı önermektedir. Bu durum, araştırmacının çalışmada daha önceden öngöremediği analiz ve verilerce açığa çıkan yeni soruları da önerebilir. Etnografiler, Wolcott'un (1994) dediği gibi bir çalışmayı ileri soruları belirterek sonlandırabilir. Sorgulama yaklaşımı, dönüştürücü nitel araştırma yaklaşımlarında da kullanılmıştır. Üstelik; nitel araştırmacılar, kuramsal bir bakış açısına sahip olduklarında, reform ve değişim için eylem gündemini gerektiren yorumlamaları da biçimlendirebilirler. Araştırmacılar, anlatı sonuçlarının teorilerle ve konuyla ilgili genel literatürle nasıl karşılaştırılabileceğini belirleyebilirler. Nitel araştırma makalelerinin çoğunda, araştırmacılar çalışmanın sonunda literatürü de tartışırlar (bkz., Bölüm 2'deki tartışma). Böylece; nitel araştırmada yorumlama,

desenin farklı çeşitleri için adapte edilebilen, kişisel, araştırma-temelli ve eylem anlamlarını iletmede esnek olabilen birçok biçimde yapılabilir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bulguların geçerliği, araştırma sürecindeki basamaklar (Şekil 9.1'de gösterildiği gibi) boyunca oluşmasına rağmen, bu tartışma; bir çalışmada bulguların geçerliğine yönelik süreçleri üstlenecek bir araştırma önerisinde bir pasajın yazımında, araştırmacıya yardımcı olmak üzerine odaklanmaktadır. Araştırma önerisi geliştirenlerin, bulgularının güvenirliği ve doğruluğunu kontrol etmek için çalışmalarındaki basamakları aktarmaya ihtiyaçları vardır. Geçerlik, ne nicel araştırmalarda yapıldığı gibi nitel araştırmalarda aynı yan anlamlar taşır, ne de güvenirlik (kararlığın incelenmesi) ve genellenebilirliğin (yeni durumlar, insanlar veya örneklemlere sonuçların uygulamasının dışsal geçerliği, her ikisi de Bölüm 8'de tartışıldı) bir yol arkadaşıdır. **Nitel araştırmalarda geçerlik,** belirli süreçler vasıtasıyla bulguların doğruluğu için araştırmacı kontrolünü ifade ederken, **nitel güvenirlik,** farklı projeler ve farklı araştırmacıların açısından da araştırmacının yaklaşımının tutarlığını işaret etmektedir (Gibbs, 2007).

Geçerlik, nitel araştırmaların güçlü yanlarından biridir ve okuyucu, katılımcı ve araştırmacının bakış açısından bulguların doğru olup olmadığının belirlenmesine dayanmaktadır (Creswell & Miller, 2000). *Güvenirlik, otantiklik ve inanırlılık* gibi nitel literatürde geçerliği vurgulayan terimler çoktur (Creswell & Miller, 2000) ve bu çok tartışılan bir konudur (Lincoln, Lynham, & Guba, 2011).

Bulguların doğruluğunu kontrol etmeye uygun bir veya daha fazla stratejinin belirlendiği ve tartışıldığı bir süreç perspektifi, araştırma önerileri için tavsiye edilmektedir. Araştırmacılar, **geçerlik stratejilerini** araştırma önerilerine aktif olarak dâhil ederler. Çoklu yaklaşımların kullanımı tavsiye edilmektedir ve bu yaklaşımlar, okuyucuları bulguların doğruluğu için ikna etmenin yanında bulguların doğruluğunu değerlendirmek için araştırmacının yeteneğini de zenginleştirmelidir. Burada, en fazla kullanılan ve kolay uygulanandan, ara sıra kullanılan ve daha zor uygulanana kadar sekiz temel strateji vardır:

- Üçgenleme, kaynaklardan delillerin incelenmesiyle bilginin farklı veri kaynaklarını gösterir ve temaların tutarlı bir doğrulamasını inşa etmek için kullanılır. Eğer temalar, katılımcıların perspektifi veya verilerin birbirine yakınlaşan bazı kaynaklarına dayanarak oluşturulursa o zaman bu süreç çalışmanın geçerliğine ek olarak açıklanabilir.
- Sonuç raporu, özel betimlemeleri veya temaları katılımcılara geri verme ve katılımcıların bunların doğru olup olmadığını hissetmelerinin belirlenmesi ile nitel bulguların doğruluğunun belirlenmesi için ü*ye kontrolü* kullanılır. Bu durum, doğruluğun kontrolü için ham çözümlemelerin katılımcılara geri verilmesini ifade etmez, bunun yerine araştırmacılar, temalar,

önemli bulgular, durum analizleri, kuram oluşturma, kültürel betimlemeler vb. gibi düzenlenmiş veya tamamen bitirilmiş ürünün parçalarını geri verirler. Bu süreç, çalışmadaki katılımcılarla takip eden mülakatların gerçekleştirilmesini içerebilir ve bulgular üzerinde yorum yapma fırsatı sağlar.

- Bulguların aktarımı için *derinlemesine betimlemenin, zenginliğin* kullanımı. Bu betimleme, okuyuculara ortamı aktarabilir ve paylaşılan deneyimlerin tartışmasını verebilir. Nitel araştırmacılar, ortamın detaylı betimlemesini sağladıklarında örneğin, bir tema hakkında birçok perspektif önerdikleri zaman sonuçlar daha gerçekçi olur ve daha zenginleşir. Bu süreç, bulguların geçerliğine eklenebilir.
- Araştırmacının çalışmaya getirdiği yanlılığın açıklanması. Bu öz-derinlemesine düşünme, okuyucularda iyi bir şekilde yankılanacak açık ve doğru bir anlatı oluşturur. Yansılıtcılık, nitel araştırmanın temel bir karakteri olarak ifade edilmektedir. İyi bir nitel araştırma, araştırmacıların sosyo-ekonomik kökeni, tarih, kültür ve cinsiyeti gibi arka planları tarafından şekillendirilen bulgulara dair yorumlarına ilişkin araştırmacılar tarafından yapılan değerlendirmeleri içerir.
- Temalarda karşılaşılan *negatif* veya *uyuşmaz bilginin* tanıtımı. Günlük yaşam, daima birbiriyle bütünleşik olmayan farklı perspektiflerden oluştuğu için, karşıt bilginin eklenmesinin tartışılması açıklamanın güvenirliğine eklenir. Araştırmacı, bunu bir temaya ilişkin delilin tartışması ile başarabilir. Çoğu delil, tema için bir durum oluşturacak, araştırmacılar da temanın genel perspektifine aykırı bilgiyi sunabileceklerdir. Bu karşıt delillerin sunumuyla, açıklama daha gerçekçi ve daha geçerli olacaktır.
- Alanda uzun zaman geçirilmesi. Bu şekilde; araştırmacılar, incelenen fenomen hakkında derinlemesine bir anlama geliştirir ve anlatıya güvenirlik verecek insan ve araştırma ortamı hakkında detaylı bilgiyi aktarabilirler. Bir araştırmacı, katılımcıların ortamlarında katılımcılara ait ne kadar fazla deneyime sahip olursa bulgular o kadar doğru veya geçerli olacaktır.
- Anlatımın doğruluğunu zenginleştirmek için *akran değerlendirmes*i. Bu süreç, araştırmacıdan başka insanlar tarafından yankılanacak anlatım için nitel çalışma hakkında sorular soran ve inceleme yapan bir kişinin (bir akran değerlendirici) çalışmaya yerleştirilmesini içerir. Bu strateji- araştırmacıdan *farklı* bir yorumu ve farklı birine yetki vermeyi içerir- geçerliği arttırır.
- Projenin tamamını incelemek için bir *dış denetleyici* kullanma. Akran değerlendirmesinden farklı olarak, bu denetleyici araştırmacı veya projeye aşina değildir ve çalışmanın sonuçları veya araştırma sürecinin tamamına ilişkin projenin nesnel bir değerlendirmesini sağlayabilir. Dış denetleyicinin rolü, bir maliye denetçisinin rolüne benzer ve

yöneltebileceği belli sorular vardır (Lincoln & Guba, 1985). Projenin birçok yönünün (örneğin, betimlemenin doğruluğu, araştırma soruları ve veriler arasındaki ilişkiler, ham verilerin yorumlanmasından veri analizlerinin düzeyi) incelenmesi için bağımsız bir araştırmacının, araştırmaya dâhil edilme süreci, nitel bir çalışmanın tamamının geçerliğini artırır.

Nitel araştırmacılar, yaklaşımlarının güvenilir (örneğin, tutarlı veya kararlı) olup olmadığını nasıl kontrol ederler? Yin (2009), nitel araştırmacıların mümkün olduğu kadar süreçlerin basamaklarını yazmalarını ve durum çalışmalarının süreçlerini not etmelerini önermiştir. Ayrıca, başkalarının da süreçleri takip edebilmesi için detaylı bir durum çalışması protokolü ve veri tabanının oluşturulmasını da tavsiye etmiştir. Gibbs (2007), bazı nitel güvenirlik süreçleri önermiştir:

- Çözümlemelerin, çözümleme süresince yapılan aşikâr hataları içermediğinden emin olmak için kontrolünün yapılması
- Kodlama süresince kodların tanımlanmasında bir sapmanın olmadığından ve kodların anlamının değişmediğinden emin olunması. Bu, kodlarla verilerin sürekli olarak karşılaştırılması ve kodlar ve kodların tanımları hakkında yazılan kısa notlar aracılığıyla başarılabilir (bkz., nitel kodlama kitabına ilişkin tartışma).
- Takım araştırması için, kodlayıcıların düzenli aralıklarla toplanıp toplantıların belgelenmesi, bu sayede analizlerin paylaşımı ile kodlayıcılar arasındaki iletişimin koordine edilmesinin sağlanması.
- Farklı araştırmacılar tarafından geliştirilen kodların, bağımsız olarak türetilen sonuçların karşılaştırılması ile çapraz kontrolünün yapılması. Araştırma önerisi yazarları, önerdikleri çalışmadaki sonuçların tutarlığına delil olarak bu süreçlerin çoğunluğunu dâhil etme ihtiyacı duyarlar. Bir araştırma önerisinde, bazı süreçlerden bahsedilebilmesi ve münferit araştırmacıların **kodlayıcılar arası uyum** (veya çapraz kodlama) olarak isimlendirilen kodların çapraz kontrolünü yapabilecek başka bir kişiyi bulmaları tavsiye edilmiştir (bkz., Guest et al., 2012). Bu tarz bir anlaşma, metindeki aynı pasaj için kullanılan kodlar üzerinde iki veya daha fazla kodlayıcının kabulüne de dayanabilir. Bu, metnin aynı pasajının kodlanması değildir, fakat başka bir kodlayıcının onu aynı veya benzer bir isimle kodlayıp kodlamadığını gösterir. Nitel bilgisayar yazılım paketlerindeki güvenirlik alt programları, kodlamanın tutarlığının düzeyini belirlemek için kullanılabilir. Miles ve Huberman (1994), iyi bir nitel güvenirlik için kodlamanın güvenirliğinin en az %80 uyum düzeyinde olması gerektiğini tavsiye etmiştir.

Nitel genelleme, araştırmanın bu biçiminin amacının, çalışmanın bulgularının dış yerlere, yerleşimlere veya bireylere genellemesi olmadığı için nitel araştırmada sınırlı bir şekilde kullanılan bir terimdir (Nitel genelleme hakkındaki uyarıcı notları için bkz., Gibbs, 2007). Aslında, nitel araştırmanın değeri, özel **betimlemelerde**

ve belirli bir araştırma yeri bağlamında geliştirilen temalarda yatmaktadır. Genellemeden ziyade özelleşme (Grene & Caracelli, 1997), iyi bir nitel araştırmanın ayırt edici özelliğidir. Fakat, genellemeyle ilgili özellikle de araştırmacının birkaç olayla çalıştığı özel durum araştırmasının uygulaması gibi çalışmalarda nitel literatürde bazı tartışmalar vardır. Yin (2009), örneğin, nitel durum çalışma sonuçlarının daha kapsamlı teorilere genelleştirilebileceğini önermiştir. Genelleme, nitel araştırmacılar ek durumlarla çalıştıklarında ve bulguları yeni durumlara genellediklerinde oluşur. Bu, deneysel araştırmada kullanılan mantık ile aynıdır. Fakat, yeni bir durumdaki bir durum çalışmasının bulgularının tekrarı, durum çalışması veri tabanının tamamının gelişimi ve problemin detaylandırılması için bir protokol hazırlanması gibi nitel süreçlerin iyi bir şekilde belgelenmesini gerektirir.

NİTEL RAPORUN YAZIMI

Nitel yöntemler için bir plan, veri analizinden ortaya çıkacak anlatıya ilişkin bazı yorumlar ile bitmelidir. Anlatıların sayısız çeşitliliği vardır ve bilimsel dergilerden örnekler bu modelleri göstermektedir. Bir çalışmanın bir planı için, anlatı hakkında geliştirici bazı noktalar göz önüne alınır.

- Nitel bir çalışmanın sonuçlarının raporlaştırılmasındaki temel süreç, durum veya bireylerin detaylı betimlemesi ve katılımcılardan çoklu perspektifleri taşıyan tema ve betimlemeleri göstermek için verilerden tema ve betimlemelerin geliştirilmesidir (bkz., Şekil 9.1). Nitel bir araştırma stratejisinin kullanımıyla, bu sonuçlar bir bireyin yaşamının (anlatı araştırması) kronolojik bir anlatısını, onların deneyimlerinin detaylı bir betimlemesini (fenomenoloji), verilerden bir kuram geliştirme (kuram oluşturma), ortak kültüre sahip bir grubun detaylı tasviri (etnografi) veya bir veya daha fazla olayın derinlemesine analizini (durum çalışması) de sağlayabilir.

  Bu farklı stratejiler göz önüne alındığında; bir çalışmanın planının bulgular ve yorumlama kısımları, nesnel hesaplamalar, alan çalışma deneyimleri, bir kronoloji, bir süreç modeli, genişletilmiş bir hikâye ve durumların veya durumlar arası analiz veya detaylı betimsel bir portre olarak nasıl sunulacağını tartışabilir (Van Manen, 1988).
- Belirli düzeyde, araştırma önerisinde nitel araştırmanın aktarımında kullanılabilecek stratejilerin yazımına ilişkin bazı yorumlar olabilir. Bunlar aşağıdakileri içerebilir:
  - Alıntılar: Kısadan uzuna iliştirilmiş pasajlar
  - Katılımcıların kültürü, dili, kültür ve etnik kökenlerinin duyarlığı, katılımcıların kelimelerinin ve yazarın yorumlarının beraber örüldüğünü yansıtan diyaloglar

- Matris, karşılaştırma tabloları ve diyagramlar gibi çeşitli anlatı formları
- Anlatıda, ilk kişi "ben" veya kollektif "biz" zamirleri
- Metaforlar veya analojiler (bkz., örneğin Richardson, 1990).
- Belirli nitel stratejilerle ilişkili anlatı formları, (örneğin, durum çalışmaları veya etnografilerdeki betimleme, anlatı araştırmasındaki detaylı bir hikâye).

Miller (1992) tarafından önerilen bir araştırma önerisinde bulunan tamamlanmış bir nitel yöntem kısmının bir örneği aşağıdadır. Örnek, bu bölümde vurgulanan iyi bir nitel yöntem kısmı için gerekli konuların çoğunu içermektedir.

Örnek 9.1 Nitel Süreçler

Miller'in projesi, 4 yıllık bir fakültenin dekanının ilk yılki deneyimlerinin bir etnografik çalışmasıdır. Bu tartışmanın sunulduğu gibi, bu bölümde bahsedilen kısımlara referanslar verilecek ve bu kısımlar koyu biçimde yazılacaktır. Ayrıca, bugün "katılımcı" teriminin kullanımı daha uygun olmasına rağmen Miller'in kullandığı şekliyle "bilgi veren" teriminin kullanımına devam edilecektir.

Nitel Araştırma Paradigması

Nitel araştırma paradigmasının kökleri, Amerikan sosyolojisi ve kültürel antropolojidedir. (Kirk & Miller, 1986). Bu paradigma, eğitim araştırmacıları tarafından sadece yakın geçmişte benimsenmiştir (Borg & Gall, 1989). Nitel araştırmanın amacı, özel bir sosyal durumu, olayı, rolü, grubu veya etkileşimi anlamaktır (Locke, Spirduso, & Silverman, 1987). Nitel araştırma, araştırmacıların yaygın olarak çalışılan objeyi, çelişen yönleri, karşılaştırma, çoğaltma, listeleme ve sınıflama yaparak dereceli bir şekilde anlamak için yaptıkları bir araştırma sürecidir (Miles & Huberman, 1984). Marshall ve Rossman (1989), çalışılan ortamın günlük yaşamda karşılaşıldığı gibi olmasının gerektiğini, araştırmacının, bilgi verenlerin dünyasıyla sürekli etkileşim halinde olmasını, bilgi verenlerin perspektiflerini ve anlamlarını araştırmasını önermiştir. *[Nitel varsayımlardan bahsedilmiştir].*

Araştırmacılar; nitel araştırmanın, desenin özünde var olan sayısız eşsiz özelliğinden dolayı nicel yöntemden farklılaştığını ileri sürerler. Çeşitli araştırmacılar tarafından sunulan özelliklerle ilgili ortak varsayımların bir sentezi aşağıdadır:

1. Nitel araştırma, insan davranışı ve olayların olduğu doğal ortamda yapılır.

(Devam ediyor)

(Devam ediyor)

1. Nitel araştırma, nicel araştırmadan çok farklı varsayımlara dayanır. Teori veya hipotezler, olaydan önce kurulmaz.
2. Araştırmacı, etkisiz bir mekanizmadan ziyade önemli bir araçtır (Eisner, 1991; Frankel &Wallen, 1990; Lincoln &Guba, 1985; Merrian, 1988).
3. Nitel bir araştırmadan ortaya çıkan veriler, betimseldir. Yani; veriler, sayılardan ziyade kelimelerle (öncelikli olarak katılımcıların kelimeleri) veya resimlerle raporlaştırılır (Fraenkel & Wallen, 1990; Locke et al., 1987; Marshall & Rossman, 1989; Merriam, 1988).
4. Nitel araştırmanın odağı, katılımcıların algıları, deneyimleri ve yaşamlarını anlamlandırma yolları üzerinedir (Fraenkel & Wallen, 1990; Locke et al., 1987; Merriam, 1988). Bu nedenle, buradaki çaba tek yönlü değil, çok yönlü olarak gerçeği anlamaktır (Lincoln & Guba, 1988).
5. Nitel araştırma, ürün veya sonucun yanında o anda gelişen sürece odaklanır. Araştırmacılar, özellikle olayların nasıl olduğunu anlamayla ilgilenir (Fraenkel & Wallen, 1990; Merriam, 1988).
6. Kendine has yorumlamadan faydalanılır. Başka deyişle, dikkat özel durumlara verilir ve veriler, genellemekten ziyade bir durumun özellerine yönelik yorumlanır.
7. Nitel araştırma, tartışılmış sonuçlardan ortaya çıkan bir desendir. Nitel araştırma; araştırmacının, katılımcıların gerçeklerini yeniden inşa etmeye çalıştığı gerçekler olduğu için, anlam ve yorumlamalar, insan veri kaynakları ile tartışılır (Lincoln & Guba, 1988; Merriam, 1988).
8. Bu araştırma geleneği, çoklu gerçekliğin ince ayrıntıları, genellikle bu şekilde değerlendirilebildiği için sözsüz bilginin (sezgisel ve hissi bilgi) kullanımına dayanmaktadır (Lincoln & Guba, 1985). Bu nedenle veriler, kelimelerin geleneksel mantığında ölçülebilir değildir.
9. Nesnellik ve doğruluk, her iki araştırma geleneğinde de önemlidir. Fakat, nitel bir araştırmanın değerlendirme kriteri, nicel araştırmadan farklılaşır. Öncelikle; araştırmacı, geleneksel geçerlik ve güvenirlik ölçümlerinden ziyade doğruluğunu araştırma süreci boyunca tutarlık, anlayış ve ölçümsel kullanışlığa (Eisner, 1991) ve güvenirliğe (Lincoln & Guba, 1985) dayalı inanırlılığı araştırır *[Nitel özelliklerden bahsedilmiştir]*.

Etnografik Araştırma Deseni

Bu çalışma, etnografik araştırma geleneğini kullanacaktır. Bu desen, antropoloji alanından özellikle Bronislaw Malinowski, Robert Park ve Franz Boas'ın katkılarından ortaya çıkmıştır (Jacob, 1987; Kirk & Miller, 1986). Etnografik araştırmanın amacı, bireyler ve ilgili kişilerle yapılan mülakat ve gözlemler aracılığıyla, bireylerin günlük yaşam deneyimlerinin tasvir edilmesi ile bütünsel bir resmini elde etmektir (Fraenkel &Wallen, 1990). Etnografik çalışma, derinlemesine mülakatları ve bir durumun sürekli ve devam eden katılımcı gözlemlerini (Jacob, 1987) ve insanların dünyalarını nasıl tanımladıklarını ve yapılandırdıklarının bütünsel bir resmini yakalama girişimini içerir (Fraenkel &Wallen, 1990). *[Yazar etnografik yaklaşımı kullandı].*

Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmada, özellikle öncelikli veri toplama aracı olarak araştırmacının rolü, çalışmanın başındaki kişisel değer, kabul ve yanlılığının tanımlanmasını gerektirir. Araştırmacının, araştırma ortamına katkısı zararlı olmaktan ziyade yararlı ve olumlu olabilir (Locke ve diğ., 1987). Üniversite ve yüksek eğitimdeki algılarım, kişisel deneyimlerim aracılığıyla şekillendirilmiştir. Ağustos 1980'den Mayıs 1990'a kadar 600 -5.000 kişilik özel kampüslerde üniversite yöneticisi olarak çalıştım. Yakın geçmişte (1987- 1990), A.B.D.'nin orta batı bölgesindeki küçük bir üniversitede öğrenci işleri dekanı olarak çalıştım. Başkanın kabinesinin bir üyesi olarak, bütün üst düzey idari kabine etkinliklerinde ve kararlarında yer aldım ve akademik kadro, bakanlar kurulu, başkan ve mütevelli heyeti ile yakın bir şekilde çalıştım. Başkana rapor yazma işine ek olarak, başkanın ilk yılında başkanın ofisinde çalıştım. Bağlamın bu anlayışının ve rolünün, ilk bir yıllık başkan olarak karşılaşılan hususlar, kararlar ve zorlukların çoğuna yönelik farkındalığımı, bilgimi ve duyarlılığımı artıracağına ve bu çalışmada bilgi verenlerle çalışmamda bana yardımcı olacağına inanıyorum. Hem yüksek eğitimin yapısı hem de üniversite başkanlığı rolümün bilgisini aktardım. Özel dikkat, yeni başkanın başlangıçtaki değişimi, ilişkileri kurma, karar verme ve liderlik ve vizyon sağlamasına verilecektir.

Yeni bir üniversite başkanıyla yakın bir şekilde çalışmayla ilgili önceki deneyimlerden dolayı, bu çalışmaya belirli yanlılıklar aktardım. Her bir çaba, nesnelliği garanti etmek için yapılmasına rağmen bu yanlılıklar, verilere bakma ve anlama durumumu, verileri toplama ve deneyimlerime göre yorumlama şeklimi biçimlendirecektir. Farklı ve genellikle zor bir konum olan üniversite başkanlığı perspektifi ile bu çalışmaya başlıyorum. Beklentiler çok büyük olmasına rağmen ne kadar gücün, başkanı değişime ve liderlik ve vizyon sağlamaya başlatacağını sorguluyorum.

(Devam ediyor)

(Devam ediyor)

İlk yıla, zorluklar, öngörülemeyen sürprizler, gerilimler ve düzenlemelerle geçen kritik bir dönem olarak bakıyorum [Yazar çalışmadaki rolünü aktardı).

Çalışmanın Sınırı

Ortam

Bu çalışma, A.B.D.'nin orta batı bölgesindeki bir devlet üniversitesinin kampüsünde yapılacaktır. Üniversite, kırsal bir orta batı topluluğunun olduğu yerde bulunmaktadır. Kurumun 1700 öğrencisi, dönem başladığında 1000 kişilik kasabanın nüfusunu yaklaşık üç katına çıkarmaktadır. Kurum, 51 alanda ön lisans, lisans ve yüksek lisans derecesi vermektedir.

Aktörler

Bu çalışmanın bilgi vereni, A.B.D.'nin orta batı bölgesindeki bir devlet üniversitesinin başkanıdır. Bununla birlikte; başkanı, yönetimsel kabine toplantıları bağlamında da gözlemleyeceğim. Başkanın kabinesi, üç başkan yardımcısı (akademik, idari ve öğrenci işleri) ve iki dekan (yüksek lisans and sürekli eğitim) içermektedir.

Olaylar

Etnografik araştırma yönteminin kullanımı ile bu çalışmanın odağı, yeni üniversite başkanının günlük deneyimleri ve olayları ve bilgi veren tarafından ifade edilen bu deneyimlere eklenen algı ve anlamlar olacaktır. Bu, beklenmedik olay ve bilginin özümsenmesini ve ortaya çıkan kritik olay ve sorunların anlaşılmasını içerir.

Süreçler

Özel dikkat, yeni başkanın değişime ön ayak olma, ilişkiler kurma, karar verme ve liderlik ve vizyon sağlamadaki rolüne verilecektir *[Yazar veri toplama sınırlarını ifade etti].*

Etik hususların göz önüne alınması

Yazarların çoğu; nitel araştırma deseninde, etik hususların göz önüne alınmasının önemini vurgular (Locke et al., 1982; Marshall & Rossman, 1989; Merriam, 1988; Spradley, 1980). Öncelikle; araştırmacı, bilgi verenin/verenlerin istekleri, değerleri, ihtiyaçları ve haklarına saygı göstermek zorundadır. Bir dereceye kadar, etnografik araştırma genellikle zorlayıcıdır. Katılımcı gözlem, bilgi verenin yaşamını istilâ eder (Spradley, 1980) ve hassas bilgiler genellikle açığa çıkarılır. Bu, bilgi verenin pozisyonunu ve kurumunu oldukça açık hale getiren bu özel ilgi çalışmanın temel endişesidir.

Aşağıdaki koruyucu tedbirler, bilgi verenin haklarını korumak için yapılacaktır:

1) araştırma hedefleri, bilgi veren tarafından açık bir şekilde anlaşılması için sözel ve yazılı olarak ifade edilecektir (verilerin nasıl kullanılacağının betimlemesini içerecek), 2) bilgi verenden, çalışmaya devam etmesi için açıkça ifade edilmiş yazılı bir izin alınacak, 3) Etik Kurul için araştırma izin belgesi doldurulacak (bkz., Ek B1 ve B2), 4) bilgi veren, bütün veri toplama araçları ve etkinliklerinden bilgilendirilecek, 5) sözel çözümlemeler ve yazılı yorumlamalar ve raporlar, bilgi veren için ulaşılabilir olacak, 6) bilgi verenin hakları, ilgileri, ve istekleri, verilerin raporlaştırılmasıyla ilgili seçimler yapılırken öncelikli olarak dikkate alınacak ve 7) bilgi verenin kimlik bilgilerinin anonimliği ile ilgili son karar, bilgi verene bırakılacaktır. [Yazar, etik hususların göz önüne alınmasını ve etik kurul incelemesini ifade etti].

Veri Toplama Stratejileri

Veriler, Şubat-Mayıs 1992 arasında toplanacaktır. Bu süreç, en az iki aylık bir süreyi kapsayacak ve bilgi verenle 45 dakikalık mülakat kayıtlarını (başlangıç mülakat soruları, Ek C), iki ay içindeki idari kabine toplantılarının iki saatlik gözlemlerini ve başkanın iki aylık doküman ve kayıtlarının analizini (toplantı dakikaları, kısa notlar ve yayınlar) içerecektir. Ek olarak; bilgi veren, duygu, düşünce ve deneyimlerinin izlenimlerinin kayıt altına alınmasını kabul etmiştir (kayıt altına alınmış düşünceler için rehber, Ek D). Takip eden iki mülakat, Mayıs 1992'nin sonu için planlanacaktır (önerilen zaman çizelgesi ve etkinlik planı için Ek E'ye bakınız). [Yazar, özel dokümanları elde etmeyi, gözlemci olarak katılımcı olmayı ve yüz-yüze mülakatlar yapmayı önerdi.]

Veri toplama aşamasına yardımcı olması için; iş yerimde, çözümleme ve analiz aşamasında (ayrıca, bu kayıtlar için harcanan zamanın karşılaştırması) olduğumda, ne kadar zaman harcayacağımın detaylı bir planlamasını içeren bir alan günlüğü kullanacağım. Araştırma süreci boyunca, bir alan not defterinde gözlemlerimle ilgili detayları kayıt etmeyi ve düşüncelerimi, duygularımı ve algılarımı sırasıyla kaydetmek için bir alan günlüğü tutmayı amaçlamaktayım. [Yazar, betimsel ve derinlemesine bilgiyi kaydetti].

Veri Analiz Süreçleri

Merriam (1988), Marshall ve Rossman (1989), veri toplama ve analizinin, nitel araştırmada eş zamanlı bir süreçte olması gerektiğini ileri sürmüştür. Schatzman ve Strauss (1973), nitel veri analizinin öncelikli olarak nesne, kişi ve olayları ve onları karakterize eden özellikleri sınıflandırması gerektiğini ifade etmiştir. Tipik olarak, veri analiz süreci boyunca etnografik araştırmacılar, mümkün olduğu kadar birçok kategoriyi kullanarak verilerini indeksler ve kodlarlar (Jacob, 1987).

(Devam ediyor)

(Devam ediyor)

Etnografik araştırmacılar, katılımcıların perspektifinden tema ve örüntüleri tanımlamak ve belirlemek için araştırırlar, sonra bu örüntü ve temaları anlamaya ve açıklamaya çalışırlar (Agar, 1980). Veri analizi süresince, veriler kategorik ve kronik olarak organize edilir, tekrarlı olarak incelenir ve sürekli olarak kodlanır. Dış görüntüsü kronikleştirilerek önemli kavramların bir listesi yapılır (Merriam, 1988 tarafından önerildiği gibi). Kaydedilen mülakatlar ve katılımcıların kaydedilen günlükleri, kelimesi kelimesine çözümlenir. Alan notları ve günlükler, düzenli bir şekilde incelenir. [Yazar, veri analizindeki basamakları tanımladı].

Ek olarak, veri analizi süreci, HyperQual isimli bir veri analizi bilgisayar programının kullanımıyla desteklenecektir. Raymond Padilla (Arizona State University), 1987'de Macintosh bilgisayarla kullanılan HyperQual'i tasarlamıştır. HyperQual, Hypercard yazılımı kullanır ve metinsel ve grafiksel verilerin kaydı ve analizine imkân sağlar. Verileri tutmak ve organize etmek için özel ek bellekler tasarlanmıştır. HyperQual'in kullanımıyla araştırmacılar, doğrudan "mülakat verileri, gözlemler, araştırmacının kısa notları ve çizimlerini... (ve) veri yığınları parçalanabilecek ve sonra yeni ve bilgilendirici bir düzenlemeyle yeniden birleştirilebilecek şekilde olması için veri kaynağının bir kısmını veya tamamını etiketleme (veya kodlama) süreçlerini içeren alan verilerini yazarlar" (Padilla, 1989, s. 69-70). Anlamlı veri yığınları, analiz için tanımlanabilir, yeniden elden geçebilir, ayrıştırılabilir, gruplanabilir ve yeniden gruplara ayrılabilir. Kategori veya kod isimleri, başlangıçta veya daha sonraki bir günde yazılabilir. Kodlar, HyperQual metin düzenleyicisiyle eklenebilir, değiştirilebilir veya silinebilir ve metin anahtar kategoriler, temalar, kelimeler veya ibareler için araştırılabilir. [Yazar, veri analizi için önerilen bilgisayar yazılımın kullanımını ifade etmektedir].

Doğrulama

İç geçerliği sağlamada, aşağıdaki stratejiler kullanılacaktır:

1. Verilerin üçgenlemesi- Veriler, mülakat, gözlem ve doküman analizini içeren çoklu kaynaklar boyunca toplanacaktır;
2. Üye kontrolü- Bilgi veren, analiz sürecinin tamamının kontrolünde yardımcı olacaktır. Bilgi verenin gerçekliğini ve anlamalarını yorumlamamla ilgili devam eden diyalog, verilerin değerinin doğruluğunu garanti edecektir;
3. Araştırma yerindeki uzun süreli ve tekrarlanan gözlemler- Benzer fenomen veya ortamın düzenli ve tekrarlı gözlemleri, dört aydan fazla bir zamanda yerinde yapılacaktır;
4. Akran incelemesi - Eğitim Psikolojisi Bölümünde doktora yapan bir öğrenci ve yüksek lisans yapan bir asistan, akran incelemesi için yardım edecektir;
5. Araştırmanın katılımcı modları- Bilgi veren, projenin tasarımından yorumların ve sonuçların kontrolüne kadar bu çalışmanın birçok aşamasında sürece dâhil edilecektir.

6. Araştırmacının yanlılığının açıklanması- Bu çalışmanın başlangıcında araştırmacının yanlılığı, doktora tez önerilerinin yazımında "Araştırmacının Rolü" başlığı altında açıklanacaktır.

Bu projede dış geçerliği sağlamak için kullanılan öncelikli strateji, zengin, yoğun ve detaylı betimlemeleri sağlamak ve böylece transferle ilgilenen herhangi bir kişinin, karşılaştırma yapabilmesine imkân verecek sağlam bir çatıya sahip olmaktır (Merriam, 1988). Bu çalışmada, güvenirliği sağlamak için üç teknik kullanılacaktır. İlki; araştırmacı, çalışmanın odağının detaylı bir açıklamasını yapacak, araştırmacının rolü, bilgi verenin konumu ve seçimi için temel ve verilerin nereden toplanacağı ortam hakkında bilgi verecektir (LeCompte & Goetz, 1984). İkincisi, iç geçerliğin yanında güvenirliği arttırmak için üçgenleme veya veri toplama ve analizinin çoklu yöntemleri kullanılacaktır (Merriam, 1988). Sonuç olarak, veri toplama ve analiz stratejileri, bu çalışmada kullanılan yöntemlerin açık ve doğru bir resmini sağlamak için detaylı bir şekilde raporlaştırılacaktır. Bu projenin bütün aşamaları, nitel araştırma yöntemlerinde deneyimli bir dış denetleyicinin incelemesine tabidir. *[Yazar, çalışmada kullanılacak geçerlik stratejilerini tanımladı].*

Bulguları Raporlaştırma

Lofland (1974), veri toplama ve analiz stratejilerinin, değişik nitel yöntemler için benzer olmasına rağmen, bulguların raporlaştırılması yolunun farklı olduğunu ifade etmiştir. Miles ve Huberman (1984), veri sunumunun önemini vurgulamış ve anlatı metninin, nitel verinin gösteriminin en sık kullanılan biçimi olduğunu ifade etmiştir. Bu, doğalcılıkla ilgili bir çalışmadır. Bu nedenle sonuçlar, bilimsel bir rapordan ziyade betimsel, anlatı formunda sunulacaktır. Yoğun betimleme, yeni üniversite başkanının deneyimlerinin bütüncül bir iletişimi için araç olacaktır. Final proje, bilgi verenin deneyim ve onlara yüklediği anlamların bir yapılandırması olacaktır. Bu; okuyucuya, karşılaşılan zorlukların dolaylı deneyimi ve katılımcının dünyasından bakabilme imkânı sağlamaktadır. ***[Çalışmanın sonuçlarından bahsedildi]***

ÖZET

Bu bölümde, bir araştırma önerisi için nitel yöntem kısmının geliştirilmesi ve yazımına başlamak için gerekli bileşenler incelenmiştir. Nitel çalışmalarda var olan değişimin farkında olarak; bölüm, süreçler için genel bir rehberlik önermektedir. Bu rehberlik, araştırmanın bu yaklaşımına aşikâr olmayan hedef kitle için nitel araştırmanın genel özelliklerine ilişkin bir tartışmayı içermektedir. Bu *veri toplama aracı olarak araştırmacı*ya bağlı olmasını, çoklu veri toplama yöntemlerinin kullanılmasını, hem tümevarımsal hem de tümdengelimci olmasını, katılımcının anlamlarına dayalı olmasını ve araştırmacının derinlemesine düşünmesini ve bütüncül bakışını içerir. Rehber, bireylerin çalışması (anlatı, fenomenoloji), süreç, etkinlik ve olayların incelenmesi (durum çalışması ve kuram oluşturma) veya birey ya da grupların genel kültür paylaşımına ilişkin davranışlarının incelenmesi (etnografi) gibi bir araştırma deseninde tartışmayı tavsiye etmektedir. Desenin seçiminin, sunulması ve savunulması gerekir. Ayrıca; araştırma önerisi, araştırmacının rolünü, geçmiş deneyimleri, tarih, kültür ve bunların verilerin olası yorumlanmasını nasıl şekillendirdiğini ele alarak vurgulamalıdır: Rehber aynı zamanda hassas etik hususların sezilmesi, araştırma alanına giriş basamakları ve araştırma ortamı ile olan kişisel bağlantılar hak-

kındaki tartışmaları da içermelidir. Veri toplama tartışması, amaçlı örnekleme yaklaşımını ve veri toplama biçimlerini (örneğin, gözlemler, mülakatlar, dokümanlar, sesli ve görsel materyaller) geliştirmelidir. Kullanılacak veri kaydetme yöntemlerinin çeşitlerini de belirlemek yararlıdır. Veri analizleri, araştırma boyunca devam eden bir süreçtir. Veri analizi, katılımcı bilgisinin analizini içerir ve araştırmacılar, genellikle özel bir desen içinde bulunan bu basamakların yanında genel analiz basamaklarını da kullanırlar. Diğer genel basamaklar, verilerin düzenlenmesi ve hazırlanması, bilginin tamamının başlangıç olarak okunması, verilerin kodlanması, kodlardan bir betimleme ve tematik analizin geliştirilmesi, bilgisayar programının kullanımı, bulguların tablo, şekil ve grafik ile sunulması ve bulguların yorumlanmasını içerir. Bu yorumlamalar, öğrenilen derslerin ifade edilmesi, literatür ve teori ile bulguların karşılaştırılması, ortaya sorular çıkması ve/veya reform için bir gündemin geliştirilmesini kapsar. Sonuç olarak, bir araştırma önerisinin planlamasındaki önemli bir basamak da, bulguların doğruluğunu geçerli kılmak için kullanılacak ve kod ve temaların güvenirliğini gösterecek stratejilerden bahsetmektir.

Yazma Alıştırmaları

1. Nitel araştırmanızda kullanılan süreçler için bir plan yapınız. Planı yaptıktan sonra, planınızın kapsamını belirlemek için kontrol listesi olarak Tablo 9.1'i kullanınız.
2. Verileri analiz etmek için yaptığınız planın basamaklarını, solda bir sütun halinde, listeleyen bir tablo geliştiriniz. Sağdaki sütunda, projenizde doğrudan uygulanacak basamakları, kullanmayı planladığınız araştırma stratejisini ve topladığınız verileri belirtiniz.

EK OKUMALAR

Creswell, J. W. (2013). Qualitative inquiry and research design. Choosing among five approaches (3rd ed.) Thousand Oaks, CA: Sage.

Bu kitabın temel öncülü, bütün araştırmaların aynı olmadığı ve zamanla nitel sorgulamanın yapımındaki süreçlerindeki değişimin geliştiğidir. Bu kitap, nitel araştırmadaki beş yaklaşımı tartışır: (a) anlatı araştırması, (b) fenomenoloji, (c) kuram oluşturma, (d) etnografi ve (e) durum çalışması. Kitapta, okuyucuyu genel felsefi kabullerden nitel bir çalışmanın yapılmasına kadar olan süreç boyunca geliştirecek bir süreç yaklaşımı benimsenmiştir (örneğin, araştırma sorularının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve analizi vb.). Bu kitap; nitel araştırmanın, özel bir çalışma için en iyi stratejinin ne olduğu hakkında bilgili bir seçim yapabilmesi için beş yaklaşım arasında karşılaştırmalar da yapmaktadır.

Flick, U. (Ed.). (2007). The Sage qualitative research kit. Thousand Oaks, CA: Sage.

Editörlüğü Uwe Flick tarafından yapılmış, birinci sınıf nitel araştırmacılar tarafından yazılmış ve araştırmacıların nitel araştırma yaparken karşılaştıkları merkezi hususları ortaklaşa belirtmek için kaleme alınmış sekiz ciltlik bir settir. Nitel bir araştırmanın, nitel verilerin toplanması ve üretimi, verilerin analizi (örneğin, görsel veri, söylem analizi) ve nitelik sorunlarının nasıl planlanacağını ve tasarlanacağını belirtir. Sonuçta, nitel araştırma alanına yeni ve güncel bir pencere açmaktadır.

Guest, G. MacQueen, K. M., & Namey, E.E. (2012). Applied thematic analysis. Thousand Oaks, CA: Sage.

Bu kitap, nitel araştırmada veri analizi ve temaların detaylı bir çalışmasını ve uygulamasını sağlamaktadır. Kitap, nitel araştırmada geçerlik ve güvenirliği (kodlayıcılar arası uyumu içeren) arttırmaya yönelik yaklaşımlara ek olarak kod, kodlama çizelgesi ve temaların geliştirilmesi hakkında detaylı pasajlar içermektedir. Kitap, veri indirgeme teknikleri ve temaların karşılaştırmasını da inceler. Nicel ve nitel verilerin entegresine yönelik işlemlerin yanında nitel veri analizi yazılım araçları hakkında da kullanışlı bilgiler sunmaktadır.

Marshall, C. & Rossman, G. B. (2011). Designing qualitative research (5th ed.) Thousand Oaks, CA: Sage.

Catherine Marshall ve Gretchen Rossman, nitel bir araştırma önerisi ve nitel bir çalışmanın tasarımıyla ilgili süreçleri takdim etmektedir. Ele alınan konular, kapsamlıdır. Yazarlar, bir çalışmanın etrafındaki kavramsal bir çerçevenin inşasını, desenin ve yöntemin tamamının mantığını ve kabullerini, nitel verilerin analizi, kaydedilmesi, yönetimiyle ilgili süreçleri ve veri toplama yöntemlerini, zaman, eleman ve finans gibi bir çalışma için ihtiyaç duyulan kaynakları anlatırlar. Bu, hem başlangıç düzeyindeki hem de daha deneyimli nitel araştırmacıların öğrenebileceği kapsamlı ve bu çalışmaların iç yüzünü anlamaya yönelik bir metindir.

10. BÖLÜM

Karma Yöntemler

Yrd. Doç. Dr. Güney HACIÖMEROĞLU
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Araştırma öneriniz için karma yöntem işlem kısmı nasıl yazılır? Bu noktaya kadar toplanan nicel ve nitel veriler dikkate alınır. "Karma" veya iki çeşit verinin bir çalışmada birleştirilmesi burada henüz tartışılmadı. Her iki çeşit verinin farklı bilgiler (nitel durum için açık-uçlu veri ve nicel durum için kapalı-uçlu veri) sağladığı öngörüsüyle başlanabilir. Eğer her çeşit veri toplamanın güçlü ve zayıf yönleri olduğu dikkate alınırsa; bu güçlü yanların, araştırma propleminin veya sorularının (ve beraberinde araştırmanın sınırlıklarının her birinin zayıf yönlerinin üstesinden gelmeyi) daha güçlü bir anlamayı geliştirmesi için nasıl kullanılabileceğini göz önüne alabiliriz. Tek başına ele alınması ile karşılaştırıldığında verilerin "karma" olması veya harmanlanmasının, problem veya sorunun daha iyi anlaşılmasını sağladığı tartışılabilir. Bu fikrin temelinde "karma yöntem araştırması" adı verilen yeni bir yöntem vardır.

Bir karma yöntem araştırmasının doğasının dönüştürülmesiyle beraber iyi bir süreci ne başlatır? Karma yöntemlerin araştırmalarda yeni bir metodoloji bilimi olduğu dikkate alındığında okuyucuların temel amaç ve desenin tanımı hakkında eğitilmeleri gerekmektedir. Daha sonra, kullanılacak karma yöntem tasarımına karar verilmelidir. Bunu takip eden süreçte ise öneride kullanılacak karma yöntem desenine karar verilmelidir. Seçilebilecek birçok yöntemle beraber farklı olasılıkların gözden geçirilerek önerilen çalışma için hangisinin en uygun olduğuna karar verilmesi gerekir. Bu tercihe bağlı olarak veri toplama, veri analizi ve veri yorumlamayla beraber geçerlik işlemleri içerik kapsamında tartışılmalıdır. Son olarakta, çalışmanın bir parçası olarak olası etik hususların tartışılması ve dikkate alınması gerekmektedir. Buna ek olarak, çalışmanın son halinin yazılması için bir taslak önerilmelidir. Bu yöntemlerin tamamı, standart işlemlerdir. Bununla beraber, bu bölüm karma yöntem araştırmasına yönelik uygulamalar kapsamında ele alınmaktadır. Tablo 10.1, karma yöntem işlemleri için bir kontrol listesini göstermektedir.

Tablo 10.1 Bir Karma Yöntem Araştırması Deseni İşlemi için Yöneltilen Soruların Kontrol Listesi	
_____	Karma yöntem araştırması için temel bir tanım sağlandı mı?
_____	Nicel ve nitel verilerin kullanımı için gerekçeler verilmiş midir?
_____	Okuyucu, karma yöntem araştırmasının olası kullanımı hakkında bir düşünceye sahip midir?
_____	Kriterler bir karma yöntem araştırması desen seçimi için uygun mudur?
_____	Karma yöntem araştırması belirlendi mi?
_____	Araştırma stratejisini ortaya koyan görsel bir model sunuldu mu?
_____	Uygun gösterim biçimi, görsel modelin sunumunda kullanıldı mı?
_____	Bahsedilen veri toplama ve analiz işlemleri seçilen desenle ilişkili mi?
_____	Desende örneklem stratejileri nicel ve nitel veri toplama teknikleriyle beraber bahsedildi mi?
_____	Desende özel veri analiz işlemleri gösterildi mi?
_____	Nicel ve nitel araştırma deseninde geçerlik için işlemlerden bahsedildi mi?
_____	Doktora veya yüksek lisans tezinin son halinin anlatım yapısından bahsedildi mi? Bu yapı kullanılan karma yöntem deseniyle ilişkili midir?

KARMA YÖNTEM İŞLEMLERİNİN KISIMLARI

Karma yöntem araştırması, birkaç aşamayı içeren işlemlerden oluşmaktadır. Araştırma önerisi geliştirenler tarafından bir karma yöntem araştırmasını planlamak için kullanılmaktadır. Bu yaklaşıma 2003 yılında yayımlanan *Handbook of Mixed Methods in Social* and *Behavior* Sciences (Tashakkori & Teddlie, 2003) kitap, geniş kapsamlı bir bakış açısı sunmuştur (daha sonra kitabın 2. baskısı eklenmiştir, bakınız Tashakkori & Teddlie, 2010). Günümüzde Journal of Mixed Methods Research, Quality and Quantity, Field Methods and the International Journal of Multiple Research Approaches gibi birçok dergi karma yöntem araştırmasına önem verirken birçok diğer dergi (International Journal of Social Research Methodology, Qualitative Health Research, Annals of Family Medicine) ise bu çeşit sorgulamayı vurgulamaktadır. Yayınlanan birçok çalışma sosyal ve insan bilimleri alanlarında karma yöntem araştırmasını kullanmıştır: mesleki terapi (Lysack & Krefting, 1994), kişilerarası iletişim (Boneva, Kraut & Frohlich, 2001), AIDS'i önleme (Janz ve diğerleri, 1996), bunama bakımı (Weitzman & Levkoff, 2000), mesleki sağlık (Ames, Duke, Moore & Cunradi, 2009), akıl sağlığı (Rogers, Day, Randall & Bentall, 2003) ve

ortaokul fen dersi (Houtz, 1995). Her yıl, karma yöntem üzerine (Bryman, 2006; Creswll & Plano Clark, 2011; Greene, 2007; Morse & Niehaus, 2009; Plano Clark & Creswell, 2008; Tashakkori & Teddlie, 1998, 2010; Teddlie & Tashakkori, 2009) yoğunlaşan yeni kitaplar çıkmaktadır.

Karma Yöntem Araştırmasının Tanımı

Karma yöntem, sosyal ve insan bilimlerinde yeni sayılabilecek bir araştırma yaklaşımı olarak görülmesinden dolayı, araştırma önerisinin yöntem kısmında temel bir tanım oluşturularak kullanılan yaklaşımın açıklanması faydalıdır. Bu duruma aşağıdakilerde dâhil edilebilir:

- Karma yöntemi, tanımlamakla başlanmalıdır. Bölüm 1'de belirtilen karma yöntem tanımı hatırlanmalıdır. Tanımda yer alan temel kavramlar için numaralandırma yapılabilir. Bu şekilde, okuyucu karma yönteme ilişkin temel özelliklerin açıklamasını elinde bulundurmaktadır (karma yöntemin tanımlanmasına ilişkin detaylı bilgi için Johnson, Onwuegbuzie, & Turner, 2007 bakınız):
  - Araştırma soruları veya hipotezler için nitel (açık-uçlu) ve nicel (kapalı-uçlu) verilerin toplanmasını içerir.
  - Her iki tür verinin analizini içerir.
  - Nitel ve nicel veri toplama ve analiz işlemleri dikkatli bir şekilde yapılmalıdır (uygun örnekleme, bilgi kaynağı, veri analiz adımları).
  - Desenin analizinde, verilerin birleştirilmesinde, verilerin ilişkilendirilmesinde veya verilerin yerleştirilmesinde iki veri türü dâhil edilir.
  - Bu işlemler veri toplamanın zamanlaması (eş zamanlı veya ardışık) ve her veri tabanına verilen önemle (eşit veya eşit olmayan) beraber karma yöntem desenine dâhil edilir.
  - Bu işlemler felsefi dünya görüşü veya teorisi açısından da bilgilendirilir (Bakınız Bölüm 3).
- Bu yaklaşımda kullanılan *dâhil etmek, sentez, nitel ve nicel yöntemler, çoklu yöntem ve karma yöntem* gibi farklı birçok terim tarışılmalıdır. Ancak, son zamanlarda *karma yöntem* (Bryman, 2006; Tashakkori &Teddlie, 2010) terimi sıklıkla kullanılmaktadır.
- Okuyucunun bu araştırma yaklaşımının tarihçesini gözden geçirmesi sağlanarak, karma yöntemin alt yapısı hakkında bilgilendirilmelidir. Buna ek olarak, yeni bir yöntem olarak görülen bu yaklaşımın kökeninin 1980'lerin sonu ile 1990'ların başında değerlendirme, eğitim, yönetim, sosyoloji ve sağlık bilimleri gibi farklı alanlarda yapılan bireysel çalışmalar olduğu da gösterilmelidir.

- Bu yaklaşım biçimlendirici aşama, felsefi tartışmalar, işlemsel gelişmeler ve yakın zamanda yansıtıcı durumlar (anlaşmazlıklar ve tartışmaları not etme), farklı disiplinlere ve farklı ülkelere genişlemeyle beraber birçok gelişim sürecinden geçmiştir. Birçok kitap bu yaklaşımın gelişim süreçlerinin ana hatlarını belirlemiştir (Creswell & Plano Clark, 2011; Teddlie & Tashakkori, 2009). Ayrıca, bu kısım karma yöntemin önemi veya ortaya çıkısı hakkında federal kaynak girişimleri, doktora tezleri ve disiplin- özel karma yöntemin kullanıldığı sosyal ve sağlık bilimleri (Bakınız Creswell, 2010, 2011) dergilerinde bulunan kısa bir tartışmada içerebilir.
- Doktora veya yüksek lisans tez projesine yönelik bir karma yöntem yaklaşımının seçimine ilişkin önem ve gerekçesine yönelik açıklamaları takip ediniz. *Genel seviyede* karma yöntem nitel ve nicel araştırmaları birleştirme gücüyle beraber her iki yaklaşımın sınırlılıklarını minimuma indirmesi sebebiyle tercih edilir. *Pratik düzeyde,* karma yöntem komplike, karma bir araştırma yaklaşımı sunması nedeniyle yeni araştırma işlemlerinin ön safhaları açısından ilgi çekicidir. Eğer araştırmacının nitel ve nicel verilere ulaşma olanağı var ise en ideal yaklaşımdır. İşlemsel seviyede ise araştırma sorularının daha iyi anlaşılması için faydalı bir stratejidir:
  - Nicel ve nitel verilerden ortaya konulan farklı bakış açılarının karşılaştırılması
  - Nicel sonuçların takibinde toplanan nitel veri ve analizleriyle açıklanması
  - Nitel verilerin toplanması ve analizini takiben ölçme aracının bir örnekleme uygulanmasıyla daha iyi ölçme araçlarının geliştirilmesi
  - Deneysel sonuçların bireylerin bakış açılarının dâhil edilmesiyle anlaşılması
  - Marjinal bir grupta gerekli değişiklikleri daha iyi anlayabilmek için nitel ve nicel verilerin birleştirilmesi
  - Bir müdahale programına ihtiyaçla beraber bu programın etkisini daha iyi anlamak için zaman içerisinde nitel ve nicel verilerin toplanması
- Çalışmada kullanılacak karma yöntem tasarımını ve neden tercih edildiğine ilişkin sebep belirtilmelidir. Belirtilen temel stratejiler detaylı bir şekilde kısaca tartışılmalıdır. Bu işlemler için bir şekil veya diyagram dâhil edilmelidir.
- Bu çeşit bir çalışmada araştırmacı için güçlükler not edilmelidir. Bu durum geniş kapsamlı veri toplanmasını, zaman-hassas nitel ve nicel verilerin analizinin doğasını ve araştırmacının nitel ve nicel araştırma türlerine aşina olmasını gerektirir. Tasarımın karmaşıklığı açıklığı, görsel modellerin detaylı anlaşılmasını ve tasarımda araştırma etkinliklerinin akışına olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

KARMA YÖNTEM DESENLERİNİN ÇEŞİTLERİ

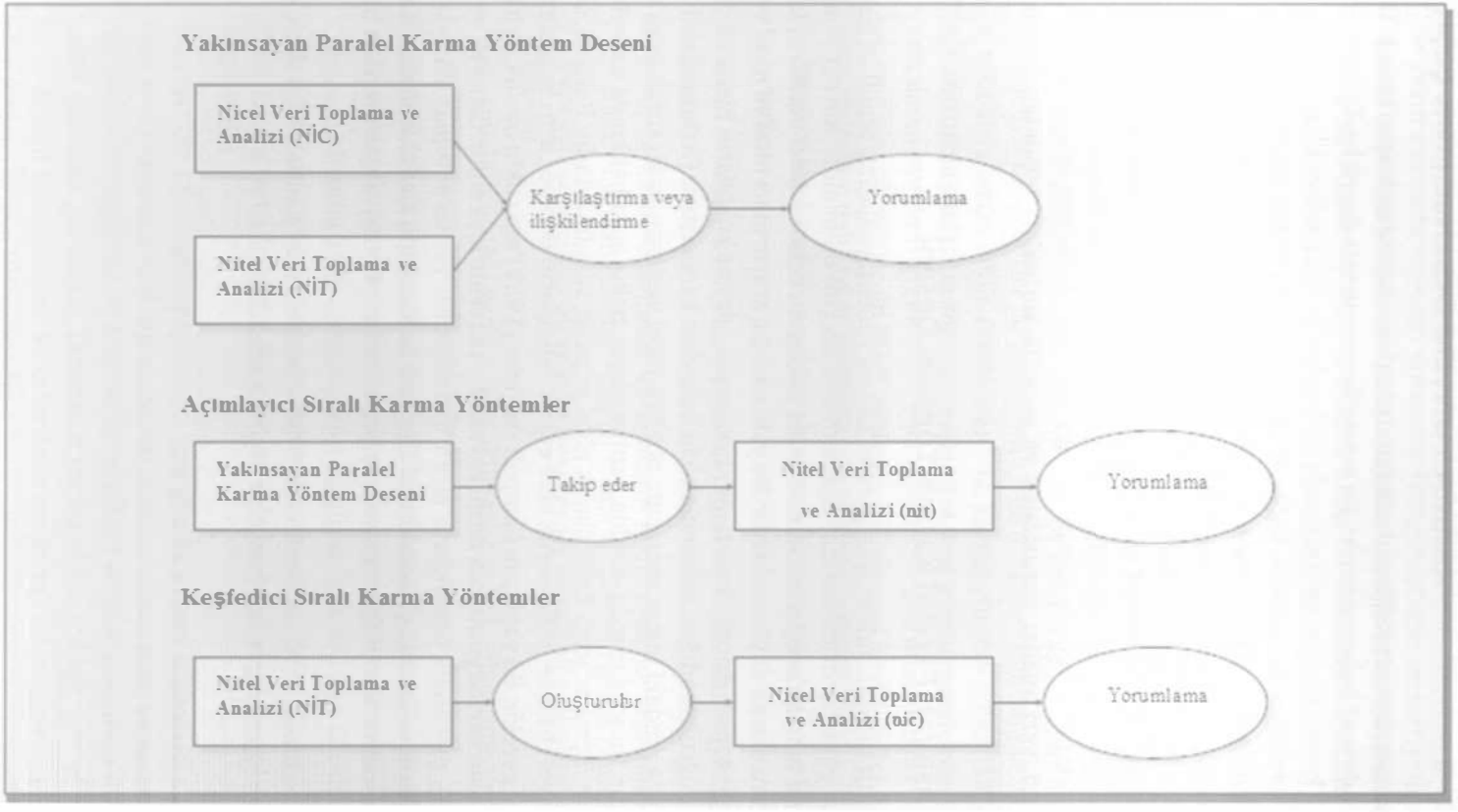
Karma yöntem stratejilerini sınıflandırmak ve belirlemek için birçok tipoloji (tiplendirme) bulunmaktadır. Bu stratejiler, araştırma önerisi geliştirenler tarafından karma yöntem çalışmasında kullanılabilir. Creswell ve Plano Clark (2011) değerlendirme, hemşirelik, halk sağlığı, sağlık, eğitim politikası ve araştırmalarıyla beraber sosyal ve davranış araştırmalarına bağlı olarak birçok sınıflandırma sistemi belirlemiştir. Bu sınıflandırmalarda, yazarlar tasarım türleri ve bu türlerin önemli miktarda örtüşmesine ilişkin tipolojilerde çeşitli terimleri kullanmaktadır. Tartışmanın amacı için üç temel karma yöntem tasarımı (Bakınız Şekil 10.1 ve 10.2) belirlenecektir. Daha sonra bu üç deseni içeren daha üst düzey stratejilerden bahsedilecektir. Her yaklaşım deseninin tanımı, veri toplama çeşitleri, veri analizi, yorumlama ve geçerlik zorlukları açısından ele alınarak tartışılacaktır.

Yakınsayan Paralel Karma Yöntem Deseni

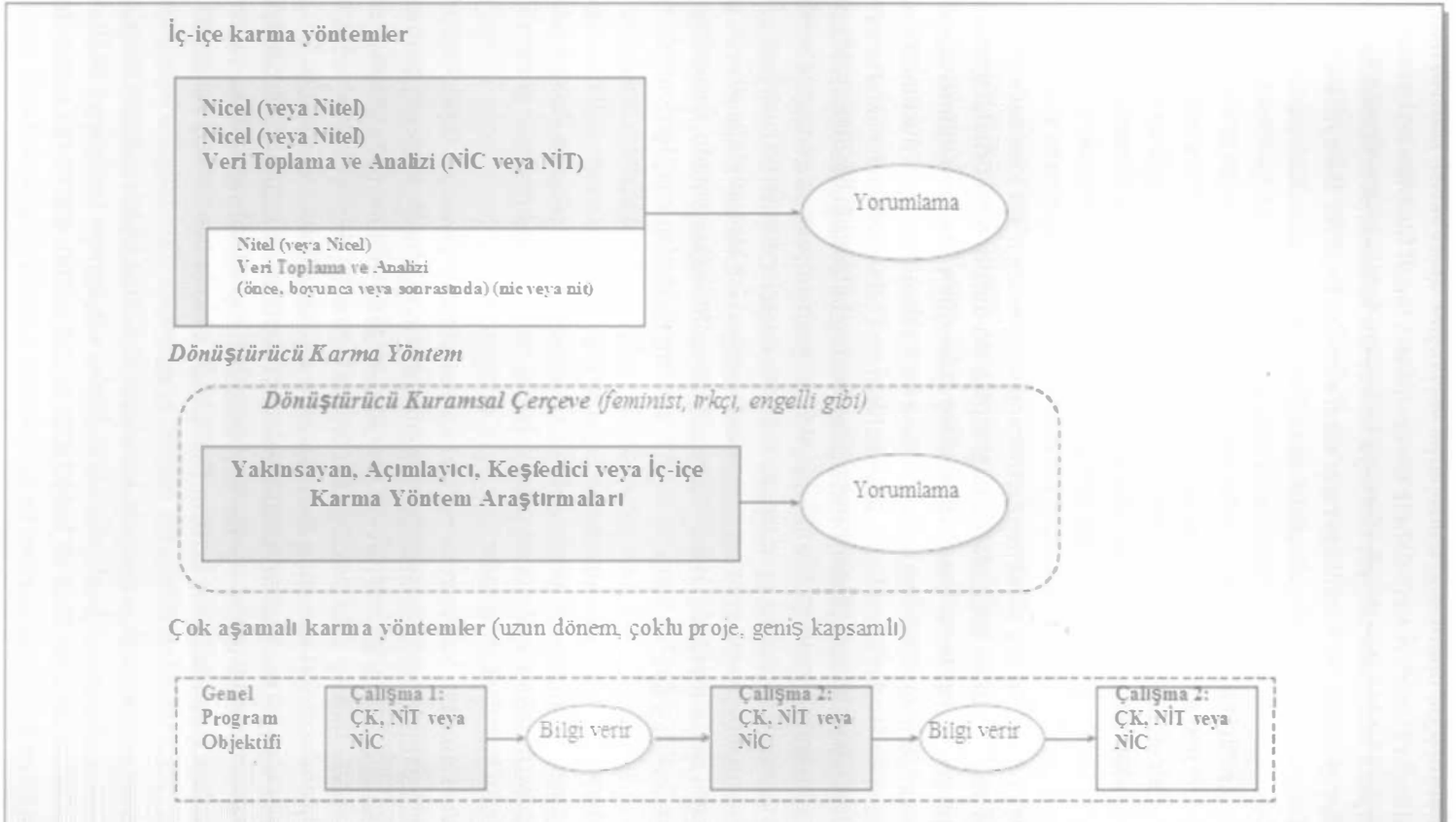
Desenin tanımı. Yakınsayan paralel karma yöntem yaklaşımı temel ve gelişmiş karma yöntem stratejilerinin muhtemelen en çok bilinenidir. Karma yöntemle ilk defa tanışan araştırmacılar önce bu yaklaşımı nitel ve nicel verilerin kombinasyonu olarak düşünmektedir. Bu yaklaşımda, araştırmacı nitel ve nicel verileri beraber toplar. Ancak verileri ayrı ayrı analiz eder ve bulguların birbirini doğrulayıp doğrulamadığını belirlemek için bulguları karşılaştırır (Bakınız Şekil 10.1). Bu yaklaşımdaki temel varsayım, nitel ve nicel verilerin farklı türde bilgi sağlamasıdır. Bu yaklaşımda sıklıkla katılımcıların bakış açısı hakkında detaylı nitel bilgi ve ölçme aracına bağlı olarak nicel puanlar sunulmaktadır. Buna ek olarak, bu iki veri türüne bağlı olarak elde edilen bulguların beraber aynı bulguları sağlaması gerekir. Bu yaklaşım Campell ve Fiske (1959)'nin çoklu özellik fikirlerine bağlı olan karma yöntemin tarihi kavramları üzerine inşa edilir. Campell ve Fiske (1959), psikolojik özelliklerin farklı biçimlerdeki verilerin toplanmasıyla daha iyi anlaşılacağını vurgulamaktadır. Campell ve Fiske'nin kavramsallaştırması sadece nicel verileri dâhil etmesine rağmen karma yöntem araştırmacıları bu fikri genişleterek nicel ve nitel verilerin toplanmasını dâhil etmiştir.

Veri toplama. Nitel veriler Bölüm 8'de tartışıldığı üzere mülakat, gözlem, doküman ve kayıtlar gibi her hangi bir biçimi içerebilir.

Şekil 10.1 Üç Temel Karma Yöntem Tasarımları

Şekil 10.2 Gelişmiş Karma Yöntem Tasarımları

Bölüm 7'de belirtildiği üzere; nitel veri ölçme aracı verisi, kontrol listesi, sayısal kayıt (sayım verisi) olabilir. Bu tanımdaki temel fikir, her iki tür veriyi *aynı* veya *paralel değişkenler*, *yapılar* veya *kavramlar* kullanarak toplamaktır. Bir başka deyişle, eğer öz benlik kavramı nicel olarak ölçülüyor ise aynı kavram nitel veri toplama sürecinde yöneltilir. Örneğin, açık-uçlu mülakat sırasında sorulur. Nicel ve nitel verilerin toplanmasına ilişkin bir diğer konu ise örneklem büyüklüğüdür. Şüphesiz, toplanan nitel veriler, nicel verilere kıyasla daha küçüktür. Nitel verilerin bu şekilde toplanmasının sebebi küçük bir örneklemden bilgiyi edinmek ve belirlemektir. Buna ek olarak, bu örneklemden geniş kapsamlı bilgi edinmekte amaçlanmaktadır. Bununla beraber, nicel araştırmada anlamlı istatistiksel testlerin uygulanması için geniş bir örnekleme ihtiyaç duyulmaktadır. Bu eşitsizlik yakınsayan paralel karma yöntemler yaklaşımında nasıl çözülmektedir? Bazen karma yöntem araştırmacıları aynı sayıdaki katılımcıdan nitel ve nicel veri tabanına bağlı olarak bilgi toplar. Bu durum nitel örneklemin artırılacağını göstermektedir. Bununla beraber, elde edilen bilgiler katılımcılardan toplanan verinin miktarı ile sınırlıdır. Başka bir yaklaşım ise nitel durumların ağırlığının değerlendirilmesidir. Bu şekilde nicel veri tabanındaki örneklem sayısı N'e eşitlenir. Bazı karma yöntem araştırmacılarının kullandığı bir diğer yaklaşım ise eşit olmayan örneklem büyüklüklerini bir problem olarak görmemeleridir. Bu araştırmacılar nitel ve nicel araştırmaların amaçlarının farklı olduğunu (birisi derinlemesine bakış açısı kazandırmayı ve diğeri ise bir topluluğa yönelik genellemeyi) savunmaktadır. Her biri önemli bir katkı sağlamaktadır. Örneklem seçimine ilişkin diğer bir konu ise nitel araştırmaya katılan bireylerin nicel araştırmanın katılımcıları olup olmamasıdır. Genellikle, karma yöntem araştırmacıları nitel araştırmanın katılımcılarını daha geniş bir örneklemin kullanıldığı nicel araştırma boyutuna dâhil etmektedir. Çünkü araştırmacılar, bu iki veri tabanını karşılaştırmaktadır. Buna ek olarak, bu iki veri tabanı benzerlik gösterdiğinde daha iyi karşılaştırmaktadır.

Veri analizi. Yakınsayan paralel karma yöntem desenine ilişkin zorluk verilerin aslında nasıl ayrılacağı veya birleştirileceğidir. Bu desenin tanımından anlaşıldığı üzere iki veri tabanı ayrı ayrı analiz edilir ve daha sonra birarada ele alınır. İki veri tabanını birleştirmenin birçok farklı yolu bulunmaktadır. Bu yaklaşımların ilki *yan-yana karşılaştırma* olarak adlandırılmaktadır. Bu karşılaştırmalar karma yöntem araştırmalarının tartışma kısmında belirtilmiştir. İlk olarak araştırmacı nicel istatistiksel bulguları raporlandırır ve daha sonra nitel bulguları (temaları, v.b) tartışır. Buna bağlı olarak, istatistiksel bulguları doğrular veya ret eder. Alternatif olarak, araştırmacı nitel bulgularla başlayabilir ve daha sonra nicel sonuçlarla karşılaştırır. Karma yöntem araştırmacıları bu yaklaşımı yan-yana olarak adlandırır. Çünkü araştırmacı tartışmaya bağlı olarak karşılaştırma yapar, önce ilk bulgularını ve daha sonra diğerlerini sunar. Bu yaklaşımın iyi bir örneği Classen ve diğerlerinin (2007) çalışmasında görülebilir.

Araştırmacılar nitel kodları veya temaları nicel değişkenlere değiştirerek iki veri tabanını birleştirir. Daha sonra iki nicel veri tabanını birleştirir. Bu işlem verilerin dönüştürülmesi olarak adlandırılmaktadır. Araştırmacı nicel ölçümleri oluşturmak için nitel tema veya kodları alır ve sayar (ve mümkünse gruplandırır). Karma yöntem araştırmacılarının kullandığı yararlı bazı işlemlere ilişkin bilgilere Onwuegbuzie ve Leech (2006)'in çalışmasında belirtilmiştir. Son işlem ise iki tür verinin tablo veya grafik şeklinde birleştirilmesidir. Bu işlem birleştirilmiş verilerin gösterilmesi olarak adlandırılmaktadır. Bu işlem birçok farklı şekilde kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak, temaları yatay eksende sıralayan ve kategorik değişkeni (farklı türdeki sağlayıcılar örneğin hemşireler, doktor asistanları ve doktorlar) dikey eksende gösteren bir tablo olabilir. Temel soruların veya kavramların dikey eksende ve kavramlara ilişkin nitel cevapların ve nicel bulguların iki sütun halinde yatay eksende gösterildiği bir tablo olabilir (Li, Marquart, & Zercher, 2000). Araştırmacı için temel fikir verilerin etkili bir şekilde görsel olarak birleştirilerek bir bütün halinde gösterilmesidir.

Yorumlama. Yakınsayan yaklaşımda yorumlama genellikle çalışmanın tartışma kısmında yazılır. Bununla beraber, bulgular kısmı nicel ve nitel veri tabanının analizinden elde edilen bulguları rapor eder. Tartışma kısmı ise bu iki veri tabanının bulgularının karşılaştırılmasını ve bu iki bilgi kaynağının birleştiğini veya ayrıldığını belirttiği bir raporu içerir. Genellikle karşılaştırma net bir birleşme veya ayrılma durumunu ortaya koymaz. Ancak, az sayıdaki kavramlar, temalar veya ölçekler arasındaki farklılıkları ortaya koyar. Ayrılma gerçekleştiğinde takip eden adımlar bulunmaktadır. Araştırmacı bu ayrılığı gelecekte devamı olmaksızın çalışmanın sınırlılığı olarak belirtebilir. Bu yaklaşım zayıf bir çözüm sunar. Alternatif olarak karma yöntem araştırmacıları analize geri döner ve veri tabanını daha fazla keşfeder, farklılıkları ortadan kaldırmak için ek bilgi toplar veya veri tabanlarından birinden elde edilen bulguları sınırlı olarak tartışır (yapılar nicel olarak geçerli değildir veya nitel temalar açık-uçlu sorularla örtüşmüyordur).

Geçerlik. Geçerlik, yakınsayan yaklaşım kullanıldığında nicel (yapı) geçerlik ve nitel geçerliğe (üçgenleme) bağlı olarak her bir veri tabanı için oluşturulmalıdır. Karma yöntem geçerliğinin özel bir şeklinin gösterilmesi gerekli midir? Yakınsayan yaklaşım kullanıldığında geçerlik için bazı potansiyel tehlikeler mutlaka bulunmaktadır. Bunların birçoğundan bahsedilmiştir. Eşit olmayan örneklem büyüklüğü nitel boyutta örneklemin daha büyük olduğu durumda nicel boyuttan daha küçük bir portre çizmektedir. Farklı kavramların veya değişkenlerin nicel ve nitel olmak üzere her iki tarafta da kullanımı karşılaştırılamaz bir durumun oluşmasıyla beraber bulguların birleştirilmesini güçleştirebilir. Sonuçların takibinin sınırlılığı puanlar ve temalar ayrıldığında sorgulama stratejisini geçersiz gösterir.

Açımlayıcı Sıralı Karma Yöntem Deseni

Desenin Tanımı. Açımlayıcı sıralı karma yöntem yaklaşımı bir karma yöntem desenidir. Bu yaklaşım güçlü nicel bir alt yapıya sahip veya nitel yaklaşımlar alanında nispeten yeni olan araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Bu yaklaşım araştırmacının birinci aşamada nicel veri topladığı, bulguları analiz ettiği ve daha sonra bulguları kullanarak ikinci aşamayı planladığı (oluşturduğu) iki proje aşamasından oluşmaktadır. Nicel bulgular, araştırmanın nitel boyutuna dâhil olan katılımcıların çeşidi ve yöneltilen sorular hakkında bilgi verir. Bu desenin amacı, nicel bulguları daha detaylı bir şekilde açıklamak için nitel verilerin kullanılmasıdır. Bu süreçte ilk aşama nicel verilerin toplanması ve verilerin analizini içermektedir. Daha sonra ise nitel aşamada yapılan mülakatlarla nicel boyutta verilen cevapların açıklanmasına yardımcı olmak amaçlanmaktadır.

Veri analizi. Veri toplama süreci birinci aşamada dikkatli bir nicel örnekleme ve ikinci aşamada nitel boyutta amaçsal örnekleme yapılmasını gerektiren iki aşamadan oluşmaktadır. Bu stratejideki zorluklardan biri, takip edilecek nicel bulguların uygun bir şekilde planlanması ve ikinci aşamada ise katılımcıların belirlenerek nitel veri toplanmasıdır. Buradaki temel fikir, nitel veri toplama aşamasının doğrudan nicel bulgular üzerine kurulmasıdır. Daha sonra nicel bulgular uç veya sapan değer durumları, anlamlı çıkarımlar (öngörüler), değişkenlerle ilişkili anlamlı bulgular, anlamlı olmayan bulgular veya demografik özellikler üzerine kurulur. Örneğin, demografik özellikler kullanılırken araştırmacı farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki bireylerin bağımlı değişkenlere farklı cevaplar verdiğini nicel boyutun başlangıç aşamasında belirleyebilir. Nitel olarak takip edilmesi ise nicel aşama için cevapların farklı kategorilere gruplandırılması ve nitel verilerin bu kategorilerin her birini temsil eden bireylerden toplanmasıyla gerçekleştirilir. Bir başka durum ise nitel örneklemin başlangıçtaki nicel örneklemde yer alan bireylerden mi seçilmelidir zorluğudur. Bu sorunun cevabı bunların aynı bireyler olduğudur. Çünkü bu desenin amacı nicel bulguları takip etmek ve bulguları derinlemesine incelemektir. Bu mekanizmayı açıklamayabilmek ve değişkenlerin birbirleriyle nasıl etkileştiğini derinlemesine nitel bir takiple incelenmek bu desenin gücünün temelini oluşturmaktadır.

Veri analizi. Nicel ve nitel veri tabanının ayrı ayrı incelendiği bir yaklaşımdır. Daha sonra nicel bulgular nitel takibi planlamak için kullanılır. Nicel bulgular sadece örnekleme işlemi hakkında bilgi vermez. Buna ek olarak, ikinci aşamada katılımcılara yöneltilecek nitel sorulara yönlendirir.

Bu sorular, bütün iyi nitel araştırma sorularında olduğu gibi genel ve açık-uçludur. Çünkü her aşamada analiz işlemleri bağımsız olarak ilerler. Bu desen, öğrenci araştırması için yararlı ve bu çalışmanın başarılması açısından (yakınsak yaklaşıma kıyasla) daha kolaydır. Çünkü bir veri tabanı diğer üzerine kurulur ve veri toplama süreci uzatılabilir.

Yorumlama. Karma yöntem araştırmacısı takip eden bulguları çalışmanın tartışma kısmında yorumlar. Yorumlama ilk olarak nicel aşamadan elden edilen bulguların ve daha sonra ikinci aşamada nitel bulguların raporlaştırılmasını takip eder. Bununla beraber; bu desen, üçüncü türde bir yorumlamanın uygulanmasını içerir. Bu noktada yaygın olarak yapılan yanlış bir adım ise yeni araştırmacının iki veri tabanını birleştirmesidir. Bu yaklaşım, yararlı olurken bu desenin amacı nitel verilerin derinlemesine ve detaylı bulgular sağlamasıdır. Buna ek olarak, yorumlama kısmında araştırmacı nicel ve nitel genel bulguları sunduktan sonra tartışma bölümünde nitel bulguların nicel bulguları özel olarak nasıl genişlettiğini veya açıkladığını belirtmelidir. Nitel veri tabanı sorularının nicel soruların kapsamını daraltması sebebiyle bu iki veri tabanının doğrudan karşılaştırılması uygun olmayan değişkenlerin veya kavramların karşılaştırılması anlamına gelmektedir.

Geçerlik. Bütün karma yöntem çalışmalarında olduğu gibi araştırmacı, puanların geçerliğini nicel ölçümlerden oluşturmalı ve nitel bulguların geçerliğini tartışmalıdır. Açımlayıcı sıralı karma yöntemler yaklaşımında geçerliğe ilişkin ek bir endişe oluşur. Genel bulguların doğruluğu tehlikeye girebilir. Çünkü araştırmacı nitel bulguların takip edilmesi için bütün seçeneklerin ağırlığını dikkate almaz. Daha fazla anlaşılması gereken ancak önemli açıklamaların ve kişisel demografiklerin gözden kaçırıldığı durumlara yoğunlaşılabilir. Araştırmacı, araştırmanın her aşamasında farklı örneklemleri kullanarak geçerli olmayan bulgulara katkı sağlayabilir. Bu durum, bir aşamanın diğeri üzerine yapılandırılmasını azaltır. Örneklem büyüklüğü, araştırmanın nicel veya nitel boyutu için uygun olmayabilir. İyi bir açımlayıcı sıralı karma yöntemler çalışması için planlama süreci, bu birkaç zorluk dikkate alınarak oluşturulmalıdır.

Keşfedici Sıralı Karma Yöntem Deseni

Desenin tanımı. Eğer açımlayıcı sıralı karma yöntemler yaklaşımı tersine çevrilirse ilk olarak nitel aşamayla başlanmalı ve nicel aşamayla devam edilmelidir. Bu desen, keşfedici sıralı karma yöntemler olarak adlandırılır.

Keşfedici sıralı karma yöntemler, araştırmacının nitel verileri keşfetmekle başladığı daha sonra ise bu bulguları nicel araştırma boyutunda kullandığı bir desendir. Açımlayıcı sıralı karma yöntem yaklaşımında olduğu gibi ikinci veri tabanı başlangıç veri tabanı bulguları üzerine kurulur. Bu stratejinin amacı, özel evren için daha iyi ölçme yöntemlerini geliştirmek ve birkaç bireyden (nicel boyutta) toplanan verilerin evrene genellenip genellemeyeceğini görmektir. Örneğin, araştırmacı ilk olarak odak grup verisi toplar, bulguları analiz eder, bulgulara bağlı olarak ölçme aracı geliştirir ve daha sonra bu ölçeği evrenden alınan örnekleme uygular. Bu durumda, araştırmacının bu örneklemle çalışmak istediği kavramları ölçmek için uygun ölçme aracı olmayabilir. Bunun etkisiyle, araştırmacı üç aşama uygular. İlk aşamada, keşfedici, ikinci aşamada, ölçme aracını geliştirme ve üçüncü aşamada ise evrenden alınan örnekleme ölçme aracını uygulama işlemini takip eder.

Veri toplama. Bu stratejide veri toplama iki aşamada gerçekleşir. İlk aşamadaki nitel veri toplamayı ikinci aşamada nicel veri toplama takip eder. Buradaki zorluk, ilk aşamadan elde edilen bilgilerin ikinci aşamada nasıl kullanılacağıdır. Bu noktada birçok seçenek bulunmaktadır. Nitel veri analizi psikometrik özellikleri (geçerlik, güvenirlik v.b) iyi olan bir ölçme aracı geliştirmek için kullanılabilir. Nitel veri analizi, alıntılar, kodlar ve temalar (Bakınız Bölüm 8) içerir. Bir ölçme aracı, alıntılar kullanılarak yazılan maddeler, değişkenleri geliştirip maddeleri gruplamak için kullanılan kodlar ve kodları gruplayarak ölçeği oluşturmak için kullanılan temalarla geliştirilir. Bu işlem, nitel veri analizinden ölçme aracının geliştirilmesine geçmek için yararlıdır. Ölçme aracı geliştirmeyi ölçme aracının deseni için uygun işlemler takip etmelidir. Bunun için madde ayırt etme, yapı geçerliği ve güvenilirlik tahminleri (Bakınız DeVellis, 2012) gibi takip edilmesi gereken adımlar yer almalıdır. Araştırma deseninin tek faydası evren ve örnekleme uygun psikometrik özellikleri iyi bir ölçme aracı geliştirmek değildir. Araştırmacı, yeni değişkenler elde etmek, mevcut ölçme araçlarında yer alan ölçek çeşitlerini belirlemek veya araştırmanın nicel boyutunda gelecekte keşfedilecek bilgi kategorilerini oluşturmak için nitel verileri analiz edebilir. Araştırmanın nitel boyutundaki örneklem, nicel boyut ile aynı ise problem ortaya çıkmaktadır. Bu sorun nitel boyuttaki örneklemin genellikle nicel boyutta evrenden alınan genellenebilir örnekleme kıyasla daha küçük olmasından kaynaklanmamaktadır. Bazen karma yöntem araştırmacıları, çalışmanın nicel ve nitel boyutunda (açımlayıcı sıralı karma desenin aksine) tamamen farklı örneklem kullanmaktadır. Bununla beraber, burada yapılacak uygun işlem örneklemi aynı evrenden almaktır. Ancak, çalışmanın iki boyutuna katılan bireylerin aynı olmadığından emin olunmalıdır. Bir ölçme aracı geliştirilmesine yardım edecek bireylerin olması ve daha sonra nicel boyutta ölçme aracının uygulanmasıyla etki karıştırıcı değişkenler çalışmayla tanıştırılmış olur.

Bu stratejide, araştırmacı iki veri tabanını ayrı ayrı analiz eder ve başlangıç keşfedici veri tabanından elde edilen bulguları nicel ölçümleri oluşturmak için kullanır. Bunun anlamı, araştırmacının nitel veri analizi adımlarına çok dikkat etmesi ve hangi bulgular üzerine oluşturacağını belirlemesini gerektirir. Örneğin, eğer araştırmacı **kuram oluşturma** kullanıyor ise (Bakınız Bölüm 9) oluşturulan teorik modelleri araştırmanın ikinci aşaması olan nicel boyutta test etme imkânı sunmaktadır. Bir nitel araştırma farklı durumlara yönelebilir. Bu farklı durumlar araştırmanın nicel boyutunda yoğunlaşılan önemli değişkenlere dönüşür.

Yorumlama. Araştırmacılar karma yöntem bulgularını çalışmanın tartışma kısmında yorumlar. Yorumlama sıralamasında ilk olarak nitel bulguların, nitel bulguların kullanımının (ölçme aracı geliştirilmesi, yeni nicel ölçümlerin geliştirilmesi v.b.) ve daha sonra çalışmanın son aşamasında nicel bulguların raporlaştırılması gerekir. İki veri tabanının karşılaştırılması anlamlı değildir. Çünkü bu iki veri tabanı (tartışma kısmında veri toplamaya yönelik belirtildiği üzere) farklı örneklemeyle oluşturulmuştur. Bu strateji, nitel temalar geniş bir örneklem için genellenebilir mi sorusunun cevabını belirlemeyi amaçlamaktadır.

Geçerlik. Bu stratejiyi kullanan araştırmacıların nitel verilerin geçerliğiyle beraber nicel puanların geçerliğini kontrol etmesi gerekir. Geçerliğe ilişkin özel endişeler ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, bu desenin kullanımında araştırma önerisini sunan araştırmacının katılımı gereklidir. Bu konudaki endişe ise araştırmacının iyi psikometrik özelliklere sahip bir ölçme aracını geliştirmede uygun adımları kullanmamasıdır. İyi bir ölçme aracının geliştirilmesi kolay değildir. Bu süreçte uygun adımların belirlenmesi gereklidir. Diğer bir endişe ise araştırmacının bir ölçme aracı geliştirmesi veya ölçümlerinin nitel bulguların zenginliğinin avantajlarından yararlanmamasıdır. Bu durum, nitel verilerin incelenme eksikliği ve tema düzeyinde etnografi, kuram oluşturma veya durum çalışması işlemleri gibi nitel desen çeşitlerinden biri kullanılarak veri analizi adımları takip edilmeden yapıldığında ortaya çıkar. Son olarak, daha önce bahsedildiği üzere cevapların tekrarlanmasını engelleyeceğinden, nitel boyuttaki örneklem nicel boyuta dâhil edilmemelidir. Araştırmanın nitel boyutunda katılımcıların ölçek, ölçme aracı veya değişkenlerin deseni hakkında bilgi sağlaması faydalıdır. Ancak, bu katılımcıların takip eden ölçme araçlarını cevaplayan kişiler olmaması gerekir.

Gelişmiş Birçok Karma Yöntem Deseninin Avantajları

Üç gelişmiş karma yöntem deseni yakınsayan, açımlayıcı sıralı ve keşfedici yaklaşımları içerir. Araştırmacı bu üç temel yaklaşımın temel ilkelerini bildiğinde bu yaklaşımları gelişmiş stratejilerle beraber eklenecek unsurlarla kullanılabilir (Bakınız Şekil 10.2) (Bakınız Creswell & Plano Clark, 2011).

İç-içe karma yöntemler deseni bir veya daha fazla veri türünün (nicel veya nitel veya beraber) yer aldığı geniş bir desenden (anlatı çalışması, etnografi, deneysel) oluşur. Örneğin, deneysel bir çalışmada araştırmacı nitel veri toplayabilir. Araştırmacı, deneysel çalışma sırasında (yakınsayan) veya deneysel çalışma başlamadan önce (sıralı) veya deneysel çalışma tamamlandıktan sonra (sıralı) veri toplar. Bu desen sağlık bilimlerinde yaygın olarak kullanılır. Araştırmacılar uygulama alanlarında (okul v.b.) müdahale veya programı test eder. İkinci bir strateji ise yakınsayan, açımlayıcı sıralı veya keşfedici sıralı yaklaşımları dâhil ederek sosyal adalet kuramsal çerçevesini kullanarak grubu tecrit etmektir. Bu desene **dönüştürücü karma yöntem** adı verilmektedir. Araştırmacı karma yöntem çalışması için sosyal adalet teorisini bir kuramsal çerçeve olarak kullanır. Bu teori (feminist, ırkçı v.b.) karma yöntem araştırmalarının araştırma sorusu, sorular, veri toplama ve analizi, yorumlama ve eylem durumu gibi birçok yönünü içine alır. Marjinal grupların çalışıldığı birçok ülkede özellikle üçüncü dünya ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde (yerli nüfus, kadınlar, ırk ve etnik gruplar, engelli bireyler v.b.) yaygın olarak kullanılmaktadır. Son olarak bu desenin bir diğer avantajı, **çok aşamalı karma yöntem** olmasıdır. Bu desen araştırmacının birçok karma yöntem projesini, bazen karma yöntemde yakınsayan veya sıralı yaklaşımları, bazense nicel ve nitel çalışmaları uzun dönem araştırmalarda çoklu projelerde yaygın olarak kabul edilen objektiflere yoğunlaşılarak kullandığı bir yaklaşımdır. Bu araştırma türü, programın uygulanması veya değerlendirme alanlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmalarda, projenin çoklu boyutları zamana yayılmaktadır. Bu projeler nicel, nitel ve karma yöntem araştırmaları arasında gidip gelebilir. Ancak, bunlar birbirlerinin üzerine inşa edilerek yaygın program objektiflerini ele alır.

Şekillerdeki Karma Yöntem Simgeleri

Şekil 10.1 ve 10.2'de bazı simgeler ve işaretler, karma yöntem stratejilerinde yer alan işlemleri anlaşılır hale getirmek için kullanılmıştır. Yıllar içinde bu kısa işaretler karma yöntem alanında yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. **Karma yöntem simgeleri**, kısaltılmış işaretler ve semboller sunarak araştırmaların önemli yönlerini anlaşılır hale getirir. Bu şekilde, karma yöntem araştırmacılarının yaptıkları işlemlerin daha kolay anlaşılması sağlanır (Bakınız Tablo 10.2). Morse (1991) tarafından ilk olarak geliştirilen bu simgelere Tashakkori ve Teddlie (1998) ve Plano Clark (2005) gibi yazarlar tarafından eklemeler yapılmış ve aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- NİT ve NİC büyük harf kısaltmaları nicel veya nitel veri, analizi ve yorumlamasına ilişkin olarak çalışmanın önemini veya önceliğini belirtir. Bir karma yöntem araştırmasında nitel ve nicel veri eşit şekilde vurgulanabilir

veya birisi diğerine göre daha fazla vurgulanabilir. Büyük harf kısaltmaları bir yaklaşımı veya yöntemi vurgular. Küçük harf kısaltmaları ise daha az öncelikli veya önemli yöntemi işaret etmektedir.

- Nit ve Nic, nitel ve nicel terimleri temsil eder. Aynı sayıdaki harf kullanımı her iki tür veri arasındaki eşitliği temsil etmek için kullanılır.
- Artı işareti '+' yakınsayan veya toplanan verilerin birleştirildiği nitel ve nicel verilerin aynı zamanda toplandığı durumu işaret eder.
- Ok işareti '->' sıralı türde veri toplanmasını işaret eder. Bu veri türlerinden birisi (nitel veri v.b.) diğeri (nicel veri v.b.) üzerine inşa edilir veya ilişkilendirilir.
- Parentez işareti '( )' bir tür veri toplamanın diğerinde iç içe olduğu veya geniş bir desende iç içe olduğu olduğu durumu işaret eder.
- Çift ok işareti '→←' etkinliklerin her iki yöndeki akışını gösterir.
- Buna ek olarak, şekilde görülen kutular veri toplama veya veri analizi gibi desenin önemli temel kısımlarını vurgular.

Tablo 10.2 Karma Yöntem Araştırmasında Kullanılan Simgeler

Simgeler	Neyi gösteriyor	Örnek	Simgeleri Oluşturan Alıntı
Büyük harfler	Yönteme daha fazla vurgu yapılır	NİC, NİT	Morse (1991)
Küçük harfler	Yönteme daha az vurgu yapılır	nic, nit	Morse (1991)
+	Yakınsayan yöntemler	NİC + NİT	Morse (1991)
→	Sıralı yöntemler	NİT → nic	Morse (1991)
( )	Desende veya kuramsal çerçeve de iç içe	NİC (nit)	Piano Clark (2005)
→←	Tekrarlama	NİT → NİC	Nastasi ve diğerleri (2007)
[ ]	Bir sıra içerisinde çalışma	NİT → [NİC + nit]	Morse & Niehaus (2009)

Karma Yöntem Deseni Seçiminde Önemli Faktörler

Belirli bir karma yöntem deseninin seçimi, kullanılan işlemlerinin amacıyla beraber dikkate alınan pratik öğelerle ilişkili birçok faktöre bağlıdır.

Araştırmacı belirli bir karma yöntem stratejisi seçmek için gerekli işlemsel sebeplerle başlar. Ancak, karma yöntem desenlerinde birçok çeşitliliğin olduğu dikkate alınmalıdır. Çünkü araştırmacının aklındaki belirli bir yaklaşım burada anlatılan yaklaşımlara tamamen uymayabilir. Bununla beraber, bu desenler birçok desenin yaygın ve vurgulanan özelliklerini temsil etmektedir. Bu şekilde yapılan düzeltmelerle araştırmacı kendi stratejisini belirleyebilir. Veri toplamak için harcanan zaman düşünüldüğünde uyumlu yaklaşımlar daha az zaman almaktadır. Çünkü, nitel ve nicel veri aynı zamanda ve aynı yerde yapılan ziyarette toplanmaktadır.

Beklenen Sonuçlara Bağlı Seçim

Bu bölümün başında, karma yöntem araştırmalarının tercih sebepleri değerlendirilmiştir. Tablo 10.3'te bu seçim tercihleri karma yöntem projelerinden beklenen sonuçlar ve stratejileriyle ilişkilendirilmiştir. Bu düşünce biçimi, araştırmacının karma yöntem araştırmasının sonunda beklenilen sonuçları belirlemesini gerektirir. Daha sonra, araştırmacı bunu karma yöntem çeşitleriyle ilişkilendirir.

Verilerin Beraber (veya Bütünleştirilmiş Olarak) Nasıl Kullanılacağına Bağlı Seçim

Araştırmacı bir karma yöntem stratejisi seçmek için beklenen sonuçları dikkate almanın ötesinde iki veri tabanının **karma yöntemde bütünleştirilmesi** başka deyişle birleştirilmesi, ilişkilendirilmesi veya saklanmasının mümkün olup olmadığını incelemelidir. Verilerin birleştirilmesi nicel ve nitel verilerin yan-yana karşılaştırma, veri transferi veya birleştirilmiş gösterim işlemleri yoluyla biraraya getirilmesini gerektirir. Verilerin ilişkilendirilmesi bir veri setinin ikinci veri seti üzerine kurulması veya ikinci veri setine yönlendirilmesi anlamına gelmektedir. Kısaca; bir veri setinin analizi, toplanan diğer veri setleri hakkında bilgi verir. Bir veri seti, nicel, nitel veya birleştirilmiş veri olarak geniş bir desen içinde iç içedir.

Örneğin, yakınsayan desende her iki veri tabanı bağımsız olarak dikkate alınır. Veri toplama ve analiz işlemleri için her bir veri tabanı birbirinden bağımsız ele alınır. İç içe deneysel desende, nitel veri deneysel çalışmadan bağımsız olarak toplanabilir. Bu veriler daha geniş bir deneysel çalışmadaki tartışmayı desteklemek için kullanılabilir. Alternatif olarak, bu iki veri tabanı birinin diğeri üzerine inşa edilmesiyle ilişkilendirilebilir. Bu çeşit desen sıralı (açımlayıcı sıralı strateji veya keşfedici sıralı strateji) ve bir veri tabanının diğer veri tabanından ayrışmadığı bir yapıdır.

Tablo 10.3 Karma Yöntem Projesi Seçme, Beklenen Sonuçlar, Desenin Çeşidi

Karma Yöntem Seçimi için Sebepler	Beklenen Sonuçlar	Önerilen Karma Yöntem Deseni
Nicel ve nitel verilerden elde edilen farklı bakış açılarının karşılaştırılması	Verilerinin nasıl birleştiği veya ayrıldığını göstermek için iki veri tabanının bütünleştirilmesi (birleştirilmesi)	Yakınsayan paralel karma yöntem deseni
Nicel bulguların nitel verilerle açıklanması	Nicel bulguları derinlemesine anlama (genellikle kültürel önemi olanların)	Açımlayıcı sıralı karma yöntem deseni
Daha iyi ölçme araçlarının geliştirilmesi	Evrenden alınan örneklem için daha iyi ölçümlerin testi	Keşfedici sıralı karma yöntem deseni
Bireylerin bakış açılarını dahil ederek deneysel bulguları anlama	Katılımcıların bakış açısından deneysel müdahalenin içeriğini anlama	İç içe karma yöntem deseni
Tecrit edilen bir grupta yapılması gereken değişiklikler için bir anlayış geliştirme	Eylem için çağrı	Dönüştürücü karma yöntem deseni
Bir müdahale programının etkisine olan ihtiyacı anlama	Şekillendirici ve ürün değerlendirmesi	Çok aşamalı karma yöntem deseni

Sıralı desenlerde, birinci aşamadan bulgular elde edilinceye kadar ikinci aşama için veri toplanmaz. Kısaca, takip eden veri toplama işlemi başlangıçta toplanan verilerden elde edilen bulgular üzerine doğrudan inşa edilir.

Veri Toplamanın Zamanlamasına Bağlı Yapılan Seçimler

Karma yöntemde veri toplanmasının zamanlamasıyla ilişkili faktör iki veri tabanından *aynı zamanda*, neredeyse aynı zamanda veya *sıralı* olarak veri toplanıp toplanmadığıdır. Yakınsayan strateji genellikle aynı zamanda veri toplanmasını gerektirirken açımlayıcı sıralı ve keşfedici sıralı stratejiler verilerin sıralı olarak toplanacağı anlamına gelmektedir. Yayınlanan karma yöntem araştırmalarında bu kriterin belirlenmesi bazen zordur.

Ancak, bu durum karma yöntem stratejisinin seçimiyle ilgilidir.

Her Veri Tabanına Verilen Öneme Bağlı Seçim

Zamanlama gibi karma yöntem araştırmasında **her bir veri tabanına verilen önemin** belirlenmesi ve uygulanacak soruların seçimi biraz zordur. Bir karma yöntem araştırması eşit derecede önem (öncelik veya ağırlık) gösterebilir. Örneğin, bir karma yöntem projesi araştırmanın nitel boyutunu vurgulayabilir ve nicel boyuta minimum düzeyde dikkat edilmektedir. Bu durum nasıl söylenebilir? Çalışmada verilen önemi belirlemek için sayfa sayısına, çalışmanın nasıl başladığı (güçlü nicel bir teori doğrultusunda veya kişisel nitel hikâyelerle v.b.), derinliği ve nitel ve nicel verilerin toplanması ve analiziyle beraber kapsamına veya araştırmacının aldığı eğitime bakılır. Simgelerle ilgili kısımda bahsedildiği üzere, büyük harfli kısaltmalar önemi daha fazla (NİC gibi) ve küçük harfli kısaltmalar ise önemi daha az (nit gibi) vurgulamak için kullanılır. Sembollerle yapılan bu vurgu, karma yöntem stratejisini belirlemek için yardımcı olur. Genellikle, eğer araştırmacı her iki veri tabanını vurgulamayı istiyor ise yakınsayan yaklaşım en uygundur. Alternatif olarak eğer nicel yaklaşımda güçlü bir vurgu amaçlanıyor ise araştırma çalışmanın nicel boyutuyla başladığı için açımlayıcı sıralı strateji kullanılır. Eğer nitel yaklaşım vurgulanıyor ise keşfedici sıralı strateji seçilmelidir. Bunlar kesinlikle takip edilmesi gereken bir rehber değildir. Ancak, seçim stratejisinin genel olarak belirlemede rol oynar.

En Uygun Alana Göre Desen Çeşidinin Seçimi

Pratik düzeyde, bir stratejinin seçimi alandaki belirli bir desene yönelik eğilime bağlıdır. Nicel yönelimli alanlar için açımlayıcı sıralı yaklaşım çok uygundur. Çünkü çalışma, araştırmanın nicel boyutuyla başlar. Nitel yönelimli alanlarda ise keşfedici sıralı yaklaşım daha uygun görülür. Çünkü keşfetmeye nitel araştırma ile başlar. Bununla beraber, bu yaklaşımda sonuç bir ölçme aracı olabilir. Çalışmanın nasıl başladığı sonucu, nicel sonucu önemine göre ölçme aracıyla test edilir. Bazı alanlarda yaklaşımın seçimi, verilerin etkili bir şekilde toplanmasına bağlı olabilir. Bu yaklaşımda, yakınsayan karma yöntem çalışmasıyla nicel ve nitel verilerin araştırma yerine farklı zamanlarda yapılan ziyaretlerle toplanması hemen hemen aynı zamanda bu işlemin yapılmasını vurgular.

Tek Araştırmacı veya Takıma Bağlı Seçim

Bir stratejinin seçiminde pratik neden, çalışmayı araştırmacının tek başına (yüksek lisans öğrencisi) veya bir grup araştırmacı tarafında (uzun-dönem destekli araştırma) yapılıp yapılmamasına bağlıdır.

Eğer araştırmacı tek çalışıyor ise açımlayıcı veya keşfedici sıralı yaklaşım için sıralı stratejiler en uygundur. Çünkü araştırmada, çoklu veri toplama ve analiz işlemleri yerine kontrol edilebilir iki görev birbirinden ayrılmaktadır. Çalışmada yakınsayan yaklaşımda olduğu gibi aynı zamanda çoklu veri toplamak yerine veri toplama zamana yayılabilir. Bu süreçte zaman bir problem olduğunda öğrenciler araştırma desenini iç içe bir model olarak düşünmeleri için cesaretlendirilir. Bu model bilinen araştırma deseninin (deneysel gibi) kullanımını vurgular ve küçük çaplı veri toplanmasını (birkaç katılımcıyla yapılan mülakatlar) gerektirir. Burada iki tür veri büyüklük olarak eşit değildir. Ancak, doğruluk açısından çalışmanın kapsamının küçülmesini sağlarken zaman ve ulaşılabilir kaynak açısından kontrol edilmesine imkan verir. Bu nedenle, öğrencilerin kullandıkları deseni içeren karma yöntem dergilerinde yayınlanan makaleleri bulmaları önerilmektedir. Bu makaleleri, üniversitedeki danışmanları ve öğretim üyelerine sunmaları tavsiye edilmektedir. Bu şekilde, danışmanların ve öğretim üyelerinin araştırma desenini anlamaları için ellerinde çalışan bir model bulunmaktadır. Birçok alanın karma yöntem araştırmasını uyarlamak için henüz başlangıç safhasında olduğu dikkate alındığında, bu alanda yayınlanan bir araştırma örneği karma yöntem araştırmasının geçerliğiyle beraber yüksek lisans jürisi veya diğer bireyler için bu fikrin yapılabilir bir yaklaşım olduğu hususunda yardımcı olur. Eğer bir araştırma grubu çalışma yapıyor ise aynı zamanda veya uzun bir zaman dilimi boyunca iç içe veya çoklu aşamalı desen yoluyla çoklu veri toplamak mümkündür. Tek bir araştırmacı dönüştürücü çalışma yapabilir. Bununla beraber, alanda veri toplamanın iş-hassas doğası dikkate alındığında katılımcıların aktif olarak dâhil olduğu tek araştırmacının sorgulaması yaklaşımı yerine genellikle bir grup yaklaşımı önerilmektedir.

Karma Yöntem İşlemleri Örnekleri

Aşağıda, sıralı, doğru strateji ve işlemlerin kullanıldığı karma yöntem çalışmalarına ilişkin örnekler verilmiştir.

Örnek 10.1 Yakınsayan Paralel Karma Yöntem Deseni

Classen ve diğerleri (2007) sağlık artış müdahalesini geliştirmek için yaşlı sürücülerin güvenliklerini düzenlenebilir faktörlere göre incelemiştir. Bu faktörler, yaşlı sürücülerin (65 yaş ve üzeri) motorlu araç kazalarını etkilemektedir. Bu araştırma, yakınsayan karma yöntem çalışması için iyi bir örnektir. Bu çalışmanın temel amacı özet kısmında belirtilmiştir:

> Bu araştırma sosyo-ekolojik bakış açısı sağlamaktadır. Araştırmada nedensel faktörler arası ilişkiler, nedensel faktörlerin birleştirilmiş özeti ve yaşlı sürücülerin güvenliğini artırmak için halk sağlığı müdahalesinin geliştirilmesi açıklanmaktadır. (s. 677)

Çalışmanın amacı, nicel (ulusal kaza veri seti v.b.) ve nitel verilerin (hissedarların bakış açısı v.b.) kullanımını belirlemektedir. Çalışmadaki araştırma sorularının birinden öğrenildiği üzere, araştırmacılar hissedarların bakış açılarını, ihtiyaçlarını, güvenli ve güvenli olmayan araç kullanımına ilişkin elde edilen nitel bulgularla kazalarda yaralanmayı etkileyen nicel bulguları karşılaştırır. Bu nedenle, beklenen sonuç bulguların karşılaştırılmasıdır. Yöntem kısmı, nicel boyutta ulusal verileri, verilerin istatistiksel analizini ve daha sonra ise nitel veriler ve analizini yorumlar. Açıkça belirtilmemesine rağmen, veriler bulguları oluşturmak için beraber incelenir. Bir veri tabanı diğerinin üzerine inşa etmek için kullanılmaz. Zamanlama için her iki veri tabanına eş zamanlı olarak bakılır. Bir diyagram, veri toplama ve analize ilişkin bilgileri içeren işlemleri gösterir. Bulgular kısmı, ilk olarak nicel bulguları ve daha sonra ise nitel bulguları sunar. Sonuç kısmına yönlendirmesi sebebiyle nicel bulgulara nitel bulgulardan daha fazla önem verilir. Bununla beraber, iki veri tabanının analizi sonucunda elde edilen bulgulara bağlı raporlar oluşturulur. Buna bağlı olarak, destekleyen veya desteklemeyen bulgular için nicel ve nitel veriler karşılaştırılarak temel bulgular analiz edilir. Tartışma bölümünde ise araştırmacılar iki veri tabanını yan-yana karşılaştırma yoluyla birleştirir. Konuya ve araştırmacılara daha geniş bir bakış açısıyla bakıldığında mesleki terapi alanında nicel boyutun nitel boyuta göre daha fazla vurgulanması gerektiği görülmektedir. Çünkü bu alanda nicel boyut daha fazla kabul görmektedir. Buna ek olarak, yazarların biyografilerine bakıldığında karma yöntem araştırmasının nicel ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzman bir araştırmacı grubu tarafından yapıldığı görülmektedir.

Örnek 10.2 Açımlayıcı Sıralı Karma Yöntem Deseni

2007 yılında Banyard ve Williams açımlayıcı sıralı karma yöntem çalışması yapmıştır. Bu araştırmada kadınların çocukluklarında yaşadıkları cinsel istismarın üstesinden nasıl geldikleri incelenmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda yapılandırılmış mülakatlarla (1990 yılında 136 kız ve 1997 yılında 61 kız) toparlanma ve toparlanmanın ilişkilendirilmesine yedi yıllık erken çocukluk dönemi boyunca bakılmıştır. Nitel boyutta ise 21 kızla yaşam olayları, başa çıkma, iyileşme ve toparlanma hakkında mülakatlar yapılmıştır. Karma yöntem araştırmalarının amacı yapılan nitel mülakatlarla nicel bulguların 'keşfedilmesini ve anlaşılmasını' sağlamaktır.

7 yıllık erken çocukluk dönemi boyunca cinsel istismara maruz kalan kadınların toparlanma ve iyileşme durumlarını incelemek için çoklu yöntemler kullanılır. İlk olarak, zaman içinde toparlanmaya ilişkin değişimler toplanan nicel verilerle incelenmiştir.

> Kadınlar bu yedi yıllık erken çocukluk döneminde farklı alanlarda çalışma açısından ne derece aynı kaldı, gelişti veya geriledi? İkinci olarak, süregelen iyileşme, büyümenin ilişkilendirilmesi veya zamanla sağlığın iyileşmesinin bir engel olarak tekrarlanan travmadaki rolü incelenmiştir. Son olarak, yetişkin olarak iyileşme süreci sınırlı sayıda araştırmanın ilgisini çekmesi ve daha fazla açıklama gerektirmesi sebebiyle bir grup katılımcıdan toplanan nitel veriler kurtulanların kendi kelimeleriyle ifade ettikleri toparlanma ve iyileşme hikâyelerini öğrenmek için kullanılır. (s. 278).

Yukarıda tavsiye edildiği üzere, araştırmanın beklenen sonucu iyileşme sürecinin detaylı bir resmini ve kurtulanların kişisel bakış açısını nitel verilerden öğrenildiği şekliyle sunmaktır. Buna ek olarak, yazarlar nitel bulguları keşfetmeyi ve detaylı bir şekilde açıklamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, araştırma sıralı bir yaklaşımla iki veri tabanının ilişkilendirilmesi ve birbiri üzerine inşa edilmesiyle düzenlenir. Ayrıca, bu yaklaşımda zamanlama nitel veri toplama işleminin nicel veri toplamayı takip etmesiyle gerçekleşir. Çalışmada, araştırmanın nicel mi yoksa nitel mi boyutuna daha fazla önem verildiğini ayırt etmek zordur. Araştırma, uzun dönem aşamasında toplanan verilerin detaylı tartışılmasıyla başlar. Yazarlar, nicel bulguları detaylı bir şekilde ifade eder. Bununla beraber, nitel bulgular kadınlarla mülakatlar sırasında ortaya çıkan birçok temayı gösterir. Bu temalar, kadınların hayatında dönüm noktaları, devam eden iyileşmenin doğası ve iyileşme sürecinde maneviyatın rolü gibi iyileşme kavramının geliştirilmesi için yeni durumlara işaret eder. Bu çalışma, Ulusal Sağlık Enstitüsü (USE) tarafından desteklenmiş olup psikoloji ve adalet sistemi konularında uzmanlaşmış bir grup araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Örnek 10.3 Keşfedici Sıralı Karma Yöntem Deseni

Betancourt ve diğerleri (2011) tarafından deneysel test sonuçlarıyla beraber yapılan keşfedici sıralı çalışma iyi bir örnektir. Bu çalışmada Rwanda aile güçlendirme müdahalesini uyarlamak ve değerlendirmek için karma yöntem araştırması kullanılmıştır. Araştırmacılar, AIDS'ten etkilenmiş çocukların akıl sağlığı problemlerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmaya ilk olarak keşfedici, nitel boyutta çocuklarla ve bakıcılarıyla yapılan mülakatlarla başlanmıştır. Nitel verilerin tematik analizinden sonra literatür kapsamlı bir şekilde incelenerek nitel bulgularla örtüşen

(Devam ediyor)

(Devam ediyor)

standartlaştırılmış ölçümler belirlenmiştir. Araştırmacılar, bazı ölçümleri belirlemiştir ve bazı yeni ölçümleri ölçme aracı geliştirmek için eklemiştir. Bu ölçme aracı, birçok düzeltmelerden geçmiştir. Bunu takiben ölçümler için iyi bir yapı geçerliği oluşturmak için dikkatli ölçme aracı-ölçek geliştirme işlemlerinden (çeviri, geri çeviri, maddelerin tartışılması, güvenirlik ve geçerlik) geçmiştir. Bu ölçümler (aile iletişimi, iyi çocuk yetiştirme ve diğerleri) daha sonra deneysel çalışmada ön test ve son test değerlendirmesine dönüşür. Müdahale çalışması için araştırmacılar ölçümlerle ilişkili olduğu düşünülen güç tabanlı, aile tabanlı engelleme programına yönelmektedir. Karma yöntem işleminde son adım müdahale programında yer alan geçerli ölçümlerin kullanılmasıdır. Çalışmanın çeşitli noktalarında, araştırmacıların hissedarlarla işbirliği yapması daha iyi ölçümler elde edilmesine yardım eder. Buna bağlı olarak, bu çalışma iyi, karışık karma yöntem projesini nitel boyut, ölçme aracı geliştirme boyutu ve deneysel boyutla beraber göstermektedir. Bu çalışma nitel olarak yapılan incelemenin daha sonra nicel boyutta test edilenleri desteklemek amacıyla nasıl kullanılabileceğini göstermektedir. Araştırmacılar, çalışmanın amacını aşağıda ifade etmiştir:

> Çok adımlı işlemlerin kullanıldığı akıl sağlığı hizmetleri araştırmasının amacı (1) akıl sağlığı problemlerinin yerel olarak önemli gösterimlerini ve koruyucu kaynaklarını nitel yöntemlerle dikkatlice açmak; (2) nitel bulguları akıl sağlığı ölçümlerine ve yerel olarak bilgilendirilmiş müdahalelere uygulamak; (3) seçilen akıl sağlığı ölçümlerinin geçerlik çalışmasını yapmak ve (4) ölçümleri karma yöntem işlemi sürecinde seçilen müdahalenin etkinliğine bağlı olarak dikkatli değerlendirme araştırmasına uygulamak. (s. 34)

Karma yöntem araştırmasında, beklenen sonuç iyi psikometrik ölçümler geliştirmek ve daha sonra bu ölçümleri deneysel bir projede sonuç olarak kullanmaktır. Buna ek olarak, nitel verileri hipotez geliştirmek için kullanmaktır. Bu hipotezler müdahale kullanılarak deneysel çalışmada test edilebilir. Nitel veri toplanmasının başlangıç aşaması kendisinden sonra gelen nicel ölçümler ve bu ölçümlerden elde edilen puanların geçerlik ve güvenirliğinin dikkatli bir şekilde test edilmesiyle ilişkilidir. Projenin tamamı nicel aşamanın nitel aşamayı takip ettiği bir zamanlama üzerine kurulmuştur. Nicel aşama, ölçümlerin (ve taramanın) geliştirilmesi ve deneysel müdahale çalışması olarak düzenlenebilir. Bu proje, diyagram şeklinde sunulursa nit→ NİC→NİC biçiminde gösterilir. Bu simgelerde görüldüğü üzere, bu projede nicel araştırma ön plana çıkarılmaktadır. Makalenin sonunda, bu proje program müdahale testine yönelik görülebilir. Araştırmacıların halk sağlığına bağlı Sağlıklı Ortaklar ve çocuk hastanesi organizasyonundan geldiği hatırlandığında güçlü bir nicel proje tasarımı anlamlıdır.

Genel olarak, karma yöntem araştırması keşfedici sıralı desenin özünü ve daha gelişmiş saklı deneysel desenin sıralıya yoğunlaşanını beraber gösterir. Bu şekilde karmaşık bir proje yapmak için çalışma bir grup araştırmacının Amerika Birleşik Devletleri ve Rwanda'da katılımını gerektirmektedir.

Örnek 10.4 Dönüştürücü Desen

Son örnek Hodgkin (2008) tarafından yapılan dönüştürücü açımlayıcı sıralı karma yöntemi kullanan bir feminist çalışmadır. Bu çalışma erkekler ve kadınlar için eve ait sosyal kazancı Avustralya'nın yerel bir şehrinde incelemiştir. Sosyal kazanç kuralları ve ilişkileri açıklar. Sosyal kazanç yaygın problemleri belirlemek ve çözmek için insanların işbirlikli olarak çalışmalarını sağlar (sosyal etkinlikler, topluluk, vatandaş katılımı gibi). Temel karma yöntem yaklaşımı, açımlayıcı sıralı desenin yer aldığı başlangıç aşamasında ölçek uygulanan nicel boyutu mülakatların yapıldığı nitel boyut takip etmektedir. Yazarın belirttiği üzere, "nitel araştırma nicel araştırmadan elde edilen bazı bulguları genişletir ve açıklar" (s.301). Buna ek olarak, yazar bu çalışmanın bir feminist karma yöntem projesi olduğunu belirtir. Bunun anlamı, Hodgkin'nin feminist bir kuramsal çerçeve (Bakınız Bölüm 3) kullanarak bütün karma yöntem projesini içine almasıdır. Buna ek olarak, Hodgkin Merten'in dönüştürücü araştırma paradigmasına değinerek kadınlara konuşma olanağı sunmuş, çeşitli veri toplama yöntemleri kullanmış ve bilmenin (Bölüm 3'teki empistemoloji tartışmasına bakınız) subjektif ve objektif yollarını birleştirmiştir. Bu çalışmanın amacı:

> Yazar nicel verilerden örnekler sunarak kadınlar ve erkekler için farklı sosyal kazanç profillerini gösterir. Hikâyeler sunularak cinsiyet eşitsizliği ve beklentilere ilişkin genel bir durum gösterilir. Yazar sonuç kısmında nicel yöntemleri benimsemek için feminist yaklaşıma şüpheyle baktığını tartışarak sonucu tamamlar. Buna ek olarak, çalışmanın bütününe kişisel hikâyelerin eşlik ettiğini ve bu hikâyelerin araştırmaya derinlik ve metin sağladığını belirtir. (s.297).

Buna bağlı olarak, karma yöntem araştırmasında beklenilen sonuç, başlangıçta uygulanan ölçeklerden elde edilen bulguların nitel mülakatlardan elde edilen verilerle derinlemesine açıklanmasına yardım etmektir. Buna ek olarak, dönüştürücü bakış açısı cinsiyet eşitsizliği ve beklentiler hususunda genel bir görüş sağlanmasına yardımcı olur. Veri tabanları sıralı olarak kullanılır. Nitel mülakatları, nicel veri toplaması genişleyerek takip eder. Bu ölçekler, evlerdeki kadınlar ve erkeklere (N= 1431) gönderilirken, mülakatlar sadece kadınlarla (N= 12) yapılmıştır.

Farklı yaş gruplarından kadınlarla mülakat yapılmıştır. Bu kadınlar çalışma etkinlikleri (evde ve ev dışı) açısından çeşitlilik göstermektedir. Bu kadınların hepsi, annedir. Ancak, eğitim düzeyi başarısı açısından çeşitlilik göstermektedir. Veri toplama zamanlaması iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada, nicel ölçümlerden elde edilen bulgular üzerine nitel mülakatlar oluşturulmuştur. Nicel boyut, erkeklerin ve kadınların gruba ve toplum grubuna ilişkin sosyal katılım düzeyleri açısından farklılık gösterdiğini vurgulamaktadır. Bu çalışmada, nicel ve nitel boyuta verilen önem eşit görünmektedir. Çalışmanın yazarı, feminist bir kuramsal çerçeve kullanarak karma yöntem araştırmasına iyi bir örnek sunmak istemiştir. Bu kuramsal çerçeve nasıl kullanılmıştır? Yazar, çalışmanın başında "bu makalenin amacı feminist araştırmalarında karma yöntemin kullanımını göstermektir" (s.296) şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Daha sonra yazar, nitel araştırmaların sınırlılığını sosyal kazancın deneysel çalışmalarında tartışmıştır. Ayrıca yazar, beyaz, orta-sınıf toplumun sosyal kazanç tartışmalarında baskın olduğunu da vurgulamaktadır. Daha sonra, yazar cinsiyete bağlı olarak haklarından mahrum olan insanların sesi olmaktan bahsetmektedir. Yazar, erkek ve kadınların geniş bir örnekleminin alındığı çalışmada, sosyal, toplum ve vatandaş katılımı alanlarında cinsiyete bağlı farklılıkların olduğunu vurgulamaktadır. Daha sonra ise kadınların rolünü derinlemesine ve daha iyi anlamak için nitel boyutla devam etmiştir. Nitel bulgular "iyi bir anne" olma, yalnız kalmaktan kaçınma ve iyi bir vatandaş olma isteği gibi kadınların katılımını etkileyen temalara işaret eder. Bulguların özeti özellikle nitel verilerin başlangıçta elde edilen bulguları artırmak için nasıl yardım ettiğini gösterir. Birçok feminist karma yöntem araştırmasının tersine, sonuçlar bu eşitsizliği değiştirmek için güçlü bir çağrıya işaret etmez. Bu karma yöntem çalışması, cinsiyet eşitsizliğine ilişkin güçlü bir ses olmaktan bahseder.

ÖZET

Karma yöntem tartışması için işlemleri tasarlarken önce karma yöntem araştırmasının, temel özellikleri tanımlanmalı, tarihi gelişiminden kısaca bahsedilmeli, seçilen karma yöntem deseni tartışılmalı ve bu deseninin kullanımında karşılaşılan güçlüklere dikkat edilmelidir. Yapılan işlemler için iyi sembollerin kullanıldığı bir diyagram oluşturularak okuyucuların etkinliklerin akışını anlamalarına yardımcı olunmalıdır. Desen tartışılırken bu kapsamda yer alan yakınsayan paralel, açımlayıcı sıralı veya keşfedici sıralı karma yöntem araştırmaları gibi unsurlar belirtilmelidir. Buna ek olarak, projenin verilerin yerleştirilmesi veya geniş karma yöntem deseninde daha gelişmiş işlemlerle zamana yayılması düşünülüyor ise sosyal adaleti savunmak veya çoklu nicel, nitel veya karma yöntem çalışmalarını uzun soluklu bir araştırmaya bağlayarak tek bir

amaca yönelmek için dönüştürücü kuramsal çerçeve kullanılır. Son olarak, karma yöntem deseninin seçiminde rol oynayan faktörler düşünülmelidir. Bu durum çalışmadan beklenen sonuçlar, veri tabanlarının entegrasyonu, zamanlaması, her bir veri tabanına verilen önem, alana uygun desen seçimi ve projenin tek başına veya bir grup araştırmacıyla yürütülmesiyle ilgilidir.

Yazma Alıştırmaları

1. Nitel ve nicelin birleştirilmesiyle beraber bu iki aşamanın sıralı olarak uygulandığı bir araştırma tasarlayınız. Araştırmanın aşamalarının neden önerilen sırada tasarlandığını sebepleriyle beraber tartışınız.
2. Nitel ve nicelin birleştirildiği bir araştırma tasarlayınız. Bu araştırmada nitel veri toplama aşamasına daha fazla ve nicel veri toplama aşamasına daha az önem verilen bir desen oluşturunuz. Giriş kısmı, çalışmanın amacı, araştırma soruları ve veri toplama çeşitlerinin yazılmasında kullanılan yaklaşımı tartışınız.
3. Feminist bakış açısı gibi kullanılan teorik çerçevenin gösterildiği bir şekil ve özel işlemler geliştiriniz. Çalışmayı yapmak için açımlayıcı veya keşfedici desen işlemleri kullanınız. Şekil için uygun sembolleri kullanınız.

EK OKUMALAR

Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. F. (1989). Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs. Educational Evaluation and Policy Analysis, 11(3), 255–274.

Jennifer Greene ve meslektaşları 1980 ve 1988 yılları arasında yayınlanan 57 karma yöntem değerlendirme araştırması raporunu incelemiştir. Analizden elde edilen bulgular, beş farklı karma yöntem amacının ve yedi desen özelliğinin geliştirildiğini göstermiştir. Araştırmacılar, karma yöntem araştırmalarının amacını yakınsama (üçgenleme), bir fenomenin (tamamlayıcılığı) farklı yönlerini inceleme, yöntemleri sıralı (gelişim) kullanma, paradoksları ve taze bakış açılarını (başlangıç) keşfetme ve projeye (genişletme) yeni fikir ve kapsamın eklenmesine bağlı olarak ortaya konduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak, araştırmacılar çalışmaların varsayımlar, güçlü yanlar ve yöntemin sınırlılıkları açısından çeşitlilik gösterdiğini bulmuştur. Bu çalışmalar farklı veya aynı fenomene yöneliyor olsa bile aynı veya farklı paradigma içinde uygulanmakta, araştırmada aynı veya farklı ağırlık verilmekle beraber bağımsız, yakınsayan veya sıralı olarak kullanılmaktadır. Bu amaçları ve desen özelliklerini kullanarak yazarlar birçok karma yöntem araştırması önermiştir.

Morse, J. M. (1991). Approaches to qualitative-quantitative methodological triangulation. Nursing Research, 40(1), 120–123.

Janice Morse, aynı araştırma sorusu için nitel ve nicel yöntemlerin kullanılmasının bu yöntemlerin konulardaki ağırlığının ve sıralamasının değerlendirilmesine yönlendirdiğini önermektedir. Bu fikirlere bağlı olarak Morse, iki tür yöntemsel üçgenleme oluşturmaktadır: (a) iki yöntemin aynı zamanda eşzamanlı olarak kullanımı, (b) bir yöntemden elde edilen bulguların ikinci yöntemi planlamak için eşzamanlı kullanımı. Bu iki oluşum, büyük harf ve küçük harf kullanımıyla ağırlık ve sıralamanın önemini açıklamaktadır. Üçgenleme için farklı girişimler daha sonra amaç, sınırlılık ve yaklaşımlar kapsamında tartışılır.

Plano Clark, V. L. & Creswell, J. W. (2008). The mixed methods reader. Thousand Oaks, CA: Sage.

Creswell ve Plano Clark, karma yöntem araştırması kullanımında takip edilecek adımlar için kapsamlı bir rehber geliştirmiştir. Bu karma yöntem araştırmalarına ilişkin özel örneklerin uygulandığı bir desen temasıdır. Örnekler yakınsayan, açımlayıcı sıralı ve keşfedici sıralı desende sunulmuştur. Buna ek olarak, kitap yıllar içinde yayınlanmış karma yöntemlerin gelişimi hakkında bilgi veren temel makaleleri içermektedir.

Tashakkori, A., & Teddlie, C. (Eds.). (2010). SAGE handbook of mixed methods in social and behavioral research (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Abbas Tashakkori ve Charles Teddlie tarafından düzenlenen bu kitap karma yöntem araştırmalarının haritasını çıkarmak için başlıca girişimleri göstermektedir. Bölümler, yöntemsel ve analitik konuların kullanımıyla beraber sosyal, insan bilimleri ve gelecek araştırmalara yönelik karma yöntem için bir giriş niteliği sağlayarak yön vermektedir. Örneğin, karma yöntem araştırmasının kullanımının değerlendirildiği, yöntem ve organizasyon, sağlık bilimleri, hemşirelik, psikoloji, sosyoloji ve eğitim alanları için ayrı bölümler bulunmaktadır.

SÖZLÜK

Açımlayıcı sıralı karma yöntemler: Araştırmacının ilk olarak nicel çalışmayı yürütüp sonuçları analiz etmesi, sonrasında bu sonuçları nitel araştırmayla daha detaylı bir şekilde açıklamak için tekrar yapılandırmasını içeren bir desendir. Başlangıçtaki nicel veri sonuçları, sonrasında nitel verilerle açıklandığı için açımlayıcı olarak nitelendirilmektedir. İlk nicel aşamayı bir nitel aşama takip ettiği için de sıralı olarak adlandırılmaktadır.

Amaca yönelik olarak seçmek: Nitel araştırmanın arkasında yatan fikir; araştırmacının, araştırma problemi ve araştırma sorularını en iyi şekilde anlamasına yardımcı olacak katılımcıları veya çalışma yerlerini (veya dokümanlar veya görsel materyaller) amaca yönelik olarak seçilmesi.

Amaç cümlesi: Giriş bölümünün en son kısmında, araştırmanın bütün hedefini ifade eden bir amaç belirten cümle.

Anlatı araştırması: Araştırmacının bireylerin yaşamlarını incelediği ve birey ya da bireylerden kendi yaşamları hakkında öyküleri talep ettiği insan bilimlerinde bir inceleme desenidir (Riessman, 2008). Bireylerden elde edilen bu bilgiler, genellikle araştırmacı tarafından bir anlatı kronolojisi içerisinde tekrar hikâyelenir ya da anlatılır.

Aracı ya da ilişkisel aracı değişkenler: Bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında yer alır ve bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkilerine aracılık ederler.

Araştırma deseni: Nicel nitel ve karma yöntem araştırma yaklaşımlarında özel felsefi varsayımlara, araştırma prosedürlerine sahip, ilgili yaklaşımın altında yer alan türler.

Araştırma problemi: araştırmaya yön veren bir problem ya da sorun.

Araştırma yaklaşımları: Kapsamlı varsayımlardan başlayıp detaylı veri toplama, analiz ve yorumlama yöntemlerine kadar yayılan bir araştırma sürecindeki plan ve prosedürlerdir.

Araştırma yöntemleri: veri toplama, analiz ve yorumlamaya yönelik özel belirleyici araştırma yöntemleri.

Bağımlı değişkenler: Bağımsız değişkenlere bağlı olan; bağımsız değişkenlerin etkilerinin çıktıları ya da sonuçları olarak nitelendirilebilir. Bağımlı değişkenler *değerlendirme ölçütü (kriteri), çıktı, etki* ve *tepki* değişkenleri olarak da adlandırılırlar.

Bağımsız değişkenler: Sonuçlara neden olma, onları etkileme ya da değiştirme olasılığı olan değişkenlerdir. Bu değişkenler uygulama değişkenleri, manipüle edilmiş değişkenler, öncül değişkenler ya da yordayıcı değişkenler olarak da adlandırılırlar.

Betimsel analiz: Bu analiz, değişkenlerin ortalamalarını, standart sapmaları ve puan ranjlarını içermelidir. Bazı nicel projelerde, özellikle daha ileri çıkarsamalı istatistiksel analiz için gerekenden çok az sayıda katılımcı varsa, betimsel analiz ile veri analizi tamamlanmış olur.

Bilgilendirici izin formları: Katılımcıların veri sağlamadan önce çalışmanın hükümlerinin/şartlarının sunulduğu bilgilendirici izin form türü.

Bir girişin eksiklikler modeli: Literatürde mevcut boşluklar üzerine inşa edilen araştırmanın giriş kısmını yazmak için kullanılan bir yaklaşımdır. Bu model, araştırma problemini belirten, problem hakkında geçmiş çalışmaları gözden geçiren, bu çalışmalardaki eksiklikleri gösteren ve çalışmanın önemine vurgu yapan unsurları içerir.

Bir nicel araştırma kuramı: Değişkenler arasındaki ilişkiyi (genel olarak büyüklük derecesi ya da yönü açısından) belirleyen, önerme veya hipotez haline gelmiş birbiriyle ilişkili yapılar (ya da değişkenler) dizisi.

Bir sosyal bilim kuramı: Bu sosyal bilim kuramı; sosyal bilimlerde bulunan yöneticilik, iktisat, siyasal bilimler, pazarlama, davranış değişikliği, uyarlama ya da yayılma gibi birbirinden farklı, çok sayıda sosyal bilim kuramı arasından seçilebilir. Kuram, kavramsal bir model şeklinde literatür taraması olarak sunulabileceği gibi, araştırmacıların bir çalışmada bulmak istediklerini açıklamaya yardımcı olan bir kuram olarak da sunulabilir.

Bütüncül anlayış: Nitel araştırmacılar, çalışma altındaki problem veya sorunun bütünsel bir resmini elde etmeye çalışır. Bu durum; çoklu bir bakış açısını, bir durumda var olan birçok faktörü ve genellikle aniden ortaya çıkan büyük resmin taslak bir çizimini içerir. Merkez bir fenomenin veya sürecin çoklu yönlerinin görsel bir modeli, bu bütünsel resmin oluşturulmasına yardımcı olur (bkz, örneğin, Creswell &Brown, 1992).

Cevaplama yanlılığı: Cevaplama yanlılığı, elde edilemeyen cevapların, anketle ilgili tahminler üzerindeki etkisidir.

Çalışmaları gözden geçirilmesi: Terenzini ve arkadaşları (2001) giriş bölümünün ilk paragraflarda araştırma problemini oluşturulduktan sonra, konuyu araştıran çalışmaları gözden geçirilmesinin önemini vurgularlar.

Çalışmanın önemi: Belirli hedef kitle için çalışmanın değeri, önemi.

Çıkarsamalı sorular veya hipotezler: Çıkarsamalı sorular veya hipotezler değişkenleri ilişkilendirir veya değişkenler açısından grupları karşılaştırır, böylece örneklemden elde edilen veriler yoluyla evren hakkında çıkarsamalar yapılır. Seçilen istatistiksel test için gerekçe belirtilmeli ve bu istatistiksel testle ilgili varsayımlardan da bahsedilmelidir.

Çok aşamalı karma yöntemler: Program uygulamaları ve değerlendirme alanlarında yaygın olan bir desendir. Bu gelişmiş desende, programın uzun vadeli bir amacını en iyi şekilde anlamak için, süreçte eş zamanlı ve sıralı stratejiler koordineli biçimde kullanılmaktadır.

Değişken: bir çalışma kapsamındaki bireyler veya kurumlar arasında değişim gösteren ve ölçülebilecek ya da gözlemlenebilecek bir karakteristiği veya özelliği ifade eder.

Deneysel çalışma: Özel bir işlemin sonuç üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemeye çalışır. Araştırmacı bu işlemi yaparken gruplardan birine özel bir müdahalede bulunurken diğer gruba bulunmaz ve her iki grubun sonuçta aldıkları puanları belirleyerek değerlendirme yapar. Deneysel çalışmalar, deneklerin müdahale koşullarına rastgele atandığı gerçek-deneysel ve rastgele olmayan atamaların kullanıldığı yarı-deneysel desenleri içerir (Keppel, 1991). Tek denekli desenler yarı-deneysel çalışmaların içerisinde yer alır.

Deneysel desen: Bu desenin temel amacı, sonuç üzerinde etkisi olabilecek tüm dışsal faktörleri kontrol ederek, bir deneysel işlemin (veya müdahalenin) sonuç üzerindeki etkisinin test edilmesidir.

Derinlemesine düşünme: Nitel araştırmada; araştırmacılar, temaların gelişimi ve verilere atfettikleri anlamın şekillenmesinde kendi kişisel geçmişlerinin, kültürlerinin, deneyimlerinin ve çalışmadaki rollerinin etkisi hakkında derinlemesine düşünürler. Yöntemin bu yönü, çalışmadaki yanlılık ve değerlerden basitçe bahsetmekten daha fazladır, çünkü araştırmacının geçmişi aslında çalışmanın yönünü şekillendirebilir.

Dış-geçerliğe yönelik tehditler: Araştırmacı tarafından örneklem verileri kullanılarak diğer kişiler, diğer ortamlar ve geçmiş veya gelecek durumlar hakkında hatalı çıkarsamalarda bulunulduğunda ortaya çıkar.

Dikkat veya ilgi çeken düşünceler: Okuyucunun doğru yolda ilerlemesini sağlayan, düşünceleri düzenleyen ve okuyucunun ilgisini çeken düşünceler.

Dönüştürücü dünya görüşü: Hangi düzeyde olursa olsun sosyal baskıya karşı durmak için, bir araştırmanın politika ve siyasal değişim gündemiyle iç içe olması gerektiğini savunmaktadır (Mertens, 2010).

Dönüştürücü karma yöntemler: Hem nicel hem de nitel veri içeren bir desende, kapsayıcı bir perspektif olarak sosyal adalet ya da güçten kaynağını almış kuramsal bir bakıştan faydalanan (bkz. 3. Bölüm) bir desendir. Bu şekildeki bir çalışmada veriler, biri diğerinin üzerine yapılanacak şekilde aşamalı olarak sıralandırılabilir ya da birleştirilebilir.

Durum çalışması: Özellikle değerlendirme süreçleri gibi birçok alanda kullanılan, araştırmacının bir durumu, sıklıkla da bir programı, olayı, eylemi, süreci ya da bir veya daha fazla bireyi derinlemesine analiz ettiği bir araştırma desenidir. Durumlar zaman ve eylemle sınırlı olup, araştırmacılar uzun bir zaman süresince çeşitli veri toplama yöntemleri kullanarak detaylı bilgi toplarlar (Stake, 1995; Yin, 2009, 2012).

Dünya görüşü: "eyleme rehberlik eden bir dizi inanç" (Guba, 1990, s. 17).

Düzenleyici değişkenler: Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve/veya gücünü etkileyen bağımsız değişkenlerdir (Thompson, 2006). Düzenleyici değişkenler, bir araştırmacı tarafından iki farklı değişkenin bağımlı değişken üzerindeki ortak etkisini belirlemek için bu değişkenlerin birbiri ile çarpımı sonucu elde edilen yeni bir değişkendir (örn. X yaşındakilerin benlik saygısını etkileyen yaşam kalitesine ilişkin tutumları). Bu değişkenler genellikle deneysel çalışmalarda ortaya çıkarlar.

Eksiklikler modeli: Literatürde mevcut boşluklar üzerine inşa edilen araştırmanın giriş kısmını yazmak için kullanılan bir yaklaşımdır. Bu model, araştırma problemini belirten, problem hakkında geçmiş çalışmaları gözden geçiren, bu çalışmalardaki eksiklikleri gösteren ve çalışmanın önemine vurgu yapan unsurları içerir.

Erişimi sağlayan görevliler (Gatekeepers): Araştırma veya arşivdeki görevliler ve bu yerlere erişimi sağlayan bireyler, erişimin sağlayanlar.

Etik kurallar: Literatürde etik hususlar, araştırmacılar için mesleki etik kurallar ile ilgili tartışmalarda ve etik ikilemler ve bunların olası çözümleri hakkındaki yorumlarda ortaya çıkar (Punch, 2005). Birçok ulusal mesleki kuruluş kendi web sitesinde etik standartları veya kuralları yayınlamıştır.

Etki büyüklüğü: Nicel çalışmalarda gruplar arası farklar veya değişkenler arası ilişkiler hakkında yapılan yorumların kuvvetini gösterir.

Etnografi: Araştırmacının uzun bir zaman zarfı içerisinde doğal ortamlarında bozulmamış bir kültürün ortak davranış, dil ve eylem modellerini incelediği, kaynağını antropoloji ve sosyolojiden alan bir araştırma desenidir. Veri toplama, genellikle mülakat ve gözlemleri içermektedir.

Fenomenolojik araştırma: Araştırmacının katılımcılar tarafından tanımlanmış şekliyle bir fenomenle ilgili yaşanılan deneyimleri betimlediği, kaynağını felsefe ve psikolojiden alan bir araştırma desenidir. Bu betimlemeler, söz konusu fenomen ile ilgili çeşitli deneyimlere sahip bireylerin deneyimlerinin özüne ulaşılması ile sonuçlanır. Bu desenin sağlam felsefi temelleri vardır ve genellikle mülakatlar yapmayı gerektirmektedir (Giorgi, 2009; Moustakas, 1994).

Geçerlik stratejileri: Bulguların doğruluğunu kontrol etmeye uygun bir veya daha fazla stratejinin belirlendiği ve tartışıldığı bir süreç perspektifi, araştırma önerileri için tavsiye edilmektedir. Araştırmacılar, geçerlik stratejilerini araştırma önerilerine aktif olarak dâhil ederler.

Geçmiş literatürdeki eksiklikler: Problemde ilerleme kaydettikten ve bu konuda literatürü gözden geçirdikten sonra araştırmacı, literatürde bulunan eksiklikleri tanımlar. Bundan dolayı, bu şablona bir giriş yazmak için *bir eksiklikler modeli* denilmektedir. Bu eksikliklerin doğası, çalışmadan çalışmaya değişir. Konular belirli bir grup, örnek veya nüfusa göre araştırılmadığı için geçmiş literatürdeki eksiklikler bulunabilir, Literatürün, yeni örneklemler veya yeni çalışma alanları için veya yeterince temsil edilmeyen grupların basılı literatürde duyulmamış sesleri için aynı bulgulara sahip olup olmadığını görmek için yenilenmesi veya tekrar edilmesi gerekebilir.

Gerçek-deneysel: Bireyler gruplara rasgele atandığında, çalışma gerçek-deneysel olarak adlandırılır.

Gözlem protokolü: Araştırmacılar, genellikle nitel bir çalışmanın seyri boyunca çoklu gözlemler yaparlar. Araştırmacılar, tarafından gözlem yapılırken bilgiyi kaydetmek için kullanılan form.

Güven aralığı: İlk olarak, kabul edilebilecek hata sınırı seçilir (örn., ± %4 güven aralığı). Bu hata sınırı, örneklem tarafından verilen cevapların evrenin tümüne ait cevaplarla + veya – yönde ne derece kesin olduğunun göstergesidir. İkinci olarak, seçilen hata sınırı için güvenirlik düzeyi belirlenmelidir (örn., 100 kerede 95 kez, veya %5 ihtimal). Üçüncü olarak, örnekleminizdeki bireylerin belirli bir yönde cevaplama yüzdelerini tahmin ediniz (Önlemli olmak açısından %50 en uygun orandır çünkü insanlar her iki yönde de cevap verebilir). Bundan sonra her grup için ihtiyaç duyulan örneklem büyüklükleri belirlenebilir.

Güvenirlik: İç güvenirliğe ilişkin sonuçların (Maddelerin cevapları yapılar arasında tutarlı mı?) ve test-tekrar test korelasyonlarının (Ölçme aracı ikinci kez uygulandığında puanlar zaman içinde kararlı mı?) yazarlarca rapor edilip edilmediği araştırılmalıdır. Ayrıca testin uygulanması ile puanlamanın tutarlı olup olmadığı belirlenmelidir (Hataların kaynağı, testin uygulanmasındaki veya puanlanmasındaki dikkatsizliklerden mi kaynaklanmaktadır? bkz., Borg & Gall, 2006).

Her bir veri tabanına verilen önem: Zamanlama gibi karma yöntem araştırmasında her bir veri tabanına verilen önemin belirlenmesi ve uygulanacak soruların seçimi biraz zordur. Bir karma yöntem araştırması eşit derecede önem (öncelik veya ağırlık) gösterebilir. Örneğin, bir karma yöntem projesi araştırmanın nitel boyutunu vurgulayabilir ve nicel boyuta minimum düzeyde dikkat edilmektedir.

İç-geçerliğe yönelik tehditler: Deneyle ilgili işlemler, deneysel uygulamalar veya katılımcıların geçmiş deneyimleri olup, deney sonuçları kullanılarak evren hakkında yorumlarda bulunulmasını zorlaştırır.

İç-içe karma yöntemler deseni: Verilerin ya birleşik ya da sıralı olarak kullanımını içerir, fakat ana fikir; ya nicel ya da nitel verinin daha geniş bir desen içerisinde yerleşik olması (örn. bir deney) ve bu veri kaynaklarının desenin tümü üzerinde destekleyici bir rolünün olmasıdır.

İstatistiksel anlamlılık testi: Gözlenen puanların belirli bir yapıda olmasının şans eseri olup olmadığını ortaya koyar.

İstatistiksel sonuç geçerliğine yönelik tehditler: Bir tehdit türü olup yetersiz istatistiksel güç veya istatistiksel varsayımların ihlali nedeniyle araştırmacıların örneklem verilerinden hatalı çıkarsamalar yapmasıyla ortaya çıkar.

Kopça anlatı: Terenzini ve arkadaşlarının (2001) makalesi, bir giriş bölümünün ilk cümlesinde ulaşılması gereken hedeflere ulaşmıştır; (a) çalışmaya ilgi çekmek ve (b) farklı bir araştırma problemine veya konuya taşıma: Bu cümlenin nasıl bir etkisi vardır? Bir okuyucuyu, okumaya ikna eder mi? Geniş bir kitlenin anlayabileceği belli bir düzeyde midir? Bu sorular, giriş bölümdeki ilk cümleler için önemlidir ve bunlar çalışmaya; okuyucunun dikkatini veya ilgisini çekmek anlamına gelen İngilizce kompozisyondan alınan bir terimdir ve "kopça anlatı" olarak adlandırılırlar.

Karma yöntem araştırma sorusu: Nicel sorulara/ hipotezlere ve nitel sorulara ek olarak, araştırmanın nicel ve nitel parçalarını kaynaştırmayı doğrudan ele alan soru.

Karma yöntem araştırması: Felsefi varsayımları ve kuramsal çerçeveleri içeren farklı araştırma desenlerinin kullanılmasını, nitel ve nicel verilerin toplanmasını ve bu iki veri türünün bütünleştirilmesini kapsayan bir araştırma yaklaşımıdır. Bu araştırma yaklaşımının temel varsayımına göre, nitel ve nicel yaklaşımlardan yalnızca bir tanesinin kullanılmasındansa, birlikte kullanılması araştırma problemi ile ilgili daha kapsamlı bir anlayışın oluşturulmasına imkân sağlamış olur.

Karma yöntem çalışmalarında kuram kullanımı: Nicel kuramların tümdengelime dayalı olarak test edilmesi ya da geçerliliğinin sorgulanmasını, nitel bir kuram ya da modelin tümevarıma dayalı olarak geliştirilmesini kapsayabilir. Ayrıca, araştırmacıların farklı karma yöntem desenleri kullanarak nitel ve nicel veriyi bir arada toplayıp analiz ettiği çeşitli özgün yöntemler de karma yöntem çalışmaları arasında yer alabilir.

Karma yöntem simgeleri: Karma yöntem stratejilerinde yer alan işlemleri anlaşılır hale getirmek için kullanılan bazı simgeler ve işaretledir. Kısaltılmış işaretler ve semboller sunmak araştırmaların önemli yönlerini anlaşılır hale getirir.

Karma yöntemde bütünleştirilmesi: Araştırmacı bir karma yöntem stratejisi seçmek için beklenen sonuçları dikkate almanın ötesinde iki veri tabanının karma yöntemde bütünleştirilmesi başka deyişle birleştirilmesi, ilişkilendirilmesi veya saklanmasının mümkün olup olmadığını incelemelidir. Verilerin birleştirilmesi nicel ve nitel verilerin yan-yana karşılaştırma, veri transferi veya birleştirilmiş gösterim işlemleri yoluyla bir araya getirilmesini gerektirir.

Karma yöntemde veri toplanmasının zamanlaması: İlişkili faktör iki veri tabanından *aynı zamanda*, neredeyse aynı zamanda veya *sıralı* olarak veri toplanıp toplanmadığı.

Karma yöntemli amaç cümlesi: çalışmanın genel amacı, çalışmanın nicel ve nitel aşamaları hakkında bilgi ve araştırma problemini incelemek amacıyla her iki yöntemin (aşamanın) niçin beraber kullanıldığının gerekçesini içermektedir.

Katılımcıları eşleştirerek: Araştırmacılar bazı özelliklerine göre katılımcıları eşleştirerek bu eşlerden her birini farklı gruba atarlar.

Keşfedici sıralı karma yöntemler: Açımlayıcı sıralı desendeki sıranın tersine dönüştürülmüş şeklidir. Keşfedici sıralı yaklaşımda araştırmacı bir nitel araştırma ile başlar ve katılımcıların bakış açılarını keşfeder. Daha sonra veri analizi gerçekleştirilir ve elde edilen bilgiler ikinci basamakta, yani nicel aşamayı oluşturmada kullanılır.

Kodlama: Verilerin aynı kategori içine (veya metin veya imgesel parçalar) alınarak düzenlenmesi ve kenar boşluğundaki bir kategoriyi temsil eden bir kelimeyi yazma işlemidir (Rossman & Rallis, 2012).

Kodlayıcılar arası uyum (veya çapraz kodlama): Kodların çapraz kontrolünü yapabilecek başka bir kişiyi bulmaları tavsiye edilmiştir (bkz., Guest et al., 2012). Bu tarz bir anlaşma, metindeki aynı pasaj için kullanılan kodlar üzerinde iki veya daha fazla kodlayıcının kabulüne de dayanabilir. Bu, metnin aynı pasajının kodlanması değildir, fakat başka bir kodlayıcının onu aynı veya benzer bir isimle kodlayıp kodlamadığını gösterir. Nitel bilgisayar yazılım paketlerindeki güvenirlik alt programları, kodlamanın tutarlığının düzeyini belirlemek için kullanılabilir. Miles ve Huberman (1994), iyi bir nitel güvenirlik için kodlamanın güvenirliğinin en az % 80 uyum düzeyinde olması gerektiğini tavsiye etmiştir.

Konu: araştırılması planlanan konu olan. Araştırma önerisi hazırlayan kişinin nicel, nitel ya da karma araştırma yöntemlerinden birini seçmesinin yanı sıra, konu ile ilgili literatürü de taraması gerekir. Literatür taraması, konunun çalışılmaya değer olup olmadığını belirlemeye yardım eder ve incelenmeye gereksinim duyulan alanın kapsamını sınırlandırabilecek yolların, araştırmacı tarafından anlaşılmasını sağlar.

Kuram oluşturma: Katılımcıların bakış açıları içerisinde temellenmiş bir süreç, eylem ya da etkileşimle ilgili soyut genel bir kuramı araştırmacının bulup ortaya çıkardığı, sosyoloji kaynaklı bir araştırma desenidir.

Kurumsal etik kurulu (KEK): Araştırmacıların üniversitelerinde ve üniversite kampüslerindeki kurumsal etik kurulu (KEK) tarafından incelenmiş bir araştırma planlarının olması gerekir. KEK komiteleri, insan hakları ihlallerine karşı koruma sağlayan yasal düzenlemeler nedeniyle üniversitelerde bulunmaktır. KEK komitesi, araştırmanın çalışmadaki katılımcılara yönelik fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik veya hukuki zarar gibi olası riskler açısından değerlendirilmesini gerektirir (Sieber, 1998).

Literatür haritası: Özgün çalışmanın literatüre ne şekilde katkı yapacağını ve çalışmanın daha büyük araştırma birikimindeki yerini gösteren, konu ile ilgili literatür gruplarının görsel bir resmini (ya da şeklini) ortaya koyar.

Literatürün bulunduğu bilgisayar veri tabanları: Bu veri tabanları çok farklı konularla ilgili binlerce dergi, konferans metni ve materyale kolayca ulaşmayı sağlayan, ilgili materyali toplama sürecini kolaylaştıran online akademik kütüphaneler.

Merkezi fenomen: Bir nitel araştırmada keşfedilmek istenen anahtar fikir ya da içerik.

Metin: Bu kitapta da kullanıldığı gibi, bu şablon amaç ifadesinde bulunan temel kelimeleri ve düşünceleri içermekte ve araştırmacıya bilgi ekleyecek alan sağlamaktadır.

Mülakat protokolü: Bir nitel araştırma süresince sorulacak sorular ve cevapları kaydetmek için geliştirilen ve kullanılan form.

Nicel amaç cümleleri karşılaştırılan değişken veya yapıları ilişkilendirme veya karşılaştırma üzerindeki odak ve kullanılan dil bakımından nitel modellerden farklılık gösterir.

Nicel araştırma soruları: Araştırmacının bilmek istediği konudaki değişkenler arasındaki ilişkiyi inceler. Bu sorular, sosyal bilimlerdeki araştırmalarda ve özellikle de tarama çalışmalarında kullanılırlar.

Nicel araştırma: Değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyerek nesnel kuramları test etme yaklaşımıdır. Bu değişkenler genellikle ölçme araçlarıyla sırayla ölçümlenebilir, böylece sayısallaştırılmış veriler istatistiksel işlemler kullanılarak analiz edilebilir. Yazılan araştırma raporunun son hali; giriş, literatür ve kuram, yöntem, sonuçlar ve tartışmayı içeren bir yapıya sahiptir

Nicel araştırmada geçerlik: Ölçme aracından elde edilen puanlardan anlamlı ve faydalı yorumlar yapılıp yapılamayacağı anlamına gelir.

Nicel araştırmada yorumlama: Araştırmacının elde ettiği sonuçları kullanarak araştırma soruları, hipotezleri ve sonuçların daha geniş anlamı hakkında yorumlar geliştirmesidir.

Nicel hipotezler: Araştırmacının değişkenler arasındaki ilişki hakkında beklediği sonuçlara dair tahminleridir.

Nitel amaç cümleleri: Araştırmada ele alınan merkezi fenomen (olgu), araştırmanın katılımcıları ve araştırmanın yapıldığı yer hakkındaki bilgileri içerir. Böyle bir cümle aynı zamanda ortaya çıkan araştırma tasarımını anlatır ve nitel araştırmada sıkça görülen araştırma terimlerini kullanır (Schwandt, 2007).

Nitel araştırma: Sosyal ya da beşeri bir probleme bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Araştırma süreci; soruların ve işlem basamaklarının geliştirilmesi, genellikle katılımcıların kendi ortamlarından veri toplanması, özel durumlardan genel temalara ulaşılarak tümevarımsal veri analizi yapılması ve araştırmacının verilerin anlamını yorumlama aşamalarını kapsamaktadır. Yazılan son rapor esnek bir yapıya sahiptir. Bu çerçevede araştırma yapan kişiler, tümevarımsal üsluba, bireysel anlama odaklanmaya ve bir durumun karmaşıklığını yorumlamaya önem veren araştırma tarzını desteklemektedirler.

Nitel araştırmada yorumlanması: Veri analizlerindeki son basamak, sonuçların veya bulguların nitel araştırmada yorumlanmasını içerir. "Öğrenilen dersler nelerdir?" sorusu bu fikrin özünü yakalar (Lincoln & Guba, 1985). Bu dersler; araştırmacının, kişisel, kültür, tarih ve deneyimlerinden çalışmaya verdiği anlamı ifade eden kişisel yorumlaması olabilir. Bu, literatür veya teorilerden derlenen bilgi ile bulguların karşılaştırmasından türetilen bir anlam da olabilir. Böylece; yazarlar, geçmiş bilgiyi veya geçmiş bilgiden farklı olanı onaylamayı önermektedir. Bu durum, sorgulayıcının çalışmada daha önceden öngörmediği analiz ve verilerce açığa çıkan yeni soruları da önerebilir.

Nitel araştırmalarda geçerlik: Belirli süreçler vasıtasıyla bulguların doğruluğu için araştırmacı kontrolünü ifade ederken, nitel güvenirlik, farklı projeler ve farklı araştırmacıların açısından da araştırmacının yaklaşımının tutarlığını işaret etmektedir (Gibbs, 2007).

Nitel araştırmalarda kuramsal perspektif ya da bakış açısı: Araştırmacılara cinsiyet, ırk, sınıf (ya da marjinal grupların diğer sorunları) ile ilgili sorulara cevap arayan çalışmalarına yön veren bir bakış açısı sağlamaktadır. Bu bakış açısı, sorulan soru türlerini şekillendiren, verinin nasıl toplandığı ve analiz edildiğine ilişkin bilgi veren, dönüştürücü bir perspektif haline gelir ve değişim ya da eylem için bir gerekliliği öngörür.

Nitel dokümanlar: Araştırma süresince, araştırmacı nitel dokümanlar toplayabilir. Bunlar, umumi dokümanlar (örneğin, gazeteler, toplantı tutanakları, resmi raporlar) veya özel dokümanlar (örneğin, kişisel günlükler ve anı defterleri, mektuplar, e-mailler) olabilir.

Nitel genelleme: Araştırmanın bu biçiminin amacının, çalışmanın bulgularının dış yerlere, yerleşimlere veya bireylere genellemesi olmadığı için nitel araştırmada sınırlı bir şekilde kullanılan bir terimdir (Nitel genelleme hakkındaki uyarıcı notları için bkz., Gibbs, 2007). Aslında, nitel araştırmanın değeri, özel betimlemelerde ve belirli bir araştırma yeri bağlamında geliştirilen temalarda yatmaktadır. Genellemeden ziyade özelleşme (Grene & Caracelli, 1997),

Nitel gözlem: araştırmacının, araştırma yerinde bireylerin etkinlikleri ve davranışlarına ilişkin alan notları almasıdır.

Nitel güvenirlik: Farklı projeler ve farklı araştırmacıların açısından da araştırmacının yaklaşımının tutarlığını işaret etmektedir (Gibbs, 2007).

Nitel kodlama kitabı: Araştırmacılar, verileri kodlamak için kullanacakları önceden belirlenmiş kodların listesini içeren bir tablo.

Nitel Mülakatlar: Araştırmacı, katılımcılarla yüz-yüze ve telefon mülakatları yapar ve altı veya sekiz kişilik gruplarla odak grup mülakatları gerçekleştirir. Bu mülakatlar, genellikle yapılandırılmamıştır ve genellikle katılımcıların görüşlerini ve fikirlerini ortaya çıkarma amaçlı birkaç soruyu içeren açık-uçlu bir süreci içermektedir.

Nitel sesli ve görsel materyaller: Nitel verilerin son kategorisi, sesli ve görsel materyallerden oluşur. Bu veriler, sesin herhangi bir biçimi, sosyal medya metni, kısa mesaj, e-mail, web sitesi sayfası, video-teyp, sanat nesnesi ve fotoğraflar olabilir.

Özet: Okuyucuya makalenin temel özelliklerini anlamasını sağlayacak temel faktörleri özetleyen kısa bir literatür taramasıdır.

Postpozitivistler: Sebeplerin (muhtemelen) sonuç ya da ürünleri belirlediği nedenselci bir felsefeyi savunmaktadırlar. Böylece, postpozitivistlerin araştırdıkları problemler, deneysel çalışmalarda olduğu gibi, sonuçlar üzerinde etkisi olan sebeplerin belirlenip değerlendirilmesi gereksinimini yansıtmaktadır. Değişkenlerin hipotez ve araştırma sorularını oluşturmasındaki gibi, fikirleri küçük ve bağımsız parçalara indirgeyerek test etmek amaçlandığı için aynı zamanda indirgemecidirler. Postpozitivist bakış açısıyla geliştirilen bilgi, dünyada "dışarıda bir yerde" var olan objektif bir gerçekliğin dikkatli bir şekilde gözlemlenmesi ve ölçülmesine dayanmaktadır.

Pragmatik Dünya Görüşü: Öncül koşullardan ziyade (postpozitivizmde olduğu gibi) eylemleri, durumları ve sonuçları ön plana çıkarmaktadır. Uygulamalara, bu uygulamaların başarılı olup olmadığına ve problemlerin çözümlerine bir ilgi söz konusudur (Patton, 1990). Araştırmacılar yöntemlere odaklanmak yerine, çalışmanın problemini vurgular ve problemi anlamayı sağlayacak mevcut tüm yaklaşımları kullanırlar (bkz. Rossman & Wilson, 1985).

Rasgele örnekleme: Nicel araştırmalarda örneklem seçiminde kullanılan bir yöntemdir. Evrende bulunan her bireyin seçilme olasılığının eşit olduğunu ve örneklemin evreni temsil ettiğini gösterir.

Sosyal yapılandırmacılar: Bireylerin içerisinde yaşadıkları ve çalıştıkları dünya hakkında bir anlam arayışı içerinde olduklarına inanmaktadırlar. Bireyler deneyimlerine ilişkin öznel anlamlar geliştirirler—anlamlar belirli nesne ve olaylara yöneliktir. Bu anlamlar çeşitli ve çoklu olduğu için, araştırmacıyı anlamları birkaç kategori ya da fikre daraltmaktan ziyade bakış açılarının karmaşıklığını ortaya çıkarmaya yöneltir.

Stil kılavuzları: bilimsel bir yazı stili oluşturmak, örneğin atıfta bulunmak, başlıkları oluşturmak, tablo ve şekilleri hazırlamak ve ayırt edici olmayan bir dil kullanmak için yönerge.

Şişirme: Metin yazılırken gereksiz kelimelerin eklenmesi, metinin şişirilmesi.

Tarama çalışması: Bir araştırma evreninin eğilim, tutum ya da görüşlerini bu evrendeki bir örneklemle çalışarak nicel ya da sayısal olarak tanımlamaya imkân sağlar. Bu araştırmalar, örneklemden evrene genelleme yapmak amacıyla, veri toplamada yapılandırılmış mülakatları ve anketleri kullanan kesitsel ve boylamsal çalışmaları içerir (Fowler, 2008).

Tarama deseni, bir evren içinden seçilen bir örneklem üzerinde yapılan çalışmalar yoluyla evren genelindeki eğilim, tutum veya görüşlerin nicel veya nümerik olarak betimlenmesini sağlar.

Tek-denekli desen: Bir gerçek deneyde araştırmacı katılımcıları uygulama gruplarına rasgele atar. Tek-denekli desen veya 1 N deseni, tek bir bireyin (veya çok az sayıda bireyin) zaman içinde gözlenmesini içerir.

Temel soru: Bir çalışmadaki merkezi fenomenin veya kavramın incelenmesini talep eden geniş bir soru.

Terimlerin Tanımlanması: Okuyucunun önerilen araştırma projesini anlamak için ihtiyaç duyacağı terimlerin belirlenmesi ve tanımlanmasıdır.

Tümevarımsal ve ümdengelimci veri analizi: Nitel araştırmacılar, bilginin daha soyut birimlerini elde edecek şekilde artan bir silsilede verilerin düzenlenmesi ile aşağıdan yukarıy doğru örüntüleri, kategorileri ve temaları inşa ederler. Bu tümevarımsal süreç; araştırmacı, konunun kapsamlı bir setine sahip oluncaya kadar veri tabanı ve temalar arasında ileri-geri çalışıldığını gösterir. Sonra tümdengelimsel olarak; araştırmacılar, her bir temanın daha fazla delille desteklenebileceğini veya yeni bir ek bilgi toplamaya ihtiyaç olup olmadığını belirlemek için, verileri tekrar incelerler. Böylece süreç, tümev - rımsal olarak başlarken, tümdengelimci düşünme de analizin ileri aşamalarında önemli bir rol oynamaktadır.

Verilerin doygunluğa ulaşması düşüncesi: Verilerin doygunluğa ulaşması düşüncesi kuram oluşturma çalışmasından gelir. Charmaz (2006); veri toplama sürecinin, kategoriler (veya temalar) doygunluğa ulaştığında ve yeni verilerin toplanmasıyla ilgili yeni bakış veya özellikler ortaya çıkmadığında durdurulmasını önermiştir.

Yakınsayan paralel karma yöntemler: Araştırma problemine ilişkin kapsamlı bir analiz yapılmasına zemin oluşturması için, araştırmacının nitel ve nicel veriyi birleştirdiği ya da kaynaştırdığı karma yöntemler deseni şeklidir. Bu desende, araştırmacı genellikle her iki veri türünü yaklaşık olarak aynı zaman diliminde toplar ve sonrasında elde ettiği bu bilgileri genel sonuçları yorumlarken bütünleştirir. Bu desende, çelişkiler ya da birbirleriyle uyuşmayan bulgular açıklanır veya daha ayrıntılı bir şekilde irdelenir.

Yapı geçerliği: Yapı geçerliği, puanların amaca uygun kullanılıp kullanılamayacağına ve kullanıldıklarında ise pratikte olumlu sonuçlarının olup olmayacağına yoğunlaşır (Humbley & Zumbo, 1996).

Yarı-deneysel: Deney ve kontrol gruplarının kullanıldığı fakat katılımcıların araştırmacı tarafından bu gruplara rasgele atanmadığı deney türü.

Yazıdaki önemli düşünceler: Kapsayıcı düşüncelerde yer alan ve bunları güçlendirmeye, netleştirmeye veya ayrıntılı olarak ele almaya yardımcı olan düşünceler ve yansımalar.

Yazma alışkanlığı: Düzenli, disiplini ve sürekli bir şekilde araştırmayı y zabilme alışkanlığı.

Yazmadaki tutarlılık: Düşüncelerin bütünleştirilmesi ve bir cümleden diğer cümleye ve bir paragraftan diğer paragrafa mantıklı bir şekilde geçilmesi.

Yönlü hipotez: Araştırmacı olası bir sonuç öneren, literatürde var olan bilgiler ve konu hakkındaki önceki çalışmalara dayanarak beklenen sonuç hakkında bir tahminde bulunur.

Yönsüz hipotez: Bu hipotez türünde bir tahmin y pılır fakat farklılıklar kesin bir şekilde (örn., daha yüksek, daha düşük, daha fazla, daha az) belirtilmez çünkü araştırmacı var olan literatürden ne tahmin edilebileceğini bilmemektedir.

Kaynaklar

Aikin, M. C. (Ed.). (1992). *Encyclopedia of educational research* (6th ed.). New York: Macmillan.

American Psychological Association. (2010). *Publication Manual of the American Psychological Association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Ames, G. M., Duke, M. R., Moore, R. S., & Cunradi, C. B. (2009). The impact of occupational culture on drinking behavior of young adults in the U.S. Navy. *Journal of Mixed Methods Research, 3*(2), 129–150.

Anderson, E. H., & Spencer, M. H. (2002). Cognitive representation of AIDS. *Qualitative Health Research, 12*(10), 1338–1352.

Annual Review of Psychology. (1950–). Stanford, CA: Annual Reviews.

Asmussen, K. J., & Creswell, J. W. (1995). Campus response to a student gunman. *Journal of Higher Education, 66,* 575–591.

Babbie, E. (2007). *The practice of social research* (11th ed.). Belmont, CA: Wadsworth/Thomson.

Bailey, E. P. (1984). *Writing clearly: A contemporary approach.* Columbus, OH: Charles Merrill.

Banyard, V. L., & Williams, L. M. (2007). Women's voices on recovery: A multi-method study of the complexity of recovery from child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect, 31,* 275–290.

Bean, J., & Creswell, J. W. (1980). Student attrition among women at a liberal arts college. *Journal of College Student Personnel, 3,* 320–327.

Beisel, N. (February, 1990). Class, culture, and campaigns against vice in three American cities, 1872–1892. *American Sociological Review, 55,* 44–62.

Bem, D. (1987). Writing the empirical journal article. In M. Zanna & J. Darley (Eds.), *The compleat academic: A practical guide for the beginning social scientist* (pp. 171–201). New York: Random House.

Berg, B. L. (2001). Qualitative research methods for the social sciences (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Berger, P. L., & Luekmann, T. (1967). The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge. Garden City, NJ: Anchor.

Betancourt, T. S., Meyers-Ohki, S. E., Stevenson, A., Ingabire, C., Kanyanganzi, F., Munyana, M., et al. (2011). Using mixed-methods research to adapt and evaluate a family strengthening intervention in Rwanda. *African Journal of Traumatic Stress, 2*(1), 32–45.

Blalock, H. (1969). Theory construction: From verbal to mathematical formulations. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Blalock, H. (1985). Casual models in the social sciences. New York: Aldine.

Blalock, H. (1991). Are there any constructive alternatives to causal modeling? *Sociological Methodology, 21,* 325–335.

Blase, J. J. (1989, November). The micropolitics of the school: The everyday political orientation of teachers toward open school principals. *Educational Administration Quarterly, 25*(4), 379–409.

Boeker, W. (1992). Power and managerial dismissal: Scapegoating at the top. *Administrative Science Quarterly, 37,* 400–421.
Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1992). Qualitative research for education: An introduction to theory and methods. Boston: Allyn & Bacon.
Boice, R. (1990). Professors as writers: A self-help guide to productive writing. Stillwater, OK: New Forums.
Boneva, B., Kraut, R., & Frohlich, D. (2001). Using e-mail for personal relationships. *American Behavioral Scientist, 45*(3), 530–549.
Boote, D. N., & Beile, P. (2005). Scholars before researchers: On the centrality of the dissertation literature review in research preparation. *Educational Researcher, 34*(6), 3–15.
Booth-Kewley, S., Edwards, J. E., & Rosenfeld, P. (1992). Impression management, social desirability, and computer administration of attitude questionnaires: Does the computer make a difference? *Journal of Applied Psychology, 77*(4), 562–566.
Borg, W. R., & Gall, M. D. (2006). *Educational research: An introduction* (8th ed.). New York: Longman.
Boruch, R. F. (1998). Randomized controlled experiments for evaluation and planning. In L. Bickman & D. J. Rog (Eds.), *Handbook of applied social research methods* (pp. 161–191). Thousand Oaks, CA: Sage.
Bryman, A. (2006). *Mixed methods: A four-volume set.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Buck, G., Cook, K., Quigley, C., Eastwood, J., & Lucas, Y. (2009). Profiles of urban, low SES, African American girls' attitudes toward science: A sequential explanatory mixed methods study. *Journal of Mixed Methods Research, 3*(1), 386–410.
Bunge, N. (1985). *Finding the words: Conversations with writers who teach.* Athens: Swallow Press, Ohio University Press.
Cahill, S. E. (1989). Fashioning males and females: Appearance management and the social reproduction of gender. *Symbolic Interaction, 12*(2), 281–298.
Campbell, D., & Stanley, J. (1963). Experimental and quasi-experimental designs for research. In N. L. Gage (Ed.), *Handbook of research on teaching* (pp. 1–76). Chicago: Rand McNally.
Campbell, D. T., & Fiske, D. (1959). Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix. *Psychological Bulletin, 56,* 81–105.
Carroll, D. L. (1990). *A manual of writer's tricks.* New York: Paragon.
Carstensen, L. W., Jr. (1989). A fractal analysis of cartographic generalization. *The American Cartographer, 16*(3), 181–189.
Castetter, W. B., & Heisler, R. S. (1977). *Developing and defending a dissertation proposal.* Philadelphia: University of Pennsylvania, Graduate School of Education, Center for Field Studies.
Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Cheek, J. (2004). At the margins? Discourse analysis and qualitative research. *Qualitative Health Research, 14,* 1140–1150.
Cherryholmes, C. H. (1992, August–September). Notes on pragmatism and scientific realism. *Educational Researcher,* 13–17.
Clandinin, D. J (Ed.). (2007). *Handbook of narrative inquiry: Mapping a methodology.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Clandinin, D. J., & Connelly, F. M. (2000). *Narrative inquiry: Experience and story in qualitative research.* San Francisco: Jossey-Bass.
Classen, S., Lopez, D. D. S., Winter, S., Awadzi, K. D., Ferree, N., & Garvan, C. W. (2007). Population-based health promotion perspective for older driver safety: Conceptual framework to intervention plan. *Clinical Intervention in Aging 2*(4), 677–693.
Cohen, J. (1977). Statistical power analysis for the behavioral sciences. New York: Academic Press.

Cook, T. D., & Campbell, D. T. (1979). Quasi-experimentation: Design and analysis issues for field settings. Chicago: Rand McNally.
Cooper, H. (2010). *Research synthesis and meta-analysis: A step-by-step approach* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Cooper, J. O., Heron, T. E., & Heward, W. L. (2008). *Applied behavior analysis.* Upper Saddle River, NJ: Pearson/Merrill-Prentice Hall.
Corbin, J. M., & Strauss, J. M. (2007). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Creswell, J. W. (2010). Mapping the developing landscape of mixed methods research. In A. Tashakkori & C. Teddlie (Eds.), *SAGE handbook of mixed methods in social and behavioral research* (2nd ed., pp. 45–68). Thousand Oaks, CA: Sage.
Creswell, J. W. (2011). Controversies in mixed methods research. In N. Denzin & Y. Lincoln (Eds.), *The SAGE handbook on qualitative research* (4th ed., pp. 269–284). Thousand Oaks, CA: Sage.
Creswell, J. W. (2012). Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (4th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill.
Creswell, J. W. (2013). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Creswell, J. W., & Brown, M. L. (1992, Fall). How chairpersons enhance faculty research: A grounded theory study. *The Review of Higher Education, 16*(1), 41–62.
Creswell, J. W., & Miller, D. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory Into Practice, 39*(3), 124–130.
Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Creswell, J. W., Seagren, A., & Henry, T. (1979). Professional development training needs of department chairpersons: A test of the Biglan model. *Planning and Changing, 10,* 224–237.
Crotty, M. (1998). The foundations of social research: Meaning and perspective in the research process. Thousand Oaks, CA: Sage.
Crutchfield, J. P. (1986). Locus of control, interpersonal trust, and scholarly productivity. Unpublished doctoral dissertation, University of Nebraska-Lincoln.
Daum, M. (2010). Life would be perfect if I lived in that house. New York: Knopf.
DeGraw, D. G. (1984). Job motivational factors of educators within adult correctional institutions from various states. Unpublished doctoral dissertation, University of Nebraska-Lincoln.
Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2011). *The SAGE handbook of qualitative research* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
DeVellis, R. F. (2012). *Scale development: Theory and application* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Dillard, A. (1989). *The writing life.* New York: Harper & Row.
Dillman, D. A. (2007). *Mail and Internet surveys: The tailored design method* (2nd ed.). New York: John Wiley.
Duncan, O. D. (1985). Path analysis: Sociological examples. In H. M. Blalock, Jr. (Ed.), *Causal models in the social sciences* (2nd ed., pp. 55–79). New York: Aldine.
Educational Resources Information Center. (1975*). Thesaurus of ERIC descriptors* (12th ed.). Phoenix, AZ: Oryx.
Elbow, P. (1973). *Writing without teachers.* London: Oxford University Press.
Enns, C. Z., & Hackett, G. (1990). Comparison of feminist and nonfeminist women's reactions to variants of nonsexist and feminist counseling. *Journal of Counseling Psychology, 37*(1), 33–40.
Fay, B. (1987). *Critical social science.* Ithaca, NY: Cornell University Press.
Fetterman, D. M. (2010). *Ethnography: Step by step* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Field, A., & Hole, G. (2003). *How to design and report experiments*. Thousand Oaks, CA; Sage.
Finders, M. J. (1996). Queens and teen zines: Early adolescent females reading their way toward adulthood. *Anthropology and Education Quarterly, 27*, 71–89.
Fink, A. (2002). *The survey kit* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Fink, A. (2012). *How to conduct surveys* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Firestone, W. A. (1987). Meaning in method: The rhetoric of quantitative and qualitative research. *Educational Researcher, 16*, 16–21.
Flick, U. (Ed.). (2007). *The Sage qualitative research kit.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Flinders, D. J., & Mills, G. E. (Eds.). (1993). *Theory and concepts in qualitative research: Perspectives from the field.* New York: Columbia University, Teachers College Press.
Fowler, F. J. (2009). *Survey research methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Franklin, J. (1986). *Writing for story: Craft secrets of dramatic nonfiction by a two-time Pulitzer prize-winner.* New York: Atheneum.
Gamson, J. (2000). Sexualities, queer theory, and qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 347–365). Thousand Oaks, CA: Sage.
Gibbs, G. R. (2007). Analyzing qualitative data. In U. Flick (Ed.), *The Sage qualitative research kit.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Giordano, J., O'Reilly, M., Taylor, H., & Dogra, N. (2007). Confidentiality and autonomy: The challenge(s) of offering research participants a choice of disclosing their identity. *Qualitative Health Research, 17*(2), 264–275
Giorgi, A. (2009). *The descriptive phenomenological method in psychology: A modified Husserlian approach.* Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
Glesne, C., & Peshkin, A. (1992). *Becoming qualitative researchers: An introduction.* White Plains, NY: Longman.
Gravetter, F. J., & Wallnau, L. B. (2009). Statistics for the behavioural sciences (8th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
Greene, J. C. (2007). *Mixed methods in social inquiry.* San Francisco: Jossey-Bass.
Greene, J. C., & Caracelli, V. J. (Eds.). (1997). *Advances in mixed-method evaluation: The challenges and benefits of integrating diverse paradigms.* (New Directions for Evaluation, No. 74). San Francisco: Jossey-Bass.
Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. F. (1989). Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis, 11*(3), 255–274.
Guba, E. G. (1990). The alternative paradigm dialog. In E. G. Guba (Ed.), *The paradigm dialog* (pp. 17–30). Newbury Park, CA: Sage.
Guest, G., MacQueen, K. M., & Namey, E. E. (2012). *Applied thematic analysis.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Harding, P. (2009). *Tinkers.* New York: NYU School of Medicine, Bellevue Literary Press.
Hatch, J. A. (2002). *Doing qualitative research in educational settings.* Albany: State University of New York Press.
Heron, J., & Reason, P. (1997). A participatory inquiry paradigm. *Qualitative Inquiry, 3*, 274–294.
Hesse-Biber, S. N., & Leavy, P. (2011). *The practice of qualitative research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Hodgkin, S. (2008). Telling it all: A story of women's social capital using mixed methods approach. *Journal of Mixed Methods Research, 2*(3), 296–316.
Homans, G. C. (1950). *The human group.* New York: Harcourt, Brace.
Hopkins, T. K. (1964). *The exercise of influence in small groups.* Totowa, NJ: Bedmister.
Houtz, L. E. (1995). Instructional strategy change and the attitude and achievement of seventh- and eighth-grade science students. *Journal of Research in Science Teaching, 32*(6), 629–648.

Huber, J., & Whelan, K. (1999). A marginal story as a place of possibility: Negotiating self on the professional knowledge landscape. *Teaching and Teacher Education, 15,* 381–396.

Humbley, A. M., & Zumbo, B. D. (1996). A dialectic on validity: Where we have been and where we are going. *The Journal of General Psychology, 123,* 207–215.

Isaac, S., & Michael, W. B. (1981). *Handbook in research and evaluation: A collection of principles, methods, and strategies useful in the planning, design, and evaluation of studies in education and the behavioral sciences* (2nd ed.). San Diego, CA: EdITS.

Israel, M., & Hay, I. (2006). *Research ethics for social scientists: Between ethical conduct and regulatory compliance.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Ivankova, N. V., & Stick, S. L. (2007). Students' persistence in a distributed doctoral program in educational leadership in higher education. *Research in Higher Education, 48*(1), 93–135.

Janovec, T. (2001). *Procedural justice in organizations: A literature map.* Unpublished manuscript, University of Nebraska-Lincoln.

Janz, N. K., Zimmerman, M. A., Wren, P. A., Israel, B. A., Freudenberg, N., & Carter, R. J. (1996). Evaluation of 37 AIDS prevention projects: Successful approaches and barriers to program effectiveness. *Health Education Quarterly, 23*(1), 80–97.

Jick, T. D. (1979, December). Mixing qualitative and quantitative methods: Triangulation in action. *Administrative Science Quarterly, 24,* 602–611.

Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., & Turner, L. A. (2007). Toward a definition of mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research, 1*(2), 112–133.

Jungnickel, P. W. (1990). *Workplace correlates and scholarly performance of pharmacy clinical faculty members.* Unpublished manuscript, University of Nebraska-Lincoln.

Kalof, L. (2000). Vulnerability to sexual coercion among college women: A longitudinal study. *Gender Issues, 18*(4), 47–58.

Keeves, J. P. (Ed.). (1988). *Educational research, methodology, and measurement: An international handbook.* Oxford, UK: Pergamon.

Kemmis, S., & McTaggart, R. (2000). Participatory action research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (2nd ed., pp. 567–605). Thousand Oaks, CA: Sage.

Kemmis, S., & Wilkinson, M. (1998). Participatory action research and the study of practice. In B. Atweh, S. Kemmis, & P. Weeks (Eds.), *Action research in practice: Partnerships for social justice in education* (pp. 21–36). New York: Routledge.

Kennett, D. J., O'Hagan, F. T. & Cezer, D. (2008). Learned resourcefulness and the long-term benefits of a chronic pain management program. *Journal of Mixed Methods Research, 2*(4), 317–339.

Keppel, G. (1991). *Design and analysis: A researcher's handbook* (3rd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Keppel, G., & Wickens, T. D. (2003). *Design and analysis: A researcher's handbook* (4th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Kerlinger, F. N. (1979). *Behavioral research: A conceptual approach.* New York: Holt, Rinehart & Winston.

King, S. (2000). *On writing: A memoir of the craft.* New York: Scribner.

Kline, R. B. (1998). *Principles and practice of structural equation modeling.* New York: Guilford.

Kos, R. (1991). Persistence of reading disabilities: The voices of four middle school students. *American Educational Research Journal, 28*(4), 875–895.

Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2009). *Focus groups: A practical guide for applied research* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Kvale, S. (2007). Doing interviews. In U. Flick (Ed.), *The Sage qualitative research kit.* London: Sage.

Labovitz, S., & Hagedorn, R. (1971). *Introduction to social research.* New York: McGraw-Hill.

Ladson-Billings, G. (2000). Racialized discourses and ethnic epistemologies. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook on qualitative research* (pp. 257–277). Thousand Oaks, CA: Sage.

LaFrance, J., & Crazy Bull, C. (2009). Researching ourselves back to life: Taking control of the research agenda in Indian Country. In D. M. Mertens & P. E. Ginsburg (Eds.), The handbook of social research ethics (pp. 135–149). Thousand Oaks, CA: Sage.

Lather, P. (1986). Research as praxis. *Harvard Educational Review, 56,* 257–277.

Lauterbach, S. S. (1993). In another world: A phenomenological perspective and discovery of meaning in mothers' experience with death of a wished-for baby: Doing phenomenology. In P. L. Munhall & C. O. Boyd (Eds.), *Nursing research: A qualitative perspective* (pp. 133–179). New York: National League for Nursing Press.

Lee, Y. J., & Greene, J. (2007). The predictive validity of an ESL placement test: A mixed methods approach. *Journal of Mixed Methods Research, 1*(4), 366–389.

Leslie, L. L. (1972). Are high response rates essential to valid surveys? *Social Science Research, 1,* 323–334.

Li, S., Marquart, J. M., & Zercher, C. (2000). Conceptual issues and analytic strategies in mixed-methods studies of preschool inclusion. *Journal of Early Intervention, 23*(2), 116–132.

Lincoln, Y. S. (2009). Ethical practices in qualitative research. In D. M. Mertens & P. E. Ginsberg (Ed.), *The handbook of social research ethics* (pp. 150–169). Thousand Oaks, CA: Sage.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry.* Beverly Hills, CA: Sage.

Lincoln, Y. S., Lynham, S. A., & Guba, E. G. (2011). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences revisited. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln, *The SAGE handbook of qualitative research* (4th ed., pp. 97–128). Thousand Oaks, CA: Sage.

Lipsey, M. W. (1990). *Design sensitivity: Statistical power for experimental research.* Newbury Park, CA: Sage.

Locke, L. F., Spirduso, W. W., & Silverman, S. J. (2013). *Proposals that work: A guide for planning dissertations and grant proposals* (6th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Lysack, C. L., & Krefting, L. (1994). Qualitative methods in field research: An Indonesian experience in community based practice. *The Occupational Therapy Journal of Research, 14*(20), 93–110.

Marshall, C., & Rossman, G. B. (2011). *Designing qualitative research* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Mascarenhas, B. (1989). Domains of state-owned, privately held, and publicly traded firms in international competition. *Administrative Science Quarterly, 34,* 582–597.

Maxwell, J. A. (2005). *Qualitative research design: An interactive approach* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

McCracken, G. (1988). *The long interview.* Newbury Park, CA: Sage.

Megel, M. E., Langston, N. F., & Creswell, J. W. (1987). Scholarly productivity: A survey of nursing faculty researchers. *Journal of Professional Nursing, 4,* 45–54.

Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education.* San Francisco: Jossey-Bass.

Mertens, D. M. (2003). Mixed methods and the politics of human research: The transformative-emancipatory perspective. In A. Tashakkori & C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social* and *behavioral research* (pp. 135–164). Thousand Oaks, CA: Sage.

Mertens, D. M. (2007). Transformative paradigm: Mixed methods and social justice. *Journal of Mixed Methods Research, 1*(3), 212–225.

Mertens, D. M. (2009). Transformative research and evaluation. New York: Guilford.

Mertens, D. M. (2010). Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Mertens, D. M., & Ginsberg, P. E. (2009). *The handbook of social research ethics.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: A sourcebook of new methods.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Miller, D. (1992). *The experiences of a first-year college president: An ethnography.* Unpublished doctoral dissertation, University of Nebraska-Lincoln.
Miller, D. C., & Salkind, N. J. (2002). *Handbook of research design and social measurement* (6th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Moore, D. (2000). Gender identity, nationalism, and social action among Jewish and Arab women in Israel: Redefining the social order? *Gender Issues, 18*(2), 3–28.
Morgan, D. (2007). Paradigms lost and pragmatism regained: Methodological implications of combining qualitative and quantitative methods. *Journal of Mixed Methods Research, 1*(1), 48–76.
Morse, J. M. (1991). Approaches to qualitative-quantitative methodological triangulation. *Nursing Research, 40*(1), 120–123.
Morse, J. M. (1994). Designing funded qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 220–235). Thousand Oaks, CA: Sage.
Morse, J. M., & Niehaus, L. (2009). *Mixed methods design: Principles and procedures.* Walnut Creek, CA: Left Coast Press.
Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Murguia, E., Padilla, R. V., & Pavel, M. (1991, September). Ethnicity and the concept of social integration in Tinto's model of institutional departure. *Journal of College Student Development, 32,* 433–439.
Murphy, J. P. (1990). *Pragmatism: From Peirce to Davidson.* Boulder, CO: Westview.
Myers, K. K., & Oetzel, J. G. (2003). Exploring the dimensions of organizational assimilation: Creating and validating a measure. *Communication Quarterly, 51*(4), 438–457.
Nastasi, B. K., Hitchcock, J., Sarkar, S., Burkholder, G., Varjas, K., & Jayasena, A. (2007). Mixed methods in intervention research: Theory to adaptation. *Journal of Mixed Methods Research, 1*(2), 164–182.
Nesbary, D. K. (2000). *Survey research and the world wide web.* Boston: Allyn & Bacon.
Neuman, S. B., & McCormick, S. (Eds.). (1995). *Single-subject experimental research: Applications for literacy.* Newark, DE: International Reading Association.
Neuman, W. L. (2009). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches* (7th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
Newman, I., & Benz, C. R. (1998). *Qualitative-quantitative research methodology: Exploring the interactive continuum.* Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
Nieswiadomy, R. M. (1993). *Foundations of nursing research* (2nd ed.). New York: Appleton & Lange.
O'Cathain, A., Murphy, E., & Nicholl, J. (2007). Integration and publications as indicators of "yield" from mixed methods studies. *Journal of Mixed Methods Research, 1*(2), 147–163.
Olesen, V. L. (2000). Feminism and qualitative research at and into the millennium. In N. L. Denzin & Y. S. Lincoln, *Handbook of qualitative research* (pp. 215–255). Thousand Oaks, CA: Sage.
Onwuegbuzie, A. J., & Leech, N. L. (2006). Linking research questions to mixed methods data analysis procedures. *The Qualitative Report, 11*(3), 474–498. Retrieved from www.nova.edu/ssss/QR/QR11-3/onwuegbuzie.pdf.
Padula, M. A., & Miller, D. (1999). Understanding graduate women's reentry experiences. *Psychology of Women Quarterly, 23,* 327–343.
Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Phillips, D. C., & Burbules, N. C. (2000). *Postpositivism and educational research.* Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Pink, S. (2001). *Doing visual ethnography.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Plano Clark, V. L. (2005). Cross-disciplinary analysis of the use of mixed methods in physics education research, counseling psychology, and primary care (Doctoral dissertation, University of Nebraska–Lincoln, 2005). Dissertation Abstracts International, 66, 02A.

Plano Clark, V. L., & Creswell, J. W. (2008). *The mixed methods reader.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Punch, K. F. (2005). *Introduction to social research: Quantitative and qualitative approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Rhoads, R. A. (1997). Implications of the growing visibility of gay and bisexual male students on campus. *NASPA Journal, 34*(4), 275–286.

Richardson, L. (1990). *Writing strategies: Reaching diverse audiences.* Newbury Park, CA: Sage.

Richie, B. S., Fassinger, R. E., Linn, S. G., Johnson, J., Prosser, J., & Robinson, S. (1997). Persistence, connection, and passion: A qualitative study of the career development of highly achieving African American-Black and White women. *Journal of Counseling Psychology, 44*(2), 133–148.

Riemen, D. J. (1986). The essential structure of a caring interaction: Doing phenomenology. In P. M. Munhall & C. J. Oiler (Eds.), *Nursing research: A qualitative perspective* (pp. 85–105). New York: Appleton & Lange.

Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Rogers, A., Day, J., Randall, F., & Bentall, R. P. (2003). Patients' understanding and participation in a trial designed to improve the management of anti-psychotic medication: A qualitative study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 38,* 720–727.

Rorty, R. (1990). Pragmatism as anti-representationalism. In J. P. Murphy, *Pragmatism: From Peirce to Davison* (pp. 1–6). Boulder, CO: Westview.

Rosenthal, R., & Rosnow, R. L. (1991). *Essentials of behavioral research: Methods and data analysis.* New York: McGraw-Hill.

Ross-Larson, B. (1982). *Edit yourself: A manual for everyone who works with words.* New York: Norton.

Rossman, G., & Rallis, S. F. (2012). *Learning in the field: An introduction to qualitative research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Rossman, G. B., & Wilson, B. L. (1985, October). Numbers and words: Combining quantitative and qualitative methods in a single large-scale evaluation study. *Evaluation Review, 9*(5), 627–643.

Rudestam, K. E., & Newton, R. R. (2007). *Surviving your dissertation* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Salant, P., & Dillman, D. A. (1994). *How to conduct your own survey.* New York: John Wiley.

Salkind, N. (1990). *Exploring research.* New York: MacMillan.

Salmons, J. (2010). Online interviews in real time. Thousand Oaks, CA: Sage.

Sarantakos, S. (2005). *Social research* (3rd ed.). New York: Palgrave Macmillan.

Schwandt, T. A. (1993). Theory for the moral sciences: Crisis of identity and purpose. In D. J. Flinders & G. E. Mills (Eds.), *Theory and concepts in qualitative research: Perspectives from the field* (pp. 5–23). New York: Columbia University, Teachers College

PreSchwandt, T. A. (2007). *Dictionary of qualitative inquiry* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Shadish, W. R., Cook, T. D., & Campbell, D. T. (2001). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference.* Boston: Houghton Mifflin.
Sieber, J. E. (1998). Planning ethically responsible research. In L. Bickman & D. J. Rog (Eds.), *Handbook of applied social research methods* (pp. 127–156). Thousand Oaks, CA: Sage.
Sieber, S. D. (1973). The integration of field work and survey methods. *American Journal of Sociology, 78,* 1335–1359.
Slife, B. D., & Williams, R. N. (1995). *What's behind the research? Discovering hidden assumptions in the behavioral sciences.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Smith, J. K. (1983, March). Quantitative versus qualitative research: An attempt to clarify the issue. *Educational Researcher,* 6–13.
Spradley, J. P. (1980). *Participant observation.* New York: Holt, Rinehart & Winston.
Stake, R. E. (1995). *The art of case study research.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Steinbeck, J. (1969). *Journal of a novel: The East of Eden letters.* New York: Viking.
Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques.* Newbury Park, CA: Sage.
Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Sudduth, A. G. (1992). *Rural hospitals use of strategic adaptation in a changing health care environment.* Unpublished doctoral dissertation, University of Nebraska-Lincoln.
Sue, V. M., & Ritter, L. A. (2012). *Conducting online surveys* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Sweetman, D. (2008). *Use of the transformative-emancipatory perspective in mixed methods studies: A review and recommendations.* Unpublished manuscript.
Sweetman, D., Badiee, M., & Creswell, J. W. (2010). Use of the transformative framework in mixed methods studies. *Qualitative Inquiry, 16*(6), 441–454.
Tarshis, B. (1982). *How to write like a pro: A guide to effective nonfiction writing.* New York: New American Library.
Tashakkori, A., & Creswell, J. W. (2007). Exploring the nature of research questions in mixed methods research [Editorial]. *Journal of Mixed Methods Research, 1*(3), 207–211.
Tashakkori, A., & Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Tashakkori, A., & Teddlie, C. (Eds.). (2003). *SAGE handbook of mixed methods in social and behavioral research.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Tashakkori, A., & Teddlie, C. (Eds.). (2010). *SAGE handbook of mixed methods in social and behavioral research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences.* Thousand Oaks, CA: Sage.
Terenzini, P. T., Cabrera, A. F., Colbeck, C. L., Bjorklund, S. A., & Parente, J. M. (2001). Racial and ethnic diversity in the classroom. *The Journal of Higher Education, 72*(5), 509–531.
Tesch, R. (1990). *Qualitative research: Analysis types and software tools.* New York: Falmer.
Thomas, G. (1997). What's the use of theory? *Harvard Educational Review, 67*(1), 75–104.
Thomas, J. (1993). Doing critical ethnography. Newbury Park, CA: Sage.
Thompson, B. (2006). Foundations of behavioral statistics: An insight-based approach. New York: Guilford.

Thorndike, R. M. (1997). *Measurement and evaluation in psychology and education* (6th ed.). New York: Macmillan.

Trujillo, N. (1992). Interpreting (the work and the talk of) baseball: Perspectives on ballpark culture. *Western Journal of Communication, 56,* 350–371.

Tuckman, B. W. (1999). *Conducting educational research* (5th ed.). Fort Worth, TX: Harcourt Brace.

University of Chicago Press. (2010). *The Chicago manual of style* (16th ed.). Chicago: Author.

University Microfilms. (1938–). *Dissertation abstracts international.* Ann Arbor, MI: Author.

VanHorn-Grassmeyer, K. (1998). *Enhancing practice: New professional in student affairs.* Unpublished doctoral dissertation, University of Nebraska-Lincoln.

Van Maanen, J. (1988). *Tales of the field: On writing ethnography.* Chicago: University of Chicago Press.

Vernon, J. E. (1992). *The impact of divorce on the grandparent/grandchild relationship when the parent generation divorces.* Unpublished doctoral dissertation, University of Nebraska-Lincoln.

Vogt, W. P. (2011). *Dictionary of statistics and methodology: A nontechnical guide for the social sciences* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Webb, R. B., & Glesne, C. (1992). Teaching qualitative research. In M. D. LeCompte, W. L. Millroy & J. Preissle (Eds.), *The Handbook of qualitative research in education* (pp. 771–814). San Diego, CA: Academic Press.

Webb, W. H., Beals, A. R., & White, C. M. (1986). *Sources of information in the social sciences: A guide to the literature* (3rd ed.). Chicago: American Library Association.

Weitzman, P. F., & Levkoff, S. E. (2000). Combining qualitative and quantitative methods in health research with minority elders: Lessons from a study of dementia caregiving. *Field Methods, 12*(3), 195–208.

Wilkinson, A. M. (1991). *The scientist's handbook for writing papers and dissertations.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Wolcott, H. T. (1994). *Transforming qualitative data: Description, analysis, and interpretation.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Wolcott, H. T. (2008). *Ethnography: A way of seeing* (2nd ed.), Walnut Creek, CA: AltaMira.

Wolcott, H. T. (2009). *Writing up qualitative research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Yin, R. K. (2012). *Applications of case study research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Ziller, R. C. (1990). Photographing the self: Methods for observing personal orientations. Newbury Park, CA: Sage.

Zinsser, W. (1983). Writing with a word processor. New York: Harper Colophon.

Yazar Dizini

A

Amerikan Psikoloji Derneği, 40, 42, 48, 49, 87, 90–91, 94, 99–100, 102, 108–109
Ames, G. M., 216
Anderson, E. H., 124
Argyris, ?, 46
Asmussen, K. J., 140, 199
Awadzi, K. D., 135, 233

B

Babbie, E., 158
Badiee, M., 70, 73, 155
Bailey, E. P., 84
Banyard, V. L., 234
Baskett, ?, 46
Beals, A., 55
Bean, J., 165–166
Beile, P., 49–50
Bem, Daryl J., 121
Bentall, R. P., 217
Benz, C. R., 3
Berg, B. L., 92, 98, 101
Berger, P., 8
Betancourt, T. S., 235
Biklen, S. K., 188, 192 *tablo,* 194
Bjorklund, S. A., 112–117, 120
Blalock, H., 56, 57
Blase, J. J., 118
Boeker, W., 114
Bogdan, R. C., 188, 192 *tablo,* 194
Boice, R., 85
Boneva, B., 216
Boote, David, 49–50
Booth-Kewley, S., 132
Borg, W. R., 160, 177, 178
Boruch, R. F., 155
Brown, M. L., 68, 186
Bryman, A., 217
Bunge, N., 91
Burbules, Nicholas, 7, 23
Butterfield, ?, 114

C

Cabrera, A. F., 112–117, 120
Cahill, S. E., 114
Campbell, D. T., 12, 14, 155, 177, 181, 219
Caraceli, V. J., 204, 239
Carstensen, L. W., Jr., 114
Carter, R. J., 216
Casey, M. A., 157
Cezer, D., 89
Charmaz, E., 13, 14, 189
Cheek, J., 187
Cherryholmes, C., 10–11, 22
Clandinin, D. J., 13, 14, 190
Classen, S., 135, 233
Cohen, J., 169
Colbeck, C. L., 112–117, 120
Connelly, F., 13, 14
Cook, T. D., 177
Cooper, H., 28–29
Cooper, J. O., 12
Corbin, J. M., 13–14, 66
Covici, P., 86
Crazy Bull, C., 97
Creswell, J. W., 12, 15, 40, 57, 68, 70, 73, 81, 92, 94 *Tablo,* 133–134, 140, 149, 153, 155, 163, 165–166, 168, 175–176 *Tablo,* 185, 186, 189, 192–193 *Tablo,* 195, 199, 201, 213, 217–219, 227
Crotty, M., 8–9, 22
Crutchfield, J. F., 61–64
Cunradi, C. B., 216

D

Daum, M., 83
Day, J., 216–217
Denzin, N. K., 12
DeVellis, R. F., 226
Dillard, A., 86
Dillman, D. A., 155, 161
Dogra, N., 100

Duke, M. R., 216
Duncan, O. D., 41, 56
Durkheim, Emil, 7

E

Edwards, J. F., 132
Elbow, Peter, 84
ERIC, 33

F

Fassinger, R. F., 128
Fay. B., 9, 65
Ferree, N., 135, 233
Fetterman, D. M., 13
Field, A., 155
Finders, M. J., 142
Fink, A., 155, 157
Firestone, W. A., 43
Fiske, D., 14, 219
Flick, U., 213
Flinders, D., 76
Fowler, F. J., 13, 158–159, 162, 181–182
Franklin, J., 84, 90
Freudenberg, N., 216
Frohlich, D., 216

G

Gall, M. D., 160, 177–178
Garvan, C. W., 135, 233
Gibbs, G. R., 201
Ginsberg, P. E., 94 *Tablo*
Ginter, ?, 41
Giordano, J., 100
Giorgi, A., 14
Glesne, C., 92, 188
Graham, W. F., 239
Gravetter, F. J., 159, 163
Greene, J., 204, 217, 239
Guba, E. G., 6, 8, 23, 66, 201, 203
Guest, G., 195, 199, 213

H

Hagedorn, R., 54
Hatch, J. A., 185
Hay, I., 92, 96, 101–103
Henry, T., 40
Heron, J., 9
Heron, T. E., 12
Hesse-Biber, 92
Heward, W. L., 12
Hodgkin, S., 74, 237
Hole, G., 155
Homans, G. C., 55
Hopkins, T. K., 55
Houtz, L. E., 150–151
Huber, J., 124
Huberman, A. M., 140, 189, 203, 211
Humbley, A. M., 160

I

Ingabire, C., 235
Isaac, S., 52
Israel, B. A., 216
Israel, M., 92, 96, 101–103
Ivankova, N. V., 135

J

Janovec, T., 37, 39 *figure*
Janz, N. K., 216
Jick, T. D., 15
Johnson, J., 128
Jungnickel, P. W., 57, 58 *figure*

K

Kalot, L., 130–131
Kanyanganzi, F., 22–23
Kemmis, S., 9, 22–23, 187
Kennett, D. J., 69
Keppel, G., 13, 52, 155, 168, 170–171, 182
Kerlinger, F. N., 52–54
King, S., 83–84
Kline, R. B., 56
Kos, R., 127
Kraut, R., 216
Krefting, L., 216
Krueger, R. A., 157
Kvale, L., 98

L

Labovitz, S., 54
Ladson-Billings, G., 65
LaFrance, J., 97
Langston, N. F., 57
Lauterbach, S. S., 126
Leavy, P., 92
Leech, N. L., 223
Leslie, L. L., 162
Levkoff, S. E., 216
Li, S., 223
Lincoln, Y. S., 6, 8, 12, 23, 66, 94 *Tablo*, 201, 203
Linn, S. G., 128
Lipsey, M. W., 155, 169, 182
Locke, J., 7, 187

Locke, L. F., 44, 50, 123
Lofland, ?, 211
Lopez, D. D. S., 135, 233
Luekmann, T., 8
Lynham, S., 6, 23, 201
Lysack, C. L., 216

M

MacQueen, K. M., 195, 199, 213
Marquart, J. M., 223
Marshall, C., 28, 185, 187–188, 205–206, 209, 213
Marsick, ?, 46
Mascarenhas, B., 119, 145
Maxwell, J. A., 77, 101, 103, 121
McCormick, S., 12, 178, 182
McCracken, G., 125
McMaster, ?, 114
McTaggart, R., 9
Megel, M. E., 57
Merriam, S. B., 192 *Tablo,* 209–210
Mertens, D. M., 6, 8–9, 10, 23, 70–72, 76, 94 *Tablo*
Meyers-Ohki, S. E., 235
Michael, W. B., 52
Miles, M. B., 140, 189, 203, 211
Miller, D., 81, 142, 201, 205
Moore, D., 146
Moore, R. S., 216
Morgan, D., 11
Morse, J. M., 20, 110, 153, 217, 228, 240
Moustakas, C., 13–14, 110, 140
Munyana, M., 235
Murphy, E., 133
Murphy, J. P., 10
Myers, K. K., 136

N

Namey, E. E., 195, 199, 213
Nesbary, D. K., 157
Neuman, S. B., 12, 178, 182
Neuman, W. L., 6, 9, 54, 98
Newman, L., 3
Newton, R. R., 81, 163
Nicholl, J., 133
Niehaus, L., 217
Nieswiadomy, R. M., 140

O

O'Cathain, A., 133
O'Hagan, F. T., 69
O'Reilly, M., 100
Oetzel, J. G., 136
Olesen, V. L., 64
Onwuegbuzie, A. J., 223

P

Padilla, R., 210
Padula, M. A., 142
Parente, J. M., 112–117, 120
Patton, P. Q., 10, 11, 98
Peshkin, A., 188
Phillips, D. C., 7, 23
Plano Clark, V. L., 15, 68, 81, 92, 133–134, 149, 217–219, 227–228
Prosser, J., 128
Punch, K. F., 50, 92, 101

R

Rallis, S., 65
Randall, F., 217
Reason, P., 9
Rhoads, R. A., 127
Richardson, L., 41
Richie, B. S., 128
Riemen, D. J., 66
Ritter, L. K., 157, 160
Robinson, S., 128
Rogers, A., 216–217
Rorty, R., 10
Rosenbaum, ?, 69–70
Rosenfeld, P., 132
Rosenthal, R., 168, 170–171
Rosnow, R. L., 168, 170–171
Ross-Larson, B., 90–91, 91
Rossman, G. B., 28, 65, 185, 187–188, 205–206, 209
Rudestam, K. E., 81, 163

S

Salant, P., 155, 161
Salkind, N. J., 81, 168
Salmons, J., 94 *Tablo*
Sarantakos, S., 96–97
Schatzman, ?, 209–210
Schon, ?, 46
Schwandt, T. A., 124
Seagren, A., 40
Shadish, W. R., 177
Sieber, J. E., 14, 92, 100, 103
Silverman, S. J., 44, 50, 123, 187
Slife, B. D., 5
Spencer, M. H., 124
Spirduso, W. W., 187

Spirduson, W., 44, 50, 123
Spradley, J. P., 140
Stake, R. E., 13–14, 66, 196
Stanley, J. C., 12, 155, 181
Steinbeck, J., 86
Stevenson, A., 235
Stick, S. L., 135
Strauss, J. M., 13–14, 66, 209–210
Sudduth, A. G., 41
Sue, V. M., 157, 160
Swayne, ?, 41
Sweetman, D., 70, 73

T

Tarshis, B., 87
Tashakkori, A., 11, 15, 92, 149, 153, 217–218, 228, 240
Taylor, H., 100
Teddlie, C., 11, 15, 92, 217–218, 228, 240
Terenzini, P. T., 112–117, 120
Thomas, G., 54, 64, 76, 110
Thomas, J., 140
Thompson, B., 52, 155, 182
Thorndike, R. M., 52
Trujillo, N., 124
Tuckman, B. W., 153

V

Vogt, W. P., 171

W

Wallnau, L. B., 159, 163
Webb, R., 55, 92, 188
Weitzman, P. F., 216
Whelan, K., 124
White, C., 55
Wickens, T. D., 155, 168, 170–171, 182
Wilkinson, A. M., 45, 88, 121, 187
Wilkinson, M., 9–10, 22, 26, 43, 123
Williams, L. M., 234
Williams, R. N., 5
Winter, S., 135, 233
Witte, ?, 110
Wolcott, H. T., 13, 64, 90, 103, 196, 200
Wren, P. A., 216

Y

Yin, R. K., 13–14, 203–204

Z

Zercher, C., 223
Ziller, R. C., 118
Zimmerman, M. A., 216
Zinsser, W., 84, 88
Zumbo, B. D., 160

Dizin

A
Açımlayıcı fiiller, 141
Açımlayıcı sıralı karma yöntemler, 15, 16, 135, 136, 220, 224, 225, 234, 235
Amaç cümlesi, 123, 124, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 135, 136, 137
Amaçlı örneklem, 136, 189, 224
Anlatı, 13, 14, 38, 87, 114
Aracı değişkenler, 52, 53, 56
Araştırma desenleri, 11, 12, 13, 16, 17
Araştırma önerisi, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 101, 102, 115, 116, 123
Araştırma sorularının doğasını keşfetmek, 153
Araştırma yaklaşımı, 3, 5, 11, 18, 19, 21, 22
Atlas.ti, 196

B
Backyard araştırma, 188
Bağımlı değişken, 52, 56, 169
Bağımsız değişken, 45, 52, 56, 57, 169
Betimleme, 147, 148, 163, 202
Biglan model, 40
Bileşik sorular, 149
Bilgi, 7, 11, 65, 75, 116, 185, 206
Bilgilendirilmiş onay formu, 96
Bilgisayar veri tabanları, 32, 33, 34, 35, 96,195, 232
Bütüncül anlayış, 186

C
Collins'in teorisi, 55

Ç
Çok aşamalı karma yöntemler, 16, 221, 228, 229
Çok değişkenli varyans analizi, 178

D
Değişkenler, 52, 53, 56, 146, 161, 162, 163, 169
Denetleyici, 202, 203
Deneysel araştırma, 12, 13, 132, 156
Deneysel ve yarı-deneysel desenler, 181
Deneysel yöntem planı, 167, 168, 169, 170, 171, 174, 176, 177, 178, 179, 180
Derinlemesine düşünme, 186
Dış denetleyici, 202, 203
Dış geçerliğe yönelik tehditler, 176
Dikkat çekici düşünceler, 87
Doktora tezleri, 34, 36, 43, 47, 119, 123, 131, 161
Doküman, 33, 41, 190, 191, 192, 194, 246
Dönüştürücü dünya görüşü, 6, 9, 10
Dönüştürücü karma desen yöntemleri, 16, 221, 228, 237
Durum çalışması, 14, 29 66, 127, 142, 171, 172, 200
Düzenleyici değişkenler, 53, 146

E
Eğitim araştırması yürütme (Tuckman), 153
Eleştirel teori, 65
Engellilik araştırmaları, 65
Etik konuların göz önüne alınması, 97, 99
Etik kurallar, 95, 96
Etik, 92, 94, 95, 96, 97, 99, 101
Etki büyüklüğü, 165, 169, 178
Etki karıştırıcı değişkenler, 53
Etnografi, 13, 14, 127, 142, 207, 208, 209

F
Felsefi dünya görüşü, 5, 6, 7, 11
Feminist bakış açısı, 64, 65
Fenomenolojik araştırma,14, 126, 196

G
Geçerlik, 155, 170, 176, 177, 201, 202, 223, 225, 226, 227
Genelleme, 14, 29, 66, 200, 203, 204
Gözlem protokolü, 7, 66, 83, 171, 172, 174, 178, 190, 191, 193, 194, 208
Güven aralığı, 159
Güvenirlik, 155, 166, 170, 201, 203, 211, 226, 236

H
Hipotez, 53, 142, 143, 144, 147, 148, 151, 152, 163
HyperQual, 210

I
Irkçı söylem, 65

İ
İç-geçerliğe yönelik tehditler, 174, 175
İç-içe karma desen yöntemleri, 16, 221, 228
İlgili alt-sorular, 39, 140
İstatistiksel testler, 164, 165

K
Karma yöntem çalışmaları, 3, 4, 18, 19, 20, 21, 30, 31, 43, 44, 46, 46, 48, 81, 82, 93, 94, 111, 124, 132, 137, 148, 151
Karma yöntem desenleri, 14, 15, 16, 17, 219, 220, 221, 222, 223, 228, 230, 233
Karma yöntem teorileri, 68, 69, 70 71, 74, 75
Katılımcılar, 97, 98, 99, 100, 168, 169, 186, 189, 208
Keşfedici sıralı karma yöntemler, 16, 220, 225, 226, 235, 236, 227
Kod, 198, 199, 200, 203
Kodlama, 195, 197, 198, 199, 200
Kodlayıcılar arası uyum, 203, 213
Konular, 25, 26, 27, 28, 37
Kovaryans analizi, 178
Kuram oluşturma, 13, 14, 128, 189

L
Literatür haritası, 32, 36, 37, 38, 39
Literatür taraması, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 35, 36, 38, 40, 41, 42, 46, 48, 49, 51, 117, 119

M
Makro düzey teoriler, 54, 55
MEDLINE, 33
Merkezi fenomen, 124, 125, 128, 139, 141
Metin okunabilirliği, 86, 90
Metni gereksiz şişirme, 90, 91
Mikro düzey teoriler, 54
Mülakat protokolü, 19, 68, 96, 125, 140, 151, 190, 191, 194, 197, 209, 210, 234

N
Nedensel karşılaştırma araştırması, 12
Nicel Çalışmalar, 4, 18, 19, 20, 21, 30, 31, 43, 44, 46, 48, 52, 60, 80, 81, 93, 94, 111, 112, 117, 119, 128, 132, 143, 148
Nicel teoriler, 53, 55, 58, 59, 60, 64, 74, 75
Nicel yöntemler, 155, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 180, 181
Nitel çalışmalar, 4, 12, 14, 19, 20, 21, 29, 31, 43, 44, 65, 66, 78, 80, 93, 94, 110, 124, 128, 139, 142 185, 186, 200, 201, 204, 205, 211
Nitel teoriler, 64, 67, 68, 74, 75
Nitel yöntemler, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 190, 191, 193, 194, 197, 201, 211, 212

O
Objektiflik, 206

Ö
Ölçme araçlarının düzenlenmesi, 159, 160, 161, 170
Öntest-sontest kontrol deney gruplu desen, 172
Önyargı, 202
Örnekleme süreçleri, 158
Özet, 38, 41, 108, 109, 110

P
Postpozitivizm, 6, 7, 8, 23
Pragmatizm, 6, 10, 11
Problem, 97, 108, 109, 115, 116, 117
ProQuest, 34

Q
Queer teori, 65

S
Sesli ve görsel materyaller, 190, 192
Sıfır (temel) hipotezi, 42, 143
Social Sciences Citation Index (SSCI), 34
Sosyal bilimler, 69, 70, 115, 199
Sosyal Yapılandırmacılık, 8, 69, 70, 115, 199
Sosyo-ekonomik statü,52
Strateji, 12, 201, 202, 204, 205, 219

T
Tarama deseni, 13, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 181, 182
Teklif niteliğinde genelleme, 66
Temalar, 64, 65, 66, 71, 109, 186, 199, 200, 201, 223, 235
Temel argümanlar, 77, 78
Temel sorular, 139, 140, 141, 142
Terimlerin tanımları, 42, 43, 44, 45
Test etme, 59, 129, 143, 161, 165, 248
Tümevarıma dayalı akıl yürütme, 65, 66, 186

U
Uygulamalı tematik analizi, 213

Üçgenleme, 201, 240
V
Varyans analizi, 178
Veri analizi, 99, 162, 163, 178, 186, 194, 196, 197, 201, 209, 210, 222, 223, 224, 225, 227
Veri toplama, 97, 99, 157, 159, 161, 164, 165, 185, 186, 189, 190, 191, 193, 209, 219, 222, 224, 226, 231, 232
Veri, 98, 99, 100, 101, 109, 193, 194, 201, 230
Verilerin doygunluğa ulaşması, 189

Y
Yakınsayan paralel karma yöntemler, 15, 135, 219, 220, 222, 233
Yapı geçerliği, 177, 236
Yapı, 52
Yapılandırmacılık, 6, 7, 8, 78, 79
Yarı-deneysel, 12, 168, 172, 173
Yazarlık/eser sahipliği, 96
Yazma alışkanlığı, 85, 86
Yazmadaki tutarlılık, 88, 89
Yerel kültürler, 97
Yorumlama, 163, 178, 200, 201, 223, 225, 227
Yönlü hipotez, 143, 144
Yönsüz hipotez, 146

Z
Zamanlama faktörleri, 231, 232

ARAŞTIRMA DESENİ

Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları

RESEARCH DESIGN

Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches

Merakla beklenen bu kitabın dördüncü baskısında; nicel, nitel ve karma yöntem araştırma desenleri karşılaştırmalı olarak okuyucuya sunulmuştur. Kitap iki kısımdan oluşmaktadır.

Kitabın birinci kısmında "Hazırlık Aşamasındaki Konular" ile ilgili dört ana bölüm bulunaktadır:

1. **Araştırma Yaklaşımının Seçimi**
2. **Literatür Taraması**
3. **Kuramların Kullanımı**
4. **Yazma Stratejileri ve Etik Hususlar**

İkinci kısımda ise "Araştırma Deseni" ile ilgili olarak altı ana bölüm yer almaktadır:

5. **Giriş Bölümünün Yazımı**
6. **Amaç Cümlesi**
7. **Araştırma Soruları ve Hipotezler**
8. **Nicel Yöntemler**
9. **Nitel Yöntemler**
10. **Karma Yöntemler**

Bu eser, araştırma yöntemleri konusunda dünyada en çok satan kitaplar arasında yer almakta ve temel referans kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu eserde; nicel, nitel veya karma yöntemlerle yürütülmesi planlanan bir araştırmanın tüm aşamaları sade bir dille, adım adım, karşılaştırmalı olarak ve zengin örneklerle okuyucuya sunulmuştur. Eser; sosyal ve beşeri bilimler, eğitim bilimleri, sağlık bilimleri alanında araştırma yapan tüm araştırmacılar için başucu kaynağı niteliğindedir.

"Bu kitap, araştırma önerilerini ve tezlerini yazarken öğrencilerime rehberlik etmiş ve gerekli tüm bilgileri sunmuştur. Her bir bölümde içeriğe yönelik örnekler, yazım önerileri ve ek kaynaklar bulunmaktadır. Bütün bunları bir arada bulmak olağanüstü bir durum..."

R.M. Cooper, Drake Üniversitesi

ISBN 978-605-4757-28-2

Tınaztepe Mah. Bülbülderesi Cad. No:38/A
K.Esat/Çankaya-Ankara
T: 0 312 433 08 93 • F: 0 312 433 07 92
www.egitenkitap.com • egitenkitap@gmail.com
https://www.facebook.com/Egiten